

Mötesbok: Kulturnämnden (2025-09-25)

Kulturnämnden

Datum: 2025-09-25

Plats: Saluten, Länken 2 tr

Kommentar:

Dagordning

Lokal: Saluten, Länken 2 tr

kl. 13:15 Upprop

kl. 13:20 Kultur för seniorer

kl. 13:35 Investeringsplan lös inredning och teknik

kl. 13:45 Återrapport övergripande samråd

kl. 13:50 Återrapport nämndpresidiernas träff på Holmön

kl. 14:30 ca Fika

Behandling av mötesärende

40/25 Val av justerare, fastställande av dagordning och anmälan av jäv september 2025	3
41/25 Information, rapporter och övriga frågor september 2025	4
42/25 Verksamhetsplan 2025 - Rapport januari - augusti	5
43/25 Internkontrollplan 2025	36
44/25 Lokalförsörjning Umeå kulturförvaltning	43
45/25 Remiss: Umeå kommuns brottsförebyggande program 2026-2027	47
46/25 Rapport: Kulturskolans arbetstidsavtal	190
47/25 Anmälningsärenden / delegationsbeslut september 2025	207

Tjänsteskrivelse

2025-09-15

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2025/00006

Val av justerare, fastställande av dagordning och anmälan av jäv september 2025

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att utse en ledamot i nämnden att justera protokollet digitalt senast tisdag 30 september

att godkänna kallelsen och dagordningen

att till protokollet notera eventuell anmälan om jäv.

Ärendebeskrivning

Dagordningen bifogas med handlingarna till nämnden. Eventuella tillägg till dagordningen noteras i nämndens protokoll under rubriken Information, rapporter och övriga frågor. Kulturnämndens beslut träder i laga kraft när protokollet är justerat, anslaget och besvärstiden upphört.

En jävig person får varken delta i handläggningen av ett ärende eller närvara vid nämndens beslut i ärendet.

Beslutsunderlag

Föredragningslista/protokoll

Beredningsansvariga

Maria Nordenback

Jenny Skarstedt
kulturdirektör

Maria Nordenback
nämndsekreterare

Tjänsteskrivelse

2025-09-15

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2025/00003

Information, rapporter och övriga frågor september 2025

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att godkänna redovisningen av informationen.

Ärendebeskrivning

Återrapport Kulturpolitiskt program för Umeå kommun 2020 – 2030: Kultur för äldre

Cecilia Gustafsson och Madelene Edlund, programsamordnare Kultur för seniorer

Återrapport på uppdrag från nämnden till förvaltningen: Investeringsplan för lös inredning och teknik

Peter Gustavsson, controller

Återrapport från Övergripande samråd med nationella minoriteter och urfolket samerna

Helena Smith (S), Alex Nilsson (L) och Jenny Skarstedt

Återrapport från nämndpresidiernas träff på Holmön

Alex Nilsson (L)

Jenny Skarstedt
Kulturdirektör

Maria Nordenback
nämndsekreterare

Tjänsteskrivelse

2025-09-15

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2023/00062

Verksamhetsplan 2025 – Rapport januari – augusti

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att godkänna förvaltningens rapport till kulturnämnden för verksamhetsuppföljning januari – augusti 2025

att godkänna nämndens rapport till kommunstyrelse/Kommunfullmäktige för verksamhetsuppföljning januari – augusti 2025

att paragrafen är omedelbart justerad.

Ärendebeskrivning

Kulturförvaltningen har upprättat verksamhetsuppföljning för perioden januari – augusti 2025.

Kulturnämnden har upprättat förenklad rapport till KF/KS för perioden januari – augusti 2025 i enlighet med av KS fastställd anvisning.

Beslutsunderlag

Kulturförvaltningens rapport till Kulturnämnden för januari – augusti 2025

Kulturnämndens förenklade rapport till KF/KS för januari – augusti 2025

Beredningsansvariga

Jenny Skarstedt, Kultursdirektör

Peter Gustavsson, Controller

Björn Söderbäck, HR-chef

Helena Karlström, Bibliotekschef

Beatrice Hammar, Kulturskolechef

Elin Hellrönn, Programchef

Leif Mårtensson, Ledningskoordinator

Beslutet ska skickas till

KS Diarium

Jenny Skarstedt
Kulturdirektör

Leif Mårtensson
Ledningskoordinator

Kulturförvaltningens rapport till kulturnämnden, januari – augusti 2025

Kulturdirektörens sammanfattning perioden, januari – augusti 2025

Kulturdirektörens sammanfattning

Under perioden har förvaltningen arbetat med samtliga nya uppdrag från nämnden samt med tilläggsuppdragen. Verksamheterna har också under perioden arbetat med stora förändringsarbeten som bland annat Kulturskolans flytt till nya lokaler, Kulturskolans arbetstidsavtal, bibliotekets implementering av nytt bibliotekssystem och kommunövergripande samarbeten som programverksamhetens arbete kring SM-veckan 2026, Spelrum och Arctic Arts summit 2026.

Internationellt deltagande

Under T2 har arbetet med det arktiska toppmötet Arctic Arts summit 2026 fortsatt och vid två tillfällen har styrgrupp och projektledning med representanter från Canada, Norge och olika delar av norra Sverige sammanstrålat i Umeå för gemensamt arbete framåt.

I maj genomförde representanter från Umeå kommun samt Vasa stad en studieresa till Nova Gorica/Gorizia i Slovenien/Italien. Nova Gorica är europeisk kulturhuvudstad 2025 och det var därför ett av ämnena som diskuterades. Resan har resulterat i ett planerat möte i Uleåborg (europeisk kulturhuvudstad 2026) under T3 där representanter från både kulturförvaltningen i Umeå och Vasa samt projektledningen för kulturhuvudstadsåret i Slovenien förhoppningsvis deltar.

Kulturförvaltningen och Strategisk utveckling har tillsammans med RISE och Uppsala kommun, sökt och fått medel av EIT Culture & Creativity- programmet inom EU för ett kort pilotprojekt under hösten kopplat till komplexa samhällsutmaningar. Utmaningen ska hanteras tvärssektoriellt och involvera kulturella och kreativa branscher samt metoder för samtal från kultur- och designområdet. Pilotprojektet kommer sedan ligga till grund för en större och mer långsiktig ansökan inom området New European Bauhaus och levande städer.

Nationellt deltagande

Kulturdirektör har deltagit i möten både med SKR samt med Kulturrådet tillsammans med fem andra inbjudna kommuner utifrån Kulturrådets regeringsuppdrag att utveckla Kultursamverkansmodellen. Kommunerna har haft i uppdrag att komma med ett kommunalt perspektiv på behov och önskemål på en förändring av Kultursamverkansmodellen. Under T3 kommer Kulturrådet att presentera sitt förslag vid SKR:s kulturkonferens i Växjö. Kulturdirektör kommer att närvara.

Under Almedalen deltog en delegation från Umeå kommun där bland annat kulturdirektör ingick. Tillsammans med Viermie K och region Västerbotten genomfördes en programpunkt angående Arctic Arts Summit.

Kulturdirektör har under T2 deltagit i SFK (Sveriges Fritids- och kulturchefer årskonferens).

På förvaltningen

Under T2 har förvaltningens kommunikatör sökt tjänstledigt och en intern lösning mellan Kommunikation centralt och Kulturförvaltningen har skapats.

Förvaltningens nämndsekreterare har gått upp i arbetstid från 80% till 100%.

En ny HR-partner har rekryterats och börjat sitt arbete på förvaltningen.

Under T2 har kulturdirektör samt verksamhetscheferna planerat för en APT-turné till samtliga verksamheter inom förvaltningen för en kort genomgång av kopplingen mellan politikens mål och förvaltningens arbete. Turnén genomförs under T3.

Förvaltningens arbete med KKB (kulturella och kreativa branscher) och KKV (konstnärers kollektiv - verkstäder) utifrån det kulturpolitiska programmet, har intensifierats och under T3 kommer en delegation bestående av representanter från Näringsliv och kulturförvaltningen tillsammans med representanter från KRO (Konstnärernas Riksorganisation) åka till Luleå för ett gemensamt besök på deras KKV. Erfarenhetsutbyte har också skett med Robertsfors kommun.

Kulturnämndens uppdrag till förvaltningen

Förvaltningen får i uppdrag att revidera modellen för stöd till studieförbund. Modellen bör ta hänsyn till den nya beräkningsgrunden för studieförbunden från Folkbildningsrådet.

Arbete har påbörjats. Folkbildningsrådet hade för avsikt att starta upp testversioner av sin nya beräkningsmodell, men det har senarelagts till 2026. Förvaltningen avvaktar det arbetet.

Förvaltningen får i uppdrag att se över modellen för verksamhetsstöd till föreningar, festivaler och stiftelser samt stöd för tillfälliga kulturarrangemang. Översynen ska ta i beaktande hur nya föreningar kan beredas möjlighet att ta del av stödet samt hur och på vilka grunder stödet till befintliga föreningar kan justeras.

Arbetet med uppdraget har påbörjats. Med anledning av att Föreningsbyrån har startat en översyn av samtliga föreningar som uppbär stöd från Umeå kommun, beräknas även denna del att bli försenad och inte vara klar förrän i början av 2026.

Förvaltningen får i uppdrag att genomlysna de två arbetstidsavtal som i nuläget råder i Kulturskolans verksamhet. Genomlysningen ska beakta möjligheten att genomföra grunduppdraget, samarbetet mellan Kulturskolans olika ämnen, samt en likvärdighet i arbetstid för Kulturskolans anställda.

Kulturskolan har upphandlat och gett Ernst & Young uppdraget att genomlysna arbetstidsavtalen vilket har genomförts under T1 och T2.

Förvaltningen får i uppdrag att ta fram en investeringsplan för lös inredning och teknik, för såväl Väven som övriga verksamheter.

Verksamheterna har tagit fram en investeringsplan (4 års-, 10 årsplan) som kommer upp som ett informationsärende på Kulturnämnden i september

Förvaltningen får i uppdrag att göra en kartläggning av omfattning och konsekvenser för att kunna hantera underhåll av kommunens monument och statyer.

Konstenheten har dialog med Västerbottens Museums ledning för samordning och samarbetat i frågan. Ett första utkast till rapport kommer att presenteras senare under året.

Verksamheternas arbete avseende inriktningsmål och program

Verksamheterna bidrar på olika sätt i arbetet med inriktningsmål och program. Beskrivning kommer längre ner i denna rapport.

Kulturförvaltningens arbete avseende tilläggsuppdrag

Tilläggsuppdrag 2023:1 avseende att öka omställningen av nämndernas verksamheter för att klara grunduppdraget i takt med att personalbristen ökar.

Förvaltningen följer de ansatser som antagits i kompetensförsörjningsplanen och arbetar löpande med bemanningsfrågor för att säkerställa verksamheternas förmåga att fullfölja grunduppdraget.

Tilläggsuppdrag 2023:2 avseende att öka samarbetet och ansvarstagande över förvaltnings- och nämndsgränser.

Förvaltningen arbetar löpande med detta tilläggsuppdrag. Det sker bland annat i dialog kring planering för införandet kulturlöftet, i planeringen för den nya festivalen Spelrum, nationella minoriteter, samverkan i fastighetsrelaterade frågor, landsbygdsprogram med flera. I samband med den nya socialtjänstlagen har dialog och planering kring ett förvaltningsövergripande samarbete mellan Socialförvaltningen och Kulturförvaltningen påbörjats som omfattar rekrytering av en gemensam ny roll och funktion för uppsökande verksamhet med placering Väven. Annons färdigställs och publiceras inom kort och rekryteringen förväntas avslutas inom T3.

Bibliotekens verksamhet – sammanfattning perioden, januari – augusti 2025

Bibliotekschefens sammanfattning

Efter en mycket varm sommarperiod då biblioteken ändå höll öppet, tog emot besökare och genomförde aktiviteter enligt plan närmar sig implementeringen av nytt bibliotekssystem och ny bibliotekswebb. Ett omfattande arbete pågår för att övergången ska gå så smidigt som möjligt.

Bibliotekets verksamhetsbeskrivning

Årets övergripande förändring är byte av bibliotekssystem och bibliotekswebb. Vecka 39 ska själva konverteringen ske. Fram till dess pågår omfattande insatser för att genomförandet ska kunna genomföras utan alltför stora störningar, fränsett att det under den huvudsakliga konverteringen inte går att använda bibliotekssystemet och därmed inte låna eller ens söka medier. Planering för att det avbrottet ska vara så kort som möjligt är en del av alla förberedelser som pågår. Tester görs, onödiga data rensas från bibliotekssystemet, en ny webbplats byggs upp, alla biblioteksmedarbetare i Umeåregionen utbildas i det nya systemet, informationsinsatser har påbörjats för att allmänheten också ska vara förberedda för nya system och avbrottet i tillgängligheten då alla bibliotek utom stadsbiblioteket kommer att vara stängda måndag-torsdag under konverteringsveckan.

I början av sommaren genomfördes den planerade golvvården på plan 4 i Väven, vilket gjorde att verksamheterna på planet fick hålla stängt under en period då golven inte kunde beträdas. Inför golvvården planerades och påbörjades omflyttningar i biblioteket som lett till större yta för barnavdelningen och positiva förändringar även på plan 3 dit medier för vuxna flyttats, samtidigt som tidningshallen förändrades för att bättre möta besökarnas behov. Under tiden som barnavdelningen nödgades hålla stängt flyttades delar av barnmedierna och verksamheten för bibliotekets yngre besökare till plan 2. Som vanligt hölls även sagostunder i parken.

Även andra aktiviteter genomförs på Umeås folkbibliotek under sommaren, framför allt för barn och unga, exempelvis Sommarboken-aktiviteter. Det är viktigt att erbjuda läsfrämjande aktiviteter även under sommaren för att motverka läsglappet som kan uppstå mellan skolvermenerna. Tegsbibliotekets nya satsning på sommarläsning för barn i 6–13-årsåldern blev mycket uppskattad. Barn fick enskilt anpassade bokpåsar baserade på personliga intressen och tidigare bokfavoritböcker. 85 barn i Tegsområdet hämtade ut sina bokpåsar under sommaren. Nästa sommar blir det förhoppningsvis ännu fler barn som nyttjar möjligheten, för satsningen ska återkomma. Exempel på andra sommaraktiviteter är 3D-printing workshop och verkstad med t-shirttryck, båda genomförda av Ersbodabiblioteket i samarbete med Rädda Barnen och ABF. Aktiviteter som pyssel och högläsning under Sävar Camp har genomförts i samarbete med Sävar IK.

Under årets första åtta månader har drygt 22 300 personer tagit del av de ungefär 1 480 aktiviteter som genomförts vid biblioteken. Det är fortsatt något färre aktiviteter än under 2024, vilket är önskvärt. Hittills har cirka 60 % av årets aktiviteter riktat sig till barn och unga. 9 % har riktats till personer med annat modersmål än svenska och 11,5 % till personer med funktionsnedsättning. Drygt 5 % av aktiviteterna avsåg ökad digital kompetens.

Bibliotekens arbete med nationella minoriteter och minoritetsspråk har under perioden bland annat bestått i sagostunder på finska, medverkan i Tornedalingarnas dag på Västerbottens museum, medverkan på konferensen Aktuell skolpolitik, där bibliotekens utbud av språkväskor och böcker på minoritetsspråk visades, och en musikkväll med tema romsk kultur på Grubbebiblioteket.

Inom projektet Bokstart Funkis har ett nytt samarbete inletts med Region Västerbottens Barnhabilitering samt Syn- och Hörselhabilitering. Projektets målgrupp är de minsta barnen (0–3 år) med funktionsnedsättning och deras vårdnadshavare.

Den nya entrén till Holmsundsbiblioteket har nu kompletterats med teknik för meröppet. Hittills har uppemot 500 personer registrerat sig som meröppetanvändare i Holmsund.

Bibliotekens arbete avseende inriktningsmål och program

Inriktningsmål 2 – Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden:

Se Social hållbarhet, Fokusområde 1.

Program för Social Hållbarhet – Programmet är en konkretisering av inriktningsmål två och tre: Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden, samt Umeå ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv.

Programmets syfte är att bidra till att uppnå kommunens ambitioner att motverka ökade skillnader mellan medborgarna genom att bygga kommunen och verksamheterna så jämlikt och jämställt som möjligt och aktivt arbeta för att skapa goda livsvillkor för alla:

Social hållbarhet, Fokusområde 1 – Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden:

Alla närbibliotek, biblioteksbussen och stadsbiblioteket har välkomnat besökare med möjlighet att vistas i den trygga miljö som folkbibliotek utgör, utan krav på konsumtion eller prestation. Det är en styrka för Umeå att ha närbibliotek i olika stadsdelar och andra orter i kommunen. Satsningen på att utöka antalet närbibliotek med plats för kulturverksamhet är viktig för det växande Umeås fortsatta trygghet. Alla bibliotek erbjuder kostnadsfria aktiviteter för barn och vuxna, tillgång till dagstidningar och internet, datorer och skrivare, böcker och andra medier för användning på plats eller kostnadsfria hemlån. Närbibliotekens mediasamlingar och programutbud anpassas efter upptagningsområde och kända behov, samtidigt som alla bibliotek arbetar för att nå biblioteksovana personer så att fler förstår att folkbibliotek är till för alla.

Den lyckade satsningen på bokklubben Readers are Leaders i samarbete med lokalt engagerade föreningar på Ersboda har fortsatt att locka barn och stärka ungdomar som ansvarstagande ledare. Ett liknande upplägg har påbörjats på Ålidhem som nästa område, i enlighet med den tänkta utvidgningen.

Samtalsserien Demokrati och inkludering som genomförs i samarbete med Folkuniversitetet och Vän i Umeå har haft lyckade programinslag på stadsbiblioteket under våren då såväl

föreläsare som panelsamtalsdeltagare och publik visat stort engagemang. Satsningen fortsätter under hösten med fyra inplanerade programpunkter.

Social hållbarhet, Fokusområde 3 – Barns uppväxtvillkor:

En övervägande del av biblioteksverksamheten vänder sig till barn och unga samt vuxna i deras närhet. För att nå fler vårdnadshavare samarbetar biblioteken med barnhälsovård, familjecentraler, förskolor och skolor med syfte att främja språkutveckling och läsning. En insats är gåvoböcker till alla barn i kommunen, vid 8 månader och 3 års ålder, tillsammans med information om bibliotekens utbud och lokaler.

Biblioteken erbjuder ett flertal kostnadsfria aktiviteter som främjar läsglädje, delaktighet och skapande för barn och unga. Läsecirklar, barnkulturföreläsningar och sagostunder på svenska och andra språk hålls på biblioteken. De flesta närbibliotek är placerad i grundskolor och samarbetar med skolorna på olika sätt för att vidareutveckla bibliotekens mediebestånd och aktiviteter för och med barnen och ungdomarna, exempelvis genom skolråd.

Även stadsbiblioteket jobbar för att driva verksamhetsutveckling med barnens bästa i åtanke. Under perioden har barnavdelningens yta och antal sittplatser utökats för att tillgodose befintliga behov och förbättra tillgängligheten för avdelningens många besökare. Inför omvandlingen genomfördes en undersökning bland barn och deras vårdnadshavare för att fånga upp synpunkter och önskemål. Förändringen ligger i linje med barnkonventionen.

Biblioteken arbetar medvetet med inkludering och allas lika värde och rättigheter, bland annat genom satsning på funktionshyllor som samlar medier för och om personer med funktionsnedsättningar, regnbågshyllor för att lyfta fram hbtq-perspektiv, minoritets- och mångspråklitteratur, aktiviteter på olika språk, för att visa på mångfald som en styrka och för att tydliggöra att alla är välkomna till biblioteken och i samhället.

Social hållbarhet, Fokusområde 4 – Boende och bebyggelsemiljö:

Tillgång till bibliotek i sin närhet främjar möjligheten att ta del av utbudet som erbjuds. Alla folkbibliotek arbetar med ett lokalt anpassat mediebestånd och inbjudande aktiviteter för att välkomna både biblioteksvana och nya användare. Boken kommer-service erbjuds personer som på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning inte själv kan hämta böcker på biblioteket. Servicen innebär att biblioteksmedarbetare transporterar medier hem till den enskilde låntagaren. Biblioteksbusen besöker platser som har långt till ett stationärt bibliotek i kommunen, från Inneråträsk i norr till Norrbyn i söder.

Biblioteksstatistik

Folkbiblioteken i Umeå	Antal T2 2025	Antal T2 2024	Förändring 2024 – 2025	Per invånare
Besök på minabibliotek.se	1 176 130	1 175 531	0,1 %	
Antal besök på biblioteken	753 615	736 782	2,3 %	5,6
Antal lån	1 002 152	996 608	0,6 %	7,5

Umeås folkbibliotek har haft ungefär lika många besökare som under samma period 2024. Antalet lån under perioden uppgick till drygt en miljon. Andelen lån av barnmedia ligger stadigt på cirka 63 %.

Umeås folkbibliotek 2024 i jämförelse med två kommuner i kommungruppen större stad, genomsnittet större stad samt riksgenomsnittet 2024

Årsstatistik 2024	Umeå	Lund	Jönköping	Större stad	Riket
Befolkning	134 249	131 590	147 654	-	-
Antal fysiska lån/inv	10,7	7,9	4,8	5,3	5,0
Antal barnbokslån/barn 0-17 år	34,4	23,2	13,3	14,9	13,3
Antal aktiva låntagare/1 000 inv	302	330	220	231	240
Antal fysiska besök/inv	8,8	9,4	4,9	4,6	4,6
Antal aktivitetstillfällen för barn och unga/1000 inv 0-18 år	59,0	45,2	23,0	32,0	41,7
Medborgarundersökningen, bra utbud av böcker och tidskrifter	98,5	96,4	-	95,5	95,2
Medborgarundersökningen, bra utbud av bibliotekets aktiviteter	90,4	91,7	-	81,9	82,2

Uppgifter hämtade från Kolada och Sveriges officiella biblioteksstatistik/KB.

Kulturskolans verksamhet – sammanfattning perioden januari – augusti 2025

Kulturskolechefens sammanfattning

Under första halvan av 2025 har Kulturskolans ledningsgrupp lagt mycket arbetet på lokalprocessen i dialog med medarbetare och planering för verksamhetens nya lokaler. Dialogen med FritidUnga har också varit viktig, utifrån samverkan i Hamnmagasinet, där Kulturskolan delar lokaler med Ungdomens Hus. Dialog har även inletts med gymnasieskolan, för fortsatt samverkan på Midgårdsskolan.

Under inledningen av året har strukturen för kommande Kulturlöfte lagts, i samverkan med utbildningsförvaltning och externa kulturaktörer. Kulturlöftet startar upp läsåret 25/26, och kommer att utvärderas löpande.

Under sommaren har Kulturskolan erbjudit sommarlovsaktiviteter, såväl lokalt, som i en gemensam regional satsning, genomförd i Umeå. Kulturskolans verksamhetschef finns också med i styrgruppen till den nya satsningen på Umeå SummerZone som startat under 2025 och som utvecklas inför 2026.

Under 2025 har projektet KulturCrew bedrivits tillsammans med programavdelningen, för att främja ungas arrangörskap. KulturCrew har också erbjudits som feriearbete genom Umeå kommun under augusti.

Kulturskolan har medverkat på Spelrum, såväl med öppet hus och prova-på i egna lokaler, som med akter på Vävens scener.

Ernst & Young har under våren och sommaren arbetat på uppdrag av förvaltningen med anledning av nämndens uppdrag att se över Kulturskolans två arbetstidsavtal. Rapporten färdigställs under augusti.

Kulturskolans verksamhetsbeskrivning

Verksamheten har genomförts enligt planering i de tre verksamhetsbenen; kursverksamheten, den öppna och riktade verksamheten samt verksamheten i och för förskola och grundskola, inklusive anpassad grundskola. I denna tertialrapport presenteras statistik för vårterminens arbete, inklusive sommarlovet.

Kulturskolans arbete avseende inriktningsmål och program

Inriktningsmål 2 – Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden:

Program för Social Hållbarhet – Programmet är en konkretisering av inriktningsmål två och tre: Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden, samt Umeå ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv.

Programmets syfte är att bidra till att uppnå kommunens ambitioner att motverka ökade skillnader mellan medborgarna genom att bygga kommunen och verksamheterna så jämlikt och jämställt som möjligt och aktivt arbeta för att skapa goda livsvillkor för alla:

Social hållbarhet, Fokusområde 1 – Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden:
Kulturskolan har flertalet riktade aktiviteter inom ramen för Umeå växer tryggt och säkert. Bland annat erbjuds after school-verksamhet på Ålidhem, Ersboda och Mariehem och El Sistema-verksamhet på två grundskolor på Ersboda. Konceptet kultur för hälsa erbjuds på tre grundskolor, i samarbete med Elevhälsan.

Social hållbarhet, Fokusområde 3 – Barns uppväxtvillkor:

Kulturskolans aktiviteter ska vara öppna och tillgängliga för alla barn och unga. Under innevarande läsår har Kulturskolan också gjort en särskild satsning på Carlslundsskolan, tillsammans med anpassad grundskola, där eleverna i åk 7 – 9 under varje vecka fått ta del av kulturaktiviteter med fokus på eget skapande inom ämnena bild och dans. På anpassad fritidsgård har drama erbjudits hela läsåret, en gång i veckan.

Kulturskolan utvecklar löpande arbetssätt och metoder att ta vara på deltagarnas och elevernas åsikter och möjligheter att påverka på individ-, grupp- och organisationsnivå. Under starten av 2025 har Kulturskolans elevförening, tillsammans med lärare och pedagoger, planerat för ett "Öppen scen", ett koncept där alla barn och unga i Umeå välkomnas upp på scen för att möta en publik, med stöd från vuxna. Under det första tillfället tog 11 unga personer chansen och publiken bjöds på allt från improteater till elbas-solo och sång. Konceptet utvecklas och även "Öppet galleri" har erbjudits för dem som vill ställa ut konstverk. Kulturskolan har under våren även testat konceptet "teaterråd", med idéer från deltagare kring utformningen av vårterminens avslutningshelg, den så kallade teaterfestivalen. I projektet KulturCrew har fem arrangemang planerats och genomförts av och med unga runt om i Umeå, bland annat en konstworkshop på Maja Beskowskolan och arrangemang under kulturfesten Spelrum i augusti.

Social hållbarhet, Fokusområde 4 – Boende och bebyggelsemiljö:

Kulturskolan säkerställer att alla skolor och förskolor får ta del av utbudet av kulturaktiviteter som erbjuds genom verksamheten. Instrumentundervisning erbjuds på cirka 30 grundskolor runt om i kommunen, där strävan är att även många byaskolor ska ha tillgång till instrumentundervisning i samband med sin skoltid. På alla grundskolor i kommundelarna (Obbola, Holmsund, Sävar och Hörnefors) erbjuds idag kursverksamhet.

Kulturskolans statistik

Januari - augusti	2025	2024
Öppen verksamhet		
Totalt	2 639	3 900
Varav Skapande lördagar familjeaktiviteter (familjer med barn upp till 7 år)	1 300	1 800
Varav besök på scenkonstföreställningar (ffa på biblioteken)	459*	1 100
Varav lovaktiviteter	600	850
Varav riktade verksamheter (After School, anpassad Kulturskola, kultur för hälsa)	280	150
Verksamhet i skola och förskola		
Totalt	6 309	6 280
Varav kulturpedagogiska program	3 069*	2 250
Varav scenkonstbesök	2 960	3 600
Varav El Sistema	280	280
Kursverksamheten		
Totalt	1 700	1 600
Totalt hela verksamheten	11 189 barn och unga	11 780 barn och unga

*Programverksamhet har flyttats från biblioteken till skola och förskola.

Programavdelningens verksamhet – perioden januari – augusti 2025

Programchefens sammanfattning

Inom Programavdelningens ledningsgrupp, PLG, har vissa förändringar skett under T2 med anledning av att enhetschef för Arrangemang och scener har avslutat sin tjänst. Rekrytering pågår och förväntas avslutas under T3. Under perioden T3 har tillförordnad enhetschef tillsatts.

Inom PLG fortsätter vi arbeta med mål, tilläggsuppdrag samt kompetenshöjande insatser med fokus på hållbart ledarskap.

Programavdelningens producenter är under året engagerade i ett flertal kommunövergripande uppdrag vad gäller offentliga arrangemang utanför Väven. Bland annat planerar vi tillsammans med Visit Umeå för kulturaktiviteter under SM-veckan Vinter 2026.

Tillsammans med Visit Umeå har vi under T2 genomfört den nya satsningen Spelrum – ett event där föreningar, kulturaktörer, engagerade eldsjälar, arrangörer och näringsliv gått samman för att skapa utrymme för kreativitet och upplevelser. Arrangemanget lockade många besökare och kommer att utvärderas under T3.

Under 2024 beviljades medel från sociala hållbarhetsfonden för arbete med arrangörsutvecklingsprojektet KulturCrew. Programavdelningen och Kulturskolan har gemensamt ansvar för genomförandet av projektet och året har ett flertal KulturCrew-grupper startat. KulturCrew var under sommaren en del av Umeå kommuns sommarferieutbud och ungdomarna som antogs till feriearbetet avslutade sitt feriearbete med medverkan på Spelrum.

Programchef arbetar under året med det internationella toppmötet Arctic Arts Summit 2026 och har i enlighet med beslutad organisationsplan ansvar för samordning av toppmötet, samordning av kringliggande ytor samt ansvar för värdskap och bemanning utifrån tilldelade resurser.

Programavdelningens verksamhetsbeskrivning

Kvinnohistoriskt museum visar fortsatt utställningarna ”I rikets hemliga tjänst” samt ”Bukhoor”. Parallellt med programverksamhet och pedagogik löper planeringen av kommande utställningar varav en med öppningsdatum under T3.

Under T2 har Kvinnohistoriskt museum ökat sin närvaro både lokalt och nationellt genom bland annat deltagande vid årets studentmässa och som lokal arrangör för årets vårsammankomst med den nationella föreningen Forum för utställare. Detta ligger i linje med museets strategi för öka samarbete inom Musiesverige. I slutet av T2 var museet representerat vid IAWM (International Association of Women's Museums) konferens i Merano (IT) för att stärka det internationella samarbetet.

Under juni månad var museet stängt på grund av golvvård på plan fyra i Väven. Verksamheten prioriterade under perioden kompetensutveckling och planering av kommande utställningar. Både Kvinnohistoriskt museum och Umeå Konsthall märkte också av effekter av en var och solig julimånad med lägre besöksantal under denna period.

Inom konstverksamheten inleddes året med Josefin Östlund och Gerd Aurells utställning ” I ett ögonblick håller vi båda andan”. I maj öppnades utställningen ”Berättelser i glas och lera” med Camilla Caster, Christina Larsson, Eva Juneblad och Eva-Karin Sandqvist. Tillsammans utgör de kooperativet Röbbäck glas och lera, som har sin verksamhet i Kulturmejeriet i Röbbäck, Umeå.

Konstverksamheten har också varit engagerad i – och bidrar med kompetens till – arbetet kopplat till ombyggnation av Renmarkstorget, där restaurering av Stig Lindbergs fontän kan bli aktuell samt berikas med en ny konstnärlig gestaltning.

Verksamheten har också i enlighet med investeringsplan fortsatt upprustningen och ombyggnationen av kommunens konstförvaring för att skapa effektivare internlogistik och bättre förutsättningar för en växande konstsamling, både i Vävens konstarkiv och i konstdepån på Västerslätt. Under T3 påbörjas inventering och flytt av konsten till de upprustade lokalerna.

Öppen vägg på plan 2 och 4 har uppdaterats och är renoverade för längre hållbarhet än tidigare. Där det förut satt vita skivor som krävde stort underhåll sitter det idag i stället en betsad träpanel vilket gör att spikhål inte syns på samma sätt och behovet av underhåll av väggarna minskar drastiskt. Hittills under året har 7 utställningar genomförts på Öppen vägg plan 4. Totalt 11 utställningar är inbokade under året. Utställningar på öppen vägg på plan 2 samordnas av Stadsbiblioteket.

Sedan årsskiftet är det företaget Kajeka som ansvarar för skötsel av fastigheten Väven. Det har inneburit att enheten för Arrangemang och scener tagit fram nya rutiner kopplat till felanmälan, både under dagtid samt under kvällstid när husets egna tekniker inte är i tjänst. Rutinerna gäller för samtliga kommunala verksamheter i Väven.

Under 2025 satsas investeringsmedel bland annat på att utveckla förutsättningarna för digitala sändningar i den uthyrningsbara lokalen Upplev Multisal. Ett helhetsgrepp på teknik, användarvänlighet och miljö ses över för streaming av högre kvalitet i framtiden. Vävenscenens bildmiljö uppdateras också för att säkerställa fortsatt hög kvalitet kopplat till bildprojektion.

Under förra året invigdes den nya scenen Kajscenen och ett gediget arbete för att möjliggöra för parallella program på Kajscenen och Vävenscenen utreddes. Under T2 2025 har ett flertal arrangemang kunnat planeras på olika scener, under samma kväll. God framförhållning och flexibel planering har varit centrala delar för att möjliggöra det utbud vi satt oss att genomföra. Intresset för att boka den nya scenen har varit stort, under T2 2025 har antalet bokningar ökat med 40% jämfört med samma period 2024. Hittills under året det genomfört 17 arrangemang i egen regi samt i samarbete med kulturföreningar och andra aktörer. Under T3 planeras för ytterligare 17 egna arrangemang och samarbeten.

Den rutin för samnyttjande av Kajscenen som togs fram under T1 med syfte att tillhandahålla möjligheter för restaurang Kajen att boka egna aktiviteter har utvärderats under T2. Sammanfattningsvis kan sägas att ny rutin tas fram under T3 som innebär längre

planeringshorisont och en tydligare samsyn kring resurser. De samarbetsmöten som initierades mellan Bokningsteam och Blå huset under T2 fortlöper under T3.

För att höja den totala upplevelsen för besökarna i Väven har ett utvecklingsarbete kopplat till Tickstershop genomförts. En implementering av Tickstershop skulle möjliggöra för besökare att redan vid biljettköp kunna beställa förtäring tex till paus. Under T3 testas Tickstershop av Umeå Teaterförening - i samarbete med Kajen. Denna överenskommelse ligger utanför vårt ansvar men vi följer och utvärderar utfallet löpande.

Under T1 implementerades det nya bokningssystemet Yesplan. Under T3 fortsätter vi jobba med intern utveckling och anpassning av systemet utifrån våra behov.

En uppdatering av skyltningen i Väven har genomförts. Även möjlighet till utrop i Väven har uppdaterats med ny teknik.

I anslutning till Kulturreceptionen i Väven finns Kommunhörnan, en bokningsbar yta som riktar sig till kommunal verksamhet och föreningar/ideella organisationer. Syftet är att erbjuda en yta att visa upp sin verksamhet på och öka möjligheten till dialog med medborgarna. Under T2 har kommunhörnan varit bokad 79 gånger av 20 olika aktörer. Fördelningen mellan kommunal verksamhet och föreningar/ideella organisationer är 50/50.

Programavdelningens arbete avseende inriktningsmål och program

Inriktningsmål 2 – Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden:

Program för Social Hållbarhet – Programmet är en konkretisering av inriktningsmål två och tre: Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden, samt Umeå ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv.

Programmets syfte är att bidra till att uppnå kommunens ambitioner att motverka ökade skillnader mellan medborgarna genom att bygga kommunen och verksamheterna så jämlikt och jämställt som möjligt och aktivt arbeta för att skapa goda livsvillkor för alla:

Social hållbarhet, Fokusområde 1 – Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden:

Kulturhändelsen Spelrum är en del av avdelningens arbete för att Umeå fortsatt ska växa utan utsatta områden, växa tryggt och säkert (UVTS). Satsningen syftar till att skapa plattformar för gemensamma kulturupplevelser som kan bidra till känsla av gemenskap och tillhörighet. Spelrum genomfördes under T2 och utvärderas under T3.

Musei – och konstenheten fortsätter att bredda programutbudet för barn och unga inom ramen för UVTS. Redan planerade workshops i anslutning till utställningen "Bukhoor" har genomförts enligt plan. Ett nytt samarbete med Midgårdsskolan har inletts. För att sänka trösklarna för unga att besöka museet har en ny satsning med feministiska filmkvällar arrangerats, vilket lockat en yngre publik och skapat nya återkommande besökare.

För att öka tillgängligheten och nå nya målgrupper planeras en ny basutställning i museets aktivitetsrum för att möta behovet hos både besökare och för museets fortsatta pedagogiska satsningar. Basutställningen ska ge en introduktion till kvinno – och genushistoria genom rörlig bild, som komplement till de varierade utställningarna i museets lokaler, och fungera som underlag för skolprogram inom ramen för kulturlöftet 2025.

Kultur för seniorer fortsätter samarbeten med fokus på nationella minoriteter, hittills har 9 arrangemang genomförts med inriktning på finska, meänkieli eller samiska.

Programavdelningen och kulturorganisationen Selam har ett långsiktigt samarbete sedan 2023 med målet att presentera 1 – 2 konsertupplevelser per år med artister som lockar såväl nya publikgrupper som den vana kulturpubliken till Väven. Satsningen ska bidra till ett kulturliv som är öppet och tillgängligt för alla, så att Väven även fortsatt ska vara en mötesplats och arena för demokrati och möten mellan människor. Samarbetet som går under namnet Väven X Selam fokuserar på musik med starka kopplingar till regioner utanför Europa. Årets gemensamma satsning genomförs under T3. Samarbetet med Selam är en del av avdelningens arbete med UVTS.

Social hållbarhet, Fokusområde 3 – Barns uppväxtvillkor:

Inom Musei – och konstenheten pågår planering och implementering av skolprogram i enlighet med Kulturlöftet.

Social hållbarhet, Fokusområde 4 – Boende och bebyggelsemiljö:

Kultur för seniorer fortsätter sin tidigare satsning på att tillgängliggöra arrangemang för fler via streaming. Under 2025 firar verksamheten 25 år och genomför också en satsning i samarbete med biblioteksbusen. Under T1-T2 åkte Kultur för seniorer vid flertalet tillfällen ut tillsammans med biblioteksbusen för att nå ut med information och komma i kontakt med medborgare som bor i kommunens mindre orter och byar. Under T1-T2 har 22% av Kultur för seniorers arrangemang genomförts på annan plats i kommunen än Väven.

Inom konstverksamheten pågår arbetet med kommunens konstpolicy enligt fastställd strategi och planering. Detta sker i nära dialog med Gestaltningssgruppen (förvaltningsövergripande) och genomförs parallellt med framtagandet av ny arkitekturpolicy.

Under T1 påbörjades uppdraget att kartlägga omfattning och konsekvenser för hantering av kommunens monument och statyer. Arbetet har under T2 resulterat i en snart färdigställd underhållsrapport, ett förslag till underhållsplan samt en lista/kartläggning över samtliga kända konstverk, monument och statyer på kommunal mark – med förslag på framtida ansvarsfördelning, rutiner samt prioriterings – och finansieringsmodeller.

Föregående års satsningar på en ny rutin för konstinvesteringar och större gestaltningar – i samarbete med konstkonsulter och med fokus på konstnärliga gestaltningar utanför centrum, särskilt vid verksamheter för barn och unga – ger resultat under året. Gestaltningen av Bullmarks skola är färdigställd och i bruk, med planerad invigning under T3 för lokal förankring.

Programavdelningens statistik januari – augusti, 2025

	T2 2025	T2 2024
Antal besök Kvinnohistoriskt museum	26 624	30 347
Antal pedagogiska program/visningar/workshops KHM	82	159
Antal deltagare vid programaktiviteter *	1294 (+ 551 utförda spionmysterier)	1826 (+ 360 utförda spionmysterier)
Antal digitala program *	0	2
Antal digitala tittare *	0	206
Antal besök Umeå konsthall	14 651	14 077
Antal pedagogiska program/visningar/workshops	70	63
Antal deltagare *	1634	1089
Antal publik Kultur för Seniorer	4202	6203
Antal arrangemang	56	47
Antal digitala program *	6	8
Antal digitala tittare *	825	1339
Antal bokningar av samtliga uthyrningsbara lokaler i Väven	468	893
Antal offentliga bokningar med kulturellt innehåll i Väven	351	604
Antal bokningar Kajscenen *	77	55
Antal bokningar Vävenscenen	69	76

*Nya kategorier som vi ämnar mäta framöver är bland annat våra satsningar på streaming/digitala program samt antal programaktiviteter kopplat till den ”nya” Kajscenen.

Kommentar till statistik gällande ”antal bokningar samtliga uthyrningsbara lokaler i Väven och ”antal offentliga bokningar med kulturellt innehåll i Väven” som är lägre T2 2025 än T2 2024:

Antalet bokningar fortsätter att minska något under T2 (2025) jämfört med T2 (2024). Under T1 kunde noteras färre antal bokningar i Sagorummet (från 398 till 230) samt minskat antal bokningar för interna möten. Under T2 har golvvård genomförts vilket medfört att hela plan 4 varit stängd mellan 2 – 29 juni. Som tidigare nämnts har de externa bokningsförfrågningarna fortsatt ligga på samma nivå och bokning av framför allt Kajscenen ökar.

Kvinnohistoriskt museum höll stängt under juni månad med anledning av golvvård i Väven. Detta har påverkat besökssiffrorna.

Utvecklingsstöd – perioden januari – augusti 2025

Kulturkonsulentens sammanfattning

Föreningsbyrån handlägger kulturnämndens stöd till kulturföreningar, och tar regelbundet emot de under året löpande stöden som kulturnämnden. Det är dels utvecklingsstöd för kulturverksamhet och dels arrangemang, som har ansökningsdeadlines sex gånger per år.

Därutöver är det för 2025 det nya stödet för insatser till Umeå växer tryggt och säkert. Kommunfullmäktige beslutade under 2024 att tillskjuta kulturnämnden medel för att ta fram ett stöd i linje med arbetet som görs i projektet Umeå växer tryggt och säkert (UVTS). Stödet lanserades i januari 2025, och har handlagts löpande.

Utvecklingsstöd för kulturverksamhet och arrangemang har sökts flitigt under 2025. I början av september har föreningsbyrån tagit emot 45 ansökningar, varav 43 har beviljats. Det är ett populärt stöd, och med två ansökningsperioder kvar för året så är prognosen att vi kommer nyttja hela summan för stödet i slutet av året.

Kulturnämndens stöd för insatser till UVTS har inte haft det ansökningstryck vi förväntade oss. Stödets utformning beslutades av kulturnämnd i november 2024, och öppnade i januari. Det har kommunicerats till kulturföreningarna i Umeå kommuns föreningsregister i och med lansering. I början av september har endast två ansökningar kommit in till stödet, och en av dem har beviljats. Den andra ansökan inväntar i skrivande stund en komplettering. Under september har kulturkonsulenten bjudit in till en informationsträff för kulturföreningar och studieförbund som är berättigade att söka. Förhoppningen är att det skulle kunna påverka söktrycket för stödet. Men det är idag osäkert om vi kommer ha bundit upp hela summan för stödet vid slutet av året.

Kulturförvaltningen – Personalrapport perioden januari – augusti 2025

Måluppfyllelse personalpolitiska mål

Personalpolitiska mål

Mål 5: Umeå kommun ska klara kompetensförsörjningen genom att vara en attraktiv arbetsgivare och spegla mångfalden i samhället.

Mål 6: Umeå kommun ska ha ledarskap som ges och ger förutsättningar för goda resultat, där riktvärdet för antalet medarbetare per chef inte är fler än 30.

Mål 7: Umeå kommuns sjukfrånvaro ska minska genom fokus på friskfaktorer och jämställda arbetsförhållanden.

Kompetensförsörjning och attraktiv arbetsgivare (mål 5)

Inom biblioteksverksamheten har flertalet internrekryteringar genomförts för att möta vakanser till följd av pensionsavgångar. Vi ser en styrka i interna tillsättningar då de både ger våra befintliga arbetstagare möjlighet till nya uppdrag och utveckling samt att vi även har möjlighet att ta hand om de vikarier som konverterar till tillsvidareanställningar. Externa rekryteringar tillämpas också. Utifrån intern rekrytering och personalplanering sker detta i mindre utsträckning för att komplettera medarbetarstaben med nödvändig kompetens.

Under sommaren har biblioteken i sedvanlig ordning tagit emot feriearbetande ungdomar. Ett brottsförebyggande projekt i samarbete med UmeBrå har under perioden också ägt rum.

Inom kulturskolan tillämpas en aktiv personalplanering för att möta både pensionsavgångar samt för att möta rekryteringsbehov för instrument med lägre elevunderlag.

Rekrytering av enhetschef till Väven Lär/stadsbiblioteket samt enhetschef till Programavdelningen/arrangemang och scener pågår under T2.

Systematiskt arbetsmiljöarbete

Verksamheterna bedriver ett löpande, systematiskt arbetsmiljöarbete som innefattar mål för den organisatoriska och sociala arbetsmiljön (OSA) samt ett aktivt arbete i samverkan med skyddsombud. OSA-målen innefattar bland annat återhämtning, säkerhet och trygghet. Samverkan sker även i verksamheternas samverkansgrupper (VSG) inför planerade förändringar införanden av nya system eller vid betydande organisationsförändringar. Detta i form av riskbedömningar och dialog för att skapa bästa möjliga förutsättningar för både verksamhet och arbetstagare genom delaktighet och inflytande.

Kulturskolan har under de första två tertialerna arbetat enligt ovan beskrivna arbetssätt för att skapa så bra förutsättningar som möjligt inför en kommande flytt till nya lokaler.

Inom biblioteken har en gemensam riktlinje för gott samtalsklimat arbetats fram av stadsbibliotekets enheter och fastställts av bibliotekets ledningsgrupp. Denna riktlinje bearbetas för lokal förankring på övriga enheter.

Programavdelningen har genomfört ett arbete med att förtydliga och synliggöra rollbeskrivningar och skapa ett jämnare arbetsflöde inom musei- och konstenheten. Inom programavdelningen har även den kommunikationsapp som lanserades under tertiäl 1 för att skapa tryggare värdska i Vävens offentliga miljöer nu genomgått provperioden och ska utvärderas och därefter kunna nyttjas i övriga verksamheter inom väven.

Ledarskap (mål 6)

Kulturnämndens samtliga chefer har färre medarbetare än 30 vilket är en av de viktigare förutsättningarna för ett närvarande och engagerat ledarskap hos våra chefer. Under tertiäl 2 har en ersättningsrekrytering av ny HR-partner skett vilket också fortsatt skapar förutsättningar för chefernas möjligheter till ett närvarande engagerat ledarskap.

Friskfaktorer (mål 7)

Inom förvaltningen arbetar cheferna fortsatt bland annat med friskfaktorn aktiv rehabilitering vilket syftar till en tät och förtroendefull dialog för att ha en god förståelse för arbetstagarnas återgång till arbetet och för att arbetstagarna ska ha en god insikt i sin betydelse för verksamheten. Arbetssättet bygger på en god kommunikation och återkoppling mellan parterna. Den absoluta majoriteten av sjukfrånvaron är ej direkt arbetsrelaterad och cheferna har en nära dialog med arbetstagarna.

Resultatmått	Målvärde 2025	Utfall januari – augusti 2025			Utfall januari – augusti 2024		
		kvinnor	män	totalt	kvinnor	män	totalt
Sjukfrånvaro, totalt i procent av anställdas sammanlagda ordinarie arbetstid	4,5	5,4	4,8	5,2	5,2	2,9	4,4
Andel långtidsfriska (%)	72	65	73	68	64	79	69
Andel heltidsanställda (%)	82	83	79	81	81	78	80

Kulturförvaltningen - Ekonomirapport för perioden januari – augusti 2025

mnkr	Budget jan- aug 2025	Utfall jan-aug 2025	Budget- avvikelse jan-aug 2025	Budget- avvikelse jan-aug 2024	Budget helår 2025	Prognos helår 2025	Årsprognos budget- avvikelse 2025
Stab/Nämnds- Verksamhet/stöd till föreningar festivaler och studieförbund	-25,9	-25,8	0,1	-0,5	-39,2	-38,7	0,6
Kulturskola	-24,7	-25,6	-0,8	0,6	-40,1	-40,5	-0,4
Bibliotek	-42,0	-41,1	0,9	0,5	-64,8	-64,8	-0,1
Programavdelningen	-16,5	-16,5	0,0	0,1	-25,6	-25,7	-0,1
Verksamhetens nettokostnad	-109,1	-108,9	0,2	1,7	-169,7	-169,7	0,0

Kulturnämnd

Budgetavvikelse januari till augusti: 0,2 mnkr

Årsprognos budgetavvikelse: 0,0mnkr

Stab / Nämndsverksamhet /Stödet till föreningar festivaler och studieförbund

Budgetavvikelse januari till augusti: 0,1 mnkr. Orsak till avvikelsen är personalkostnader

Årsprognos budgetavvikelse: 0,6 mnkr. Orsaker till avvikelsen beror på lägre

personalkostnader till följd av arbetsinsatser i det externfinansierade projektet Kajiado samt lägre driftskostnader än budget och att stödet till UVTS inte används fullt ut.

Kulturskola

Budgetavvikelse januari till augusti: -0,8 mnkr. Personalkostnaderna avviker från budget med

-0,8 mnkr då viss övertalighet finns. Årsprognos budgetavvikelse: -0,4 mnkr. Orsaken till

budgetavvikelsen 2025 beror på personalkostnader. Det finns en viss övertalighet kopplat till

minskade externa bidrag samt nya LAS regler om trädde i kraft hösten 2022 vilket innebar

bland annat att heltid är norm och att visstidsanställningar konverteras till

tillsvidareanställning snabbare än tidigare.

Bibliotek

Budgetavvikelse januari till augusti: 0,9 mnkr. Orsaker till avvikelsen är mediainköp samt övriga personalrelaterade driftskostnader.

Årsprognos budgetavvikelse: -0,1 mnkr. Orsaken till budgetavvikelsen 2025 beror på

personalkostnader -0,3 mnkr. Det finns en viss övertalighet kopplat till bland annat

minskade externa bidrag samt nya LAS regler som trädde i kraft hösten 2022 vilket innebar

bland annat att heltid är norm och att visstidsanställningar konverteras till

tillsvidareanställning snabbare än tidigare. Då mycket av fokus ligger på bytet av

bibliotekssystem gör att prognosen för kostnader kopplat till kompetensutveckling avviker från budget med 0,2 mnkr.

Programavdelningen

Budgetavvikelse januari till augusti: 0,0 mnkr.

Årsprognos budgetavvikelse: -0,1 mnkr. Prognosen är att personal -och driftskostnaderna avviker från budget med -1,4 mnkr medan intäkterna (hyror, shop, biljetter med mera) avviker med 1,3mnkr.

Investeringar

Nämnd (mnkr med en decimal)	Budget 31 aug 2025	Utfall 31 aug 2025	Budget-avvikelse 31 aug 2025	Utfall helår 2024	Budget helår 2025	Prognos helår 2025	Årsprognos budgetavvikelse 2025
Reinvestering kulturverksamhet	-1,8	-0,7	0,9	-3,1	-2,7	-2,7	0,0
Konstinköp	-1,5	-1,0	0,5	-1,5	-2,2	-1,6	0,6
Verksamhetens nettoinvesteringar	-3,2	-1,7	1,5	-4,6	-4,9	-4,3	0,0

Investeringsutfallet, som utgörs av konstinköp samt teknik och inventarier i verksamhetslokaler, uppgår efter 8 månader till -1,7mnkr. Prognosen på helår uppgår till ett utfall på -4,3 mnkr vilket är en avvikelse mot budget på 0,6 mnkr kopplat till konstinköp.

Kulturnämndens rapport till Kommunstyrelsen, januari – augusti 2025

Verksamhetsrapport

Under perioden har förvaltningen arbetat med samtliga nya uppdrag från nämnden samt med tilläggsuppdragen. Verksamheterna har också under perioden arbetat med stora förändringsarbeten som bland annat Kulturskolans flytt till nya lokaler, Kulturskolans arbetstidsavtal, bibliotekets implementering av nytt bibliotekssystem och kommunövergripande samarbeten som programverksamhetens arbete kring SM-veckan 2026, Spelrum och Arctic Arts summit 2026.

Umeå växer tryggt och säkert

Kulturförvaltningen har flertalet riktade aktiviteter inom ramen för Umeå växer tryggt och säkert.

Alla bibliotek har välkomnat besökare med möjlighet att vistas i den trygga miljö som folkbibliotek utgör, utan krav på konsumtion eller prestation. Satsningen på att utöka antalet närbibliotek med plats för kulturverksamhet är viktig för det växande Umeås fortsatta trygghet. Alla bibliotek erbjuder kostnadsfria aktiviteter för barn och vuxna, tillgång till dagstidningar och internet, datorer och skrivare, böcker och andra medier för användning på plats eller kostnadsfria hemlån.

Den lyckade satsningen på bokklubben Readers are Leaders i samarbete med lokalt engagerade föreningar på Ersboda har fortsatt att locka barn och stärka ungdomar som ansvarstagande ledare. Ett liknande upplägg har påbörjats på Ålidhem.

Samtalsserien Demokrati och inkludering som genomförs i samarbete med Folkuniversitetet och Vän i Umeå har haft lyckade programinslag på stadsbiblioteket under våren. Satsningen fortsätter under hösten med fyra inplanerade programpunkter.

Kulturskolan erbjuder bland annat after school-verksamhet på Ålidhem, Ersboda och Mariehem och El Sistema-verksamhet på två grundskolor på Ersboda. Konceptet kultur för hälsa erbjuds på tre grundskolor, i samarbete med Elevhälsan.

Kulturhändelsen Spelrum är en del av programavdelningens arbete för att Umeå fortsatt ska växa utan utsatta områden, växa tryggt och säkert (UVTS). Satsningen syftar till att skapa plattformar för gemensamma kulturupplevelser som kan bidra till känsla av gemenskap och tillhörighet.

Musei – och konstenheten fortsätter att bredda programutbudet för barn och unga inom ramen för UVTS. Workshops i anslutning till utställningen "Bukhoor" har genomförts enligt plan. Ett nytt samarbete med Midgårdsskolan har inletts. För att sänka trösklarna för unga att besöka museet har en ny satsning med feministiska filmkvällar arrangerats, vilket lockat en yngre publik och skapat nya återkommande besökare.

Biblioteksstatistik T2 2025

Folkbiblioteken i Umeå	Antal T2 2025	Antal T2 2024	Förändring 2024 – 2025	Per invånare
Besök på minabibliotek.se	1 176 130	1 175 531	0,1 %	
Antal besök på biblioteken	753 615	736 782	2,3 %	5,6
Antal lån	1 002 152	996 608	0,6 %	7,5

Umeås folkbibliotek 2024 i jämförelse med två kommuner i kommungruppen större stad, genomsnitt större stad samt riksgenomsnittet 2024

Årsstatistik 2024	Umeå	Lund	Jönköping	Större stad	Riket
Befolkning	134 249	131 590	147 654	-	-
Antal fysiska lån/inv	10,7	7,9	4,8	5,3	5,0
Antal barnbokslån/barn 0 -17 år	34,4	23,2	13,3	14,9	13,3
Antal aktiva låntagare/1 000 inv	302	330	220	231	240
Antal fysiska besök/inv	8,8	9,4	4,9	4,6	4,6
Antal aktivitetstillfällen för barn och unga/1000 inv 0-18 år	59,0	45,2	23,0	32,0	41,7
Medborgarundersökningen, bra utbud av böcker och tidskrifter	98,5	96,4	-	95,5	95,2
Medborgarundersökningen, bra utbud av bibliotekets aktiviteter	90,4	91,7	-	81,9	82,2

Uppgifter hämtade från Kolada och Sveriges officiella biblioteksstatistik/KB.

Kulturskolans statistik

Januari - augusti	2025	2024
Öppen verksamhet		
Totalt	2 639	3 900
Varav Skapande lördagar familjeaktiviteter (familjer med barn upp till 7 år)	1 300	1 800
Varav besök på scenkonstföreläsningar (ffa på biblioteken)	459*	1 100
Varav lovaktiviteter	600	850
Varav riktade verksamheter (After School, anpassad Kulturskola, kultur för hälsa)	280	150
Verksamhet i skola och förskola		
Totalt	6 309	6 280
Varav kulturpedagogiska program	3 069*	2 250
Varav scenkonstbesök	2 960	3 600
Varav El Sistema	280	280
Kursverksamheten		
Totalt	1 700	1 600
Totalt hela verksamheten	11 189 barn och unga	11 780 barn och unga

*Programverksamhet har flyttats från biblioteken till skola och förskola

Programavdelningens statistik januari – augusti, 2025 (Nationell jämförande statistik saknas)

	T2 2025	T2 2024
Antal besök Kvinnohistoriskt museum	26 624	30 347
Antal pedagogiska program/visningar/workshops KHM	82	159
Antal deltagare vid programaktiviteter *	1294 (+ 551 utförda spionmysterier)	1826 (+ 360 utförda spionmysterier)
Antal digitala program *	0	2
Antal digitala tittare *	0	206
Antal besök Umeå konsthall	14 651	14 077
Antal pedagogiska program/visningar/workshops	70	63
Antal deltagare *	1634	1089
Antal publik Kultur för Seniorer	4202	6203
Antal arrangemang	56	47
Antal digitala program *	6	8
Antal digitala tittare *	825	1339
Antal bokningar av samtliga uthyrningsbara lokaler i Väven	468	893
Antal offentliga bokningar med kulturellt innehåll i Väven	351	604
Antal bokningar Kajscenen *	77	55
Antal bokningar Vävenscenen	69	76

*Nya kategorier som vi ämnar mäta framöver är bland annat våra satsningar på streaming/digitala program samt antal programaktiviteter kopplat till den ”nya” Kajscenen.

Kommentar till statistik gällande ”antal bokningar samtliga uthyrningsbara lokaler i Väven och ”antal offentliga bokningar med kulturellt innehåll i Väven” som är lägre T2 2025 än T2 2024:

Antalet bokningar fortsätter att minska något under T2 (2025) jämfört med T2 (2024). Under T1 kunde noteras färre antal bokningar i Sagorummet (från 398 till 230) samt minskat antal bokningar för interna möten. Under T2 har golvvård genomförts vilket medfört att hela plan 4 varit stängd mellan 2 – 29 juni. Som tidigare nämnts har de externa bokningsförfrågningarna fortsatt ligga på samma nivå och bokning av framför allt Kajscenen ökar.

Kvinnohistoriskt museum höll stängt under juni månad med anledning av golvvård i Väven. Detta har påverkat besökssiffrorna.

*Nya kategorier som vi ämnar mäta framöver är bland annat våra satsningar på streaming/digitala program samt antal programaktiviteter kopplat till den ”nya” Kajscenen.

Nämndens grunduppdrag

Kulturnämnden	Bedömning av nämndens grunduppdrag januari – augusti 2025
Kulturnämndens grunduppdrag i sin helhet	I hög grad uppfyllt

Bedömning och motivering

Kulturnämndens bedömning är att grunduppdrag i hög grad är uppfyllt. Som framgår av verksamhetsbeskrivningen med tillhörande statistik samt separat rapport från kulturförvaltningen till kulturnämnden har verksamheterna väl levererat i enlighet med såväl fullmäktiges som nämndens planer och uppdrag.

Verksamheten har till detta bedrivit med god ekonomisk hushållning inom tilldelade ekonomiska ramar.

Verksamhetens utveckling och väsentliga händelser

Biblioteksverksamhetens fortsätter att utvecklas med fler besökare och fler lån. I jämförelse med riket är Umeås biblioteksutveckling i särklass. Även i jämförelse med kommungruppen större stad ligger Umeå bra till.

Implementeringen av nytt bibliotekssystem och ny bibliotekswebb är i sin slutfas.

Den nya entrén till Holmsundsbiblioteket har nu kompletterats med teknik för meröppet. Hittills har uppemot 500 personer registrerat sig som meröppetanvändare i Holmsund.

Bibliotekens arbete med nationella minoriteter och minoritetsspråk har under perioden bland annat bestått i sagostunder på finska, medverkan i Tornedalingarnas dag på Västerbottens museum, medverkan på konferensen Aktuell skolpolitik, där bibliotekens utbud av språkväskor och böcker på minoritetsspråk visades, och en musikkväll med tema romsk kultur på Grubbebiblioteket.

Under första halvan av 2025 har Kulturskolan lagt mycket arbetet på lokalprocessen i dialog med medarbetare och planering för verksamhetens nya lokaler. Dialogen med FritidUnga har också varit viktig, utifrån samverkan i Hamnmagasinet, där Kulturskolan delar lokaler med Ungdomens Hus. Dialog har även inletts med gymnasieskolan, för fortsatt samverkan på Midgårdsskolan.

Under inledningen av året har strukturen för kommande Kulturlöfte lagts, i samverkan med utbildningsförvaltning och externa kulturaktörer. Kulturlöftet startar upp läsåret 25/26.

Under sommaren har Kulturskolan erbjudit sommarlovsaktiviteter, såväl lokalt, som i en gemensam regional satsning, genomförd i Umeå. Kulturskolans verksamhetschef finns också med i den nya satsningen på Umeå SummerZone som startat under 2025 och som utvecklas inför 2026.

Drygt 11 000 barn och unga har under årets första 8 månader nåtts av kulturskolans verksamheter.

Programavdelningens producenter är under året engagerade i ett flertal kommunövergripande uppdrag vad gäller offentliga arrangemang utanför Väven. Bland annat planeras tillsammans med Visit Umeå för kulturaktiviteter under SM-veckan Vinter 2026.

Tillsammans med Visit Umeå har den nya satsningen Spelrum genomförts – ett event där föreningar, kulturaktörer, engagerade eldsjälar, arrangörer och näringsliv gått samman för att skapa utrymme för kreativitet och upplevelser.

Under förra året invigdes den nya scenen Kajscenen. Under 2025 har ett flertal arrangemang kunnat planeras på olika scener, under samma kväll. Intresset för att boka den nya scenen har varit stort.

Kvinnohistoriskt museum ökat sin närvaro både lokalt och nationellt genom deltagande vid årets studentmässa och som lokal arrangör för årets vårsammankomst med den nationella föreningen Forum för utställare. För att stärka det internationella samarbetet var museet representerat vid IAWM (International Association of Women's Museums) konferens i Merano (IT).

Konstverksamheten har också varit engagerad i – och bidrar med kompetens till – arbetet kopplat till ombyggnation av Renmarkstorget.

I anslutning till Kulturreceptionen i Väven finns Kommunhörnan, en bokningsbar yta som riktar sig till kommunal verksamhet och föreningar/ideella organisationer. Syftet är att erbjuda en yta att visa upp sin verksamhet på och öka möjligheten till dialog med medborgarna.

Tilläggsuppdrag från kommunfullmäktige

Tilläggsuppdragen är genomförda och redovisade.

Uppdrag	Status, jan – aug	Motivering/kommentar	Prognos, status helår
Uppdrag 2023:1 (Omställning för att klara grunduppdraget i takt med att personalbristen ökar	Delvis genomfört	Analys och framtagande av underlag genomfört. Redovisat i kulturnämnd	Genomfört
Uppdrag 2023:2 (Samarbete över förvaltnings- och nämndsgränser)	Genomfört	Flertal överskridande samarbeten finns inom de olika verksamhetsområdena	Genomfört

Personalrapport

Nämndens arbete för att nå personalpolitiska mål

Kulturnämnden	Bedömning av nämndens arbete med personalpolitiska mål
Mål 5: Umeå kommun ska klara kompetensförsörjningen genom att vara en attraktiv arbetsgivare och spegla mångfalden i samhället.	Enligt plan
Mål 6: Umeå kommun ska ha ledarskap som ges och ger förutsättningar för goda resultat, där riktvärdet för antalet medarbetare per chef inte är fler än 30.	Enligt plan
Mål 7: Umeå kommuns sjukfrånvaro ska minska genom fokus på friskfaktorer och jämställda arbetsförhållanden.	Enligt plan

Åtgärder och viktig utveckling/viktiga händelser inom målområdena

Kompetensförsörjning och attraktiv arbetsgivare (mål 5)

Inom biblioteksverksamheten har flertalet internrekryteringar genomförts för att möta vakanser till följd av pensionsavgångar. Vi ser en styrka i interna tillsättningar då de både ger våra befintliga arbetstagare möjlighet till nya uppdrag och utveckling samt att vi även har möjlighet att ta hand om de vikarier som konverterar till tillsvidareanställningar. Externa rekryteringar tillämpas också. Utifrån intern rekrytering och personalplanering sker detta i mindre utsträckning för att komplettera medarbetarstaben med nödvändig kompetens.

Under sommaren har biblioteken i sedvanlig ordning tagit emot feriearbetande ungdomar. Ett brottsförebyggande projekt i samarbete med UmeBrå har under perioden också ägt rum.

Inom kulturskolan tillämpas en aktiv personalplanering för att möta både pensionsavgångar samt för att möta rekryteringsbehov för instrument med lägre elevunderlag.

Rekrytering av enhetschef till Väven Lär/stadsbiblioteket samt enhetschef till Programavdelningen/arrangemang och scener pågår under T2.

Systematiskt arbetsmiljöarbete

Verksamheterna bedriver ett löpande, systematiskt arbetsmiljöarbete som innefattar mål för den organisatoriska och sociala arbetsmiljön (OSA) samt ett aktivt arbete i samverkan med skyddsombud. OSA-målen innefattar bland annat återhämtning, säkerhet och trygghet. Samverkan sker även i verksamheternas samverkansgrupper (VSG) inför planerade förändringar införanden av nya system eller vid betydande organisationsförändringar. Detta i form av riskbedömningar och dialog för att skapa bästa möjliga förutsättningar för både verksamhet och arbetstagare genom delaktighet och inflytande.

Kulturskolan har under de första två tertialerna arbetat enligt ovan beskrivna arbetssätt för att skapa så bra förutsättningar som möjligt inför en kommande flytt till nya lokaler.

Inom biblioteken har en gemensam riktlinje för gott samtalsklimat arbetats fram av stadsbibliotekets enheter och fastställts av bibliotekets ledningsgrupp. Denna riktlinje bearbetas för lokal förankring på övriga enheter.

Programavdelningen har genomfört ett arbete med att förtydliga och synliggöra rollbeskrivningar och skapa ett jämnare arbetsflöde inom musei- och konstenheten. Inom programavdelningen har även den kommunikations-app som lanserades under tertial 1 för att skapa tryggare värdskap i Vävens offentliga miljöer nu genomgått provperioden och ska utvärderas och därefter kunna nyttjas i övriga verksamheter inom väven.

Ledarskap (mål 6)

Kulturnämndens samtliga chefer har färre medarbetare än 30 vilket är en av de viktigare förutsättningarna för ett närvarande och engagerat ledarskap hos våra chefer. Under tertial 2 har en ersättningsrekrytering av ny HR-partner skett vilket också fortsatt skapar förutsättningar för chefernas möjligheter till ett närvarande engagerat ledarskap.

Friskfaktorer (mål 7)

Inom förvaltningen arbetar cheferna fortsatt bland annat med friskfaktorn aktiv rehabilitering vilket syftar till en tät och förtroendefull dialog för att ha en god förståelse för arbetstagarnas återgång till arbetet och för att arbetstagarna ska ha en god insikt i sin betydelse för verksamheten. Arbetssättet bygger på en god kommunikation och återkoppling mellan parterna. Den absoluta majoriteten av sjukfrånvaron är ej direkt arbetsrelaterad och cheferna har en nära dialog med arbetstagarna.

Resultatmått	Målvärde 2025	Utfall januari – augusti 2025			Utfall januari – augusti 2024		
		kvinnor	män	totalt	kvinnor	män	totalt
Sjukfrånvaro, totalt i procent av anställdas sammanlagda ordinarie arbetstid	4,5	5,4	4,8	5,2	5,2	2,9	4,4
Andel långtidsfriska (%)	72	65	73	68	64	79	69
Andel heltidsanställda (%)	82	83	79	81	81	78	80

Ekonomirapport

(mnkr med en decimal)	Budget jan-aug 2025	Utfall jan-aug 2025	Budget-avvikelse jan-aug 2025	Budget-avvikelse jan-aug 2024	Budget helår 2025	Prognos helår 2025	Årsprognos budgetavvikelse 2025
Verksamhetens intäkter	13,5	14,1	0,7	1,4	20,4	23,2	2,7
Verksamhetens kostnader	-122,6	-123,0	-0,5	0,2	-190,1	-192,9	-2,7
Verksamhetens nettokostnad	-109,1	-108,9	0,2	1,7	-169,7	-169,7	0,0

Budgetavvikelse, åtgärder och årsprognos

Nettokostnaden för perioden januari-april uppgår till -108,9 mnkr. Budgetavvikelsen för perioden uppgår till 0,2 mnkr. Samma period föregående år var budgetavvikelsen 1,7 mnkr. Kostnadsutfallet efter 8 månader uppgår till -123,0 mnkr. Kostnaderna avviker från budget med -0,5 mnkr. Personalkostnaderna avviker från budget med -1,8 mnkr till följd av viss övertalighet. Sommarmånaderna är lågsäsong för verksamheterna därför är det stora avvikelser där det inte finns anpassade budgetkurvor på driftskostnader såsom mediainköp, program, utställningar totalt med 1,4 mnkr. Statsbidragsfinansierade kostnader avviker från budget med -0,1 mnkr. Lämnade bidrag till föreningar festivaler och studieförbund avviker inte från budget.

Intäktsutfallet uppgår till 14,1 mnkr. Intäkterna avviker från budget med 0,7 mnkr. Orsaker till avvikelsen är statsbidragsfinansierade verksamheter och projekt från Kulturrådet, Kungliga biblioteket, Arbetsförmedlingen och Migrationsverket som avviker med 0,2 mnkr. Hyresintäkter och övriga ej budgeterade intäkter exempelvis skadeståndsansättning för borttappade och skadade böcker med 0,5 mnkr.

Årsprognos, nettokostnad -169,7 mnkr, innebär ingen budgetavvikelse och en budget i balans. Årsprognos kostnader -192,9 mnkr är en avvikelse mot budget på -2,7 mnkr som utgörs av statsbidragsfinansierad verksamhet -0,9 mnkr (årsprognos utfall -11,0 mnkr), driftskostnader -1,1mnkr (årsprognos utfall -26,8 mnkr). För personalkostnader är årsprognosen en avvikelse på -0,9 mnkr (årsprognos utfall -122,4 mnkr). En viss övertalighet finns i verksamheterna till följd av minskade externa bidrag samt nya LAS regler som trädde i kraft hösten 2022 vilket innebar bland annat att heltid är norm och att visstidsanställningar konverteras till tillsvidareanställning snabbare än tidigare. Semesterskulden förväntas inte avvika från budget vid årets slut. För lämnade bidrag till föreningar festivaler och studieförbund (årsprognos utfall -32,7 mnkr) visar prognosen på en avvikelse på 0,2 mnkr kopplat till tillfälliga kulturstöd, UVTS.

Årsprognos för intäkter 23,2 mnkr är en avvikelse mot budget på 2,7 mnkr.

Statsbidragsfinansierad verksamhet 1.0 mnkr, hyresintäkter, biljettintäkter samt övriga ej budgeterade intäkter, exempelvis skadeståndsansättning för borttappade och skadade böcker, 1,7 mnkr är orsaker till avvikelsen.

Investeringar

(mnkr med en decimal)	Budget 31 aug 2025	Utfall 31 aug 2025	Budget- avvikelse 30 aug 2025	Utfall helår 2024	Budget helår 2025	Prognos helår 2025	Årsprognos budgetavvikelse 2025
Verksamhetens nettoinvesteringar	-3,2	-1,7	1,5	-4,6	-4,9	-4,3	0,6

Investeringsutfallet, som utgörs av konstinköp samt teknik och inventarier i verksamhetslokaler, uppgår efter 8 månader till -1,7mnkr. Prognosen på helår uppgår till ett utfall på -4,3 mnkr vilket är en avvikelse mot budget på 0,6 mnkr kopplat till konstinköp.

Tjänsteskrivelse

2025-09-10

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2024/00058

Internkontrollplan 2025

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att godkänna uppföljning av internkontrollplan tertial 2, 2025

att den interna styrningen och kontrollen tertial 2, 2025 är tillräcklig

att paragrafen är omedelbart justerad.

Ärendebeskrivning

Den av kulturnämnden fastställda Internkontrollplanen skall följas upp och återslag rapporteras i anslutning till tertialrapporter respektive årsbokslut.

Kommunfullmäktige har fastställt riktlinjer för intern styrning och kontroll vars handledning har fastställts av Kommunstyrelsen.

Syftet med internkontrollplanen som hjälpmedel är att nämnden med rimlig säkerhet uppnå de av kommunfullmäktige fastställda målen och verksamhetskraven.

Nämnderna har enligt kommunallagen (6 kap 7§) det yttersta ansvaret inom sitt verksamhetsområde att se till att den interna kontrollen är tillräcklig och att den fungerar på ett betryggande sätt.

Internkontrollen avseende införande av ett nytt bokningssystem på Väven har återslag rapporterats till kulturnämnden i augusti 2025. Arbetet med det återstående ärendet som finns i internkontrollplanen är påbörjat.

Beslutsunderlag

Internkontrollplan

Beredningsansvariga

Leif Mårtensson

Beslutet ska skickas till

KS Diarium

2 av 2

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2024/00058

Jenny Skarstedt
Kulturdirektör

Leif Mårtensson
Ledningskoordinator

Internkontrollplan 2025

Risikanalys

Verksamhet: Kulturnämnden
Upprättad: 2024-10-31

Steg 1 - Riskinventering			Steg 2 - Riskvärdering			
Kontrollområde	Identifierad risk (Tänk även på möjligheter, eller vilken risk vi får om vi inte tar chansen att fånga en möjlighet)	Nr	Sannolikhet	Konsekvens	Risk-värde	Rekommenderad riskhantering
IT System	Nytt bibliotekssystem och webb ska införas under 2025. Risk för införandeproblem	R1	Mindre sannolik	Allvarlig	8	Reducera risk
IT System	Nytt bokningssystem för Väven ska införas under 2025. Risk för införandeproblem	R2	Mindre sannolik	Kännbar	6	Reducera risk
		R3			0	
		R4			0	
		R5			0	

Internkontrollplan 2025

Kulturnämnden
2024-11-28

Steg 3 - Gör en plan på vad som behöver åtgärdas utifrån riskvärderingen på verksamhetsnivå					
Nr.	Inriktning för riskhantering från nämnd	Åtgärd	Kostnad	Ansvarig	Återrapporteras
R1	Reducera risk	Risk- och sårbarhetskontroll samt översyn av rutiner i samarbete med leverantör av nytt det nya IT-systemet.	0 tkr	Kulturdirektör	T3
R2	Reducera risk	Risk- och sårbarhetskontroll samt översyn av rutiner i samarbete med leverantör av nytt det nya IT-systemet.	0 tkr	Kulturdirektör	T 2
R3					
R4					
R5					

Interkontroll uppföljning 2025

Kulturnämnden

2025-09-25

Steg 4 Återrapportering / Uppföljning		
Återrapport & uppföljning T1	Återrapport & uppföljning T2	Återrapport & uppföljning T3
	Återrapport Kulturnämnden 2025-08-28	

Risikanalys

Verksamhet: Kulturmänsden
Uppgrävd: 2024-10-01

Internkontrollplan 2025

Kulturmänsden
2024-11-28

Interkontroll uppföljning 2025

Kulturmänsden 2025-09-25

Steg 1 - Riskinventering		Steg 2 - Riskvärdering					Steg 3 - Gör en plan på vad som behövs för att begränsa utförda riskvärderingen på verksamhetsnivå					Steg 4 - Årsrapportering / Uppföljning			
Verksamhetsområde	Identifierad risk (Vad händer på vilka platser, efter vilken risk är för att inte ha chansen att fånga en risk?)	Nr	Sannolikhet	Förväntad skada	Rekommenderad riskhantering	Nr	Åtgärder för riskhantering från rådet	Ägare	Kostnad	Resurser	Ansvarig	Årsrapportering	Årsrapport & uppföljning T1	Årsrapport & uppföljning T2	Årsrapport & uppföljning T3
IT System	Nytt bibliotekssystem och webbsida införas under 2025. Risk för informationssäkerhet	R1	Mindre sannolik	Åtkärlig	5	Reducera risk	R1	Reducera risk	Risk- och säkerhetskontroll samt översyn av rutiner i samarbete med leverantör av det nya IT-systemet.	0 tkr	Kulturdirektör	T3			
IT System	Nytt bokningssystem för Vännen ska införas under 2025. Risk för informationssäkerhet	R2	Mindre sannolik	Känslbar	5	Reducera risk	R2	Reducera risk	Risk- och säkerhetskontroll samt översyn av rutiner i samarbete med leverantör av det nya IT-systemet.	0 tkr	Kulturdirektör	T2		Årsrapport Kulturmänsden 2025-09-28	
		R3		0			R3								
		R4		0			R4								
		R5		0			R5								
		R6		0			R6								
		R7		0			R7								
		R8		0			R8								
		R9		0			R9								
		R10		0			R10								
		R11		0			R11								
		R12		0			R12								
		R13		0			R13								
		R14		0			R14								
		R15		0			R15								
		R16		0			R16								
		R17		0			R17								
		R18		0			R18								
		R19		0			R19								
		R20		0			R20								

Definitioner

Riskinventering/riskanalys

Sannolikhet	Definition	Värde
Osannolik	- praktisk taget obefintlig risk att fel uppstår	1
Mindre sannolik	- mycket liten risk att fel uppstår	2
Möjlig	- det finns en möjlig risk att fel uppstår	3
Sannolik	- det är mycket troligt att fel uppstår	4

Konsekvens	Definition	Värde
Försumbar	- konsekvensen av ett fel är obetydlig för brukare, medborgare, besökare, kommunen och/eller övriga intressenter	1
Lindrig	- konsekvensen av ett fel är liten för brukare, medborgare, besökare, kommunen och/eller övriga intressenter	2
Kännbar	- konsekvensen av ett fel uppfattas som besvarande för brukare, medborgare, besökare, kommunen och/eller övriga intressenter	3
Allvarlig	- konsekvensen av ett fel är så stor att felet inte får uppstå	4

Riskhantering

Riskvärde	Rekommendation till hur risken ska hanteras	Innebär
12-16	Minimera risk	Direkta och omfattande åtgärder ska finnas med i internkontrollplan
4-11	Reducera risk	Åtgärder för att minska risk ska finnas med i internkontrollplan
1-3	Acceptera risk	Inget agerande krävs – åtgärder tas ej med i internkontrollplan

Tjänsteskrivelse

2025-09-10

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2018/00011

Lokalförsörjning Umeå kulturförvaltning

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att ge förvaltningen i uppdrag att anmäla framtida lokalbehov till Umeå kommuns Fastighet som en del av arbetet med investeringsbudgeten 2027.

Ärendebeskrivning

Umeå kommun Fastighet ansvarar för att förse de kommunala verksamheterna med lokaler och fastigheter efter inlämnade planer för lokalförsörjning. Lokalförsörjningsplanen omfattar också underhåll- och renoveringsbehov.

Umeå kommun Fastighet har påbörjat sitt arbete inför investeringsbudgeten 2027. Alla behov av förändrade lokaler, nya lokaler, avyttring av befintliga förhyrningar, underhåll och reinvesteringar skall anmälas till Umeå kommun Fastighet för samplanering.

Beslutsunderlag

Lokalförsörjningsplan 2027

Beredningsansvariga

Leif Mårtensson

Beslutet ska skickas till

Åsa Zackrisson

Christina Lundgren

Jenny Skarstedt
Kulturdirektör

Leif Mårtensson
Ledningskoordinator

Lokalförsörjningsplan 2027

Kulturförvaltningen ./ Fastighet

1. Obbola – Nytt stadsdelsbibliotek som en del av förändrad skola

Umeå växer och har ett övergripande mål om att bli 200 000 invånare 2050. Kommun- och stadsdelar förändras. Obbola har fått möjlighet att växa med fler bostäder och är en del av denna utveckling och tillväxt. I kommunfullmäktiges budgetbeslut 2024-06-17 avsattes medel till en ombyggd skola och bibliotek. Projektet har utgått i det senaste planeringsdirektivet fastställt av kommunfullmäktige i juni 2025.

Bibliotekets behov av mer tillgängliga lokaler med god arbetsmiljö och plats för programverksamhet kvarstår. Likaså behovet av en bra entré och enkelt tillträde för allmänheten.

2. Sävar – Nytt stadsdelsbibliotek som en del av förändrad skola och kommundel

Umeå växer och har ett övergripande mål om att bli 200 000 invånare 2050. Kommun- och stadsdelar förändras. I samband med pågående och kommande planering avseende Sävar, Sävar skola och Norrbottniabanan bör också bibliotek och etablerandet av kulturell mötesplats vara en del av planeringen. Sävar har i dag ca 3 000 invånare. I kommunens planer möjliggörs ytterligare 4 – 6 000 invånare.

Sävars utveckling och tillväxt innebär att biblioteket bör tidigareläggas för att erbjuda tillgängliga och verksamhetsmässiga bra lokaler innehållande möjligheter för en kulturell mötesplats.

3. Kulturmejeriet Röbbäck – Eventuellt alternativa lokaler – Pågår

Teknik- och fastighetsförvaltningen har genomfört en teknisk analys av fastigheten Röbbäck 11:18 innehållande Kulturmejeriet, Röbbäck. Fastigheten har ett stort underhållsbehov.

Verksamheten som bedrivs i Kulturmejeriet i Röbbäck är för kommunen angelägen verksamhet och som i den antagna fastighetspolicyn refereras som ”lokaler som har stark anknytning till den kommunala verksamheten till exempel lokaler för fritids- och kulturaktiviteter”.

Fastighet och kulturförvaltningen i samarbete, utreder vilka möjligheter som finns till alternativa lokaler för utveckling av föreningar och konstnärsateljéer belägna i Kulturmejeriet Röbbäck.

4. Östra stadsdelarna – Nytt stadsdelsbibliotek

Umeå växer och har ett övergripande mål om att bli 200 000 invånare 2050. I samband med planering av Umeås nya stadsdelsområden såsom Carlslund och Tomtebo strand, bör också bibliotek och etablerandet av kulturella mötesplatser vara en del av stadsplaneringen. I planering av nya bibliotek bör tillräckligt med utrymme för programverksamhet beaktas. Det möjliggör för Kulturskolan och andra aktörer att förlägga mer verksamhet i området. Tomtebo har i dag ca 8 000 invånare. Planerna för Tomtebo strand innebär ytterligare 7 000 invånare. Det innebär en stadsdel som har upp till 15 000 invånare som för närvarande saknar bibliotek.

5. Depåbiblioteket

Till följd av dialog med Kungliga biblioteket om utökad verksamhet för Sveriges depåbibliotek och lånecentral och uppdrag från kulturnämnden behöver nya mer anpassade lokaler för verksamheten tillkomma.

6. Umedalen – Ny lokalisering av biblioteket

Biblioteket på Umedalen är för närvarande lokaliserat i Västangård skola. Lokalerna är bristfälliga såväl vad det avser tillgänglighet som arbetsmiljö. Biblioteket på Umedalen behöver omlokaliseras till andra lokaler men fortfarande i anslutning till skolan.

7. Mariehem – Nytt stadsdelsbibliotek som en del av förändrad skola och stadsdel

Umeå växer och har ett övergripande mål om att bli 200 000 invånare 2050. Kommun- och stadsdelar förändras. I samband med pågående och kommande planering avseende Bräntbergsskolan och Mariehemsområdet bör också biblioteket vara en del av planeringen och förflyttningen till det nya framväxande centrumet. Arbetet med ny detaljplan för Mariehems centrum är under arbete. Bibliotekets behov av mer tillgängliga och verksamhetsmässiga lokaler och behoven av en kulturell mötesplats bör beaktas under detaljplanearbetet.

Tillväxt och utveckling sker i allt högre grad i anslutning till Mariehemsområdena. Mariebergssområdet har i dag drygt 1 400 invånare medan Mariehemsområdet har drygt 8 000 invånare. Kommunens framtida tillväxt är planerad till Olofsdal, Mariehöjd och Mariehems centrum.

8. Underhåll befintliga förhyrningar

Några av kulturförvaltningens förhyrningar, såsom biblioteken i Hörnefors, Obbola, Umedalen men också Väven är i behov av underhållsinsatser. Biblioteket på Umedalen har behov av underhåll till följd av de brister som anmälts i samband med skyddsronder. Biblioteken i Hörnefors och Obbola har bland annat behov av utbyte av belysning. Väven, trots att det är ett tämligen nytt hus, har behov av en rad olika underhållsåtgärder.

9. Ombyggnationer till följd av ny lag avseende obehöriga i skolans lokaler

Några av kulturförvaltningens verksamheter, till exempel Kulturskolan på Midgårdsskolan och flera bibliotek är så belägna att skolans entréer nyttjas. Till följd av ny lag avseende obehöriga i skolans lokaler behöver förändringar ske för att möjliggöra besökare till verksamheterna som inte är elever eller lärare på de olika berörda skolorna.

10. Mer-öppet – Införa konceptet på fler stadsdelsbibliotek

Meröppet är ett koncept som gör att bibliotek kan vara tillgängliga för besökare utanför de ordinarie öppettiderna, i Umeå alla dagar 06.00-22.00. Det medför ökad tillgänglighet utan att behöva resa till centrala Umeå eller annan stadsdel. Konceptet erfordrar anpassning av fastigheterna så att biblioteket har en egen entré med nödvändig teknik.

Meröppet finns på biblioteken i Holmsund, på Ersboda, Grubbe och Teg och kan kompletteras på ytterligare bibliotek när ombyggnationer alternativt ändrade lokaliseringar tillåter.

11. Umeås tillväxt – Nya bibliotek och kulturella mötesplatser

Umeå växer och har ett övergripande mål om att bli 200 000 invånare 2050. Orter, byar och samhällen utan för Umeås centrum förväntas vara en viktig del av Umeås attraktivitet. Likaså förväntas kulturnämndens verksamheter bidra till de kommunövergripande målen. I samband med såväl övergripande planering som detaljplanering av Umeås nya områden bör också bibliotek och etablerandet av kulturella mötesplatser vara en del av planeringen.

I planeringen av nya bibliotek bör tillräckligt med utrymme för programverksamhet beaktas. Detta kan möjliggöra till exempel för Kulturskolan att förlägga mer verksamhet på de olika biblioteken.

Tjänsteskrivelse

2025-09-10

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2025/00044

Remiss: Umeå kommuns brottsförebyggande program 2026-2027

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att godkänna yttrandet i enlighet med tjänsteskrivelsen.

Ärendebeskrivning

Syftet med det brottsförebyggande programmet är att säkerställa en tydlig styrning och långsiktig struktur för Umeå kommuns brottsförebyggande arbete genom att klargöra ansvarsfördelning, främja samordning över sektorsgränser och definiera fokusområden. På så vis möjliggör programmet kommunala insatser vilka är målstyrda, kunskapsbaserade och effektivt bidrar till att förebygga och minska brottslighet i enlighet med Lag (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete.

Programmet belyser inriktningar, fokusområden för utveckling och ansvar i Umeå kommuns brottsförebyggande arbete. Genom att rikta det kommunala brottsförebyggande arbetet mot fokusområden bidrar programmet till Umeå kommuns inriktningsmål att växa hållbart utan några utsatta områden.

Programmet bygger på ett kunskapsbaserat arbetssätt. Ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbetssätt grundar sig på en djup förståelse för brottsproblemets omfattning, struktur och utveckling vilket redovisas i lägesbilden följt av analys av möjliga bakomliggande orsaker och analys av åtgärder vilka kan riktas direkt mot orsaker. Målet är att säkerställa att arbetet grundas på tillförlitlig information, är anpassat till lokala behov och resurser, och bidrar till långsiktiga, hållbara lösningar. I Umeå kommuns brottsförebyggande arbete är samverkan en central förutsättning för att skapa långsiktiga, systematiska och effektiva insatser mot brottslighet. Genom strukturerade modeller som samverkansöverenskommelsen, medborgarlöften och andra lokala avtal samordnas resurser och kompetenser från en mängd aktörer – däribland Polismyndigheten, statliga myndigheter, regionala organ, näringslivet, civilsamhället och Umeå universitet. Kommunens stadsledningskontor har en nyckelroll i att driva denna samverkan framåt. Genom nära partnerskap

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2025/00044

och kunskapsutbyte skapas hållbara lösningar som stärker tryggheten och förebygger brott i hela kommunen.

Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott (KSNAU) har 2025-08-05 beslutat att skicka Umeå kommuns brottsförebyggande program 2026 – 2027 på remiss till kommunens nämnder och bolag.

Yttrande

Kulturnämnden ställer sig bakom förslaget till Brottsförebyggande program.

Dock anser kulturnämnden att de kulturella bidragen borde klargöras tydligare, speciellt i delarna om Umeå växer tryggt och säkert sidorna 3 – 5. Kulturnämnden har tilldelats ett ansvar men verksamheterna synliggörs inte. Jämför bilagan om analysen av brottsförebyggande insatser i verksamhetsplanerna. Kulturnämndens bidrag med såväl egen verksamhet inom kulturskola, biblioteket och programverksamhet tillsammans med stöd till kulturföreningar är en betydande insats för att erbjuda barn och unga en alternativ och meningsfull fritid.

Under kapitlet ”Brott i digitala miljöer”, sidan 9 vill kulturnämnden påtala att även biblioteken redan har ett uppdrag och arbetar med kompetensinsatser för att motverka digital desinformation.

Beslutsunderlag

Remissversion Brottsförebyggande program 2026 2027

Beredningsansvariga

Leif Mårtensson

Beslutet ska skickas till

ksdiarium@umea.se KS-2025/00632

Jenny Skarstedt
Kulturdirektör

Leif Mårtensson
Ledningskoordinator

Från: KS Diarium
Skickat: den 8 augusti 2025 13:40
Till: BN Diarium; Individ- och familjenämnden; KS Diarium; Kulturförvaltningen Kultur; Miljö- och hälsoskydd; Olov Häggström; TN Diarium SHBK; Umeå Fritid; Umeåregionens brandförsvär; Utbildningskontoret; Val Umeå; Äldrenämnden; Överförmyndarenheten; Fredrik Lundberg; Sofia Gustafsson
Kopia: Vanja Östman; Frida Puntonet Davidila; Cecilia Amanda Ravry; Mikael Brändström
Ämne: Remiss: Umeå kommuns brottsförebyggande program 2026-2027 - svar senast 31 oktober 2025
Bifogade filer: 01 KSNAU 2025-08-05 - Beslut om att remittera brottsförebyggande programmet.PDF; 02 Remissversion Umeå kommuns brottsförebyggande program 2026-2027.pdf; 03a Bakgrundsmaterial_ Brottsligheten i Umeå kommun, lägesbild 2023.pdf; 03b Bakgrundsmaterial_Analys av befintligt brottsförebyggande arbete inom verksamhetsplaner 2025.pdf; 03c Bakgrundsmaterial_Medborgarlöften Umeå kommun-LPO Umeå 2025-2027.pdf; 03d Bakgrundsmaterial_Samverkansöverenskommelse Umeå kommun-LPO Umeå 2025-2027.pdf

Till kommunens nämnder, jämställdhetsutskottet och Umeå kommunföretag AB för vidarebefordran till kommunens bolag.

Hej!

Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott (KSNAU) har 2025-08-05 beslutat att skicka *Umeå kommuns brottsförebyggande program 2026-2027* på remiss till kommunens nämnder och bolag.

Bifogat finns:

01 KSNAU:s beslut 2025-08-05

02 Remissversion av Umeå kommuns brottsförebyggande program 2026-2027.

03a-d Bakgrundsmaterial

Svar på remissen skickas till ksdiarium@umea.se **senast 31 oktober 2025**. Märk ämnesraden med KS-2025/00632.

Med vänlig hälsning

Registrator

090 – 16 10 00

umea.kommun@umea.se

Umeå kommun

Skolgatan 31A

901 84 Umeå

www.umea.se/kommun

Remissversion

Brottsförebyggande program 2026 – 2027

Inledning.....	2
Syfte.....	2
Bakgrund.....	2
Planerade styrdokument.....	2
Vilka omfattas av programmet	3
Inriktningar	3
Organiserad brottslighet	3
Umeå växer tryggt och säkert.....	4
Våld i nära relationer	5
Våld mot och mellan barn	6
Narkotikabrott	7
Hatbrott och diskriminering	8
Brott i digitala miljöer.....	9
Genomförande av programmet	9
Rättslig grund	9
Relaterade styrdokument	10

Beslutas av:
Fullmäktige

Diarienummer:
KS-2025/00632

Programmet styr:
Styrelse, nämnder och
Kommunala bolag

Dokumenttyp:
Program

Giltighetstid:
2026-2027

Dokumentansvarig:
Kommunstyrelsen

Inledning

Programmet belyser inriktningar, fokusområden för utveckling och ansvar i Umeå kommuns brottsförebyggande arbete. Genom att rikta det kommunala brottsförebyggande arbetet mot fokusområden bidrar programmet till Umeå kommuns inriktningsmål att växa hållbart utan några utsatta områden.

Syfte

Syftet med programmet är att säkerställa en tydlig styrning och långsiktig struktur för Umeå kommuns brottsförebyggande arbete genom att klargöra ansvarsfördelning, främja samordning över sektorsgränser och definiera fokusområden. På så vis möjliggör programmet kommunala insatser vilka är mål-styrda, kunskaps-baserade och effektivt bidrar till att förebygga och minska brottslighet i enlighet med Lag (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete.

Bakgrund

Programmet bygger på ett kunskapsbaserat arbetssätt. Ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbetssätt grundar sig på en djup förståelse för brottsproblemets omfattning, struktur och utveckling vilket redovisas i lägesbilden följt av analys av möjliga bakomliggande orsaker och analys av åtgärder vilka kan riktas direkt mot orsaker. Målet är att säkerställa att arbetet grundas på tillförlitlig information, är anpassat till lokala behov och resurser, och bidrar till långsiktiga, hållbara lösningar.

I Umeå kommuns brottsförebyggande arbete är samverkan en central förutsättning för att skapa långsiktiga, systematiska och effektiva insatser mot brottslighet. Genom strukturerade modeller som samverkansöverenskommelsen, medborgarlöften och andra lokala avtal samordnas resurser och kompetenser från en mängd aktörer – däribland Polismyndigheten, statliga myndigheter, regionala organ, näringslivet, civilsamhället och Umeå universitet. Kommunens stadsledningskontor har en nyckelroll i att driva denna samverkan framåt. Genom nära partnerskap och kunskapsutbyte skapas hållbara lösningar som stärker tryggheten och förebygger brott i hela kommunen.

Planerade styrdokument

Programmet ersätter tidigare styrdokument inom det brottsförebyggande arbetet och arbetet med Umeå växer tryggt och säkert utgör en delmängd av kommunens brottsförebyggande arbete mot samtliga brottskategorier. Kommuners nuvarande brottsförebyggande arbete möter stora utmaningar med begränsade resurser och komplex brottsproblematik, följaktligen är kommuner i triage och måste prioritera. En felaktig prioritering av åtgärder kan göra kommunens arbete kostsamt, ineffektivt eller direkt skadligt för samhället. I samarbete med Umeå universitet pågår ett arbete med att utveckla en riktlinje för prioritering i det brottsförebyggande arbetet. Ytterligare arbete pågår med att ta fram en riktlinje för uppföljning av det brottsförebyggande arbetet.

Figur. 1

Organiserande	Aktiverande	Normerande	Beslutas av
	Brottsförebyggande Program		Kommunfullmäktige
Samverkansöverenskommelse	UVTS Aktivitetsplan (delmängd program)	Medborgarlöfte	KF och nämnder/styrelse
Föreskrifter Umebrå		Riktlinje för prioritering och uppföljning	KF och nämnder/styrelse

Figuren visar samtliga planerade styrdokument inom det brottsförebyggande arbetet i Umeå Kommun.

Vilka omfattas av programmet

Programmet omfattar Umeå kommunkoncern. Programmet integrerar riktlinjer för aktiverande styrning och därigenom belyser förväntad samverkan mellan nämnder, bolag och externa aktörer. När kommunen uppfyller sitt grunduppdrag inklusive socialtjänst, utbildning, hälso- och miljöskydd, plan- och byggfrågor samt trygghet- och säkerhetsarbete genom räddningstjänst och överförmyndarverksamhet, bidrar det direkt till att förebygga brott. Genom att säkerställa trygga miljöer, stöd till utsatta grupper och en god samhällsservice skapas förutsättningar för att minska riskfaktorer och stärka skyddsfaktorer som förhindrar normbrytande och kriminellt beteende i kommunen. För beskrivning av befintligt brottsförebyggande arbete inom samtliga nämnder se bifogad fil. Genom att samtliga nämnder fortsätter att integrera ett brottsförebyggande perspektiv i sin verksamhet och samverka på ett systematiskt sätt kan vi flytta fram positionerna och skapa ett tryggare och mer hållbart Umeå.

Inriktningar

Organiserad brottslighet

Inriktning framåt: Genom en integrerad samverkansstruktur mellan kommun, polis, civilsamhälle och näringsliv samt gemensam kunskapsuppbyggnad möjliggöra tidiga, målgruppsanpassade insatser mot nyrekrytering av barn och unga till organiserad brottslighet.

Den organiserade brottsligheten har kopplingar till en rad olika brottstyper, såsom narkotikahandel, våldsbrott, bedrägerier, arbetslivskriminalitet, välfärdsbrott, otillåten påverkan och infiltration. För att effektivt förebygga denna typ av kriminalitet krävs en ökad samlad kunskap inom kommunen och en nära samverkan mellan olika aktörer. Det är av stor vikt att ta tillvara på den kunskap som finns, exempelvis inom SLK och att samverka med externa parter såsom Polismyndigheten och andra myndigheter för att skapa ett holistiskt och kraftfullt brottsförebyggande arbete mot organiserad brottslighet.

Kriminella gäng rekryterar i allt högre grad barn och unga, vilket innebär en allvarlig risk för barnen direkt samt ökar risken för framtida brottslighet. Polismyndigheten har varnat för denna utveckling, och det finns ett stort behov av att integrera förebyggande insatser mot nyrekrytering i det bredare arbetet mot organiserad brottslighet. Unga med svaga skyddsfaktorer och flera riskfaktorer är särskilt utsatta för nyrekrytering. Tidiga insatser är avgörande för att motverka denna trend och förhindra att fler unga dras in i kriminella nätverk.

Umeå växer tryggt och säkert

Umeå Växer Tryggt och Säkert (UVTS) är ett riktat och prioriterat samverkansarbete mellan Umeå kommun, polis och andra aktörer, som specifikt fokuserar på att motverka rekrytering av barn och unga till kriminella nätverk. Detta arbete sker genom ett tvärsektoriellt samarbete, där förvaltningar inom kommunen samarbetar för att skapa en samordnad och effektiv strategi för att hantera dessa frågor.

UVTS har en detaljerad aktivitetsplan som synliggör och följer upp insatserna. Arbetet bygger på kontinuerliga analyser och uppföljningar av den lokala brottsutvecklingen, vilket gör att insatserna i aktivitetsplanen kan justeras och utvecklas i takt med förändrade förhållanden. Målet är att förhindra att barn och unga rekryteras till kriminella nätverk, samtidigt som man stärker samhällets förebyggande och trygghetsskapande åtgärder.

UVTS är en viktig del av Umeå kommuns övergripande brottsförebyggande program, som omfattar alla prioriterade brottsområden, från ungdomsbrottslighet till våld i nära relationer och narkotikabrott. UVTS utgör en specifik delmängd inom detta program, där arbetet är särskilt inriktat på att motverka organiserad brottslighet och skydda barn och unga från att dras in i kriminella verksamheter.

Fokusområde

Inom UVTS finns det behov av förstärkt arbete på preventionspyramiden samtliga nivåer.

Huvudsyftet med UVTS är att tidigt förebygga de riskfaktorer som på sikt ökar ungas risk att dras in i kriminalitet, för att bryta påfyllnaden underifrån av unga som söker sig till det de kriminella nätverken har att erbjuda. Det görs bäst genom tidiga insatser riktade till breda grupper, för att stärka alla barns möjlighet till en trygg uppväxt, men också för tidigt identifiera barn eller familjer i behov av extra stöd. Ett behov som identifierats på en primärpreventiv nivå är att skapa fler möjligheter till meningsfull fritid och bra mötesplatser för barn på mellanstadiet, då fritidsnämnden i nuläge börjar vid 13 års ålder, vilket också försvarar samverkan exempelvis inom SSPF (samverkan skola, socialtjänst, polis och fritid). Ett annat behov, som målgruppen själva anser som särskilt angeläget, är att kunna erbjuda fler och yngre barn möjlighet till betalt arbete, exempelvis i form av feriearbete, och det innan de börjat gymnasiet. Utöver utveckling av kommunens eget utbud så kan behovet med fördel mötas genom närmare samverkans med näringslivet som kan erbjuda arbetstillfällen.

På sekundär- och tertiärpreventiv nivå finns det ett behov av fördjupad samverkan mellan polis och kommun för att snabbt identifiera och stötta de barn och unga som redan är kriminellt aktiva eller som är i akut risk att dras in i kriminella nätverk. Samverkan sker redan inom ramen för samverkansformer som SSPF, SIG (sociala insatsgruppen), polisens

kontaktveckor med skolan eller konsultationsforum våldsbejakande extremism. Men samverkansformerna behöver utvecklas och förstärkas, och de olika gruppernas uppdrag tydliggöras för utomstående så att fler förstår hur den förebyggande samverkansinfrastrukturen ser ut kopplat till barn och unga och hur alla grupper hänger ihop. Att få den överblicken är viktigt, inte minst då polisen planerar att starta upp ett lokalt BOB-råd (Barn och unga i organiserad brottslighet) som då bör integreras så väl som möjligt med den befintliga samverkan. Det finns också ett behov av fler insatser att kunna erbjuda de unga som aktualiseras inom de olika samverkansformerna.

Polisen vittnar om att rekryteringsprocessen går allt snabbare, med barn som på fem veckor gått från att flytta en väska till att ta på sig grova våldsuppdrag. Därför finns det också ett stort behov av att snabba på existerande arbetssätt för att kunna fånga upp barn och bryta en negativ trend innan den hunnit eskalera.

Ansvar

KS, IFN, FOG, GVN, TN, FN, KN, Brand och räddningsnämnden, Kommunala bolag

Våld i nära relationer

Inriktning framåt: att genom förbättrad, datadriven kartläggning av våld i nära relationer, förstärkt stöd och återfallsförebyggande insatser för både utsatta och förövare samt fördjupad samverkan mellan polis, kommun och Region Västerbotten bygga en sammanhållen och långsiktig strategi för att förebygga och minska våld i nära relationer.

Våld i nära relationer, särskilt mäns våld mot kvinnor, är ett allvarligt och utbrett samhällsproblem i Sverige. Jämställdhetsmyndigheten och andra aktörer arbetar för att förbättra förståelsen för omfattningen av detta våld och för att fånga upp alla våldsuttryck, inklusive psykiskt, digitalt, materiellt och ekonomiskt våld. Det finns ett stort mörkertal, eftersom den officiella statistiken ofta inte fångar alla former av våld. Trots att våldet ofta inte polisanmäls, söker många utsatta stöd från exempelvis brottsoffermyndigheten, kvinno- och tjejjouren, brottsofferjouren och andra instanser.

Lägesbilden över brottsligheten i Umeå kommun 2023 visar enligt polismyndighetens data att antalet anmälda fall av misshandel mot kvinnor inomhus har ökat i Umeå. För misshandel av kvinnor där det är en närstående som misstänks, inte en bekant, syns även där en viss ökning av antalet anmälda fall. Antalet anmälningar till socialtjänsten gällande våld i nära relation visar också en långsiktig ökande trend. Centrum mot våld (CMV) vittnar om ett ökat antal ärenden sedan pandemin, samt om att eftervåld är ett stort problem även i Umeå.

Forskning och polismyndigheten observerar att våldsutsatthet i barndomen ger en ökad risk för våldsutövande i vuxen ålder. Det är därför avgörande att intensifiera arbetet för att förhindra våld, öka medvetenheten om våldets olika former och ge adekvat stöd både till utsatta och förövare.

Fokusområde

För att kunna hantera denna problematik på ett effektivt sätt krävs en förbättrad datainsamling och kartläggning som kan ge oss en bättre förståelse för omfattningen, trender

och mönster av våld i nära relationer. Genom att tydligare identifiera vilka som utsätts, var och när våldet sker och vilka mönster som kan urskiljas hos förövarna kan vi skapa en mer träffsäker och förebyggande strategi.

Det är också avgörande att vi stärker resurserna för både de som utsätts för våld och för de som utövar våld. Detta gäller såväl direkta som indirekta offer, och för att effektivt förebygga våldet och hjälpa de drabbade måste vi satsa på både stödåtgärder och åtgärder för att få bukt med förövarnas beteenden. I samband med detta behöver samverkan mellan Polismyndigheten, Socialtjänsten och Region Västerbotten fördjupas för att skapa en mer sammanhängande och effektiv hantering av våld i nära relationer.

Det finns även ett behov av att kartlägga och analysera målgruppen unga under 18 år när det gäller våld i ungas parrelationer, för att identifiera specifika åtgärder och insatser som kan förebygga att unga människor hamnar i destruktiva relationer och undvika att denna problematik eskalerar.

För att minska våldet i nära relationer och ge både offer och förövare det stöd de behöver krävs det en samlad och långsiktig satsning. Det är avgörande att vi tar tag i dessa frågor med både resurser och konkret handling för att skydda våra medborgare och bygga ett tryggare samhälle.

Ansvar

KS, IFN, FGN, GVN.

Våld mot och mellan barn

Inriktning: Att stärka personalens kompetens och medvetenhet inom förskola, skola och socialtjänst genom riktade utbildningar och stödstrukturer för tidig upptäckt, professionellt bemötande och effektiva insatser mot våld, inklusive hedersrelaterat våld, samt våld mot och mellan barn.

Att utsättas för våld, eller att bevittna våld, under uppväxten har allvarliga konsekvenser för barns fysiska och psykiska hälsa och kan leda till brottslighet senare i livet. Statistiken från elevhälsan visar en hög förekomst av våld, särskilt i skolan. Unga är inte bara offer utan även utövare av våld, vilket tydliggör behovet av att stärka det förebyggande arbetet, både när det gäller tidig upptäckt och insatser riktade mot våld i skolmiljön.

Enligt Kommunens lägesbild över brottsligheten är det svårt att avgöra förekomsten av hedersrelaterat våld mot barn i Umeå, enligt vissa aktörer ökar problemet, enligt andra går det i vågor. Det är viktigt att utveckla arbetet som adresserar hedersrelaterat våld, våld i unga personers nära relationer och i skolan.

Fokusområde

För att effektivt hantera och förebygga våld och hedersrelaterat våld bland barn och unga, krävs en satsning på kompetenshöjande insatser för personal som möter barn i olika sammanhang. Det är avgörande att öka medvetenheten om dessa problem, för att möjliggöra tidig upptäckt av barn som är utsatta och för att säkerställa att de får ett professionellt och stödjande bemötande.

Särskilt viktigt är det med kompetenshöjande insatser för personal inom förskola och skola, där tidig identifiering av utsatthet kan göra stor skillnad. Genom att stärka deras förmåga att känna igen tecken på våld och hedersrelaterat våld kan vi förbättra möjligheterna för tidiga insatser.

Genom att investera i dessa kompetenshöjande åtgärder kan vi säkerställa ett mer professionellt och empatiskt bemötande av de utsatta. Detta är en investering som inte bara stärker de enskilda individerna, utan också bidrar till ett tryggare och mer hållbart samhälle.

Ansvar

KS, IFN, FGN, GVN.

Narkotikabrott

Inriktning: Att genom en tvärsektoriell samverkansstruktur mellan kommun, polismyndighet, sjukvård, universitet och näringsliv utveckla kraftfulla, målgruppsanpassade insatser för att förebygga och minska narkotikabrott, riskbruk och alkoholrelaterade våldsbrott i krogmiljöer samt erbjuda tidiga stödåtgärder och integrerade preventiva och stödjande insatser för unga med sammansatt problematik.

Narkotikahandeln utgör en femtedel av inkomsterna för organiserad brottslighet och bygger på grovt våld, där unga ofta används som utförare både i våldshandlingar och narkotikahandel. Narkotikaberoende leder också till annan kriminalitet bland både barn och vuxna. För att effektivt motverka detta och skapa ett tryggare samhälle krävs ett kraftfullt och samordnat arbete mellan flera aktörer, inklusive kommunen, polismyndigheten, sjukvården och universitetet.

Fokusområde

Det saknas ett samordnat arbete för att minska narkotikabrott, alkoholmissbruk, och våldsbrott i krogar och nattlivsmiljöer. Dessa miljöer är strategiskt viktiga för att förebygga narkotikaproblematik och det behövs ett riktat samarbete mellan Umeå kommun, polismyndigheten och krögare. Detta arbete ska fokusera på att minska narkotikabrott, våldsbrott och riskbruk i krogmiljöer. Umeå Miljö och Hälsoskydd har redan en etablerad och välfungerande verksamhet som arbetar med tillsyn och kontroll hos krögare för att bekämpa otillåten alkoholservering. Denna erfarenhet och infrastruktur kan informera arbetet med krögare och narkotikaförebyggande insatser.

Utifrån lägesbilden på narkotikakonsumtionen i Umeå finns det ett behov av att intensifiera det förebyggande arbetet för att minska narkotikakonsumtionen hos unga vuxna (18 år och uppåt). Detta kan uppnås genom ett stärkt samarbete mellan Umeå kommun, regionen, polismyndigheten och universitetet. Genom denna samverkan kan mer effektiva insatser utvecklas och riktas till rätt målgrupp. Insatserna bör inkludera tidiga stödåtgärder vid beroende samt målgruppsanpassad information.

De senaste årens trender gällande narkotika bland barn och ungdomar ger anledning att prioritera nya typer av utvecklingsarbeten. Få unga använder tobak, alkohol och narkotika i kombination, men de som gör det hamnar ofta och snabbt i problem. Det är ytterst sällan som

det bara är narkotika som är problemet för unga utan det är i kombination med olika typer av utanförskap och ohälsa. Det finns ett behov av att samla arbetet och förebygga såväl narkotika som alkoholberoende, psykisk ohälsa och suicid. För unga med en kombinerad problematik räcker det inte att satsa mer på att förebygga narkotika. Såväl stödjande insatser utifrån individens specifika behov och förebyggande arbete behöver kombineras. Särskilt viktigt att utforma stödjande och förebyggande insatser så att de blir bättre anpassade till unga med funktionsnedsättningar och personer som är eller har varit våldsutsatta.

Ansvar

KS, IFN, MHN

Hatbrott och diskriminering

Inriktning framåt: att genom kontinuerlig, datadriven kartläggning av hatbrott och diskriminering samt löpande, tvärsektoriella kompetenshöjande insatser bygga en inkluderande kommun som effektivt motverkar strukturell och interpersonell diskriminering.

Umeå kommuns lägesbild indikerar att det råder en kunskapsbrist avseende förekomsten av hatbrott och diskriminering inom kommunen. Det underlag som finns för att kunna fastställa omfattningen av dessa problem är otillräckligt, vilket utgör ett hinder för det brottsförebyggande arbetet. Detta är bekymmersamt med tanke på att hatbrott och diskriminering kan medföra negativa konsekvenser i form av polarisering och utanförskap i samhället.

Fokusområde

Det finns ett behov av att kartlägga omfattningen av de hatbrott och den diskriminering som sker på grund av etnisk tillhörighet eller trosuppfattning i Umeå. Detta då det finns starka och polariserade åsikter om problemets omfattning men få kunskapsbaserade underlag att hänvisa till när det gäller just läget lokalt. Ett sådant underlag skulle också möjliggöra ett ännu bättre och mer riktade åtgärder för att minska diskrimineringen och skapa en mer inkluderande miljö för alla invånare.

För att säkerställa att kommunens arbete är transparent och lättillgängligt behövs en hemsida där externa aktörer och medborgare kan ta del av Umeå kommuns övergripande strategier för att förebygga och motverka hatbrott och diskriminering. En sådan hemsida skulle också bidra till att tydliggöra kommunens långsiktiga arbete med aktiva åtgärder och ge en samlad bild av de insatser som görs inom kommunens organisation och i samhället i stort.

Slutligen finns det ett fortsatt behov av kompetenshöjande insatser för medarbetare och chefer om ämnen som strukturell rasism, misogyni, antisemitism, islamofobi, afrofobi och hat mot samer. För att på ett effektivt sätt kunna motverka dessa problem och skapa en mer inkluderande arbetsmiljö är det avgörande att alla som arbetar inom kommunen har rätt kunskap och verktyg för att bemöta och hantera dessa frågor.

Ansvar

ITN, KS, IFN, PN

Brott i digitala miljöer

Inriktning framåt: att genom tvärsektoriell kompetenshöjning för yrkesverksamma och vårdnadshavare, målgruppsanpassad digital utbildning för barn, samt kontinuerlig övervakning och analys av IT-relaterad brottslighet och AI-baserade metoder utveckla och implementera robusta säkerhetssystem och förebyggande strategier mot brott i digitala miljöer.

Den ökade digitaliseringen och utveckling av AI har lett till en ökning och avancering av brott på nätet som bedrägerier, vidare barns utsatthet på nätet inklusive nätmobbing, rekrytering till organiserad brottslighet och sexuella övergrepp. Det förebyggande arbetet har inte hängt med i denna utveckling av brott i digitala miljöer.

Fokusområde

Det finns ett stort behov av att öka kompetensen, både bland yrkesverksamma och vårdnadshavare, om sexuella brott på nätet mot barn och hur vi kan förebygga att barn exploateras på nätet. Vidare finns det ett ökat behov av att utbilda barn i hur de kan navigera digitalt på ett säkert och ansvarsfullt sätt. Eftersom barn och ungdomar tillbringar allt mer tid online är det viktigt att förebygga att de utsätts för digitala hot som desinformation, nätmobbing, phishing och andra former av cyberbrott. Slutligen är det avgörande att följa utvecklingen av IT-relaterad brottslighet och inte minst dess koppling till avancerade bedrägerier. Vidare att identifiera och analysera trender över hur AI-teknologiska framsteg används i brottsliga syften samt främja utvecklingen av säkerhetssystem exempelvis med hjälp av AI.

Ansvar

ITN, KS, IFN

Genomförande av programmet

Kommunstyrelsen är dokumentansvarig för det brottsförebyggande programmet vilket betyder att kommunstyrelsen genom stadsledningskontoret (SLK) ansvarar för att säkerställa tillämpning, uppföljning och revidering enligt lagen (2023:196). Uppföljning ska genomföras inom ramen för den ordinarie uppföljningen av kommunfullmäktiges mål och budget. Uppföljning av program och riktlinje återskärter till kommunfullmäktige senast december 2027. Programmet ska revideras vartannat år och utifrån den senast uppdaterade lägesbilden.

Rättslig grund

Med den nya lagen (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete har Umeå kommun tagit fram detta program med för att uppfylla de krav lagen ställer på kommunen. Det finns fler lagar som reglerar kommunens brottsförebyggande arbete inklusive Skollagen (2010:800) och Socialtjänstlagen (2001:453) samt kommande skollag utifrån betänkandet Skolor mot brott och ny socialtjänstlag, båda träder i kraft 1 juli 2025. Sedan

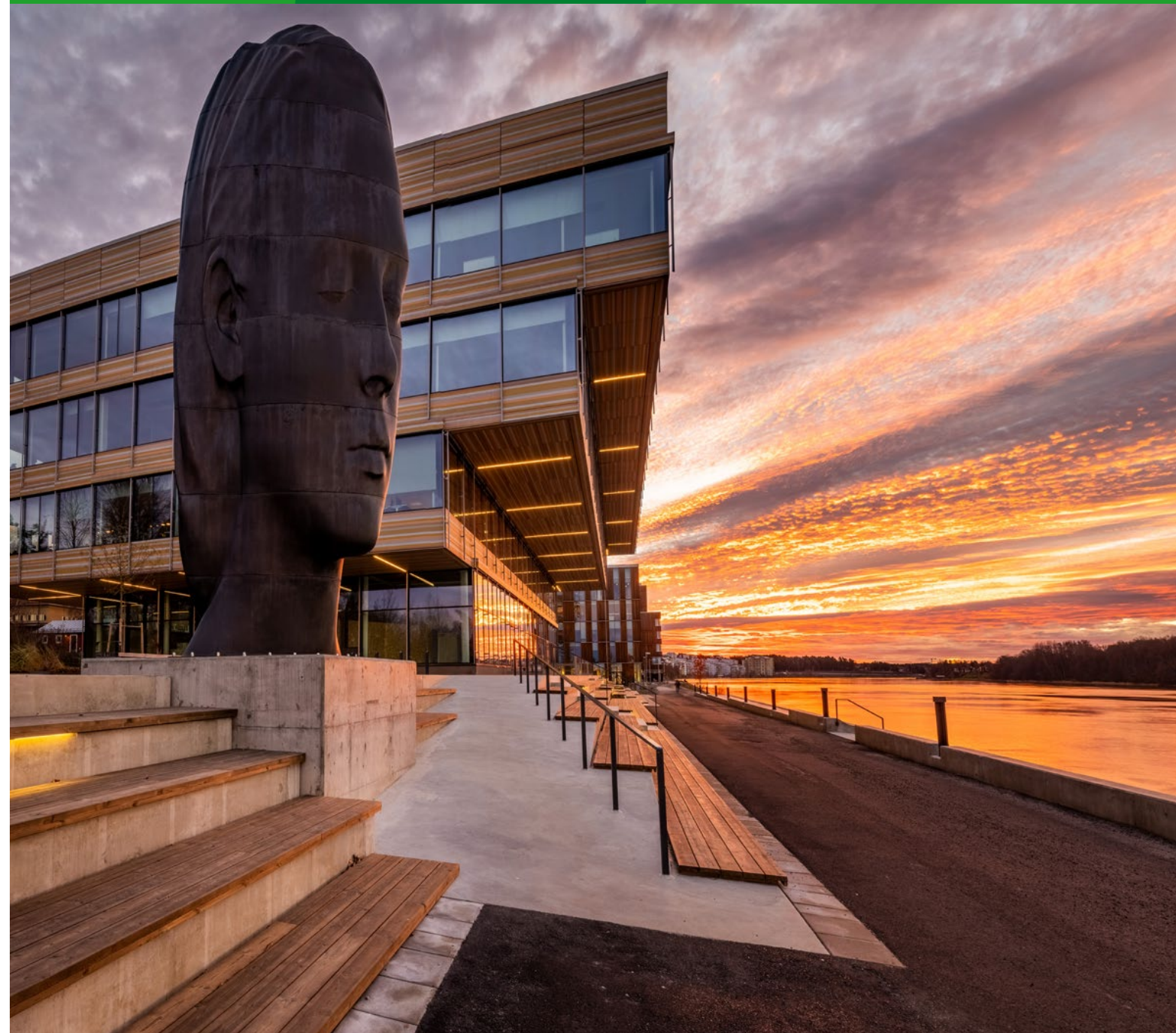
2010 är Barnkonventionen svensk lag, vilket innebär att det är en lagstadgad skyldighet att beakta barns bästa i alla beslut som rör dem. Barnrättsperspektivet ska genomsyra allt arbete och alla insatser som görs, för att säkerställa att barns rättigheter respekteras och främjas. Barnkonventionen är en grundläggande förutsättning för programmet och arbetet inom respektive fokusområde.

Relaterade styrdokument

Relaterade styrdokument inkluderar riktlinjer för aktiverande styrning, reglemente för Umeå kommuns styrelse och nämnder och generella ägardirektiv.

Brottsligheten i Umeå

Lägesbild 2023

Produktion

Umeå kommun 2024-04.

Foto: Umeå kommun, Fredrik Larsson, Pixabay, Unsplash.

Tryck: Original Tryckeri Umeå.

Text och analys: Cecilia Ravry, brottsförebyggande samordnare Umebrå.

Statistik och data: Linnéa Persson, statistiker.

Strategisk utveckling

Besök: Stadshuset, Skolgatan 31A

Postadress: 901 80 Umeå

090–16 10 00

umea.kommun@umea.se

www.umea.se

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
A. Ett nytt lagkrav.....	5
B. Bakgrund.....	5
C. Varför en övergripande lägesbild?	5
D. Vikten av att arbeta kunskapsbaserat	6
E. Lägesbildens begränsningar	6
F. Hur har vi gått till väga?	7
G. Avgränsning: otrygghet	7
H. Om rapporten	8
2. Övergripande analys: Umeås brottslighet – nuläge, trender och utmaningar framåt på Umeås tillväxtresa	9
A. Ökar brottsligheten?	9
B. Vilka brott begås i Umeå?	10
C. Vem begår brotten?	11
D. Vem utsätts för brott?.....	16
E. Var sker brotten?.....	17
F. Umeå: en förhållandevis låg brottslighet.....	20
G. Utmaningar framåt	23
3. Våldsbrott	27
A. Dödligt våld.....	27
B. Misshandel.....	29
C. Våld i nära relation	35
D. Sexualbrott.....	42
E. Hot och trakasserier	51
4. Egendomsbrott	56
A. Tillgreppsbrott	56
B. Bedrägerier	68
5. Brotts mot miljön, folkhälsan, samt samhällets ordning	74
A. Brotts mot miljön	74
B. Brotts mot människors hälsa och säkerhet.....	77
C. Brotts mot samhällets ordning.....	91
6. Slutsatser och rekommendationer	106
A. Lägesbildens syfte	106
B. Vad sticker ut i lägesbilden?	106
C. Vilka områden bör prioriteras i det brottsförebyggande arbetet?	107
D. Avslutande reflektioner	110
Bilagor	111
7. Källhänvisningar	115

1. Inledning

Var sker brotten i Umeå kommun? Vilka är de vanligast förekommande typerna av brottslighet? Är trenden ökande eller minskande? Hur står vi oss jämfört med andra kommuner? Det är några av de frågor som den här rapporten kommer att försöka ge svar på. Syftet är att ge en så heltäckande bild som möjligt av den brottslighet som sker inom kommunens geografiska område.

A. Ett nytt lagkrav

Att producera och tillgängliggöra en sådan lokal lägesbild är ett lagstadgat krav sedan juli 2023 enligt den nya lagen om kommuners brottsförebyggande ansvar (SFS 2023:196). Det innebär att kommunerna, i likhet med Polismyndigheten, nu fått en uttalad skyldighet att arbeta brottsförebyggande. Kommunerna har även tilldelats ansvaret att samordna det lokala brottsförebyggande arbetet, bland annat genom att skapa strategiska råd som samlar viktiga samverkansaktörer, som polisen eller regionerna.

B. Bakgrund

Även om lagen är ny innebär det inte att kommunerna startar arbetet från noll. Många har redan arbetat strategiskt med frågor som rör brott och otrygghet en längre tid. I Umeå startades det brotts- och drog-förebyggande rådet (Umebrå) upp 1985, på initiativ från polisen. Kommunen samverkar med polisen, Region Västerbotten, civilsamhället och näringslivet inom ramen för olika brottsförebyggande initiativ. Arbetet samordnas av fyra tjänstepersoner på Strategisk utveckling, som också vid behov tar fram rapporter och kunskapsunderlag som ett stöd i arbetet, ofta i samverkan med kommunens statistiker. Det innebär att det redan finns en hel del befintlig data som rör brott och otrygghet i Umeå (se till exempel folkhälsoundersökningarna *Unga 22* (2023a) och *Jämlika liv* (2020a), eller Våldskartläggningen från 2021 (2021a)). Dock har det saknats en sammanhängande analys av all brottslighet i kommunen – därav denna rapport, som därmed uppfyller lagens krav på lägesbild.

C. Varför en övergripande lägesbild?

Det finns många fördelar med att samla all information om den brottslighet som sker i Umeå i en och samma rapport. Det gör det möjligt att lyfta blicken. Det brottsförebyggande arbetet sker ofta riktat mot ett specifikt problem – exempelvis narkotikahandel, våld i nära relation, prostitution, och så vidare. Att fokusera på avgränsade problem är viktigt i praktiken för att kunna gå på djupet och utveckla anpassade åtgärder. Men genom att ta ett steg tillbaka och anta ett helhetsperspektiv på all brottslighet, blir det möjligt att reflektera, se hur brottsligheten varierat över tid, och se samband mellan olika sorters brottslighet. Olika problem blir som bitar i ett större pussel.

Lägesbilden är alltså ett sätt att både utveckla ett helhetsperspektiv på problemen (vad begås det egentligen för brott? var? vad sticker ut?) men också på insatserna – gör vi rätt saker? Genom att lägga problem-bilden och kommunens insatser sida vid sida blir det möjligt att se om det brottsförebyggande arbetets

prioriteringar står i rimlig proportion till problemen. Om det till exempel sker en stadig nedåtgående trend i villainbrott medan cykelstölder eller våld i ungas nära relationer kraftigt ökar kan det vara rimligt att skala ner samordning av grannsamverkan för att i stället lägga mer tid på andra insatser.

D. Vikten av att arbeta kunskapsbaserat

Att skapa en tydlig koppling mellan den lokala brottsutvecklingen och det brottsförebyggande arbetet var ett av huvudsyftena med den nya lagen. Såväl i lagen som i utredningen som låg till grund för den (*Kommuner mot brott* SOU 2021:49) läggs stort fokus på vikten av att bedriva ett kunskapsbaserat arbete.

Att arbeta kunskapsbaserat innebär bland annat att undvika reaktivt arbete. Att reagera på problem genom att sätta in snabba insatser kan bli kontraproduktivt. Att däremot göra en orsaksanalys (tillsammans med andra samverkansaktörer) och därigenom identifiera de underliggande orsakerna skapar en bättre grund för att sedan sätta in åtgärder. Helst åtgärder som är evidensbaserade – vars positiva effekter bekräftats av vetenskapliga utvärderingar – och i avsaknad av sådana, åtgärder som är beprövade och som från början utformas så att de går att följa upp lokalt.

Lägesbilden över all brottslighet är ämnad att bli grundplattan i kommuners brottsförebyggande arbete. Utifrån den kan kommuner identifiera vilka problem de aktivt behöver arbeta med och ta fram mer information samt förslag på åtgärder genom att göra orsaksanalyser (ett användbart brottsförebyggande analysverktyg, se Brås handbok *Orsaksanalys i lokalt brottsförebyggande arbete* Brå 2018). Slutligen samlas alla insatser i en åtgärdsplan, även den lagstadgad, som kommunen bör följa upp vartannat år. Enligt lagen är det på det här metodiska sättet som kommuner bör bedriva sitt brottsförebyggande arbete.

E. Lägesbildens begränsningar

Lägesbilden över all brottslighet är alltså en central komponent i det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet. Samtidigt är det viktigt att påpeka att det är en produkt som har sina begränsningar.

Statistik och kvalitativa beskrivningar kan aldrig helt spegla de brott som faktiskt begås. Bland annat för att många brott aldrig anmäls till polisen – mörkertal är ett begrepp som vi kommer ha skäl att återvända till i rapporten. Många brott når aldrig polisens kännedom, och syns alltså inte alls i statistiken. Mörkertalet varierar även mycket mellan olika brottstyper. Brottsförebyggande rådet har uppskattat att vi i Sverige har en anmälingsgrad på ungefär 30 procent för misshandel medan över 90 procent av alla bilstölder troligen anmäls (Hvitfeldt och Silberstein 2019). I en kartläggning av våld i nära relation som Brå gjorde visade det sig att knappt 4 procent av de svarande hade gjort en polisanmälan (Brå 2014).

Ett lågt antal anmälda brott innebär inte nödvändigtvis ett gynnsamt läge. Det kan mycket väl vara en indikation på att brott inte upptäcks, och därmed spegla bristande kunskap om problemet eller att det finns en låg benägenhet att anmäla vissa brott. Omvänt kan en plötslig ökning i brottsstatistiken ibland vara en positiv utveckling, eftersom den kan bero på att olika aktörer arbetar mer aktivt med problemen. Det finns vissa brottskategorier som traditionellt är väldigt ”händelsestyrda”, exempelvis rattfylleri eller ringa narkotikabrott, som ofta ökar när polisen ökar sina resurser. En plötslig ökning kan bero på att aktörer fått bättre kunskap om vissa brottstyper och/eller har en ökad anmälningbenägenhet. Exempelvis kan en utbildning av personal i skola eller socialtjänst kring en viss problematik leda till en märkbar ökning av anmälningar. Statistik kan också ge intrycket att vissa brott i större utsträckning förekommer på vissa platser, när fördelningen de facto kan bero på vilka platser som har högst polisen närvaro eller där fler invånare anmäler brott.

Även i handhavandet av statistiken kan en del förvrängningar ske. Vad gäller statistiken av anmälda brott kan dessa ibland märkas med fel brottskod. Även lokaliseringen av brottsplatsen kan bli fel. Ibland väljs en närliggande plats för enkelhetens skull, och i vissa fall när det saknas uppgifter om brottsplatsen loggas de vanligtvis i centrala Umeå, vilket förvränger statistiken något.

Statistik innebär alltid en förenkling, eftersom brott sammanställs i olika kategorier för att göra helheten överskådlig. Det innebär att en utveckling i en brottskategori egentligen kan dölja olika trender. Ett exempel är kategorin misshandel – siffrorna i Umeå visar en långsiktigt nedåtgående trend, men med en

svag ökning 2022 och 2023. I samtal med poliser som arbetar med frågan visade det sig att vissa aspekter av problemet mycket riktigt förbättrats: det sker färre fall av misshandel i offentlig miljö på helgkvällar i samband med krogbesök. Samtidigt observeras en förvärrad problematik när det gäller våld mellan ungdomar på veckodagar, samt misshandel mot kvinnor inomhus. De här olika trenderna bakas ihop i de aggregerade siffrorna.

Eftersom brottsstatistik har sina begränsningar är det önskvärt att kombinera ett kvantitativt underlag med en kvalitativ analys. Därför är det viktigt att samla in kunskap från personer med lång erfarenhet av vissa problem som kan tolka, komplettera eller nyansera siffrorna. Det kan vara personer som arbetar med lagföring eller behandling, forskare, representanter från näringslivet eller från civilsamhällets organisationer. Sådana kvalitativa samtal kan ge värdefull information om brott där det finns ett stort mörkertal, men också om brott som är på väg att förändras och utvecklas. Ett exempel här är den organiserade brottsligheten, som det finns få mått på i Umeå men som utgör ett allvarligt och växande samhällshot.

F. Hur har vi gått till väga?

Med utgång från resonemanget ovan har vi arbetat med att kombinera en kvantitativ och en kvalitativ ansats.

Analysen utgår i huvudsak från brottsstatistik, i första hand Brås data över anmälda brott, och från polisens egen statistik, bland annat för att få tillgång till geolokaliserad information (det vill säga information om var i kommunen brotten skett). Brottsstatistiken har även relaterats till annan relevant data, som lagen också föreskriver. I vårt fall har det främst varit data från kommunens folkhälsoenkäter, *Unga*-enkäten och *Jämlika liv*. Information från kommunens interna system har också utgjort en del, exempelvis tillbudsanmälningar från Stella samt statistik från socialtjänsten och skolans elevhälsoenkät. Då tillgänglig data funnits för 2023 har detta använts men i de fall där uppdaterad data saknades har vi använt oss av äldre siffror.

För att få en fördjupad kunskapsbild har vi tagit hjälp av olika specialister. Vi har i första hand pratat med anställda inom polisen men också med tjänstepersoner inom kommunen från säkerhetsavdelningen, Miljö- och hälsoskydd och socialtjänsten. Vi har även inhämtat information från Umeås Konsultationsforum mot våldsbejakande extremism, Svenskt Näringsliv samt en forskare från CERUM vid Umeå universitet. För att få en bättre bild av brott mot diskrimineringslagen har vi tagit hjälp av Rättighetscentrum Västerbotten.

Eftersom syftet med lägesbilden är att ge en helhetsbild av de brott som sker inom kommunens geografiska område har vi redogjort för ett stort antal olika brottskategorier. För att göra innehållet navigerbart har vi först försökt ge en övergripande bild av brottsligheten i den första delen. Där analyserar vi dagens brottslighet med utgång från tillgänglig data, men vi försöker också lyfta blicken och förutse vad de största utmaningarna framåt blir för Umeå kommun. I de följande delarna redogör vi i detalj för olika kategorier av brott - våldsbrott (exempelvis mord, misshandel och sexualbrott), egendomsbrott (exempelvis stöld, inbrott och bedrägerier) samt, i den sista delen, brott som inte enbart drabbar individer utan hotar miljön, människors hälsa och säkerhet, samt samhällets ordning (exempelvis avfallsbrott, narkotikabrott eller hatbrott).

G. Avgränsning: otrygghet

En avgränsning som vi har valt att göra i rapporten är att inte ta med otrygghet i analysen. En del kommuner planerar att redovisa data som rör upplevd otrygghet sida vid sida med sin brottsstatistik. När det gäller den sortens gränsdragningar tar den nya lagen inte ställning, utan det är upp till kommunerna att välja deras egen väg.

Anledningen vi har valt att utesluta trygghet är att det finns en grundläggande skillnad mellan brott och otrygghet. Brott är inte något subjektivt, utan en konkret handling, något kvantifierbart, en överträdelse som bryter mot de specifika regler som finns fastställda i lagen, och som kan konstateras i domstol. Otrygghet däremot handlar om en subjektiv upplevelse. Otrygghet har bara en lös koppling till faktisk osäkerhet, det vill säga till den kvantifierbara risken olika grupper löper att utsättas för olika sorters brott. Otrygghet är en komplex, flytande, svårgripbar upplevelse som skiljer sig mellan olika personer beroende

på ålder, kön, bakgrund och tidigare upplevelser. Det finns inga objektivt ”trygga” eller ”otrygga” miljöer, utan subjektiva uppfattningar som skiljer sig åt mellan olika grupper och individer.

Dessutom påverkas tryggheten, i mycket högre grad än brottsligheten, av hur vi pratar om den. ”Trygghetsparadoxen” innebär att ju mer vi pratar om trygghet, och ju fler trygghetsskapande insatser vi sätter in, desto större är risken att medborgarna börjar reflektera över brott och otrygghet, och därmed känna sig otrygga (Hallin 2013). Även här i Umeå har det konstaterats att trygghetsskapande insatser i vissa fall paradoxalt lett till ökad oro bland ungdomar i de område där insatser sattes in.

Vi måste trots detta fortsätta att ta hänsyn till upplevelser av otrygghet i det kommunala arbetet. Det är viktigt att beakta hur olika grupper upplever en plats, för att kunna utforma en stad som är jämställd och jämlik, och där alla medborgare känner sig välkomna. Men i det arbetet är det viktigt att anta en nyanserad förståelse av otrygghet, och inte utgå från att föreställningar från vissa sociala grupper delas av alla. Det är även något som lyfts i forskning (se exempelvis Brandén 2022).

Eftersom trygghet är ett komplext fenomen som på väsentliga sätt skiljer sig från brottslighet bedömer vi att det är bättre att analysera den frågan separat än att ta med trygghetsfrågan in i en analys av brottslighet.

H. Om rapporten

Eftersom lagen om kommuners brottsförebyggande ansvar nyss börjat gälla är det här första versionen av Umeå kommuns lägesbild av brottsligheten. Att börja utveckla en produkt innebär alltid ett lärande. Fördelen med lagens krav på uppdatering vartannat år innebär att det finns goda möjligheter att bygga vidare på den bas som etablerats här. Det innebär att vi framöver kommer kunna förbättra lägesbilden genom att gå mer på djupet, prata med fler, och därmed ytterligare förbättra analysen.

Även om det är första gången vi gör den hoppas vi att den här lägesbilden ändå kan vara intressant läsning för såväl förtroendevalda som tjänstepersoner och medborgare i Umeå kommun. Eftersom brottslighet är en fråga som det debatteras flitigt om, inte minst i media, känns det angeläget att också försöka ge en så objektiv bild som möjligt av hur brottsligheten faktiskt ter sig i Umeå.

Slutligen hoppas vi att lägesbilden kan bli grundplattan i ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete, som den nya lagen också föreskriver. Nästa steg i arbetet är att ta fram en åtgärdsplan som tydligt kan kopplas till de problem som beskrivs i rapporten. En åtgärdsplan som också visar vem som ansvarar för vad. För som utredningen *Kommuner mot brott* lyfter fram är det mest effektiva brottsförebyggande arbetet det som bedrivs i samverkan mellan samhällets olika aktörer – såväl polis som kommunens olika förvaltningar, men också näringsliv och civilsamhälle. Allas insatser krävs för att på ett långsiktigt sätt motverka och förebygga de problem som beskrivs i rapporten.

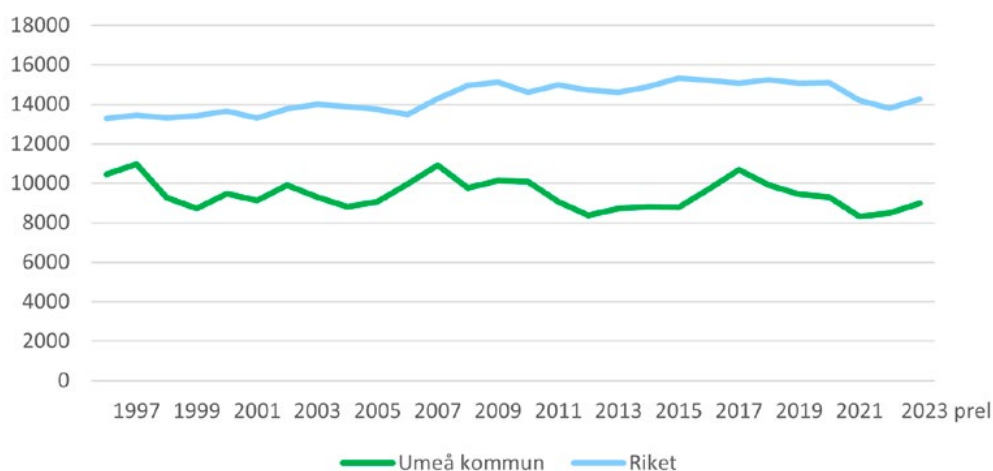

2. Övergripande analys: *Umeås brottslighet – nuläge, trender och utmaningar framåt på Umeås tillväxtresa*

A. Ökar brottsligheten?

Ökar eller minskar brottsligheten i Umeå kommun? Många medborgare oroar sig över utvecklingen, och är övertygade att brottsligheten ökar kraftigt, såväl lokalt som nationellt. En oro som bland annat fångas upp av den Nationella trygghetsundersökningen (NTU Brå 2023k), där 74 procent av de tillfrågade i Umeå kommun anser att antalet brott i Sverige har ökat de senaste 3 åren.

Figur 1. Antal anmälda brott i Umeå och i riket, per 100 000 invånare

Källa: Brå

Såväl polisens data över anmälda brott som Brås analyser visar att den bilden inte riktigt stämmer. Brottsligheten – mätt i antal anmälda brott – har inte kraftigt ökat de senaste åren, i synnerhet om man beaktar att det också skett en befolkningstillväxt under de senaste decennierna. Ser man till antal brott per 100 000 invånare (ett bättre jämförande mått) är det tydligt att antalet anmälda brott varit stabilt de senaste 10 åren.

Går man längre tillbaka i tiden ser man att antalet anmälda brott per 100 000 invånare inte ökat nämnvärt sedan 1990-talet (och i perioder har det legat lägre). Om man däremot jämför över hela perioden 1975 till 2023 så har det skett en ökning, som främst ägde rum mellan 1975 och 1990. Huruvida ökningen av antalet anmälda brott under den här tiden också motsvarar en ökning av den faktiska brottsligheten är en komplex och omstridd fråga (se Hellberg 2019).

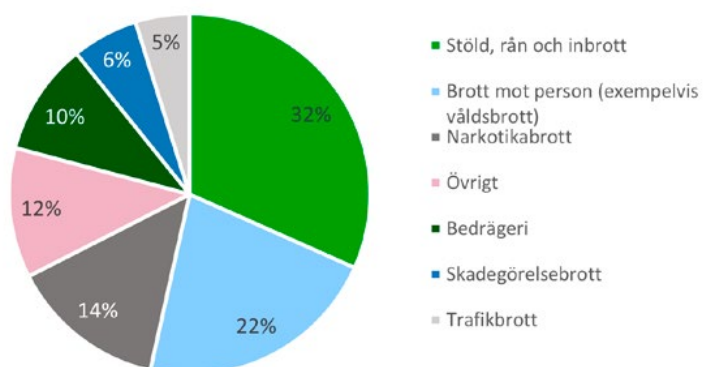
I Umeå har antalet anmälda brott per 100 000 invånare legat stabilt de senaste 20 åren. Tar man hänsyn till den ökade befolkningen anmäldes ungefär lika många brott per invånare i Umeå 2023 som 1999.

B. Vilka brott begås i Umeå?

Även om det är intressant att följa brottsutvecklingen i stort är det totala antalet anmälda brott ett ganska trubbigt mått. Utvecklingen drivs av mängdbrott som exempelvis cykelstölder eller trafikbrott.

För att få en mer detaljerad bild är det intressant att bryta ner totalen i olika kategorier. Enligt Brås preliminära statistik ser fördelningen av anmälda brott ut likt följande för Umeå 2023:

Figur 2. Anmälda brott 2023 uppdelat efter olika brottskategorier, preliminär statistik, andelar

Källa: Brå

Fördelningen ovan är relativt stabil över tid. Backar vi ett årtionde syns dock vissa förändringar (se diagram nedan). Under den perioden har andelen Stöld, rån och inbrott minskat med 5 procentenheter. Det har däremot skett en ökning av andelen Narkotikabrott och av Bedrägerier. Att bedrägeribrotten ökar följer nationella trender (för mer information, se avsnittet om bedrägerier).

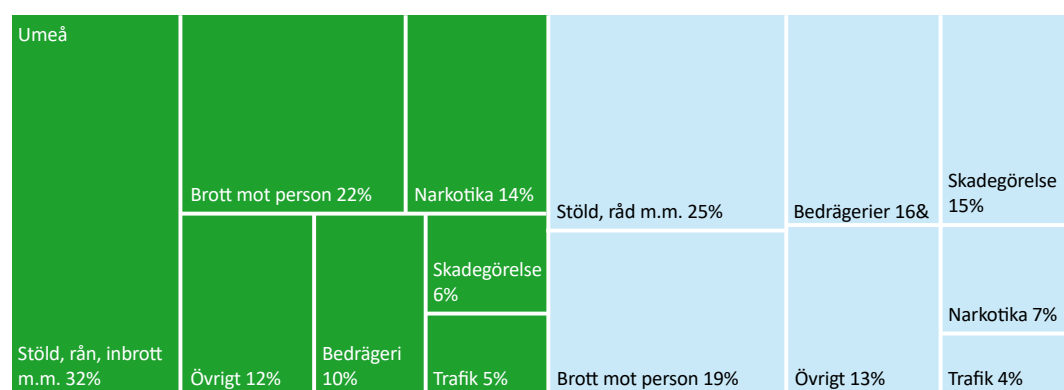
Tabell 1, anmälda brott i Umeå 2012 och 2023, andelar

Brottskategorier	2012	2023	Skillnad i procentenhet
Stöld, rån, inbrott m.m.	37%	32%	-5
Skadegörelsebrott	8%	6%	-2
Trafikbrott	5%	5%	0
Brott mot person	22%	22%	0
Narkotikabrott	12%	14%	+2
Övrigt	10%	12%	+2
Bedrägeri	5%	10%	+5

Källa: Brå

Jämför vi Umeå med läget nationellt utgör kategorin Narkotikabrott och Stöld, rån och inbrott en förhållandevis större andel av de totalt anmälda brotten i Umeå. Andelen anmälda bedrägeribrott och skadegörelsebrott är däremot lägre än jämfört med riket i stort. Det är viktigt att beakta att en procentuellt större andel anmälda brott inte nödvändigtvis betyder att problematiken är värre lokalt utan kan också spegla ett mer aktivt spanings- och ingripandearbete – eller att färre andra brott anmäls, vilket då innebär att en viss brottslighet står för en större del av totalen. För mer information om trend för de olika brotten, se kapitel 3, 4 och 5.

Figur 3. Anmälda brott i Umeå och riket, andelar

Preliminära siffror 2023.

Källa: Brå

För mer information om olika sorters brott och hur de tar sig uttryck i Umeå, se de följande delarna i rapporten.

C. Vem begår brotten?

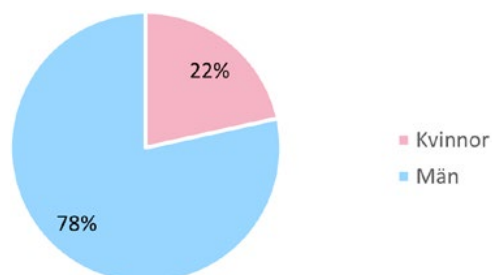
Det är svårt att utifrån tillgänglig statistik få en exakt bild av vilka som begått brott i Umeå.

Först för att polisens och Brås statistik inte bygger på domar (där skulden är bekräftad) utan på vilka personer som *misstänks* för brott. Många brottsliga handlingar fångas dessutom inte upp i den statistiken eftersom brotten inte uppmärksammas. Det går därför inte att likställa kategorin "misstänka för brott" med "personer som begår brott". Men att granska kategorin misstänkta är ändå en relativt bra utgångspunkt. Att få en bättre förståelse för vem som begår brotten och vad de har gemensamt är viktigt eftersom det gör det möjligt att utveckla mer riktade och effektiva brottsförebyggande insatser.

a. Kön

En stor andel av de som registrerats som misstänkta för brott i Umeå är män.

Figur 4. Misstänkta gärningspersoner 2022, uppdelat efter kvinnor och män

Källa: Polismyndigheten

Det ligger också i linje med nationell statistik. Den obalansen har funnits så länge brottsstatistik har förts. Män begår fler brott än kvinnor. De begår även grövre brott – en forskningsstudie från 2018 (Bäckman med flera 2018) visar att män i större utsträckning gör sig skyldiga till mord, grov misshandel och rån medan kvinnor i större utsträckning misstänks för lindrigare tillgreppsbrott eller förskingring. När det gäller sexualbrott är skillnaderna mellan kvinnor och män som störst: nationellt lagförs män för mer än 200 gånger fler sexualbrott än kvinnor.

Varför skillnaderna mellan män och kvinnor är så stora när det gäller brottslighet har diskuterats flitigt under åren. Några teorier som lyfts är att män tenderar att ta fler risker, att män under tonåren och de tidiga vuxenåren ofta har sämre kognitiv förmåga, och att män generellt är fysiskt starkare och mer aggressiva än kvinnor. Andra framhåller också att sociala könsroller spelar en central roll. Exempelvis kan flickors normbrott i förskola eller skola bemötas på ett annat sätt än pojkars. Men det finns även forskning som visar att skillnaderna kan bero på att kvinnor löper lägre upptäcktsrisk och behandlas lindrigare av polis och rättsväsende (se Bäckman med flera 2018). En särbehandling som ofta beskrivs med uttrycket "den rosa lagboken" (Karwan 2022).

Trenden är dock att skillnaderna mellan kvinnor och män minskar vad gäller brottslighet vilket också kan spegla en sakta förändring av könsnormer i samhället. En mindre andel av den manliga befolkningen begår brott än tidigare – och av de brott som män fortfarande begår koncentreras en större del till en liten grupp högaktiva unga män. Samtidigt syns en motsatt trend hos flickor/kvinnor, där en större andel av totalen begår brott än tidigare. Den utvecklingen ses även lokalt. I ålderskategorin 13-20 år i Umeå har andelen brott där den misstänkta gärningspersonen är en flicka sakta ökat. Den trenden bekräftas också av de poliser vi samtalat med.

Figur 5. Misstänkta gärningspersoner i åldern 13–20 år uppdelat efter tjejer och killar

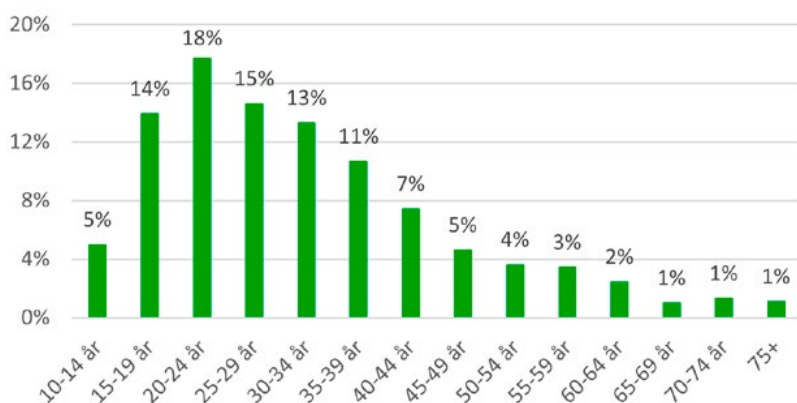

Källa: Polismyndigheten

b. Ålder

När det gäller ålder finns det också tydliga mönster bland de som misstänks för brott. Ungefär hälften av alla anmälda brott saknar en misstänkt gärningsperson. För de brott som har en misstänkt gärningsperson är det över hälften som är i åldersspannet 15–34 år, med en topp i kategorin 20–24 år.

Figur 6. Misstänkta gärningspersoner uppdelat efter ålder, 2022

Källa: Polismyndigheten

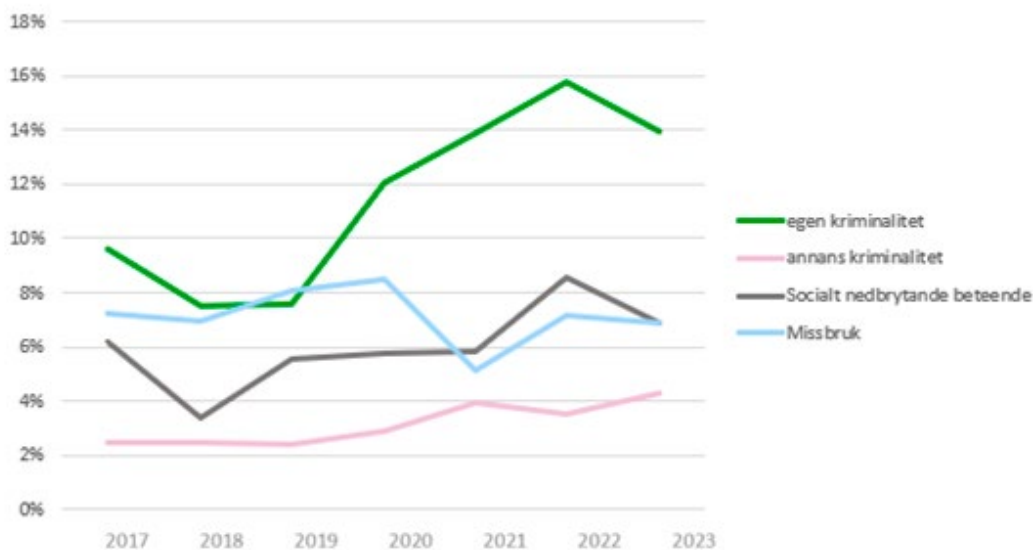
Även det mönstret är väl etablerat över tid. Tonåren och den tidiga vuxenåldern är den period som brukar anges som brottsaktiv ålder. Det är då mer vanligt förekommande att begå brott. De vanligaste brotts-typerna bland unga nationellt är narkotikabrott, brott mot annan person, och stöldbrott (Brå 2023a).

Varför unga – och särskilt unga män – i större utsträckning begår brott är en komplex fråga som ägnats mycket uppmärksamhet. Några teorier är att det beror på biologiska faktorer (neurologisk mognad), grupstryck, samt hur höga alternativkostnaderna blir för att begå brott. Starkast konsensus finns kring att vissa risk- och skyddsfaktorer hos unga starkt påverkar sannolikheten att de begår brott: ekonomisk utsatthet, bristande föräldraförmåga, misslyckad skolgång, umgänge med andra brottsaktiva ungdomar, beroendeproblematik, impulsivitet och bristande social förmåga ökar sannolikheten för att en ung person ska begå kriminella handlingar (Brå 2009).

Särskiljande för ungdomsbrottsligheten är dels den höga andelen brottsaktiva, dels det faktum att de allra flesta slutar begå brott efter ungdomsåren för att sedan leva välanpassade vuxenliv. Det är också tydligt att de allra flesta – och de grövsta – ungdomsbrotten begås av en begränsad grupp ungdomar. Samtidigt som ungdomsbrottsligheten överlag avtar i Sverige (och har gjort så under en längre tid) begår vissa ungdomar – ofta med en koppling till kriminella gäng – allt grövre våldsbrott (Sivertsson 2023). Trenden är ”färre men värre”. Antalet barn och unga som är misstänkta för mord, misshandel, vapenbrott eller allmänfarlig ödeläggelse har kraftigt ökat i Sverige de senaste åren (Polismyndigheten et al. 2023), i synnerhet i utsatta områden. En utveckling som till stor del beror på att kriminella medvetet rekryterar barn och delegerar riskfyllda uppgifter nedåt i leden, något som Brå belyst i en ny rapport (Brå 2023b).

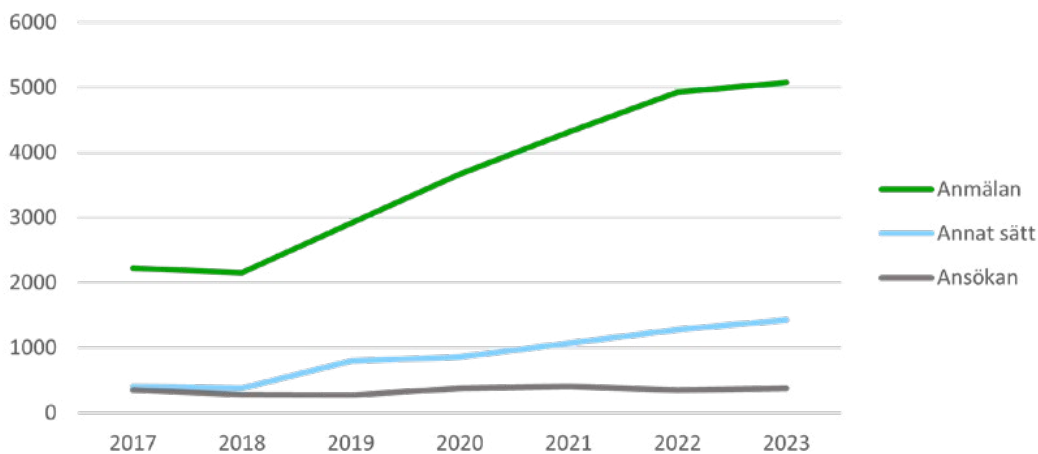
I Umeå har antalet anmälda brott där de misstänkta personerna är under 25 legat relativt konstant de senaste åren, antalet har varierat mellan 500 och 519.

Däremot visar data från socialtjänstens ärendesystem att det skett en ökning under de senaste åren i andelen orosanmälningar om barn och unga som har ”egen kriminalitet” som ursprunglig aktualiseringsorsak. I diagrammet visas andelen av respektive aktualiseringsorsak i förhållande till totalt inkomna anmälningar. Exempelvis motsvarar 10 procent 2017 ungefär 300 anmälningar, medan 16 procent 2022 motsvarar ungefär 780 anmälningar.

Figur 7. Aktualiseringar socialtjänsten gällande barn och ungdomar, uppdelat efter olika kategorier

Källa: Socialtjänsten

Det totala inflödet av ärenden till socialtjänsten har dessutom ökat över tid. Störst ökning återfinns i antalet orosanmälningar. Mellan åren 2018–2021 skedde en fördubbling och ökningen har sedan fortsatt. Att anmälningarna ökar kan både handla om att antalet barn som riskerar fara illa ökar eller att andra aktörer oftare anmäler sin oro till socialtjänsten.

Figur 8. Orosanmälningar och ansökningar inkomna till socialtjänsten gällande barn och unga

Källa: Socialtjänsten

Polisen i Umeå uttrycker också en oro över att fler unga håller på att socialiseras in i kriminalitet av aktörer med koppling till nationell organiserad brottslighet. En utveckling som syns i den kartläggning av kriminella miljöer som polisen regelbundet gör via den så kallade "cylindermodellen" (ett nationellt analysverktyg). Där har antalet unga som anses ha kopplingar till aktörer i den kriminella miljön ökat snabbt det senaste året. För mer information om Umeås problembild, se rapporten *Barn och unga som rekryteras in i gängrelaterad brottslighet – hur ser läget ut i Umeå?* (Umeå kommun 2023d).

c. Andra faktorer

Utöver ålder och kön finns det andra faktorer som ofta tas upp när brottsligheten diskuteras i den offentliga debatten, exempelvis om det finns en koppling mellan brottslighet och socioekonomisk bakgrund, eller mellan brottslighet och utländsk bakgrund. För att skapa ett kunskapsunderlag till den debatten har Brå analyserat de sambanden i två fördjupade rapporter.

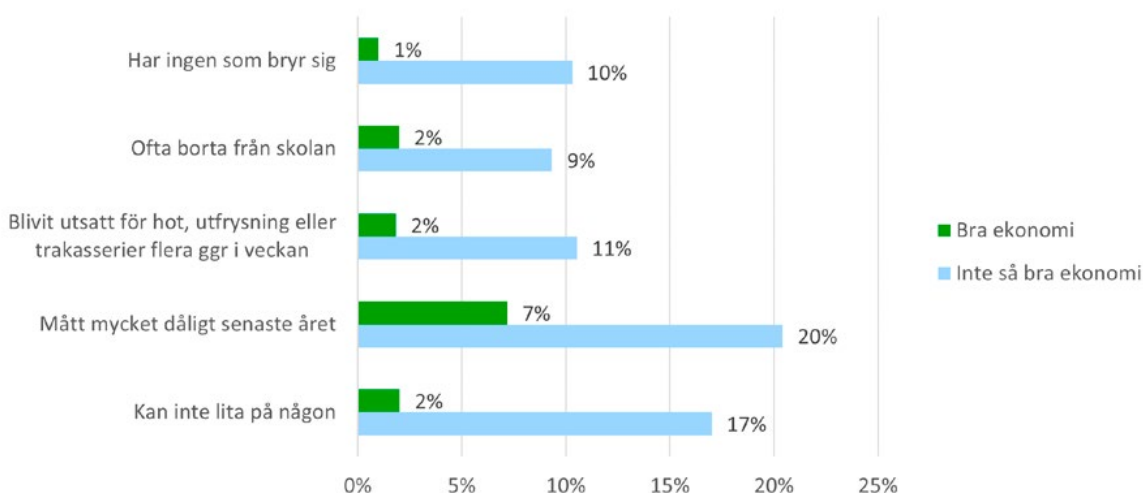
När det gäller sambandet mellan socioekonomi och brottslighet pekar Brås rapport *Socioekonomisk bakgrund och brott* (2023c) på att ett sådant samband finns, men att det är mycket svagt. Studier visar tydligt på en överrisk för brottslighet bland de från de mest socioekonomiskt missgynnade hemmen, jämfört med individer med en mer resursstark socioekonomisk bakgrund. Men den överväldigande majoriteten av personer från hem med sämre socioekonomiska förutsättningar begår inte brottsliga handlingar i större utsträckning än andra. Överlag är sambandet mellan kriminalitet och socioekonomi svagare än sambandet mellan kriminalitet och riskfaktorer som uppfostringskompetens, förekomst av konflikter i familjen, skolproblem eller umgänge med brottsliga kamrater.

När det gäller utländsk bakgrund visar Brås rapport *Misstänkta för brott bland personer med inrikes respektive utrikes bakgrund* (Brå 2021a) att det på nationell nivå uppmäts skillnader mellan olika grupper. Bland gruppen inrikesfödda med två inrikesfödda föräldrar är andelen som misstänks för brott (3,2 procent) lägre än i gruppen utrikesfödda (8,0 procent), som i sin tur har en lägre överrisk att misstänkas för brott än gruppen inrikesfödda med två utrikesfödda föräldrar, där andelen som misstänks är som störst (10,2 procent). Gruppen inrikesfödda med två utrikesfödda föräldrar är samtidigt den grupp som också uppvisar den största *brottsutsattheten* i så gott om alla brottskategorier. Viktigt att beakta är att överrisken att misstänkas för brott minskar avsevärt när hänsyn tas till skillnader mellan populationerna när det gäller ålder, kön och andra bakgrundsfaktorer som disponibel inkomst, utbildning eller vilken kommuntyp de är bosatta i.

Brås rapport drar inga säkra kausala slutsatser om vad som kan förklara vissa grupperns överrisker att misstänkas för brott, men några faktorer som lyfts som möjliga bidragande faktorer är föräldrars erfarenheter från ursprungslandet och i det nya hemlandet, socioekonomiska resurser, psykisk hälsa, graden av identifiering med olika typer av maskulinitets- och hedersnormer, större sannolikhet att utsättas för poliskontroller, kulturella skillnader, utbildning, tillgång till arbetsmarknaden, segregation i bostadsorten och graden av exponering för kriminella miljöer. Enligt Brå beror skillnaden mest sannolikt på ett "komplext samspel" mellan flera olika faktorer.

Hur faktorer som utländsk bakgrund eller socioekonomi påverkar sannolikheten att misstänkas för brott i Umeå är inte känt. Däremot ser vi i statistik från *Unga*-enkäten en stark koppling mellan sämre ekonomiska förutsättningar och dåligt mående hos unga.

Figur 9. Ungas upplevelser uppdelat efter familjer med bra ekonomi, och inte så bra ekonomi

Ungas självskattade upplevelse av familjens ekonomi. Inte så bra ekonomi (inte så bra och inte alls bra). Bra ekonomi (mycket bra och ganska bra).

Källa: Umeå kommun, Unga 2022

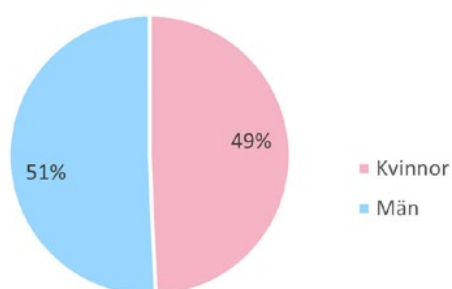
D. Vem utsätts för brott?

Ungefär hälften av alla anmälda brott i Umeå har en målsägande, det vill säga den person mot vilken brottet är begånget (något som saknas när det gäller exempelvis olovlig körning eller häleri).

a. Kön

Könsfördelningen bland målsägande i Umeå är ganska jämn. 2022 var 49 procent av dem kvinnor och 51 procent män.

Figur 10. Målsägande 2022 uppdelat efter kvinnor och män, andelar

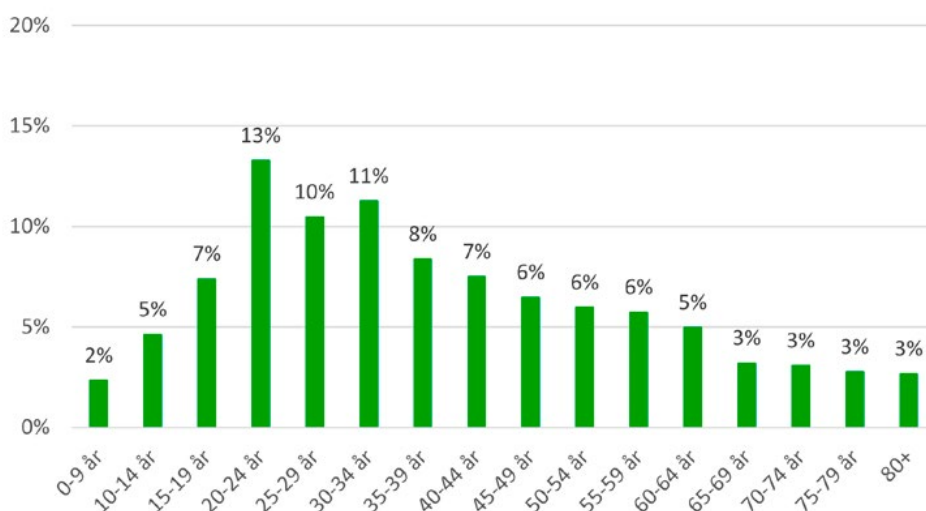
Källa: Polismyndigheten

Det finns en mycket liten övervikt av män bland de målsägande i polisens statistik. Sedan finns det stora variationer i könsfördelning beroende på typ av brott. Exempelvis utsätts fler kvinnor för sexualbrott medan män är överrepresenterade när det gäller misshandel.

b. Ålder

Enligt åldersfördelningen bland de målsägande är det tydligt att det är unga vuxna som i största utsträckning utsätts för brott. Utsattheten planar sedan sakta ut över tid.

Figur 11. Målsägande 2022 uppdelat efter ålder, andelar

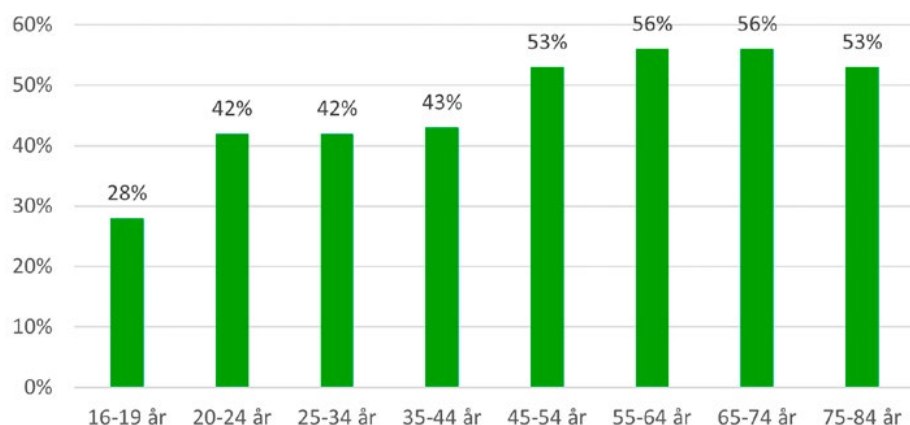

Källa: Polismyndigheten

Det innebär att den yngre befolkningen både är den mest brottsaktiva, men också den mest brottsutsatta.

Fördelningen är intressant eftersom den visar på den skillnad som finns mellan rädsla för brott och faktiskt utsatthet. Rädslan att utsättas för brott är som högst bland den äldre befolkningen – något som märks av i Nationella trygghetsundersökningen (se diagram nedan), medan de som faktiskt löper störst risk för att utsättas, rent statistiskt, är yngre personer.

Figur 12. Andel som oroar sig för brottslighet i stor utsträckning, polisregion Nord 2023, uppdelat efter ålder

Ungas självskattade upplevelse av familjens ekonomi. Inte så bra ekonomi (inte så bra och inte alls bra). Bra ekonomi (mycket bra och ganska bra).

Källa: NTU

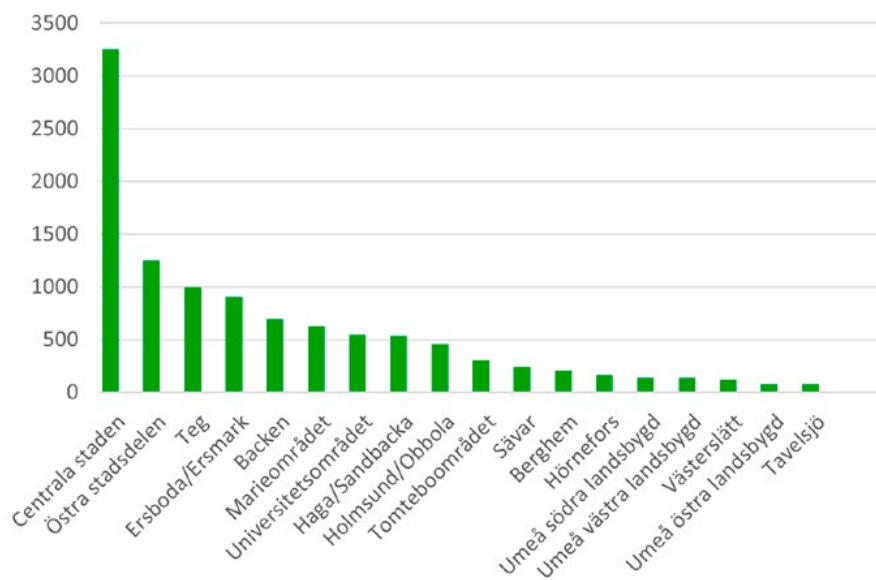
E. Var sker brotten?

Om vi ser till vart det begås flest brott i Umeå kommun framkommer ett tydligt samband mellan brottsstatistik och befolkning. Där det bor många människor begås det – föga förvånansvärt – fler brott. Diagrammet nedan visar tydligt att de stadsdelar i Umeå tätort där det bor flest människor (som "Östra stadsdelen", det vill säga området som sträcker sig från Öst på Stan via Öbacka upp till Ålidhem/Sofiehem) också är de där flest brott begås.

Centrum är både en plats där det bor många människor och en knutpunkt för mänskliga flöden. Många boende från andra stadsdelar passerar genom centrum på väg till eller från skola/arbete, för att uträtta ärenden, eller för att träffas. Antalet krogar och uteställen är också stort, vilket i sin tur påverkar exempelvis antalet våldsbrott.

Nedan, i figur 13, visas antal anmälda brott i Umeå uppdelat på olika nyckelkodsområden (NYKO). Varje större nyckelkodsområde består av en sammanslagning av flera mindre områden. Exempelvis utgörs området "Backen" av bostadsområden som Grisbacka, Umedalen och Backen med fler. "Teg" är en sammanslagning av Röback, Böleäng och Söderslätt med fler. För mer information gällande respektive område se kartorna på Umeå kommuns hemsida [NYKO Umeå](#).

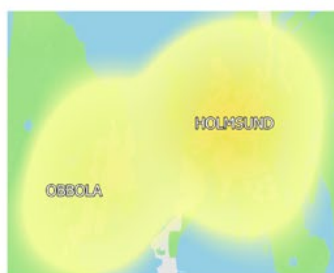
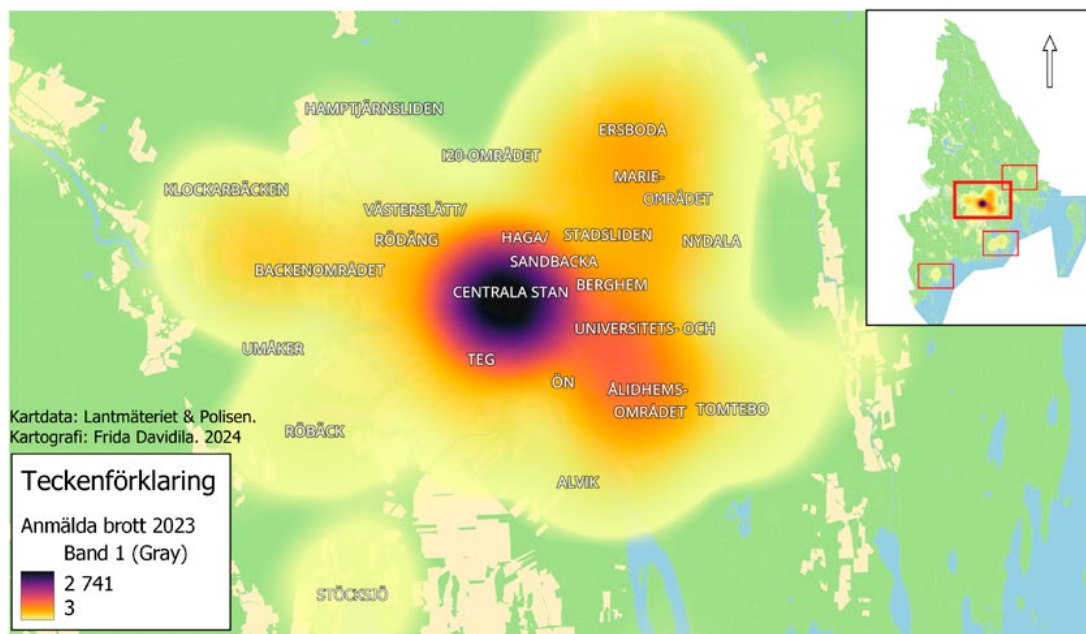
Figur 13. Antal anmälda brott 2022 uppdelat efter område

Källa: Polismyndigheten

Då alla anmälda brott visualiseras på en värmekarta framstår det mycket tydligt att centrum är epicentret för brottsligheten i Umeå kommun.

Karta 1. Värmekarta över anmälda brott i Umeå kommun 2023

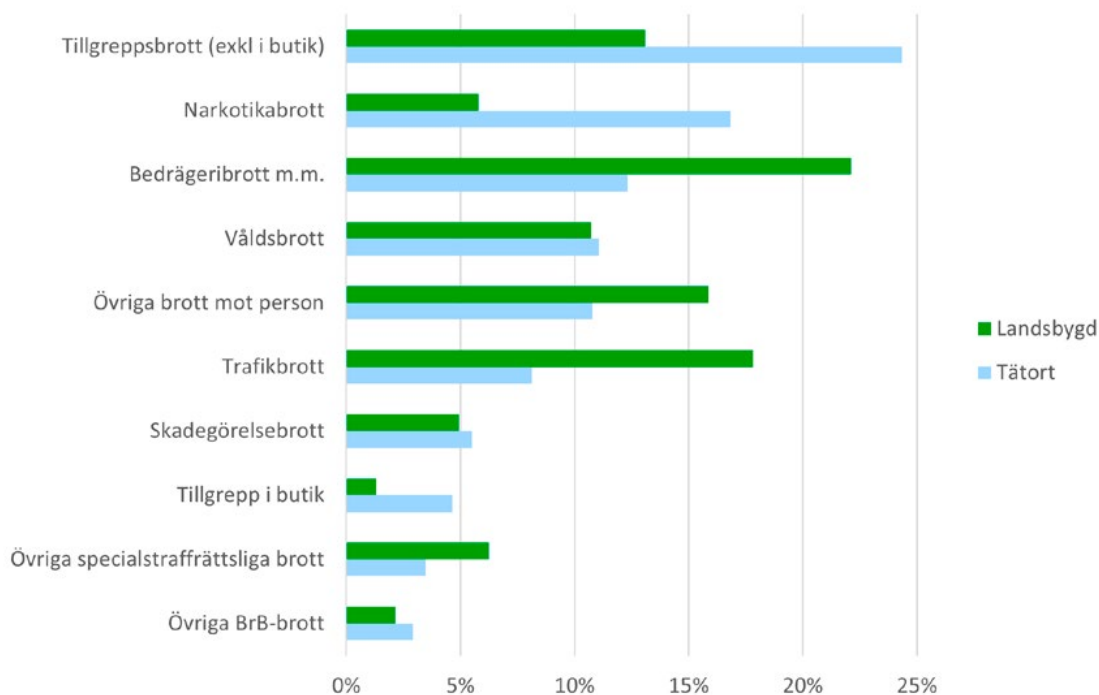

Värmekartan använder en färgskala där mörkare färger indikerar högre frekvens av anmälda brott och svalare färger indikerar lägre frekvens. Den högsta *koncentrationen* av anmälda brott är i Centrala stan. Områdena i centrumets direkta periferi, som Haga eller Teg, uppvisar en lägre men signifikant nivå av brottslighet. Brottsligheten avtar däremot inte i en koncentrisk cirkel, utan vi ser ett stråk som går från Öst till stan upp till Berghem, sjukhusområdet och Ålidhem där brottsligheten fortsätter vara högre än på motsvarande avstånd från centrum västerut. Två isolerade områden där brottsligheten är högre än i de omgivande stadsdelarna är Ersboda och Umedalen.

Allra lägst antal anmälda brott har landsbygden – Umeås östra landsbygd och Taveljöområdet. Ett mönster som kanske kan förklaras av socioekonomi (Umeås landsbygd är kommunens mest segregerade område, både när det gäller inkomst, bakgrund och bostadstyp), eller av högre social kontroll och tillit (alla känner alla). Men även polistätheten är mycket lägre på landsbygden, vilket kan innebära att färre brott kommer till polisens kännedom.

Det som är intressant är att landsbygden även särskiljer sig när det gäller vilka brott som är vanligast. Jämförs fördelningen mellan landsbygdsområdena och stadsdelarna i tätorten framkommer det att trafikbrotten utgör hela 18 procent av de brott som anmäldes på landsbygden 2022, men bara 8 procent av totalen i tätorten. Även bedrägeribrotten utgör en större andel av den brottslighet som människor utsätts för på landsbygden, medan tillgreppsbrotten ligger på en lägre andel av alla anmälda brott. Antog man ett rent landsbygdsperspektiv skulle därmed prioriteringarna i det brottsförebyggande arbetet kunna se annorlunda ut.

Figur 14. Anmälda brott uppdelat efter tätort och landsbygd 2022, andelar

Exempel på övriga BrB-brott kan vara olovligt förfogande, tjänstefel, förfalskning, allmänfarlig vårdslöshet med fler. Exempel på övriga specialstraffrättsliga brott kan vara vapenbrott, brott mot alkohollagen, miljöbrott och jaktbrott.

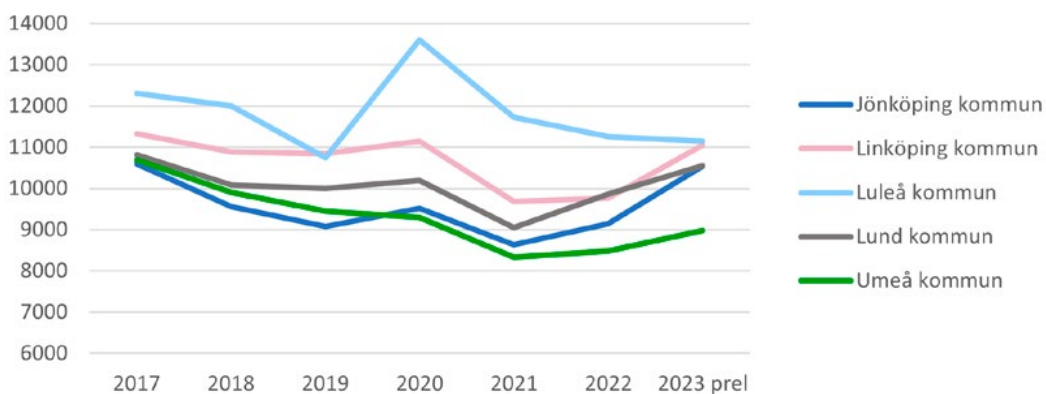
Källa: Polismyndigheten

F. Umeå: en förhållandevis låg brottslighet

a. Jämförelse med riket och andra städer

Jämför vi Umeås brottslighet med riksgenomsnittet, eller med andra mellanstora kommuner (med liknande befolkningsstorlek, demografi eller geografiskt läge) blir det tydligt att Umeå har ett gynnsamt läge. Umeås totala antal anmälda brott per 100 000 invånare är lägre än riket, och lägre än jämförbara kommuner:

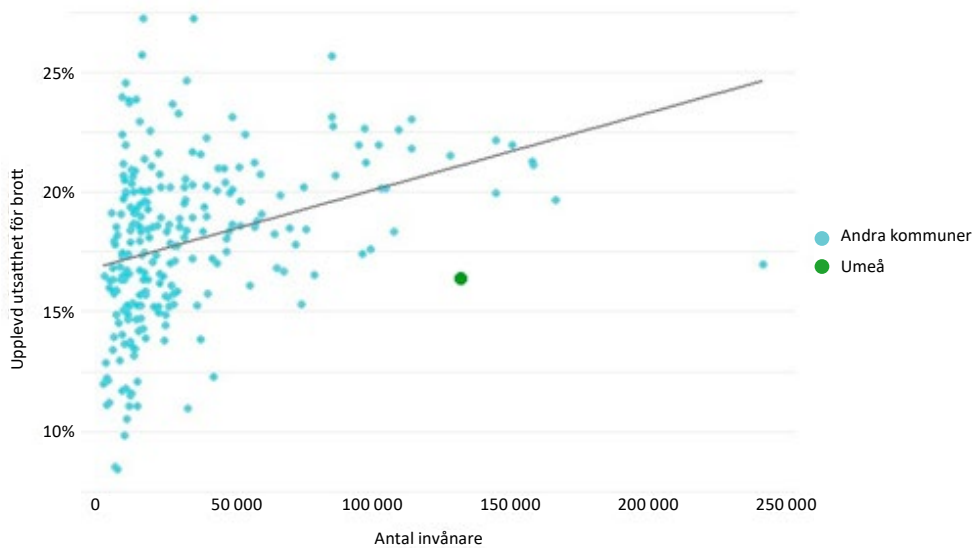
Figur 15. Anmälda brott uppdelat efter olika kommuner, brott per 100 000 invånare

Källa: Brå

Att Umeå verkar ligga bra till bekräftas av andra källor. Som exempelvis data från Nationella trygghetsundersökningen (NTU) om utsatthet för brott, där de tillfrågade själva uppger om de blivit utsatta för brott under det senaste året. Grafen nedan visar andelen av befolkningen i olika kommuner som uppgett att de varit utsatta för brott (y-axeln) och antalet invånare i kommunen (x-axeln). Umeå (den gröna pricken) sticker ut i positiv bemärkelse, eftersom andra kommuner i samma storleksordning har en högre utsatthet för brott bland befolkningen.

Figur 16. Utsatthet för brott och antalet invånare i kommunen

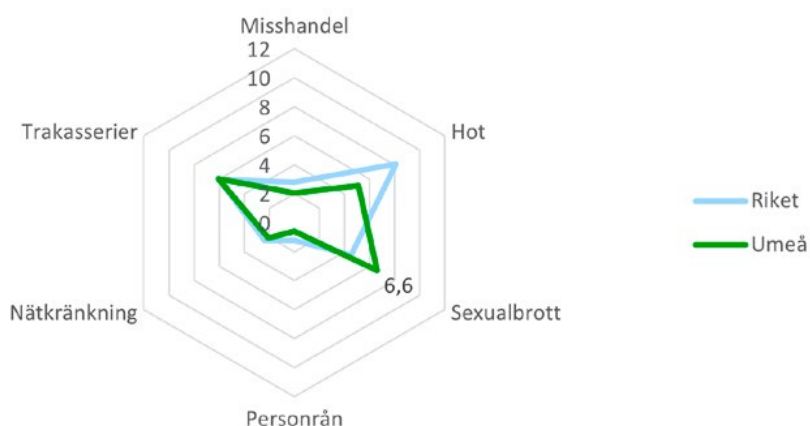
Nästan alla kommuner i Sverige, vissa var dock inte med i materialet från NTU. Stockholm, Göteborg och Malmö är exkluderade.

Källa: Nationella trygghetsundersökningen och SCB

Uppsala är den kommun som förutom Umeå tydligast sticker ut vad gäller invånarens upplevda utsatthet för brott jämfört med kommunens storleksnivå. Uppsala kommun representeras av den prick i diagrammet som är längst till höger. Med tanke på kommunens stora antal invånare upplever invånarna en förhållandevis stor trygghet. Värt att observera är att mätningen ägde rum innan våldsvågen 2023 där flera av morderna och sprängningarna ägde rum i Uppsala.

Även vid jämförelser av Umeå och riket inom olika brottskategorier ligger Umeå i regel bättre till när det gäller den självrapporterade utsattheten för brott:

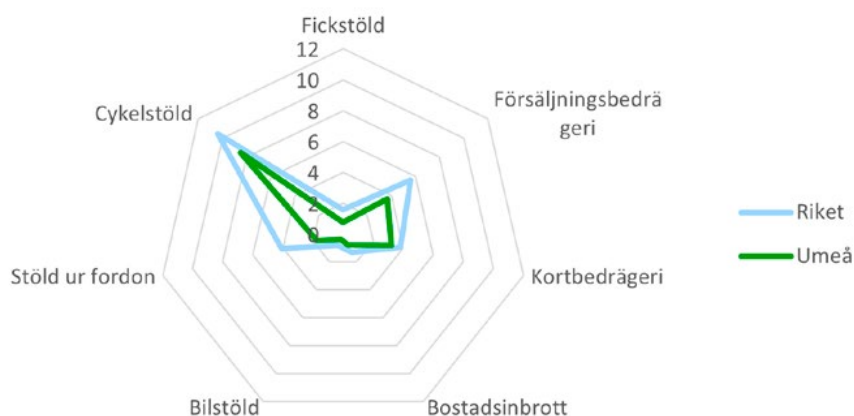
Figur 17. Brott mot enskild, andel utsatta av befolkningen (16–84 år) uppdelat efter olika brottskategorier, procent

Källa: Nationella trygghetsundersökningen 2022

Spindeldiagrammet visar att procentuellt färre personer i Umeå anger att de utsatts för misshandel, hot eller personrån jämfört med riksgenomsnittet. Däremot uppger fler att de utsatts för sexualbrott i Umeå. När det gäller trakasserier och nätkränkning ligger Umeå ungefär på samma nivå som riket enligt nationella trygghetsundersökningen. När det gäller tillgreppsbrott (se nedan) så ligger Umeå under riksgenomsnittet inom samtliga kategorier.

Figur 18. Tillgreppsbrott, andel utsatta av befolkningen (16–84 år) uppdelat efter olika brottskategorier, procent

Källa: Nationella trygghetsundersökningen 2022

Umeå sticker även ut positivt när det gäller värden som trygghet och mellanmänsklig tillit, som är viktiga beståndsdelar av ett socialt hållbart samhälle:

Figur 19. Sociala relationer och tillit uppdelat efter män och kvinnor samt olika städer, andelar

Indexet baseras på indikatorerna: Invånare 16–24 år som varken arbetar eller studerar, Invånare 16–84 år med avsaknad av tillit till andra, Invånare 16–84 år med avsaknad av emotionellt stöd och sammanvägs till ett nyckeltal på en skala från 0 till 100.

Källa: KOLADA

b. Möjliga förklaringar

Vilka faktorer skulle kunna förklara Umeås förhållandevis gynnsamma läge jämfört med andra mellanstora städer? Det är givetvis riskfyllt att ge sig på en förklaring av en sådan komplex fråga. Några av de hypoteser som formulerats av våra intervjupersoner är att Umeås låga brottslighet beror på stadens historia, demografi, stadsstruktur och lokala kultur.

Till skillnad från andra kuststäder i Norrland, som Sundsvall eller Skellefteå, är Umeås tillväxt inte lika starkt kopplad till stora industrier. Forskaren Lars Westin menar att Umeå tidigt positionerade sig som kunskapsstad och särskilde sig genom sitt rika kulturliv, sitt öppna klimat och sin aktiva offentliga debatt (presentation, 23 oktober 2023). I Umeå etablerades inte stora industrier, utan läroverk, en lantbruksskola, Umeå Universitet (1965) och Norrlandsoperan (1974). Genom att utvecklas till en kunskapsstad har Umeå fått en annan demografi, med en hög andel högskoleutbildade, många kreativa näringar och en stor population av studenter.

En annan skillnad som ofta tas upp som en förklarande faktor är Umeås stadsstruktur och förhållandevis låga grad av segregation. Umeå är den största av Sveriges mellanstora städer som saknar utsatta områden enligt polisens definition. Även om det givetvis finns socioekonomiska skillnader mellan olika delar av staden (som rapporten *Jämlika liv* belyser), och även om delar av Umeå präglas av miljonprogrammets estetik, saknar Umeå den sortens isolerade, hyresrättsdominerade förortsmiljöer som finns i andra städer. Umeås stadsdelar är relativt sammanflätade, med låga barriärer och bra möjligheter för flöden dem emellan. Detta har varit ett långsiktigt planeringsmål för staden. Att verka för socialt blandade områden genom att överbrygga barriärer, skapa förutsättningar för varierade upplåtelseformer och skapa möjligheter för möten är en bärande princip i Umeås planeringsstrategier (Umeå kommun 2018, Umeå kommun 2020b). Det innebär att staden också är gestaltad för att minimera segregation och framväxten av den sortens utanförskapsområden där såväl brottsligheten som brottsutsattheten riskerar att öka.

En annan relaterad förklaring är Umeås höga grad av mellanmänsklig tillit och socialt kapital. I den europeiska undersökningen Social Progress Index, som bland annat mäter tillit till myndigheter och andra människor, hamnar norra Sverige på första plats när det gäller social hållbarhet (Umeå kommun 2023b).

Forskning visar också på ett högt socialt kapital i många av Umeås stadsdelar. Många områden präglas av starka sociala nätverk och en hög tillit mellan de boende (Eriksson et al 2021). Umeå är också en av landets föreningstätaste kommuner, med ett aktivt föreningsliv såväl inom idrott som inom kultur och sociala föreningar.

En annan skyddsfaktor är att Umeå kommun länge varit förhållandevis förskonad från gängrelaterad brottslighet. Även om det funnits lokala grupperingar i den kriminella världen hade dessa svaga hierarkier, utan några starkare kopplingar till nationella nätverk. MC-klubbar har exempelvis aldrig riktigt lyckats etablera sig i Umeå.

Just den sistnämnda skyddsfaktorn har dock förändrats under det senaste året, något som Umeås polis nu flaggar för. Problematiken med gängrelaterad brottslighet kommer troligen att utgöra en stor utmaning för det brottsförebyggande och brottsbekämpande arbetet framåt i Umeå.

G. Utmaningar framåt

a. Organiserad brottslighet

I en lägesbild av brottsligheten i en kommun är det viktigt att vara datadriven. Det innebär att i första hand utgå ifrån tillgänglig statistik. Risken med statistik är dock att missa dolda problem eller utmaningar som vi inte har kvantitativa mått på.

En av de största utmaningarna framåt, för Umeå kommun såväl som för hela landet, är hotet från den organiserade brottsligheten. Nationellt har nätverken växt sig starkare. Det gäller i synnerhet de förorts-baserade gängen som kontrollerar de fysiska narkotikamarknaderna. Organiseringsgraden har ökat: många gäng kontrollerar nu hela sin distributionskedja, från uppköp till smuggling, distribution och lokal försäljning (Brå 2021b). Det har skett en transnationell utveckling som möjliggjorts av att narkotikasmugglingen blivit mer internationell och professionaliserad. Den möjliggörs av utlokaliserade svenska organisationer i transitländer, och underlättas av den goda tillgången på krypterade kommunikationslösningar. Alternativa betalningsmöjligheter, som kryptovalutor och informella internationella betalningssystem som hawala-nätverk har underlättat kriminell verksamhet eftersom de gjort det möjligt att förflytta pengar utan insyn från myndigheter (för mer information, se Brås rapport Narkotikamarknader (Brå 2021b).

De mest framgångsrika nätverken försöker aktivt expandera genom att ta över nya marknader. Något som uppmärksammats i samband med den våldsvåg som ägde rum i Stockholm under våren 2023. Våldet kunde kopplas till konflikter gällande narkotikamarknaden i Sundsvall. Just norrländska städer utgör intressanta expanderingsmarknader för nätverken eftersom de har färre etablerade aktörer, högre priser på narkotika och en hittills lägre nivå av våldsamma konflikter (Brå 2021b).

Nätverken har också, till en allt större grad, blivit multikriminella. Utöver narkotikabrottslighet kan de även kopplas till smuggling av andra varor, utpressning, stölder, rån, penningtvätt, bedrägerier, arbetslivskriminalitet, människosmuggling, avfallsbrott, brott mot livsmedelslagen, otillbörlig påverkan, välfärdsbrott och infiltration. För många gäng är inte längre narkotikan ens den huvudsakliga inkomstkällan, utan de får in större summor från välfärdsbrott och bedrägerier (exempelvis telefonbedrägerier och livsmedelsbedrägerier) (Polisen 2021).

Det finns också tydliga kopplingar mellan organiserad brottslighet och våldsbejakande extremism. Dels finns det sociologiska likheter mellan vissa gäng och islamistiska miljöer, dels finns likheter och överlappningar i deras inre organisation (Rostami et al 2018). Det framkommer även en stark koppling mellan organiserad brottslighet och hederstunga miljöer. Både i domar, där de personer som blir aktuella i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck ofta sedan tidigare förekommer i brottsregistret på grund av annan kriminalitet (Kriminalvården 2018), men också på ett ideologiskt plan. De könsnormer som präglar gängmiljöer – hypermaskulinitet, misogyni och övervåld vid normbrott (Forkby et al 2021) – har också starka likheter med de som förekommer i hederssammanhang.

Den organiserade brottsligheten som vi ser den idag är systemhotande eftersom den starkt påverkar människors trygghet och tillit till samhället. En synlig närvaro av kriminella aktörer i ett närområde, kombinerat med en upplevelse att polisen inte kan garantera säkerheten, påverkar starkt människors benägenhet att delta i rättsprocesser. Detta kan i sin tur försvåra lagföring. Det finns också tecken på att människor lämnar områden där det förekommit skjutningar och sprängningar (Nittve 2023). Korruption, osund konkurrens, ekobrott och välfärdsbrott kan också på sikt underminera människors tillit till samhällssystemen och deras vilja att bidra till den gemensamma välfärden.

Det är lättare att hitta statistik om cykelstöldar än om hur omfattande den organiserade brottsligheten är i Sverige, eller hur många personer som ingår i gäng. Polisen kartlägger aktörer som rör sig i kriminella miljöer, inte minst inom cylindernmodellen (Polismyndigheten et al 2023). Det är svårt att veta hur långt kriminellas inflytande sträcker sig, eller att identifiera de kriminella möjliggörarna längst upp i nätverken. Mycket tyder på att det också finns en kriminell marknad där fristående aktörer erbjuder specialiserad "konsultverksamhet" inom nischade områden som bombtillverkningen (Glans 2023a), smuggling eller kartläggning av lätta bedrägerioffer (Bogegård 2023).

Vad kan vi då säga om läget i Umeå utifrån den nationella problembilden? Det finns inga siffror om hur utbredd den organiserade brottsligheten är i Umeå, eller hur många personer som ingår i gängssammanhang. Men polisens bild är att brottsligheten har gått från att varit lokal till att under 2023 bli alltmer sammankopplad med nationella gäng. Vilket innebär att nya aktörer flyttat in, att lokala aktörer ingår i större nätverk, men också att Umeås kriminalitet i många fall fjärrstyrs från andra städer eller andra länder. Globaliseringen är ett faktum även i den kriminella världen. En organisation som underlättas av tillgången till krypterade kommunikationsmedel. Vad som är säkert är att polisen i Umeå ser den organiserade brottsligheten som en mycket stor utmaning i deras arbete under de kommande åren.

b. Koppling till släktbaserade nätverk

En annan observation som framkommit i intervjuerna är att det även lokalt i Umeå finns en stark koppling mellan organiserad brottslighet och vissa släktbaserade nätverk. Analyserar man domar framkommer det att ett antal familjer är återkommande, och att de miljöer där det förekommer arbetslivskriminalitet, pengatvätt eller narkotikahandel också särskiljer sig när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck. Som en respondent uttryckt det: "jag har skrivit analyser när det gäller hedersutsatta barn, och redan då slogs jag av att hotaktörerna i familjerna var kopplade till annan brottslighet som våld och narkotika. Det verkar vara en enorm riskfaktor att ha en hedersbakgrund". Enligt vår respondent bildar de här släktbaserade nätverken en form av parallellsamhälle eller "gråzon". Genom de olika branscherna där de är verksamma – biltvättar, pizzerior, kemtvättar, skönhetssalonger, grossistföretag – möjliggör nätverken arbetslivskriminalitet (genom handel med arbetstillstånd) men också informella finansiella transaktioner, via "hawala"-tjänster. Det i sin tur möjliggör pengatvätt av kriminella inkomster, men också finansiering av brottsliga verksamheter:

"Den här världen är en kringmiljö kring den brottslighet som syns i media, kopplad till vapen och narkotika. Det är en gråzon, här finns svart, vitt och grått. Där finns de ekonomiska musklarna, en sorts informell bankmiljö. Det är det som har gjort att narkotikamiljöerna har kunnat mångdubblats, genom att man har kunnat låna pengar."

Att förstå hur den här kringmiljön fungerar, och att inte missa kopplingen mellan släktbaserade nätverk och olika former av kriminalitet är enligt vår respondent viktigt för att inte tappa en del av sammanhanget bakom den organiserade brottsligheten i Umeå. Risken är givetvis att därmed felaktigt peka ut personer från vissa länder som mer brottsbenägna, eller att ge bilden att det handlar om alla familjer från vissa länder, när det snarare handlar om ett fåtal familjenätverk som i många fall redan hade en koppling till kriminell verksamhet innan deras ankomst till Sverige. Det är viktigt att inte svartmåla, men också att inte blunda för de kopplingar som finns mellan kriminalitet, heder och vissa släktnätverk: "Det har funnits en intern tröghet. Man vill inte lyssna. Men jag tror inte vi skyddar någon genom att inte säga någonting. Tiden har nog kommit för att ha det här samtalet".

c. Polarisering

Att ha ett nyanserat samtal om exempelvis kopplingen mellan organiserad brottslighet och släktbaserade nätverk (så kallade klanstrukturer) försvåras av den polarisering som råder i det politiska samtalet runt frågor som rör brottslighet, invandring och integration. Det finns olika narrativ om vad som orsakat de problem med organiserad brottslighet som Sverige nu står inför, där vissa lägger tonvikten på misslyckad integration medan andra lyfter segregation, rasism och ojämlikhet som de drivande faktorerna bakom utvecklingen.

Den polariseringen i problembeskrivning – och förslag på åtgärder – märks också av lokalt. Bilden av vad som driver problem som ungdomsbrottslighet, segregation eller social oro i Umeå skiljer sig åt beroende på vem man talar med. Den polariseringen blev mycket tydlig i Studieförbundet rapport från 2021 – *Alla de här drömmarna* (Birkne et al 2021) – men också i den fördjupade medborgardialog om segregation som kommunen organiserade 2021-2023 (Umeå kommun 2022a).

Samtidigt som den offentliga debatten polariseras märks också ett allt tydligare ”vi-och-dom” mellan ungdomar från olika stadsdelar. Exempelvis uttrycker vissa ungdomar från Teg att de inte känner sig välkomna på Ålidhem, eller vissa unga från Ålidhem att de inte känner sig välkomna i centrum, Haga eller andra ”vita områden” (Umeå kommun 2022). Sådana klyftor är ett problem då de hotar det överbryggande sociala kapitalet (Eriksson 2009) som är av stor vikt för Umeås övergripande grad av tillit och social sammanhållning.

Det finns också indikationer att befintliga polariseringar förstärkts av kriget i Gaza, där olika samhällsgrupper tolkar händelseutvecklingen på vitt skilda sätt, och som förstärkt risken för hatbrott i Umeå. Även om polarisering är en annan fråga än brottslighet försvåras den utvecklingen av gemensamma insatser för att förebygga och motverka problem. Är alla parter inte ense om själva problembeskrivningen (exempelvis runt ungdomsbrottslighet) blir det mycket svårare att adressera problem ihop. Det är en stor utmaning eftersom samsyn och samverkan är A och O i ett effektivt brottsförebyggande arbete.

d. Växa till en storstad utan storstadens problem

Många av de utmaningar som Umeå står inför de kommande åren handlar om hur kommunen kan växa utan att tappa viktiga värden som rör den sociala hållbarheten.

Umeå har länge omfamnat tillväxt som något positivt, en central del av Umeås utvecklings- och positioneringsstrategi som kreativ innovationsstad. Bland Umeås övergripande mål handlar det första om att ”Umeås tillväxt ska klaras med social, ekologisk, kulturell och ekonomisk hållbarhet med visionen om 200 000 medborgare år 2050”. Tillväxten är viktig för att attrahera rätt kompetens och kunna erbjuda medborgare en högkvalitativ välfärd för livets alla skeden.

Figur 20. Tillväxt i Umeå

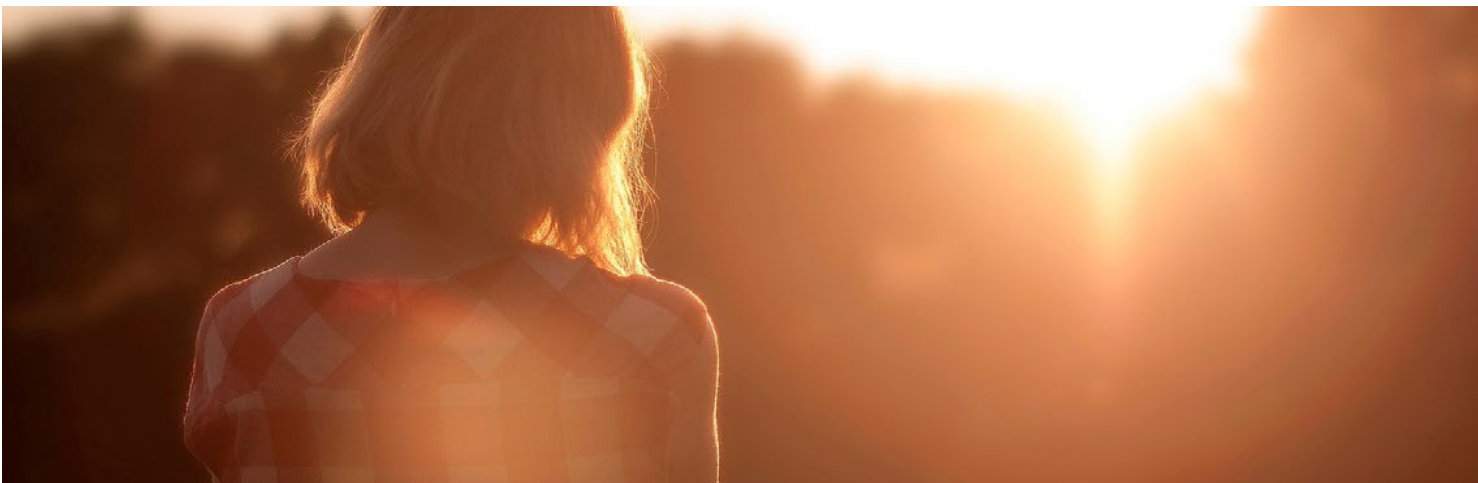

Källa: SCB

Utmaningen med tillväxt, ur ett brottsförebyggande perspektiv, är att inte "tappa greppet" utan fortsätta skala upp de förebyggande insatserna så att de står i proportion till problembilden. Det rör många grundverksamheter, som skolan, socialtjänsten eller Umeå fritid – det måste fortsatt finnas tillräckligt många vuxna runt barn och unga för att kunna identifiera och förebygga problem i tid. Men tillväxten påverkar också andra aktörers förutsättningar, som polisen. De måste anpassa sitt arbete till en ökad befolkningsmängd. Även föreningslivet berörs, vars utbud måste matcha en förändrad efterfrågan. Det ställer i sin tur krav på stadsutvecklingen, eftersom det finns ett behov av att tillskapa fler ungdomsgårdar eller idrottsplaner även i stadsdelar som förtätas.

Att ställa om från en mellanstorstad till en storstad kommer innebära utmaningar. För att inte Umeås brottslighet ska förändras i negativ riktning måste såväl kommun som myndigheter agera i ett tidigt skede. Det handlar att under resans gång värna och bibehålla de sociala värden som har präglat Umeås utveckling.

I det brottsförebyggande arbetet är det viktigt att arbeta utifrån olika perspektiv – kortsiktigt och långsiktigt. Det är angeläget att följa brottsutvecklingen här och nu, som den syns i statistiken, för att snabbt kunna sätta in såväl motåtgärder som förebyggande åtgärder. Här är tidsperspektivet några år framåt. Men samtidigt är det viktigt att även lyfte blicken och beakta de utmaningar som ligger framför Umeå på sin tillväxtresa till 200 000 medborgare, och då är det ofta sådant om inte (än) syns i statistiken som kan vara särskilt angeläget att förebygga för att undvika allvarlig brottslighet på lång sikt.

3. Våldsbrott

Det förra kapitlet syftade till att ge en överblicksbild av hur Umeås brottslighet ser ut i stora drag. I den här delen går vi ner i skala och ser på hur nuläget och utvecklingen ser ut inom olika brottskategorier, utifrån den kvantitativa och kvalitativa information vi har att tillgå. Först ut är våldsbrott, som utgör huvuddelen av de brott som kallas "brott mot person", och som riktar in sig på människors fysiska och psykiska integritet.

A. Dödligt våld

a. Vad menas med dödligt våld?

Dödligt våld avser våld som orsakat någons död; i den kategorin ingår mord, dråp, barnadrap samt vållande till annans död. Både mord och dråp innebär ett uppsåt, men vid dråp finns omständigheter som gör att brottet bedöms som mindre grovt. För mer information se Brottsbalken 3 kap. 2 §. Dödligt våld utgör en mycket liten del av alla anmälda brott, men är ändå en viktig kategori att beakta eftersom det är allvarliga brott, som dessutom väcker starka känslor och får mycket utrymme såväl i media som i de lokala samtalen.

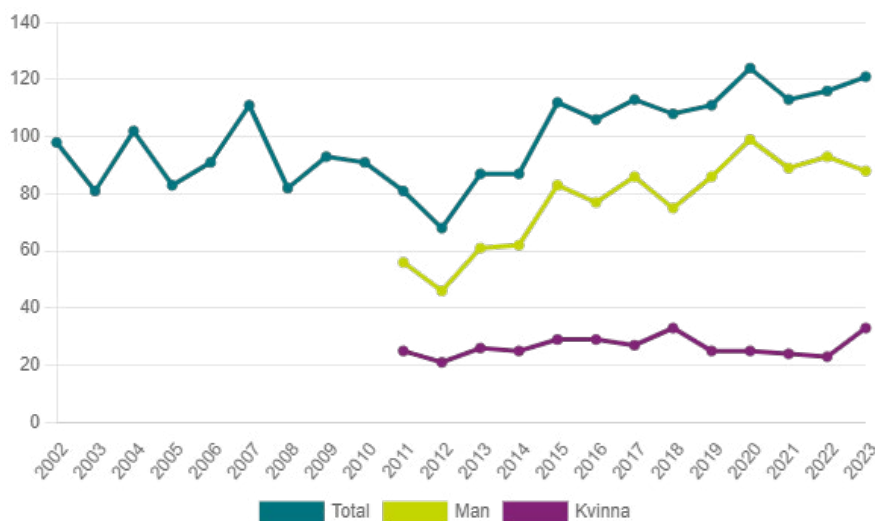
b. Omfattning och utveckling

I. LÄGET NATIONELLT

Under flera decennier minskade det dödliga våldet i Sverige. Utvecklingen från och med 1990-talet präglades av en långsiktigt nedgående trend, i likhet med resten av Europa.

Från och med 2012 syns en ökning av konstaterade¹ fall av dödligt våld, men som till stor del kan härledas till befolkningsökningen. Gällande antal konstaterade fall av dödligt våld per invånare syns ingen större förändring mellan 2012 och 2022.

¹ När det gäller just dödligt våld är det viktigt att utgå ifrån Brå:s statistik om kontrollerade fall av dödligt våld och inte från anmälningsstatistiken eftersom sådana anmälningar innehåller många fall som sedan visar sig bero på olyckor, självmord eller naturliga förklaringar. Skillnaden mellan anmälda brott och konstaterade fall har dessutom ökat över tid. Därför redovisar Brå konstaterade fall varje år.

Figur 21. Konstaterade fall av dödligt våld i riket uppdelat på man och kvinna, antal

Källa: Brå

En skillnad mellan Sverige och andra nordiska länder är nivån på det dödliga skjutvapenvåldet. Där ligger Sverige, de senaste åren, mycket högre jämfört med andra nordiska länder, och även övriga länder i Europa. Den ökade dödligheten bland män, och i synnerhet unga män, kan direkt kopplas till Sveriges problem med dödligt skjutvapenvåld i kriminella miljöer (Brå 2021c).

II. LÄGET I UMEÅ

Konstaterat dödligt våld i polisregion Nord har varierat mellan två och elva fall sedan 2015. Under 2022 konstaterades 6 fall av dödligt våld.

I Umeå är även det årliga antalet fall av anmälda brott gällande fullbordat mord, dråp eller vållande till annans död relativt få.

Tabell 2. Fullbordat mord eller dråp i Umeå uppdelat efter kön, antal

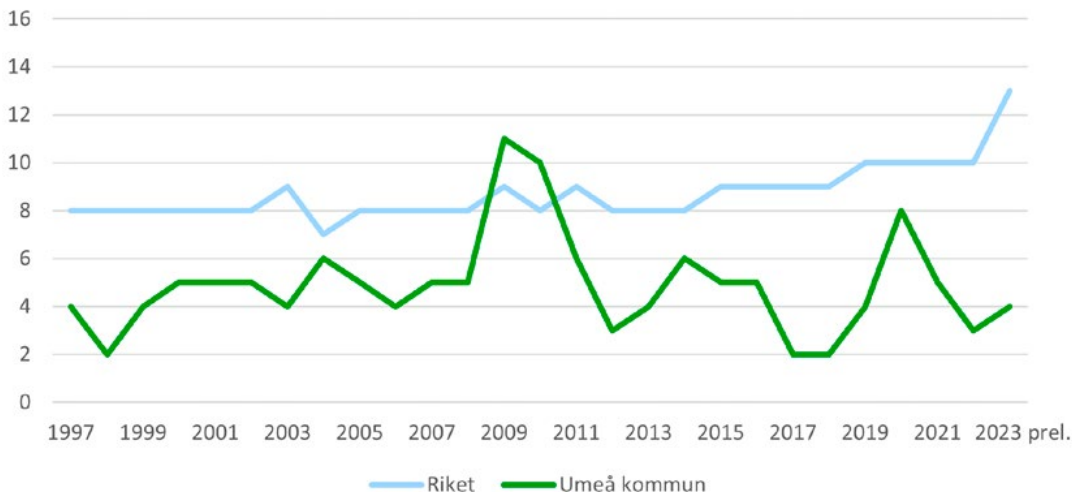
Kön	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
kvinna/flicka	1	3	0	0	0	3	3	0	0	1	1
man/pojke	1	1	1	1	0	3	4	2	0	0	1

Källa: Polismyndigheten

Det är viktigt att beakta att fallen ovan handlar om anmälda brott, inte konstaterade fall av dödligt våld. Det kan alltså dölja sig fall i siffrorna som under utredningens gång visade sig inte handla om dödligt våld.

Även anmälningar om försök till mord eller dråp ligger på en lägre nivå i Umeå jämfört med riket.

Figur 22. Försök till mord eller dråp, uppdelat efter Umeå och riket, anmälda brott per 100 000 invånare

Källa: Brå

I statistiken för Umeås syns inte (än) någon ökning av dödligt våld mot unga män, kopplat till uppgörelser i kriminella miljöer, den sortens dödligt våld som driver upp den nationella statistiken. Från 2019 till 2022 skedde ingen skjutning i Umeå. Under 2023 däremot kan två händelser i Umeå härledas till uppgörelser i kriminella miljöer: dels den skjutning som ägde rum Öst på stan 17 april, kopplat till konflikten mellan Foxtrot- och Dalen-nätverken, dels det knivmord som ägde rum på Mariehem 8 oktober.

Ett annat uppmärksammat fall av dödligt våld i Umeå 2023 var mordet på en ung kvinna på Haga. Det hade ingen koppling till våld i kriminella miljöer, utan handlade om våld i nära relation. Skillnaden mellan mordet på Mariehem och det på Haga speglar ganska bra det nationella mönstret i det dödliga våldet, varmed män löper störst risk att mördas av andra män, medan det dödliga våldet mot kvinnor oftast kan kopplas till våld i nära relationer.

B. Misshandel

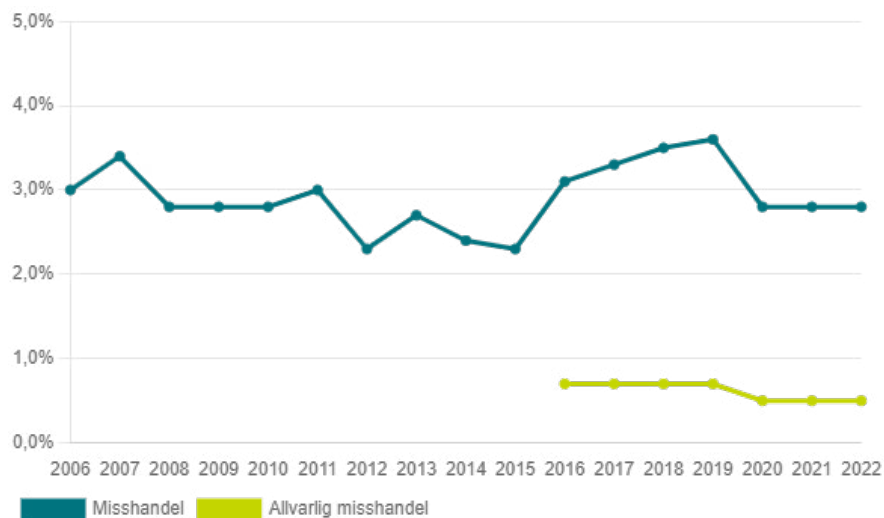
a. Vad menas med misshandel?

Med misshandel menas en handling där någon med avsikt tillfogar en annan person skada. Det kan vara kroppsskador, smärta eller att någon försätter en annan person i vanmakt (Brottsbalken 3 kap 5 §).

b. Omfattning och utveckling

I. LÄGET NATIONELLT

Enligt nationella trygghetsundersökningen (NTU) 2022 var det 2,8 procent av Sveriges befolkning, i åldern 16-84 år, som utsatts för misshandel. Statistiken visar att andelen över tid varierat mellan drygt 2 procent och cirka 3,5 procent.

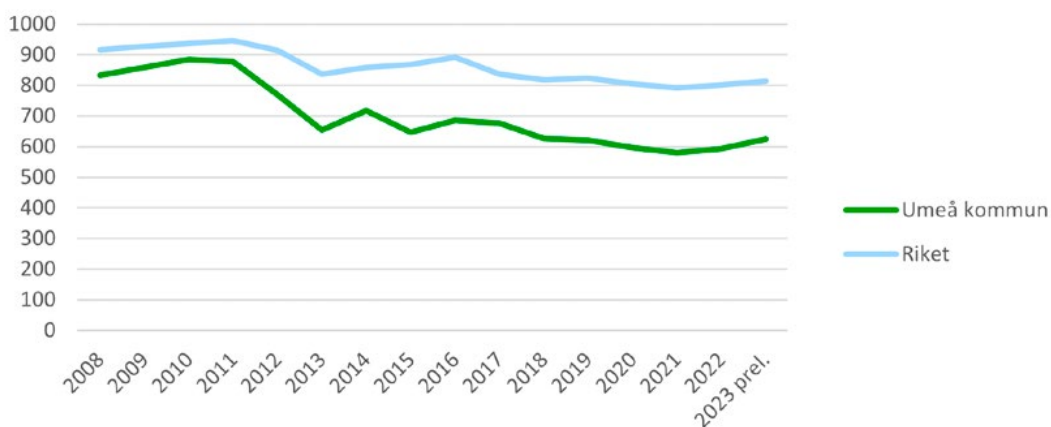
Figur 23. Andel utsatt för misshandel i riket

Källa: Nationella trygghetsundersökningen

II. LÄGET I UMEÅ

NTU-data från Umeå visar att 2 procent av befolkningen utsatts för misshandel 2021–2022.

Statistiken över anmälda misshandelsbrott i kommunen visar på en sakta nedgång över tid, med en liten ökning 2022–2023. Antalet anmälda fall av misshandel är lägre i Umeå jämfört med riket och nivån har även sjunkit mer i Umeå än för riket i stort.

Figur 24. Misshandel inklusive grov, anmälda brott Umeå och riket, per 100 000 invånare

Källa: Brå

Gällande utvecklingen av anmälda brott för misshandel mot män och kvinnor framkommer det att utvecklingen skiljer sig åt. Män utsätts fortfarande i högre utsträckning än kvinnor – precis som i resten av landet. Men skillnaden har minskat. Nedgången i Umeå beror på ett minskat antal misshandelsbrott riktat mot pojkar och män, medan samma positiva utveckling inte syns när det gäller misshandel av kvinnor. Vad gäller misshandel mot kvinnor och flickor har antalet brott per 100 000 invånare legat runt 300 fall mellan 2008 och 2023.

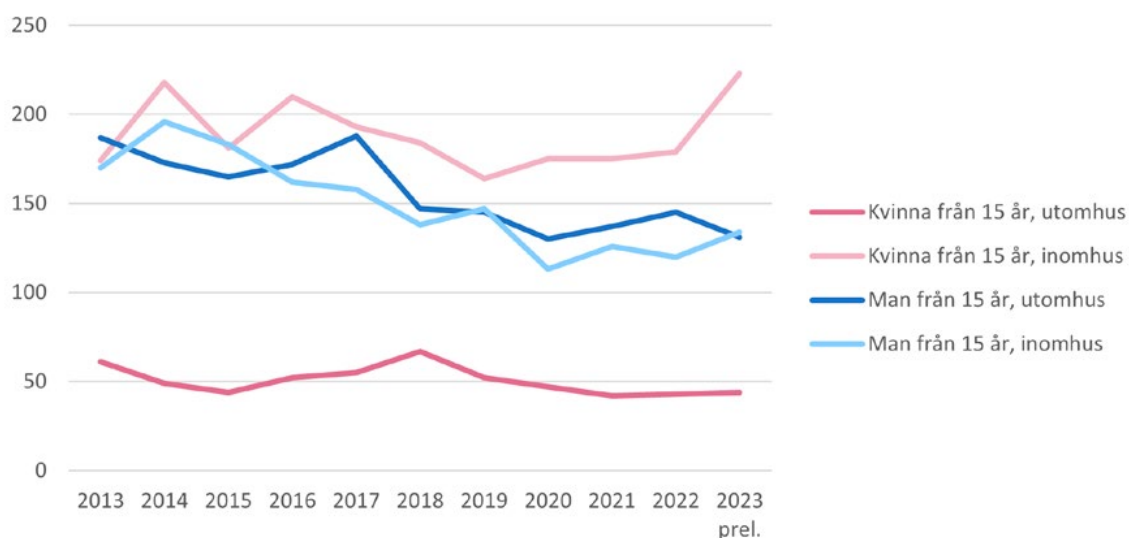
Figur 25. Misshandel inklusive grov, anmälda brott uppdelat efter kön samt Umeå och riket, per 100 000 invånare

Källa: Brå

När det gäller skillnader mellan män och kvinnor framkommer det också ett tydligt mönster kring var brottet ägt rum, inomhus eller utomhus. Kvinnor utsätts i mycket högre grad inomhus, vilket tyder på en koppling med våld i nära relation, medan motsvarande siffror för män visar på en svag övervikt när det gäller misshandel utomhus. Där är mönstret i Umeå samma som för riket.

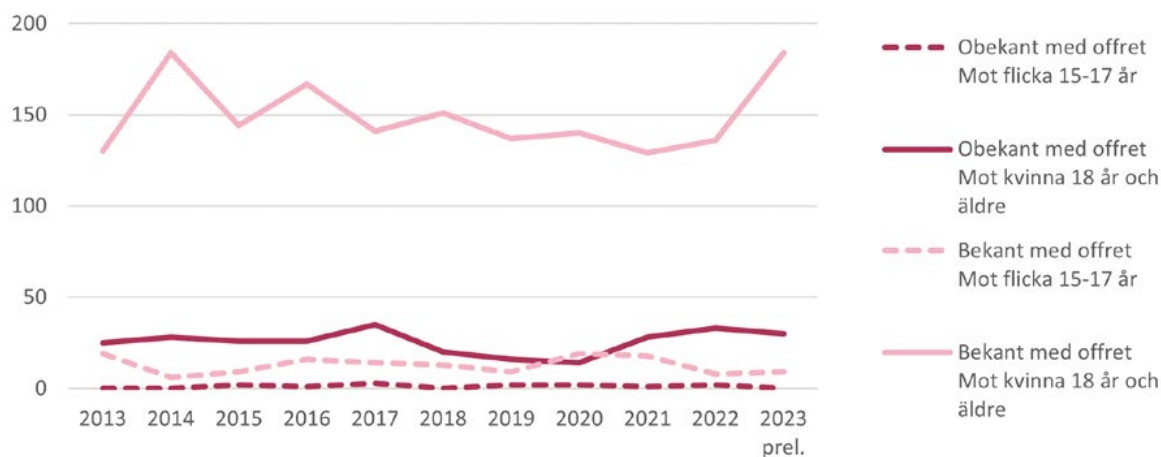
Figur 26. Misshandel inklusive grov i Umeå, anmälda brott uppdelat efter kön samt om brottet begåtts inomhus eller utomhus, per 100 000 invånare

Källa: Brå

När det gäller just misshandel mot kvinnor inomhus konstateras en kraftig ökning av antalen fall 2023. Ser vi närmare på vad som driver den ökningen är det tydligt att ökningen drivs av misshandel mot kvinnor av för dem bekanta gärningspersoner, vilket i de allra flesta fall handlar om partnervåld.

Figur 27. Misshandel av kvinna inomhus i Umeå, uppdelat efter ålder samt relation till gärningsperson, antal anmälda brott per 100 000 invånare

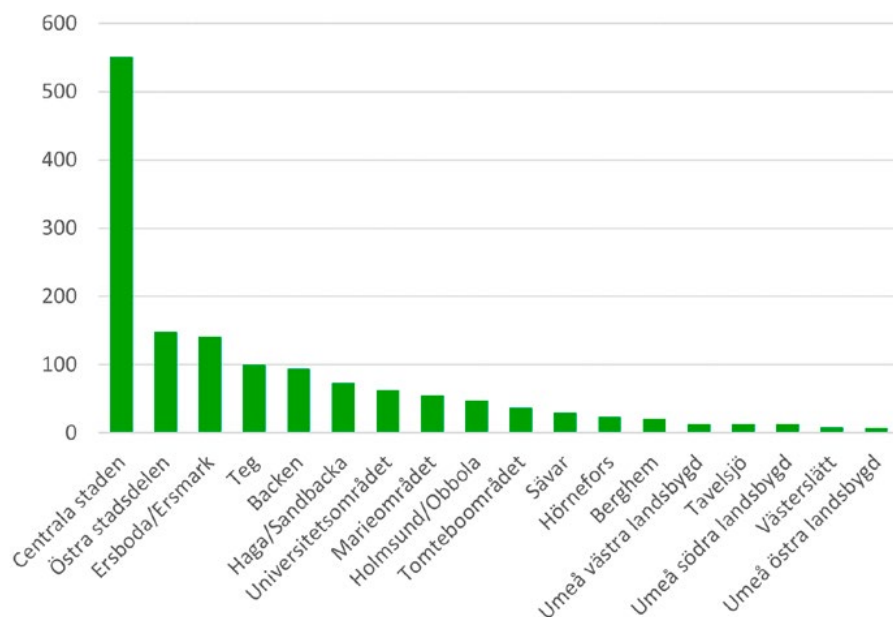
Källa: Brå

c. Geografisk fördelning

I diagrammet nedan visas antal anmälda våldsbrott i Umeå uppdelat på olika nyckelkodsområden (NYKO). Varje större nyckelkodsområde består av en sammanslagning av flera mindre områden. Exempelvis utgörs området "Backen" av bostadsområden som Grisbacka, Umedalen och Backen med fler. "Teg" är en sammanslagning av Röbäck, Böleäng och Söderslätt med fler. För mer information gällande respektive område se kartorna på Umeå kommuns hemsida [NYKO Umeå](#).

Vad gäller platser och områden där våld äger rum finns det en tydlig koppling mellan våld och platser med mycket mänskliga flöden och många serveringsställen. Centrum sticker ut allra mest.

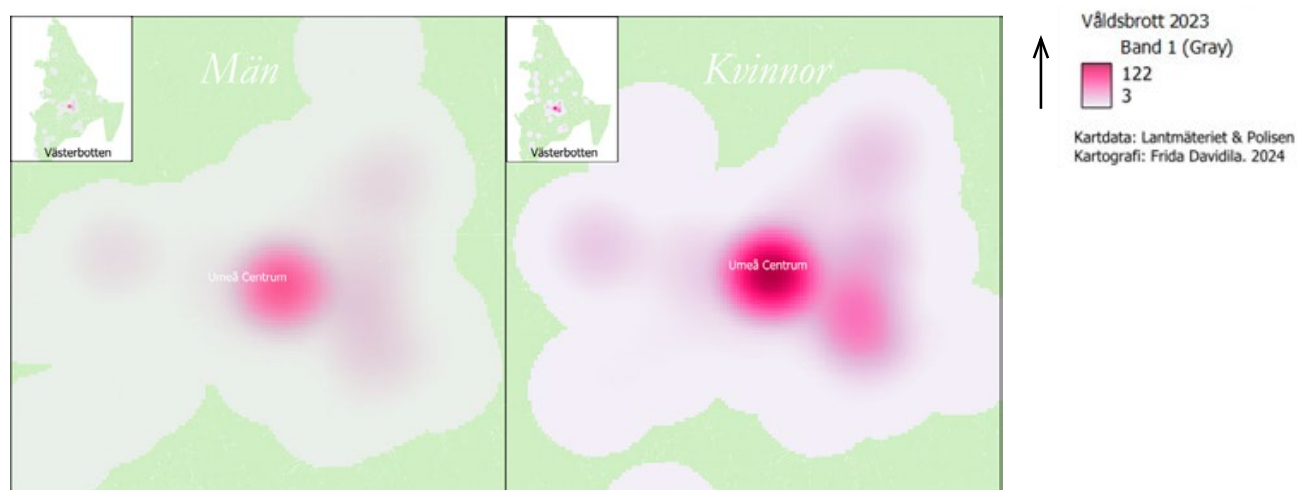
Figur 28. Våldsbrott uppdelat per område i Umeå 2022, antal

Källa: Polismyndigheten

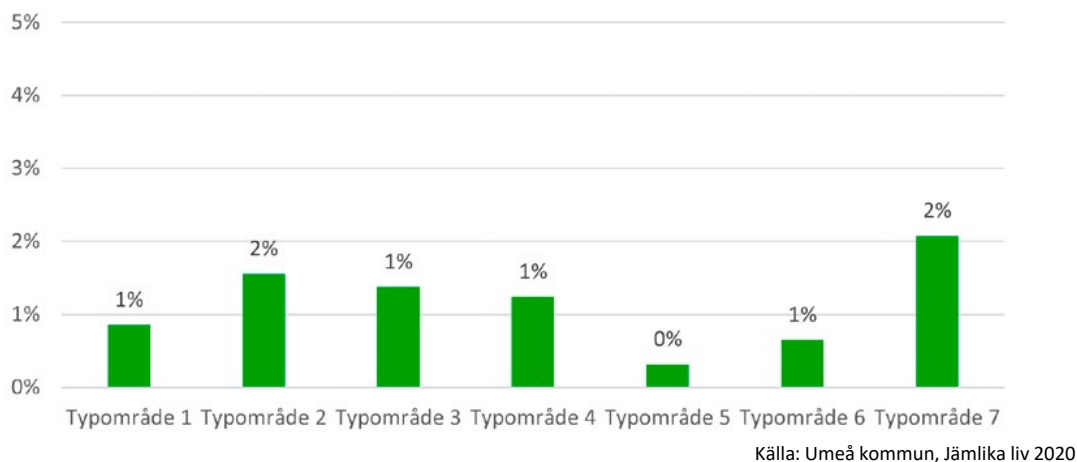
Särskiljer vi våld mot kvinnor och män syns gemensamma rumsliga mönster – men också skillnader. Flest kvinnor och män utsätts i de centrala stadsdelarna, men den rumsliga koncentrationen är tydligare för män än för kvinnor, där utsattheten inte avtar lika tydligt med avstånd från centrum.

Karta 2. Värmekarta på våldsbrotten i Umeå kommun, uppdelat enligt målsägandens kön

Även socioekonomi och ålder kan spela in när det gäller utsatthet för våld. I folkhälsoenkäten *Jämlika liv* ser vi exempelvis att en högre andel utsätts för våld i typområde 7 än i typområde 1. (Umeå kommun 2020a). För att se vilka områden i Umeå som typområdena motsvarar, [se bilaga 3](#).

Figur 29. Har du blivit utsatt för fysiskt våld under de senaste 12 månaderna? Andel som svarar ja.

Även nationellt syns en koppling mellan utsatthet för misshandel och socioekonomiska skillnader. Data från 2022 visar att risken att utsättas för misshandel var dubbelt så stor i socioekonomiskt blandade områden eller i områden med socioekonomiska utmaningar som i områden med goda socioekonomiska förutsättningar (Brå 2023d).

d. Ökat våld mellan unga

I en intervju med poliser bekräftade de bilden att antalet fall av misshandel minskat i Umeå över tid vad gäller våld utomhus i den offentliga miljön. Minskningen kan kopplas till samhälleliga förändringar när det gäller tolerans för fysiskt våld, men också användning av alkohol. Unga idag dricker inte på samma sätt och i samma utsträckning som för tio år sedan (se avsnittet [Alkohol](#)). De poliser vi pratade med påpekade också att polisen arbetat aktivt med våld i krogmiljön, vilket kan ha påverkat.

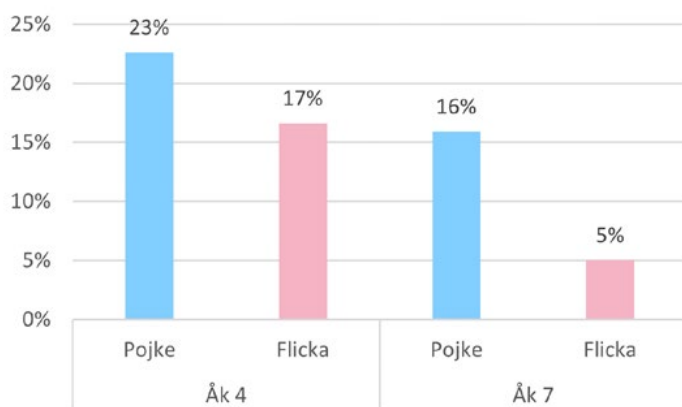
Även om det krogrelaterade våldet i offentlig miljö minskar ser polisen en ökning av andra typer av våld, kopplat till ungdomar. Bland de ungdomar som ofta hänger i centrum på dagtid, antingen för att de inte är i skolan, eller för att de mellanlandar där innan de tar bussen hem, sker det konflikter som inte sällan leder till fysiskt våld. Ibland handlar det om spontana slagsmål, men det förekommer även att våldet är planerat. Exempelvis att någon lockas till en viss plats (som ett parkeringsgarage), eller att unga stämmer möte för att slåss. Det kan handla om ganska grovt våld, ofta med inslag av förnedring. Mörkertalet är även stort vad gäller dessa incidenter. Relativt mycket kommer till polisens kännedom för att händelser fångas på övervakningskameror eller för att polisen hittar filmer vid genomgång av beslagtagna mobiltelefoner.

Nationella siffror bekräftar att unga är de som har störst risk att utsättas för våld. Enligt NTU var andelen utsatta dubbelt så stor i kategorin 16–19 år som i kategorin 35–44 år (Brå 2023d). Andelen som utsätts fortsätter minska med stigande ålder.

I Umeå vittnar ungdomspoliserna även om att våld förekommer elever emellan i skolorna. Inte sällan sker det i korridorer, även om vuxna är närvarande, något de menar är en ny utveckling eftersom vuxen närvaro brukade ha en mer avskräckande effekt. Det handlar inte uteslutande om killar, utan även om tjejer som ger sig på varandra i skolmiljön.

Att skolan är en vanlig brottsplats, inte minst när det gäller våld, bekräftas av såväl nationell som lokal statistik. Skolan är enligt Brå den vanligaste platsen där unga utsätts för våld. I Umeå visar statistik från Elevhälsan att 2023 utsattes över 20 procent av pojkarna och över 15 procent av flickorna i årskurs 4 för våld.

Figur 30. Har du någonsin blivit utsatt för våld på skoltid? Andel som svarat ja. Läsåret 2022–2023

Källa: Umeå kommun, Elevhälsan

Polisens kvalitativa observationer och data från Elevhälsan pekar åt samma håll, det vill säga att det finns problem kopplade till våld mellan unga, inte minst i skolmiljön. Här finns det ett behov att ett förstärkt förebyggande arbetet.

C. Våld i nära relation

a. Vad menas med våld i nära relation?

Våld i nära relation avser våld som utövas inom ramen för en relation där offret har starka känslomässiga band till förövaren. Det kan vara fysiskt våld, men också psykiskt, ekonomiskt, materiellt eller latent – det vanligaste är en kombination av olika våldstyper. Våld i nära relation är alltså en kategori som samlar olika typer av brottsliga handlingar, exempelvis misshandel, olaga hot eller skadegörelse, men den gemensamma nämnaren är att de utförs av en för offret närstående person, och att de tar plats i ett bredare mönster av våld och kontroll. I de flesta – men inte alla – fall utövas våldet inom ramen för en parrelation.

b. Omfattning och utveckling

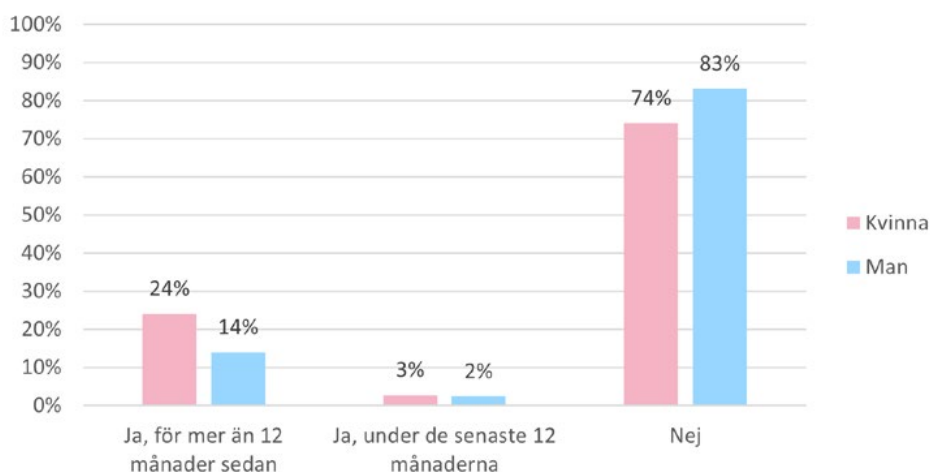
I. LÄGET NATIONELLT

Brå har inte gjort någon djupgående kartläggning av våld i nära relation sedan 2014, men då visade siffrorna på en jämn fördelningen av utsattheten. 6,8 procent av kvinnorna och 6,2 procent av männen angav att de utsatts för psykiskt våld, och 2,2 procent av kvinnorna och 2,0 procent av männen att de utsatts för fysiskt våld (Brå 2014).

II. LÄGET I UMEÅ

I folkhälsoundersökningen *Jämlika liv* ställdes frågan ”Har du någon gång blivit utsatt för psykiska övergrepp? Tex trakasserad, hotad, fått saker förstörda, inte fått någon insyn i ekonomin eller annat?” Även om kopplingen till våld i nära relation inte är uttalad, och frågan kan ha fångat upp övergrepp som skett i andra relationer, är det ändå troligt att många av de som svarat ja utsatts inom ramen för en nära relation. Bland kvinnor svarade 3 procent att de utsatts det senaste året, och 24 procent att de utsatts för mer än 12 månader sen. Bland män var motsvarande siffror 2 procent och 14 procent.

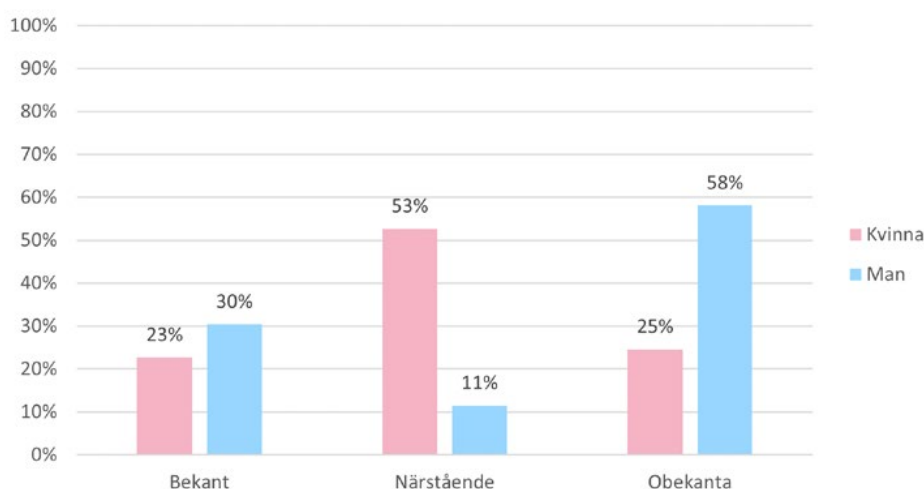
Figur 31. Har du någon gång blivit utsatt för psykiska övergrepp? Tex. Trakasserad, hotad, fått saker förstörda, inte fått någon insyn i ekonomin eller annat? Efter kön

Källa: Umeå kommun, Jämlika liv 2020

Såväl män som kvinnor utsätts alltså för våld i nära relation, i synnerhet när det gäller psykiskt och ekonomiskt våld. Men det finns en skillnad mellan män och kvinnor när det gäller det fysiska våldet. Som vi såg i analysen av misshandel ovan är män oftare utsatta för misshandel av obekanta, medan majoriteten av misshandelsfallen mot kvinnor sker inomhus, av för dem bekanta gärningspersoner. Vilken sorts bekanta gärningspersoner det handlar om blir tydligt i polisens data över misstänkta gärningspersoner, det är främst "närstående", det vill säga medlemmar av den egna familjen. För män ser mönstret omvänt ut – där är det i större utsträckning obekanta eller bekanta som utöver våldet, inte närstående.

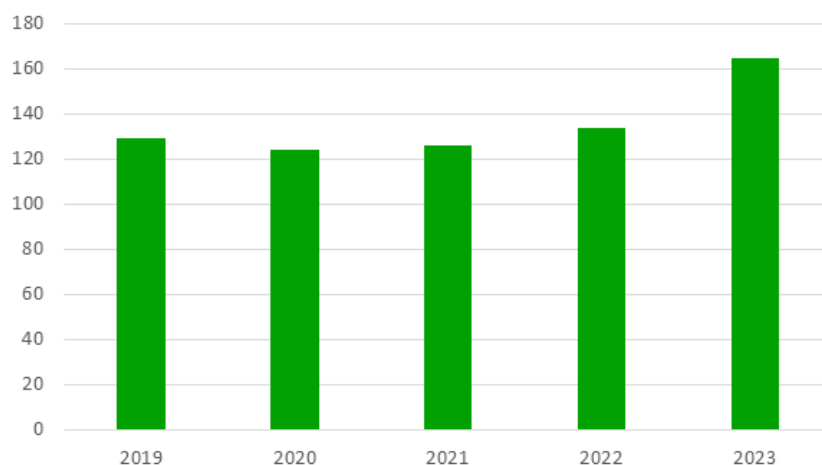
Figur 32. Misshandel i Umeå, målsägandes relation till gärningsperson 2022, andelar

Källa: Polismyndigheten

På grund av det stora mörkertalet och att "våld i nära relation" inte är en brottsrubricering är det svårt att uttala sig med säkerhet om hur utvecklingen ser ut. De mest extrema fallen är lättare att identifiera – 2022 mördades exempelvis 10 kvinnor i Sverige inom ramen för en nära relation. Antalet anmälda fall av misshandel mot kvinnor inomhus har också ökat i Umeå. För misshandel av kvinnor där det är en närstående som misstänks, inte en bekant, syns även där en viss ökning av antalet anmälda fall.

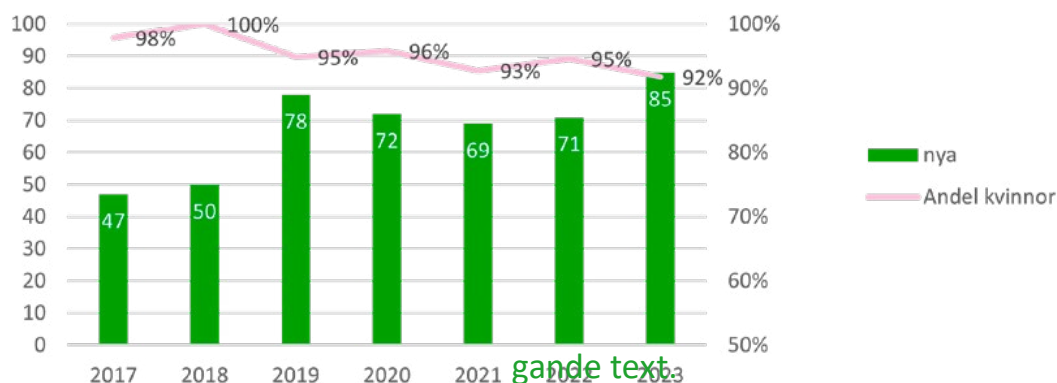
Figur 33. Kvinnor utsatta för misshandel i Umeå, utsatt av närstående, antal

Källa: Polismyndigheten

Det är dock viktigt att beakta att utvecklingen av misshandelsvåldet mot kvinnor ger en indikation på utvecklingen, men inte är att beakta som ett mått på "allt" våld i nära relation. Det fysiska våldet är bara toppen på ett mycket större isberg. De yrkesverksamma vi pratat med delar uppfattningen om att våld i nära relation inte verkar minska. Antalet anmälningar till socialtjänsten gällande våld i nära relation visar också en långsiktigt ökande trend.

Figur 34. Aktualiserade ärenden hos socialtjänsten i Umeå gällande våld i nära relation.
Antal nya ärenden samt andelen kvinnor

Källa: Umeå kommun, Socialtjänsten

Även Centrum mot våld (CMV) vittnar om ett ökat antal ärenden sedan pandemin: "Vi har ett ökat tryck. Jag vet inte om våldet ökat eller om det är medvetenheten som ökar. Det är jättesvårt att säga, men kön är lång och svårjobbade. Det innebär att våra prioriteringar verkligen har ställts på sin spets".

Det är svårt att avgöra om ökningen av antalet ärenden beror på en ökad mängd våld, eller en större benägenhet att söka hjälp. Personal på CMV beskriver att det finns en större medvetenhet kring våld i nära relationer, och att trösklarna för att prata om sin utsatthet sänkts. De ser detta som en positiv utveckling.

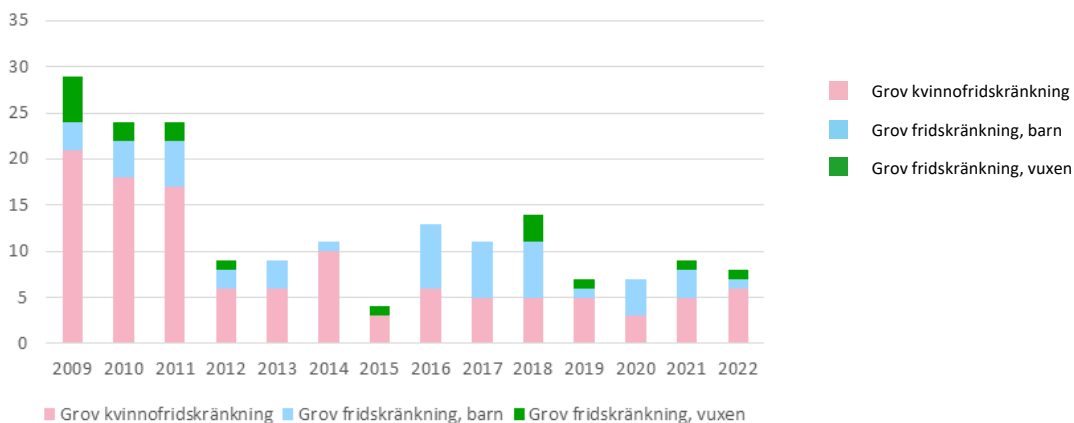
De anställda på CMV beskriver dock att trösklarna för att söka hjälp är högre för män. Mycket av den stödstruktur som finns är anpassad utifrån kvinnors identitet och behov – exempelvis tjej- och kvinnojourer – medan motsvarande lösningar inte finns för män. Sen kan det också vara svårare att som man söka hjälp på grund av rådande könsnormer. Det kan kännas mer skamfyllt för män att utsättas för våld. Det i sin tur kanske innebär att fler män drar sig för att berätta vad de utsätts för, eller att ens identifiera deras utsatthet som "våld". Det finns också en oro över att inte bli trodd – CMV berättar om män som tar emot slag men avstår från att slå tillbaka eftersom de är rädda att alla misstankar då skulle riktas mot dem som våldsutövare.

c. Eftervård

Det är lätt att tro att våld i nära relation upphör i samband med att våldet anmäls och relationen avslutas. Men realiteten är att så gott som alla personer som utsätts för våld i nära relation också utsätts för eftervård – det vill säga för våld som uppstår efter att relationen tagit slut. Det är särskilt sant för de som har gemensamma barn med sin förövare. Centrum mot våld vittnar om att eftervård är ett stort problem.

För att i större utsträckning kunna fånga upp eftervåldet och straffa förövaren introduceras 1998 brottet fridsbrott i Brottsbalken. Är det grova fridsbrottet riktat mot en kvinna rubriceras det som grov kvinnofridskränkning. Men även om personer lagförts för grov fridskränkning framkommer det att antalet anmälningar följer en minskande trend nationellt. En utveckling som enligt Brå snarare pekar på hur svårt det är att stärka att fridsbrott har skett, snarare än ett minskat problem med eftervåld.

Figur 35. Fridskränkning i Umeå uppdelat efter barn, vuxen och kvinnofridskränkning, anmälda brott per 100 000 invånare

Källa: Brå

d. Barn och våld i nära relation

Hur ser problembilden ut när det gäller våld mot barn i nära relation?

I. BARN SOM UTSÄTTS FÖR VÅLD

På nationell nivå visar utredningen *En uppväxt fri från våld* visar att en betydande andel av alla barn utsätts för våld under barndomen, vid enstaka eller upprepade tillfällen och med varierande allvarlighetsgrad (SOU 2022:70). Den allra vanligaste arenan för att utsättas är i hemmet, och problembilden är i första hand våld från föräldrar.

Mörkertalet är stort, men den utsatthet som fångas upp i polisens data eller NTU ger en indikation av vad miniminivån ligger på. 2021 utgjorde misshandel mot barn 30 procent av alla anmälda fall av misshandel. I en djupgående kartläggning från 2016 med elever från årskurs 9 och andra året på gymnasiet, som forskare gjorde på uppdrag av Stiftelsen Allmänna Barnhuset, visade sig 24 procent av barnen någon gång blivit utsatt för fysiskt våld av en vuxen (Jernbro och Janson 2017). Utredningen visar också att vuxna i allt för låg grad har frågat barn om våld eller på annat sätt försökt fånga upp, förhindra och förebygga våld mot barn.

I Umeå har antalet aktualiseringar hos socialtjänsten gällande barn som upplevt eller utsatts för våld ökat för varje år mellan 2018 och 2022.

Tabell 3. Aktualiseringar och utredningar gällande våldsärenden hos socialtjänsten i Umeå.
Barn som själva är utsatta eller har upplevt våld i sin närhet

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Antal anmälningar, 0–20 år	370	353	506	556	582	579	640
Andel anmälningar, 0–20 år	12%	11%	17%	15%	13%	12%	13%
Andel anmälningar som leder till utredning	67%	83%	87%	83%	68%	75%	72%

Källa: Umeå kommun, Socialtjänsten

Det är svårt att säga i vilken utsträckning det ökade antalet aktualiseringar beskriver en ökad våldsutsatthet bland barn, och i vilken utsträckning ökningen består av att fler anmäler sin oro. Enligt socialtjänsten är den stora ökningen dock troligen en kombination av både ökad utsatthet och ökad anmälningsbenägenhet.

När det gäller våld mot barn ser Barnahus ett minskat inflöde av ärenden som enligt dem inte motsvarar någon minskande trend när det gäller det faktiska våldet. Barnahus och socialtjänsten håller tillsammans på att utreda vad detta kan bero på.

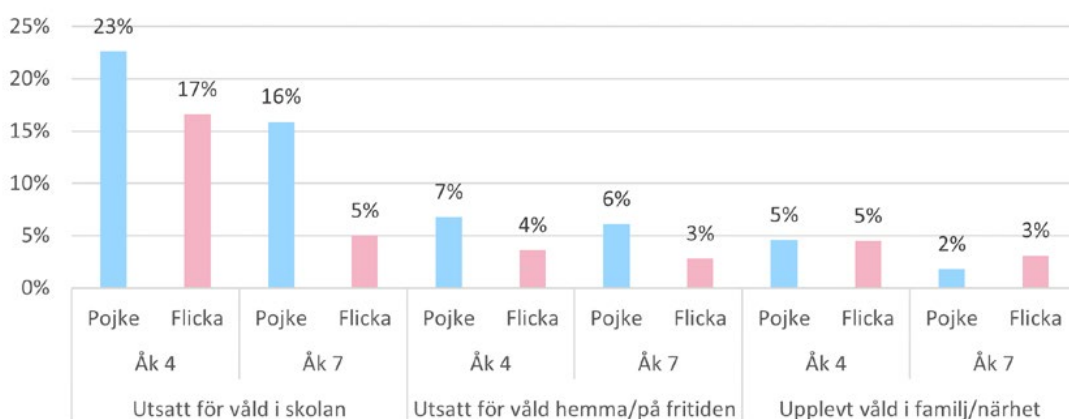
Tabell 4. Ärenden hos Barnahus i Umeå

	2019	2020	2021	2022	2023
Antal ärenden	83	96	88	119	92

Källa: Umeå kommun, Barnahus

Elevhälsan frågar barn i skolan om deras upplevda våldsutsatthet vid tre tillfällen under skolgången. Under läsåret 2022–2023 svarade 7 procent av pojkarna i årskurs 4 och 6 procent av pojkarna i årskurs 7 att de varit utsatta för våld i hemmet eller på fritiden. Motsvarande andel bland flickorna var 4 procent för årskurs 4 och 3 procent för årskurs 7.

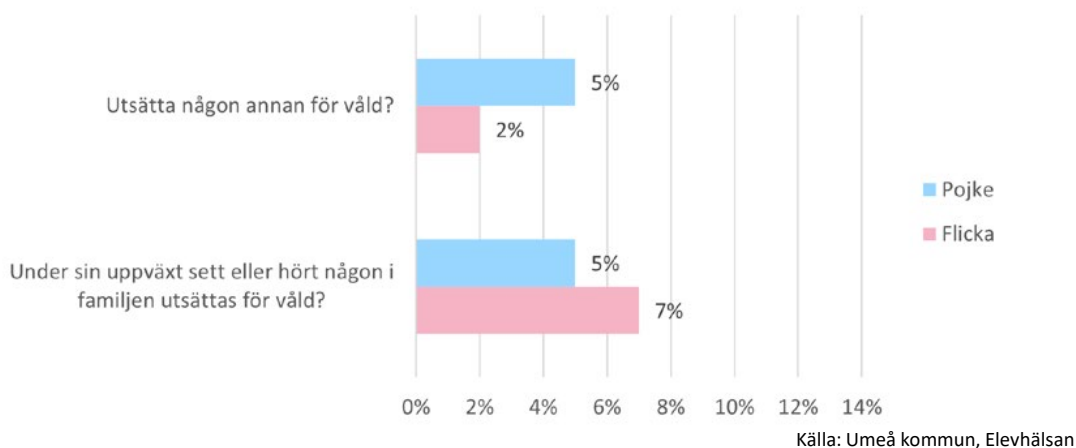
Figur 36. Har du någonsin blivit utsatt för våld? Andel som svarat ja, läsåret 2022–2023

Källa: Umeå kommun, Elevhälsan

Det allra vanligaste är dock att barnen upplevt våld i skolan. Hela 23 procent av pojkarna och 17 procent av flickorna i årskurs 4 har blivit utsatta för våld i den arenan.

Figur 37. Andel som svarat ja på frågor om våld, gymnasiet årskurs 1, läsåret 2022–2023

Att fånga upp våld mot barn tidigt och ta det på allvar är viktigt i ett förebyggande perspektiv. I första hand för att våldet får omfattande negativa konsekvenser för de utsatta barnen, såväl på det fysiska som det psykiska planet. Enligt Socialstyrelsen leder våld mot barn till allvarliga hälsokonsekvenser: dödliga skador, funktionsnedsättningar till följd av skador, sexuellt överförbara sjukdomar eller försämrad kognitiv förmåga. Våldet får också psykiska konsekvenser: känslor av övergivenhet och osäkerhet, anknytningssvårigheter, traumatisering, oro och svag självkänsla (Socialstyrelsen 2023). I förlängningen innebär också våldsutsatthet en större risk för att själv bli våldsutövare.

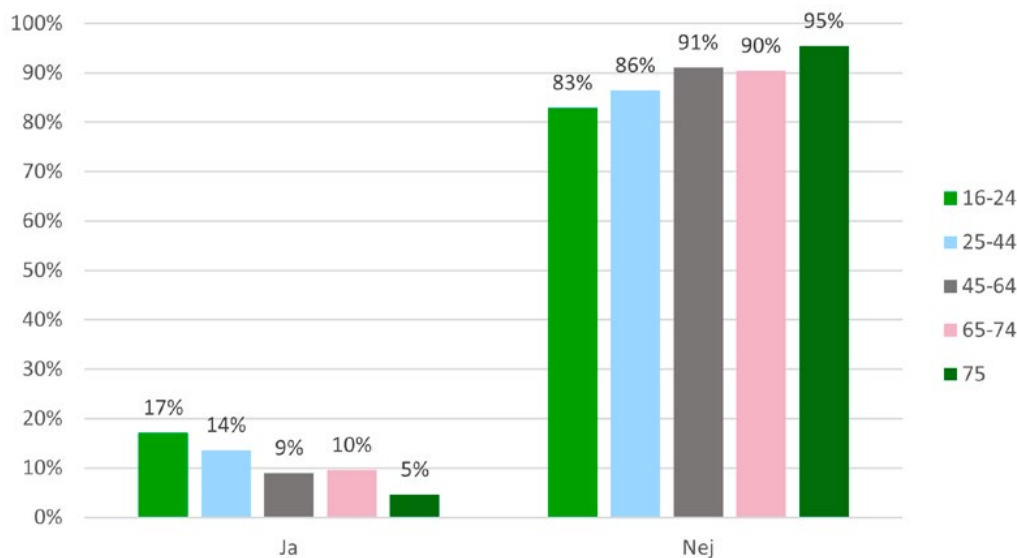
II. GROV FRIDSKRÄNKNING MOT BARN OCH BARNFRIDSBROTT

Grov fridskränkning mot barn har varit straffbart sedan 1998, men även här har antalet anmälningar nationellt varit få i proportion till problembilden. Brås analys av fallen har visat att målsägande ofta är mellan 7-12 år, alltså ännu mycket beroende av sina föräldrar, men med förmåga att formulera för vuxna i skolan vad de utsätts för hemma. I 60 procent av ärendena utsätts flera syskon. I en femtedel av fallen är även mamman målsägande i ett parallellt ärende om grov kvinnofridskränkning. I 95 procent av fallen förekommer misshandel - även här "räcker" inte lindrigare våld för att uppnå beviskraven i lagen. Trots det är det nationellt sett bara 12 procent av anmälningarna som leder till åtal, och endast en tredjedel av åtalen som leder till fällande dom (Brå 2023g).

Sedan 2021 har också rubriceringen barnfridsbrott introducerats, för att göra det straffbart att låta barn bevittna våld. En förändring som motiverades utifrån den psykiska skada barn utsätts för när de bevittnar våld och vikten av att betrakta dem som brottsoffer för att kunna tillhandahålla bättre stöd (SOU 2019:32).

Även i Umeå är antalet fall av grov fridskränkning mot barn och barnfridsbrott få. I Umeå anmäldes 15 fall av barnfridsbrott 2021 och 67 fall 2022. Det är nog att betrakta som en nedre gräns av antalet utsatta barn snarare än ett mått som visar hela omfattningen. Som jämförelse framkommer det i *Jämlika liv* att 17 procent av alla i åldersgruppen 16–24 år bevitnat våld mellan familjemedlemmar.

Figur 38. Har du någon gång bevitnat våld mellan familjemedlemmar? Efter ålder

Källa: Umeå kommun, Jämlika liv 2020

III. VÅLD I UNGAS NÄRA RELATIONER

På senare år har även vålds i ungas nära relationer uppmärksamats som ett angeläget problem. De undersökningar som finns visar att nationellt utsatta unga i ännu högre grad än äldre personer (Brå 2021). I en av undersökningarna svarade 45,5 procent av flickorna och 34 procent av pojkarna i åldern 15–19 år att de varit utsatta för psykiskt våld ansikte mot ansikte, och 56 procent av flickorna och 42 procent av pojkarna att de utsatts för psykiskt våld digitalt. När det gäller fysiskt våld hade 19,5 procent av flickorna och 13 procent av pojkarna utsatts (Korkmaz et al 2022).

Våldet får också större effekter, bland annat för att det sker i en viktig period av personligt identitets-skapande och att det påverkar synen på vad en "normal" relation förväntas vara. Samtidigt är stödinfrac-strukturen inte lika utbyggd, och det relationsvåld som sker i yngre åldrar avfärdas lätt som mindre allvarligt. Även om det dödliga partnervåldet mot kvinnor överlag har minskat de senaste 20 åren ligger det dödliga partnervåldet mot kvinnor yngre än 25 kvar på oförändrade nivåer (Caman och Skott 2023).

D. Sexualbrott

a. Vad menas med sexualbrott?

Sexualbrott är en bred kategori som samlar brott där en person utsatts för sexuella handlingar mot sin vilja. Det som ingår är bland annat:

- våldtäkt
- sexuella övergrepp (sexuella handlingar som inte är samlag)
- sexuellt ofredande (exempelvis sexuell beröring av barn, fysiska eller verbala sexuella kränkningar, blottning)
- utnyttjande av barn (exempelvis genom köp av sexuell handling eller sexuell posering)
- koppleri och köp av sexuell tjänst

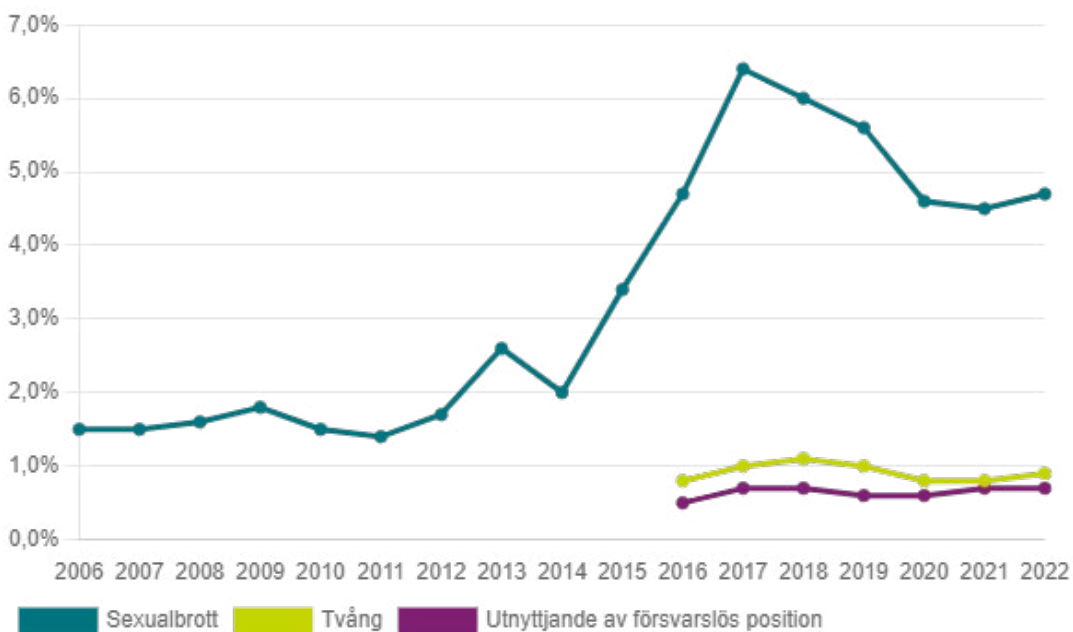
Ett sexualbrott måste inte nödvändigtvis innebära ett fysiskt möte utan kan även ske digitalt.

b. Omfattning och utveckling

I. LÄGET NATIONELLT

I den Nationella Trygghetsundersökningen (NTU) angav 4,7 procent av de svarande att de hade utsatts för sexualbrott under 2022. Bland kvinnor var andelen 7,8 procent och bland män 1,2 procent. Fram till 2017 ökade utsattheten år för år, sen dess är trenden sakta minskande. Eftersom det handlar om en känslig brottslighet kan den reella utsattheten vara högre.

Figur 39. Andel som utsatts för sexualbrott i riket

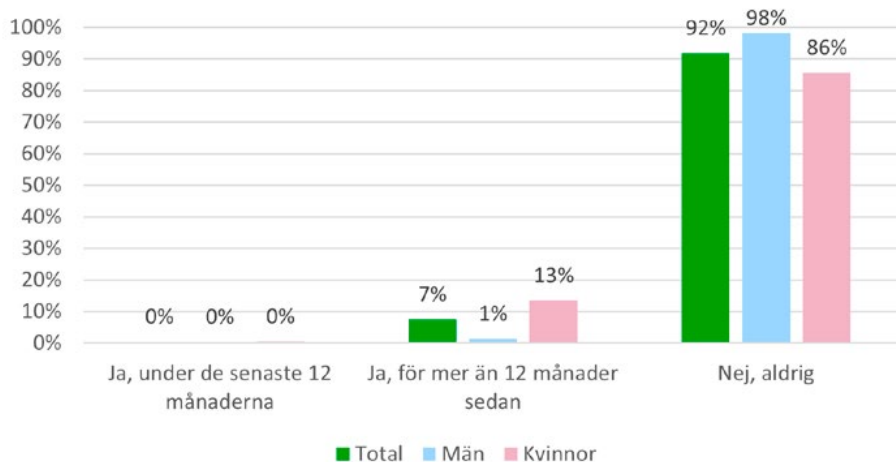
Källa: Nationella trygghetsundersökningen

II. LÄGET I UMEÅ

I Umeå uppgav 6,6 procent av de svarande i NTU att de utsatts för sexualbrott 2022. Det är en minskning sedan 2016, när nivån låg på 7,7 procent, men nivån på den självrapporterade utsattheten i Umeå är alltså högre än riksgenomsnittet.

När det gäller de grövre sexualbrotten, med inslag av våld och tvång, visar folkhälsoenkäten *Jämlika liv* att väldigt få personer uppger att de utsatts för sexuellt våld eller tvång under de senaste 12 månaderna. Därutöver svarar 13 procent av kvinnorna och 1 procent av männen att de har utsatts, men för mer än 12 månader sedan.

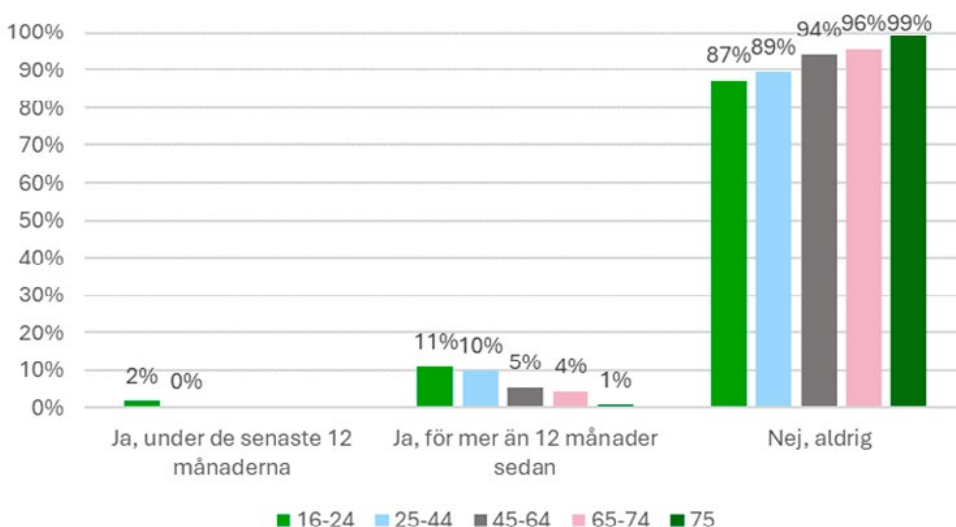
Figur 40. Har du någon gång blivit utsatt för någon form av sexuellt våld eller tvång? Efter kön

Källa: Umeå kommun, Jämlika liv 2020

Andelen som utsatts är störst i de yngsta ålderskategorierna. Samma mönster märks också nationellt.

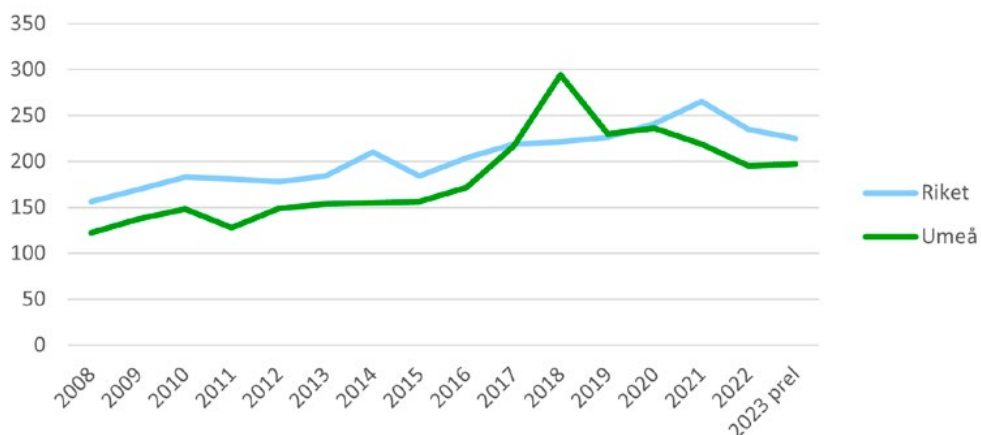
Figur 41. Har du någon gång blivit utsatt för någon form av sexuellt våld eller tvång? Efter ålder

Källa: Umeå kommun, Jämlika liv 2020

Gällande antalet anmälda sexualbrott per 100 000 invånare har utvecklingen i Umeå i stort följt den för riket, utom en plötslig uppgång 2017–2018.

Figur 42. Sexualbrott uppdelat efter Umeå och riket, antal anmälda brott per 100 000 invånare

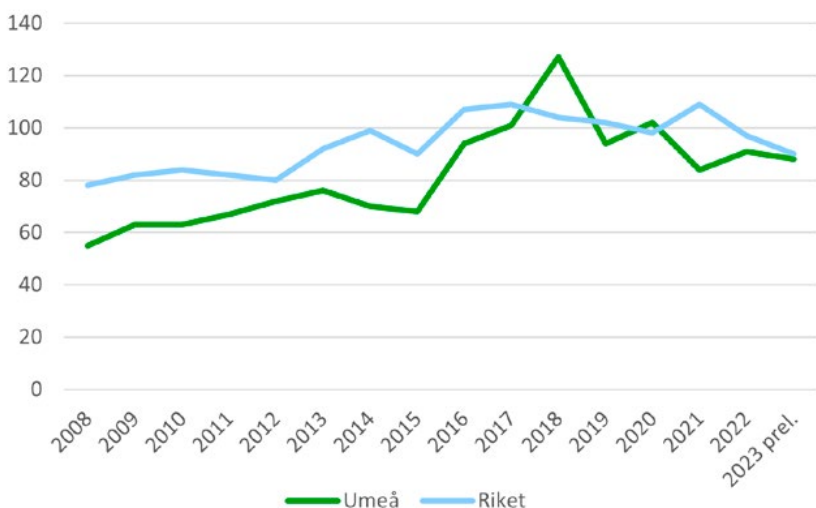

Källa: Brå

Vad den skarpa ökningen 2017–2018 kan bero på är svårt att veta. Den sammanfaller till stor del med #MeToo rörelsen som skapade en stor debatt kring sexuellt våld mot kvinnor och kan ha bidragit till en normförskjutning i det som ansågs som sexuellt ofredande, eller påverkat anmälningsbenägenheten när det gäller sexualbrott. Men samtidigt syns ökningen redan från 2016, alltså innan #MeToo.

Vid en närmare granskning framkommer det att uppgången 2017–2018 drevs av en ökning av antalet anmälda brott gällande sexuellt ofredande (se nedan).

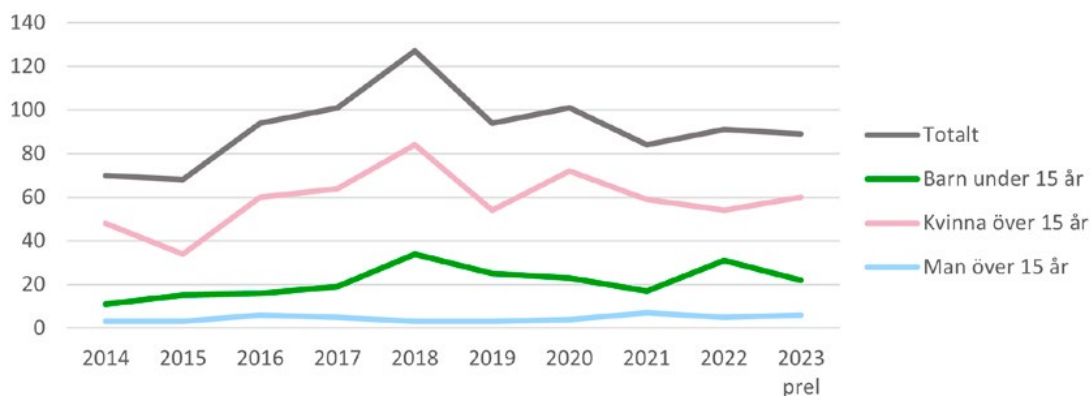
Figur 43. Sexuellt ofredande uppdelat efter Umeå och riket, anmälda brott per 100 000 invånare

Källa: Brå

Det är i första hand kvinnor och tjejer över 15 år som polisanmäler sexuellt ofredande.

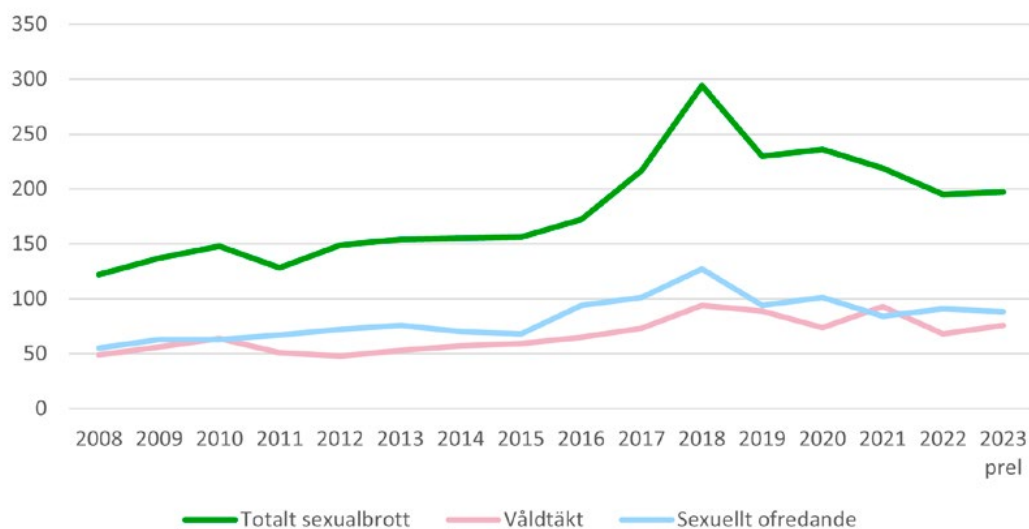
Figur 44. Sexuellt ofredande i Umeå, uppdelat efter ålder och kön, antal anmälda brott per 100 000 invånare

Källa: Brå

De mest vanligt förekommande sexualbrotten som anmäls är just sexuella ofredanden, följt av våldtäkt. Den totala utvecklingen av antalet anmälda sexualbrott styrs således till stor del av antalet inkomna anmälningar gällande dessa brott.

Figur 45. Sexualbrott i Umeå, uppdelat efter brottskategori, antal anmälda brott per 100 000 invånare

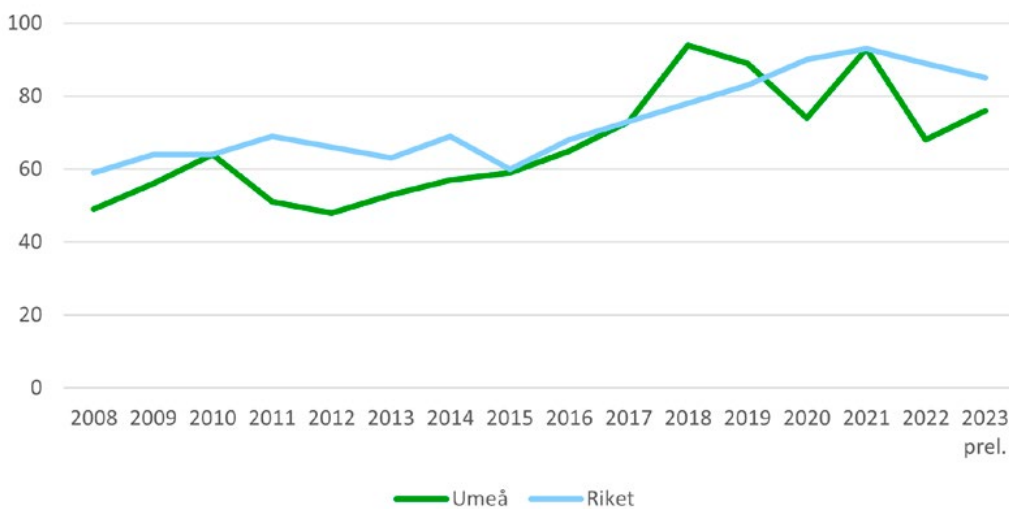

Källa: Brå

c. Våldtäkt

När det gäller antalet anmälda våldtäktsbrott per 100 000 invånare i Umeå jämfört med riket framkommer det att Umeå ligger på ungefär samma nivå som riket (ibland högre, som 2018–2019).

Figur 46. Våldtäkt uppdelat efter Umeå och riket, antal anmälda brott per 100 000 invånare

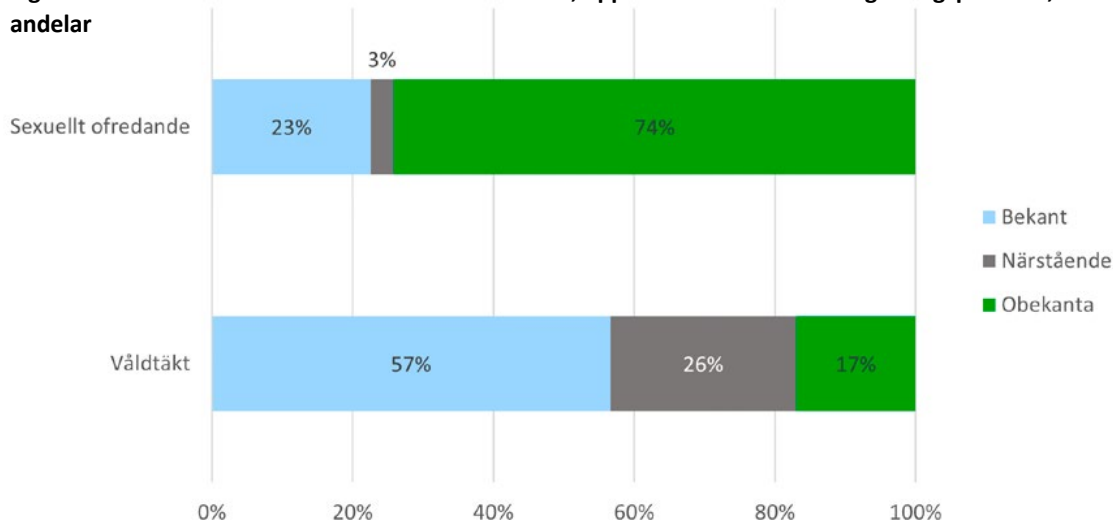
Källa: Brå

Kurvan i Umeå präglas av skarpare uppgångar och nedgångar, en variation som beror på att Umeås population är mindre. Det innebär att ett mindre antal nya fall får större påverkan på genomsnittet än för riket.

Umeå har klart färre antal anmälda brott per 100 000 invånare än riket i många brottskategorier – men inte när det gäller just våldtäkter. Här är skillnaden inte lika tydlig. Det kan (och har) tolkats på lite olika sätt, antingen som en indikation på att det faktiskt är förhållandevis höga nivåer på det sexuella våldet i Umeå, eller tvärtom som ett friskhetstecken: att det i Umeå också skulle finnas en högre anmälningsbenägenhet för den här sortens brott.

Sedan 2008 utgör kvinnor 94–99 procent av alla anmälda våldtäkter i Umeå kommun (nationellt ligger andelen på cirka 93 procent). Till skillnad från män utsätts kvinnor i hög grad av bekanta och närstående personer. 2022 utsattes 26 procent av de som våldstogs i Umeå av en närstående (det vill säga en familjemedlem), 57 procent av en bekant, och 17 procent av en obekant person. I de som beskrivs som ”obekanta personer” ingår även personer man haft digitala kontakter med, exempelvis via dejtingsajt. Här skiljer sig mönstret för våldtäkter från mönstret för sexuella ofredanden, där det är vanligare med en obekant gärningsperson.

Figur 47. Kvinnor utsatta för sexualbrott i Umeå 2022, uppdelat efter reaktion till gräningspesonen, andelar

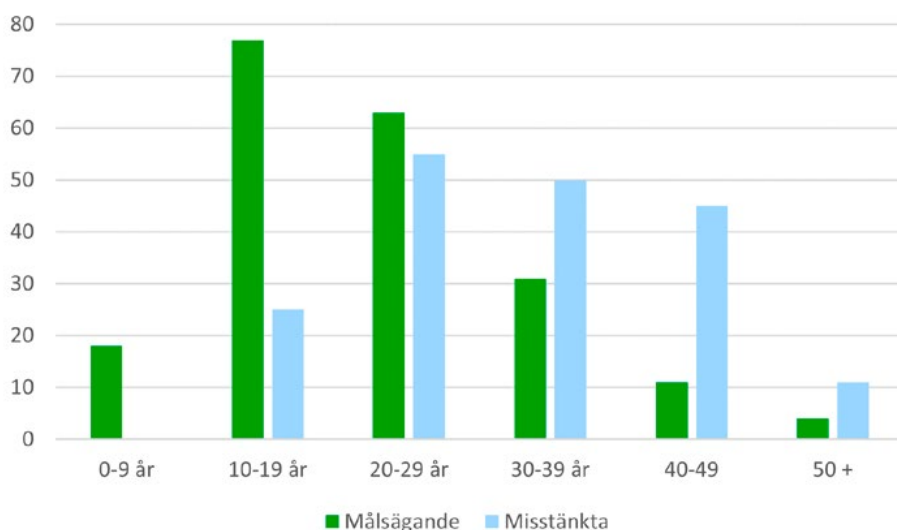
Källa: Brå

d. Åldersfördelning, misstänkta och utsatta

När det gäller åldersfördelningen på de som misstänkts för sexualbrott i Umeå 2022 är den stora majoriteten mellan 20–49 år. Flest misstänkta finns i ålderskategorin 20–29 år, sedan minskar antalet misstänkta personer gradvis i takt med ökad ålder.

Det är intressant att jämföra ålder på de misstänkta och ålder på de målsägande eftersom de tydligt visar en åldersdiskrepans – generellt sett är sexualbrott något som äldre utsätter yngre för, och som män utsätter kvinnor för.

Figur 48. Misstänkta och målsägande i sexualbrott Umeå 2022, uppdelat efter ålder, antal anmälda brott

Det finns brott som saknar en registrerad misstänkt gärningsperson.

Källa: Polismyndigheten

Därmed är det också en spegling av bredare maktstrukturer i samhället. Forskning visar att sexuellt våld inte enbart handlar om sexualitet, utan också handlar om andra drivkrafter kopplade till makt. Sexuellt våld handlar också om dominans, om att skapa och förstärka maktstrukturer (NCK 2010).

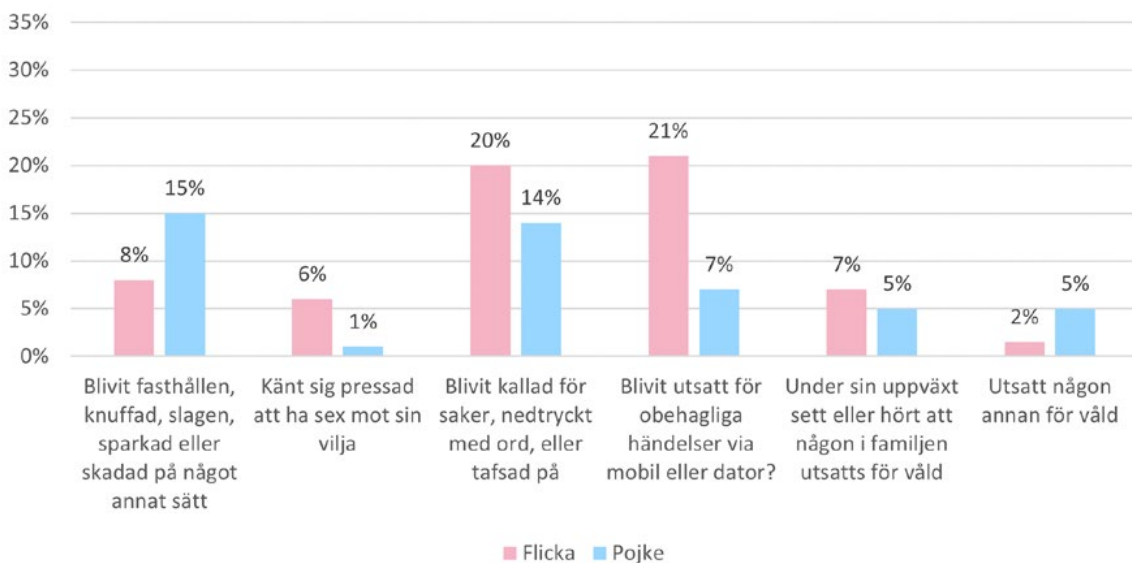
e. Sexualbrott mot barn

Relativt få sexualbrott mot barn anmäls i Umeå kommun. 2022 inkom det 12 anmälningar om våldtäkt mot barn under 15 år, 1 anmälan om kontakt med barn i sexuellt syfte, 1 anmälan om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling och 10 anmälningar om utnyttjande av barn för sexuell posering. Men mycket pekar på ett stort mörkertal. Den reella omfattningen är antagligen mycket högre, såväl i Umeå som för riket i stort.

När det gäller den nationella lägesbilden visar exempelvis en rapport som Stiftelsen Allmänna Barnhuset tagit fram på uppdrag av regeringen att 28,6 procent av de tillfrågade eleverna i årskurs nio blivit utsatta för sexuella övergrepp vid något eller fler tillfällen (43,2 procent för tjejer, 12,5 procent för killar). 70 procent av övergreppen skedde i tonåren. De vanligaste övergreppen var att ha ombetts att utföra sexuella tjänster på internet (18,3 procent), sedan att ha blivit tagen på eller kysst mot sin vilja (14 procent).

Enligt svar som unga i årskurs ett på gymnasiet i Umeå har lämnat till Elevhälsan, visar det sig att 20 procent av tjejerna och 14 procent av killarna blivit kallade för saker, nedtryckta med ord eller tafsade på, och att 6 procent av tjejerna och 1 procent av killarna känt sig pressade att ha sex mot sin vilja.

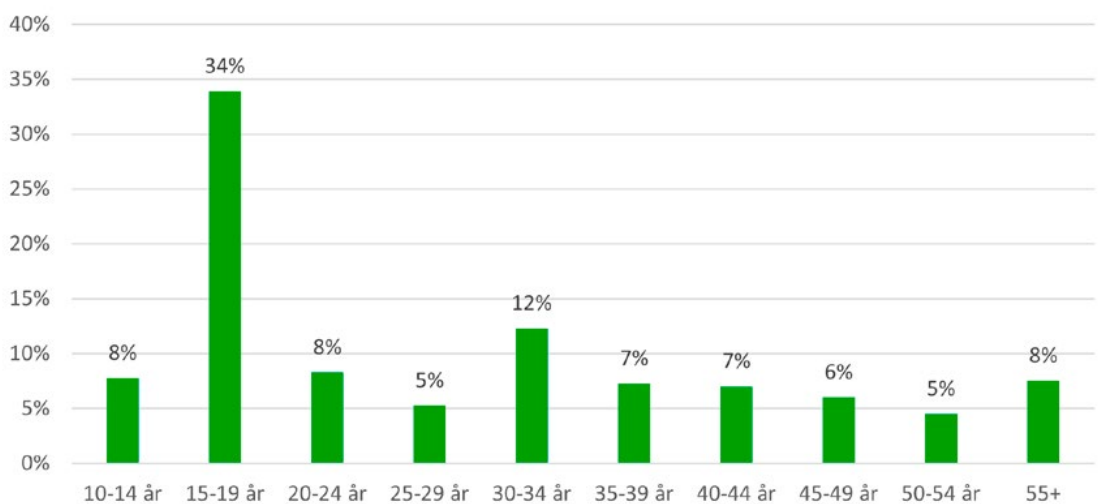
Figur 49. Andelen elever som svarat ja på frågor om våld, första året gymnasiet, läsåret 22–23

Källa: Umeå kommun, Elevhälsan

Vid en närmare anblick på de som är misstänkta för sexualbrott mot barn och barnpornografibrott i Umeå, visar det sig att många är under 35 år. En relativt stor andel av de som misstänks är dessutom minderåriga.

Figur 50. Misstänkta för sexualbrott mot barn och barnpornografibrott i Umeå 2019-2023, uppdelat efter ålder, andelar

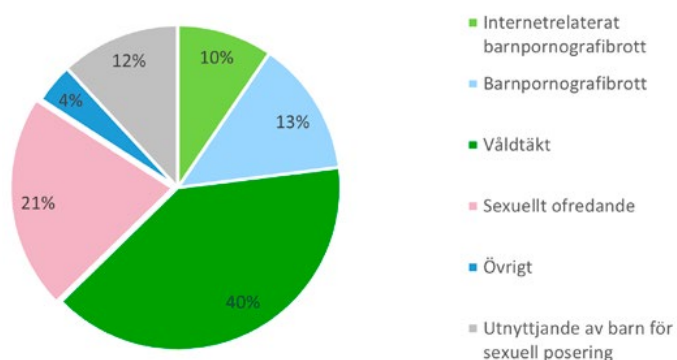
ivisstänkta för våldtäkt mot minderårig, sexuellt ofredande mot minderårig, sexuellt utnyttjande av minderårig, utnyttjande av barn för sexuellposering, barnpornografibrott, kontakt för att träffa barn i sexuellt syfte, köp av sexuell handling barn, köp av sexuell tjänst m.m.

Källa: Polismyndigheten

Det finns brott som saknar en registrerad misstänkt gärningsperson.

Granskar vi just minderåriga misstänkta för sexualbrott och barnpornografibrott i Umeå framkommer både misstankar om grova brott såväl som mindre grova förseelser. Hela 40 procent av de minderåriga som anmälts mellan åren 2019–2023 misstänks för våldtäkt. Det handlar således inte enbart om ”förväntade” problem som exempelvis delandet av nakenbilder över sociala medier – något som varit vanligt förekommande i Umeå kopplat till så kallade ”expose”-konton (Ekman Isholt 2023).

Figur 51. Anmälningar där minderåriga (10–17 år) misstänks för sexualbrott och barnpornografibrott i Umeå 2019-2023 uppdelat efter brottskategori

Källa: Polismyndigheten

Ett liknande mönster framstår i Stiftelsen Allmänna Barnhusets rapport som beskriver läget nationellt. Den visar att majoriteten av de sexuella övergreppen som eleverna utsatts för 2022 hade begåtts av jämnåriga (21 procent av de elever som utsatts).

Efter övergrepp från jämnåriga är den näst vanligaste typen av övergrepp sådana som begås av okända vuxna över nätet. Det är också ett ökande problem. 2016 hade 6,3 procent av de svarande eleverna utsatts för sexuella övergrepp på nätet av okända vuxna. 2022 var andelen 21,3 procent. Det har alltså skett en markant ökning (Stiftelsen Allmänna Barnhuset 2023).

Även i Umeå är de digitala övergreppen ett problem. Enligt den polis som vi pratade med sker närmandena ofta i sociala medier eller spel. Exempelvis genom att en förövare tar kontakt med en 12-åring på Snapchat, utgör sig för att vara en jämnåring, och etablerar en relation för att så småningom börja be om nakenbilder, ibland med erbjudanden om betalning. När barnet skickat bilder inleds inte sällan en utpressningsprocess varmed förövaren hotar att sprida bilderna om barnet inte går längre, skickar fler bilder eller utför grövre sexuella handlingar på sig själv.

Här finns ett stort mörkertal eftersom många händelser inte kommer till polisens kännedom. Det finns också enligt våra intervjupersoner en låg kunskapsnivå hos såväl föräldrar som andra vuxna som möter barn, exempelvis i skolan. Internet är den vanligaste arenan för sexualbrott mot barn, men de flesta föräldrar har liten insyn i vad deras barn gör online och vem de har kontakt med. Det finns också en utbredd föreställning att sexualbrott som begås online skulle vara ”mindre allvarliga”. Därför erbjuds inte heller samma stöd till utsatta barn, trots att de psykiska konsekvenserna är lika allvarliga (ECPAT 2023).

2023 utförde Länsstyrelserna i norra Sverige en kartläggning av den kommersiella sexuella exploateringen av barn lokalt i norra Sverige (Länsstyrelsen Jämtlands län et al 2023), som visade att det var relativt vanligt förekommande att barn och unga upp till 25 år utför sexuella handlingar eller skickar nakenbilder mot betalning, inte sällan i form av alkohol eller cigaretter. Rapporten visar att det finns en stor efterfrågan, i synnerhet i sociala medier (Snapchat och TikTok) men att kunskaperna kring problemet varierar mycket bland yrkesverksamma. Det saknas också insatser riktade mot den här problematiken, som ofta missas av polis och andra myndigheter. Här finns stora möjligheter att förbättra det förebyggande och upptäckande arbetet.

f. Brott mot sexköpslagen

När det gäller prostitution och människohandel är statistiken mycket händelsestyrd. Nationellt ökar antalet misstänkta brott när polisen resursätter arbetet. Detsamma gäller lokalt. Brott mot sexköpslagen upptäcks oftast när polisen arbetar med spaning på internet och vid uppsök med prostituerade, men även genom tips från exempelvis hotellpersonal.

I samband med stora event som Rally Sweden arbetar polisen inriktat mot prostitution eftersom risken bedöms öka. Genom att samverka med hotellpersonal, göra riktade satsningar mot prostitution och även synliggöra i media bedömer polisen att de har minskat efterfrågan på köp av sexuella tjänster via kontaktannonser i Umeå. Enligt polisens källor har det goda samarbetet med hotellen och kommunikationen utåt påverkat sexköpare och hallickar som i vissa fall bedömt att risken för att åka fast i Umeå är för stor.

Genom sitt nuvarande arbete fångar polisen i första hand upp den sexhandel som sker mer öppet, via annonssidor. Där är andelen tillresta kvinnor, och andelen utländska kvinnor något större. Men ingripanden riktade mot den sortens prostitution leder inte sällan till att flertalet andra sexköp uppdagas, exempelvis vid tömningar av telefoner eller uppsökande samtal med kvinnor som säljer sex. Därmed kommer polisen även indirekt åt den med dolda sexhandeln som sker genom sugardejtingsidor eller via sociala medier.

E. Hot och trakasserier

a. Vad menas med hot och trakasserier?

I den här kategorin ingår brott som olaga hot (där någon hotar en annan persons liv, hälsa, egendom eller närstående), förtal, kränkande fotografering, olaga integritetsintrång, olaga förföljelse (stalking), ofredande eller hemfridsbrott.

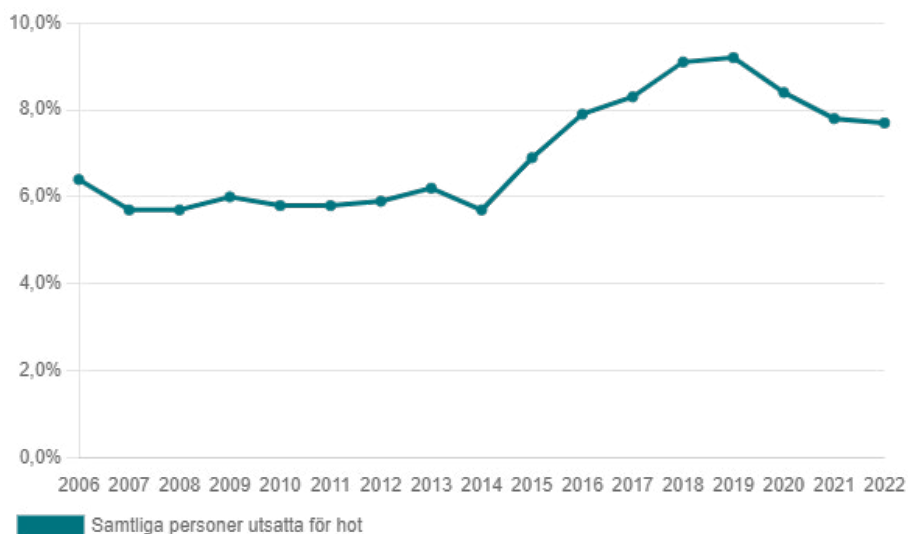
Trakasserier är ett brett begrepp med lite otydliga gränser. Enligt NTU innebär det en serie mer eller mindre allvarliga händelser med samma förövare. Men för att trakasserier ska vara brottsliga måste de falla i kategorier som olaga hot, sexuellt ofredande, diskriminering eller hatbrott. Alla kränkningar är inte brottsliga.

b. Omfattning och utveckling

I. LÄGET NATIONELLT

I den senaste nationella NTU-undersökningen angav 7,7 procent av de tillfrågade att de hade utsatts för hot under 2022. Den självrapporterade utsattheten för hot ökade kraftigt mellan 2015-2019, men har sen dess minskat år för år i riket. Data visar inte på någon större skillnad mellan män och kvinnor när det gäller utsatthet för hot.

Figur 52. Andel utsatta för hot i riket uppdelat på män och kvinnor

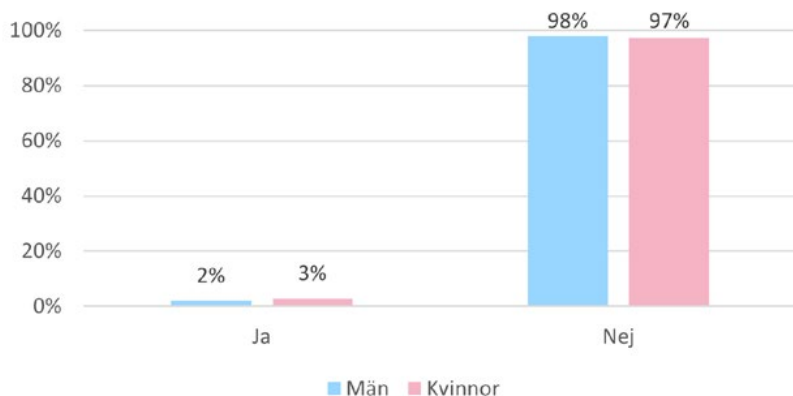

Källa: Nationella trygghetsundersökningen

II. LÄGET I UMEÅ

I Umeå anger 5,9 procent av de som besvarat NTUs enkät att de utsatts för hot. I folkhälsundersökningen *Jämlika liv* uppger 2 procent av de svarande männen och 3 procent av de svarande kvinnorna att de under de senaste 12 månaderna utsatts för hot om våld som gjort dem rädda.

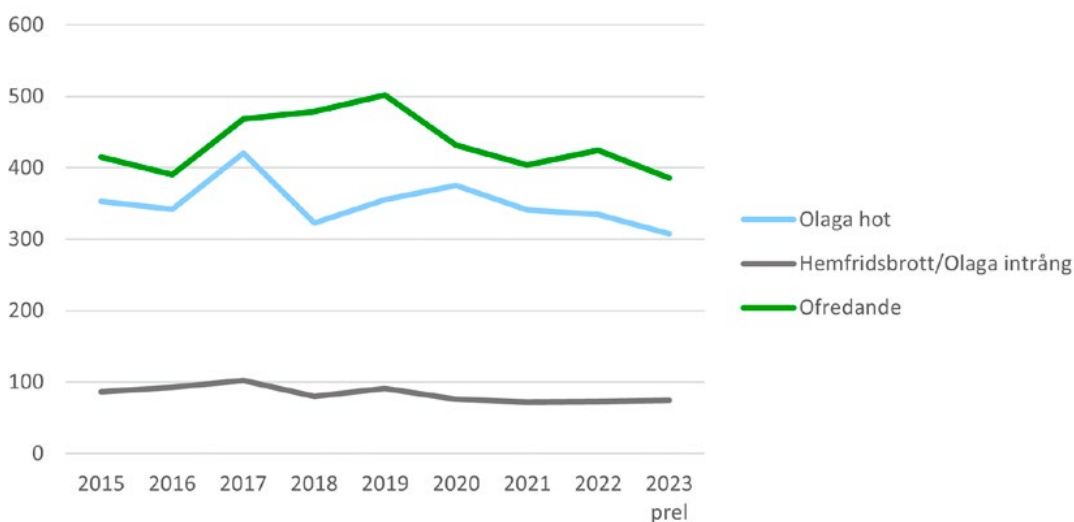
Figur 53. Har du under de senaste 12 månaderna utsatts för hot om våld som gjort dig rädd? Andel som svarat ja

Källa: Umeå kommun, Jämlika liv 2020

2023 polisanmäldes 386 fall av ofredande, 308 av olaga hot, och 74 av hemfridsbrott i Umeå per 100 000 invånare. Ofredanden steg 2016–2019 för att sedan sjunka tillbaka till ungefär samma nivåer. Antal anmälningar gällande Olaga hot hade en topp 2017 men har minskat efter hand. Nivån på hemfridsbrott är oförändrad.

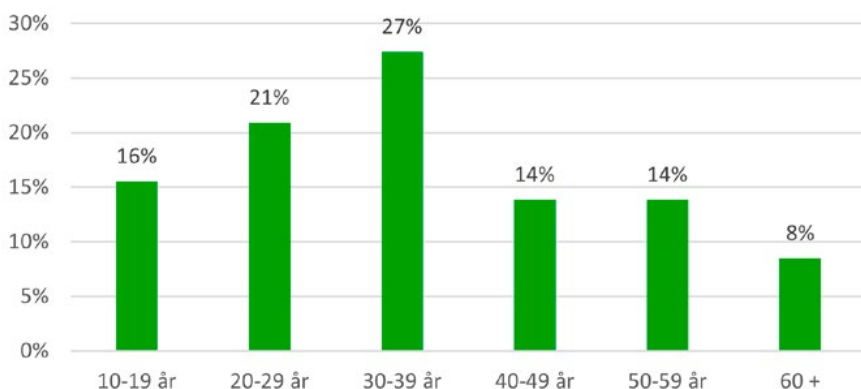
Figur 54. Anmälda brott i Umeå uppdelat efter olika brottskategorier, antal anmälda brott per 100 000 invånare

Källa: Brå

Bland de som misstänks för olaga hot är knappt hälften mellan 20–39 år. Från 16 procent, bland gruppen 10–19 år, ökar andelen som misstänks till 27 procent i gruppen 30–39 år, och sjunker sedan igen.

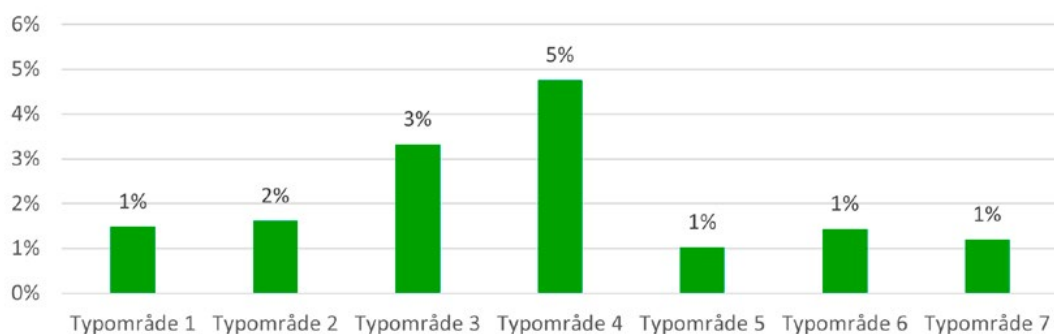
Figur 55. Misstänkta för olaga hot i Umeå 2022 uppdelat efter ålder

Källa: Polismyndigheten

Enligt folkhälsoenkäten *Jämlika liv* skiljer sig utsattheten för hot åt mellan olika socioekonomiska typområden i Umeå. Boende i typområde 4 uppger sig varit utsatta för hot om våld i betydligt större utsträckning än exempelvis boende i typområde 5. För att jämföra typområden med stadsdelar i Umeå, [se bilaga 3](#).

Figur 56. Har du blivit utsatt för hot om våld så att du blev rädd under de senaste 12 månaderna?

Källa: Umeå kommun, *Jämlika liv* 2020

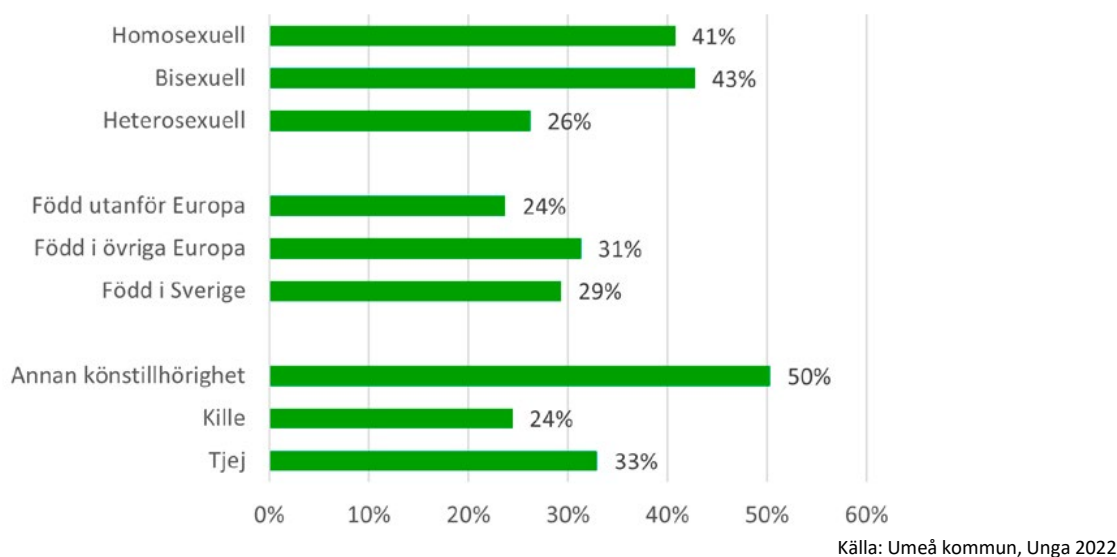
c. Hot och trakasserier bland unga

I Skolundersökningen om brott från 2021 anger 11 procent av eleverna nationellt att de utsatts för hot det senaste året (10 procent för killarna, 12 procent för tjejerna). Var tredje kille, och två av fem tjejer har utsatts upprepade gånger.

Data för Umeå finns att hitta i rapporten *Unga 22*. Där framkommer att 24 procent av killarna och 33 procent av tjejerna under de senaste sex månaderna hade blivit utsatta för hot, utfrysning eller trakasserier. Eftersom frågan i Umeå kommuns *Unga*-undersökning är formulerad annorlunda, och täcker in ett vidare spann av utsatthet, är det inte konstigt att siffrorna för Umeå är högre än vad som uppmätts i den nationella skolundersökningen om brott.

I Unga 22 uppgav 8 procent av tjejerna och 19 procent av killarna också att de någon gång blivit utsatta för hot, trakasserier eller utfrysning på grund av sitt utseende eller sin personlighet. 8 procent av tjejerna och 13 procent av killarna upplevde att de blivit utsatta på grund av sin sexuella läggning.

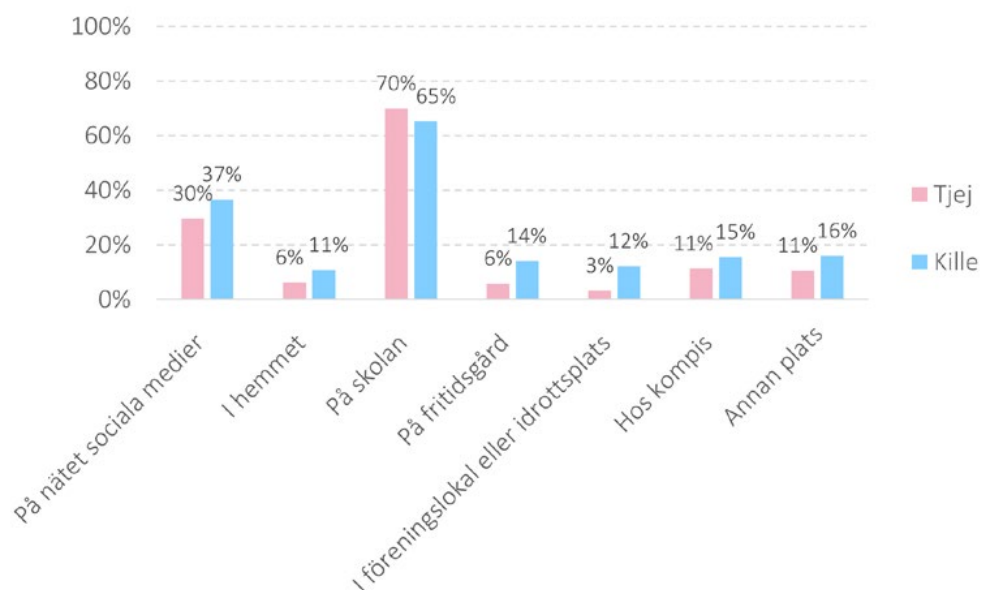
Figur 57. Utsatt för hot, utfrysning eller trakasserier på skolan eller på fritiden de senaste 6 månaderna, andelar

Även om unga födda utanför Sverige inte själva anger en högre utsatthet var det fler utlandsfödda än svenskfödda som blivit utsatta regelbundet (flera gånger i veckan eller en gång i veckan).

Den vanligaste platsen att bli utsatt på var skolan (70 procent av tjejerna och 65 procent av killarna). Den näst vanligaste platsen var på nätet eller i sociala medier (30 procent av tjejerna och 37 procent av killarna).

Figur 58. Har du blivit utsatt för hot, utfrysning eller trakasserier på skolan eller på fritiden? Var hände det? Uppdelat efter tjejer och killar

Bilden av skolan som en plats där det förekommer hot och trakasserier framkommer inte enbart från de här siffrorna, men också från antalet Stella-anmälningar rörande hot och angrepp mot lärare i skolan, något som Västerbottens-Kuriren synliggjort i en granskning under 2024 (Klingberg och Uddström 2024).

Djupdykningen i statistik gällande våldsbrott i Umeå visar att Umeå inom många områden ligger lägre än riksgenomsnittet när det gäller antal anmälda brott, men att kommunen sticker ut när det gäller sexualbrott – om det nu beror på värre problematik eller högre anmälningsbenägenhet går inte att fastställa, utan ett svar på den frågan kräver en djupare analys. Genomgången visar också på behov av ett förstärkt förebyggande arbete inom områden som våld i nära relation, våld mot och mellan barn, samt våld mot barn som sker på digitala arenor.

4. Egendomsbrott

I det förra kapitlet fokuserade vi på de brott som påverkar människors fysiska och psykiska integritet.

I det här avsnittet samlar vi de brott som inte främst riktar in sig på människor, utan på deras egendom.

A. Tillgreppsbrott

a. Vad menas med tillgreppsbrott?

Med tillgreppsbrott avses brott där någon avsiktligt och utan lov tar något som tillhör någon annan.

Exempel på brott som faller i den kategorin är stöld, inbrott eller rån. Däremot ingår inte förskingring eller bedrägerier, eftersom den utsatte då lurats att självant lämna över sin egendom.

Skillnaden mellan stöld och rån är att en förövare i det sistnämnda fallet använder sig av hot eller våld för att tvinga till sig ett föremål. När det gäller stöld särskiljs brotten ringa stöld – på under 1250 kronor, det som förut kallades snatteri – och grov stöld, som har ett högre straffvärde. Stölder anses som grova, om det rör mycket värdefulla objekt (över fem prisbasbelopp), om de inneburit att någon gör intrång i en bostad, tar något personer har på sig (fickstöld), har varit beväpnad eller om tillvägagångssättet varit särskilt hänsynslöst (exempelvis riktats mot särskilt utsatta personer, som äldre eller funktionsnedsatta).

b. Omfattning och utveckling

I. LÄGET NATIONELLT

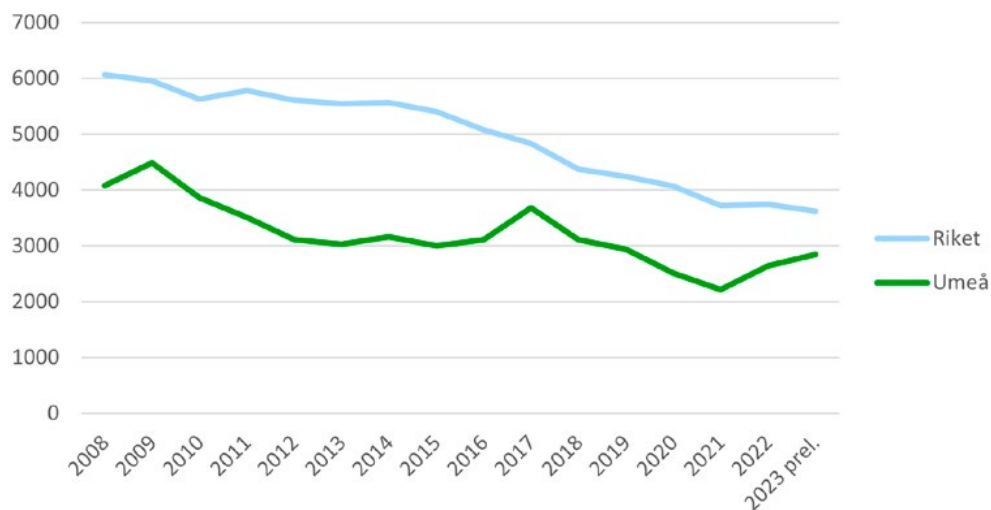
Den långsiktiga trenden är sjunkande när det gäller tillgreppsbrott.

Minskningen av tillgreppsbrotten speglar en långsiktig samhällelig förändring i våra levnads- och konsumtionsmönster. Vi spenderar alltmer tid på nätet och i sociala medier, vilket också innebär att många inköp flyttat över till e-handel. Det skapar nya möjligheter för den organiserade brottsligheten att i stället för stöld eller rån rikta in sig på mer lukrativa brott som bedrägerier. En utveckling som också påskyndats av bättre säkerhetssystem exempelvis i bilar, som också gjort stölder svårare.

Även om utvecklingen överlag går mot färre tillgreppsbrott sker ibland stora ökningar kopplade till specifika objekt, som elcyklar eller bilkatalysatorer. Det innebär i regel att vissa kriminella hittat en lukrativ nisch där upptäcktsrisken är låg och möjligheterna till snabb vinst goda.

II. LÄGET I UMEÅ

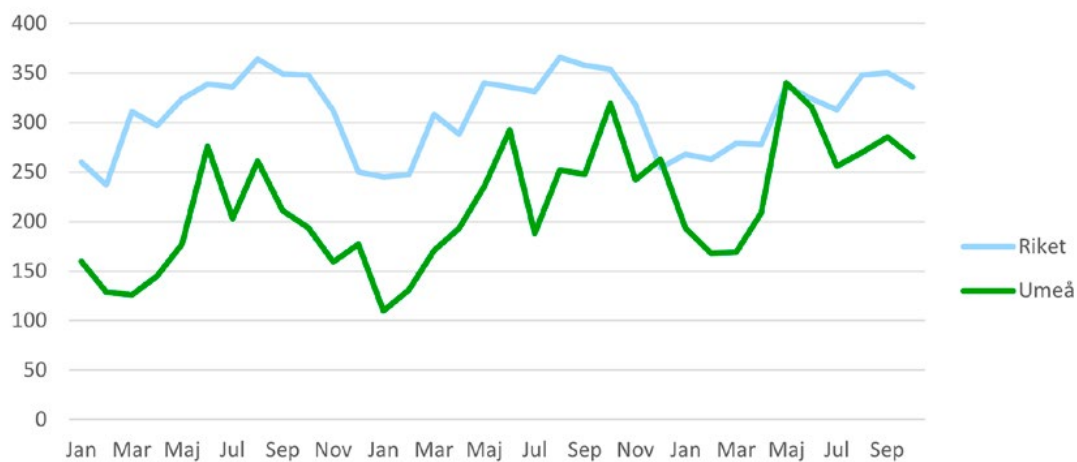
I Umeå har trenden länge följt samma mönster som riket, med ett sjunkande antal tillgreppsbrott över tid. Däremot har nedgången inte varit lika snabb som för riket, vilket innebär att skillnaden mellan Umeå och riket minskat över tid. Dessutom framkommer en uppgång i antalet tillgreppsbrott mellan 2021 och 2023 i Umeå.

Figur 59. Tillgreppsbrott, uppdelat efter Umeå och riket, antal anmälda brott per 100 000 invånare

Tillgreppsbrott består av brottskategorierna stöld, rån och inbrott

Källa: Brå

Det finns ett tydligt säsongsrelaterat mönster på tillgreppsbrotten, såväl nationellt som i Umeå. Färre fall av stöld och rån anmäls under vintermånaderna.

Figur 60. Tillgreppsbrott per månad 2021–2023, uppdelat efter Umeå och riket, antal anmälda brott per 100 000 invånare

Tillgreppsbrott består av brottskategorierna stöld, rån och inbrott

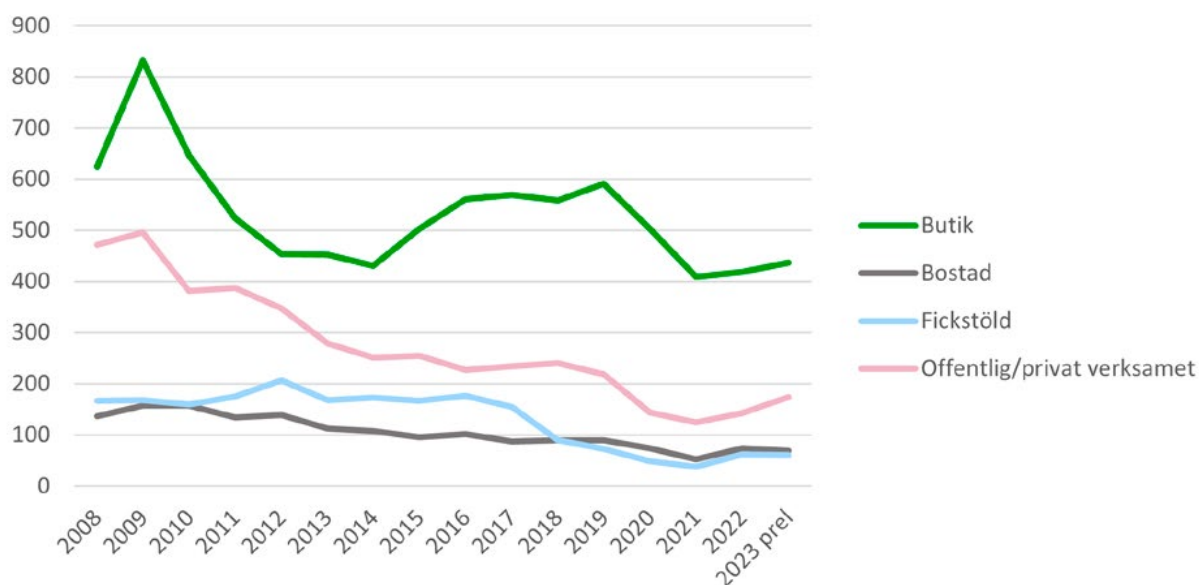
Källa: Brå

c. Stöld

I. STÖLD FRÅN BUTIKER OCH ANDRA VERKSAMHETER

En närmare analys av vilka sorters stöld det är som sker i Umeå visar att den kategorin med flest anmälda brott är stöld från butiker (det som brukade kallas snatteri).

Figur 61. Stöld i Umeå uppdelat efter olika brottskategorier, antal anmälda brott per 100 000 invånare

Källa: Brå

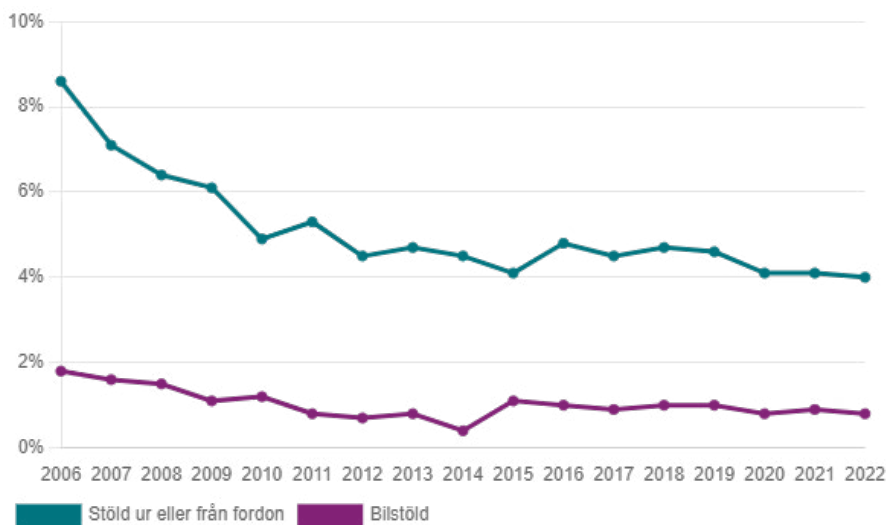
Polisens data visar en ökning av antalet butikstölder sedan 2021. Den uppgången kan mycket väl spegla ett ökat antal snatterier. De senaste årens inflation har enligt vissa handlare lett till ökade butiksstöld och mer "osynligt svinn" i verksamheten. Samtidigt måste statistik över den här sortens stöld tolkas med stor försiktighet, eftersom antalet stöld som anmäls också beror på butikernas kontrollåtgärder. Stärks kontrollen ökar inte sällan antalet anmälda brott.

Ökningen av antalet stöld kan också vara större än diagrammet visar, eftersom anmälningsbenägenheten hos handlare är låg och sjunkande. Enligt nationell statistik från organisationen Företagarna har andelen företagare som någon gång avstått från att polisanmäla brott ökat de senaste åren, från 42 procent 2017 till 70 procent 2022 (Företagarna 2022). Anledningen är att anmälan tar tid, och upplevs sällan leda till domar.

Den näst vanligaste kategorin av stöld i Umeå är stöld från offentlig/privat verksamhet (exempelvis skolor, idrottsanläggningar, kyrkor osv). Sist kommer bostadsstölder och fickstölder. De sista har, från att ha peakat 2012, minskat så pass att de nu ligger under nivån på stölderna från bostäder.

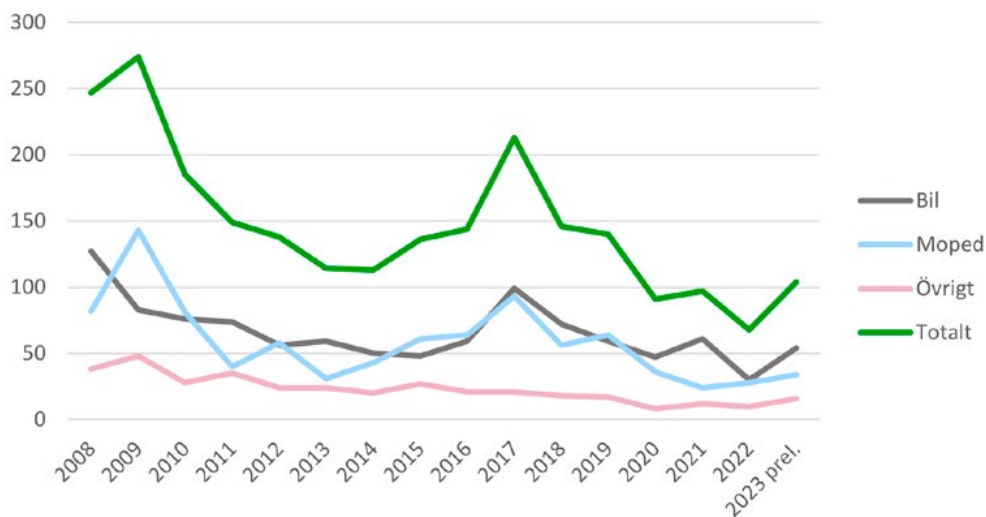
II. STÖLD AV FORDON

Nationell statistik över anmälda brott visar på en stadigt sjunkande trend när det gäller bilstölder. Minsningen av antalet biltillgrepp kan relateras till tekniska förändringar som bättre säkerhetssystem i nyare fordon. Det i sin tur har inneburit att kriminella i stället riktar in sig på att stjäla vissa komponenter, exempelvis extraljus eller katalysatorer. I samband med att efterfrågan på ädelmetaller ökat på grund av elektrifieringen har organiserade stöldligor riktat in sig på snabba katalysatorstölder, i synnerhet från äldre bilmodeller där katalysatorerna innehåller en högre andel ädelmetaller. Oftast sker många brott i tät följd. För mer information, se Sveriges Radios serie De gränslösa stöldligorna (Sveriges Radio 2021).

Figur 62. Anmälda bilbrott i riket, antal

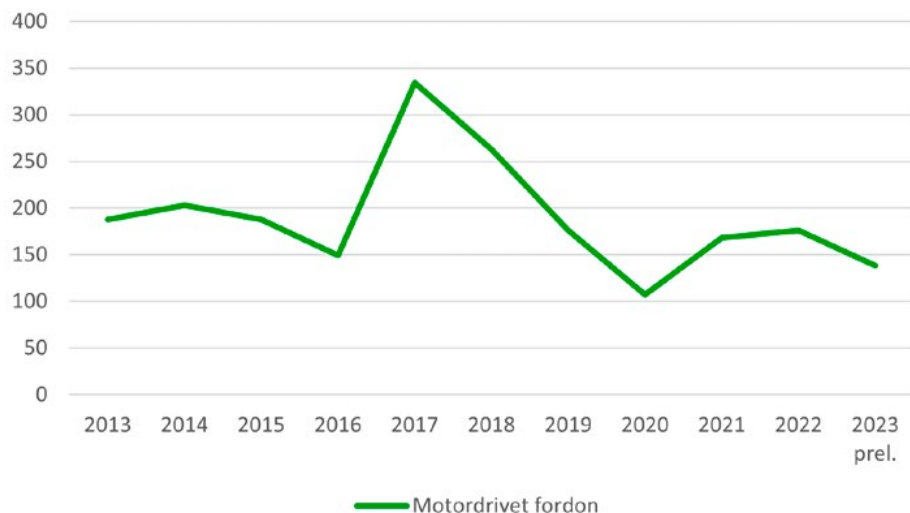
Källa: Brå

Stölderna av motordrivna fordon i Umeå har präglats av en större variation år till år jämfört med riket. Exempelvis ökade stölderna kraftigt mellan 2013–2017, för att sedan sjunka på nytt fram till 2022. Under 2023 ser vi en viss ökning av bil- och mopedstöld.

Figur 63. Tillgrepp av motordrivet fordon i Umeå, antal anmälda brott per 100 000 invånare

Källa: Brå

När det gäller stöld ur eller från fordon i Umeå har de varierat mycket under perioden 2013–2022. Även här märks en tydlig topp 2017, följt av en nedgång och en ny, mindre uppgång efter pandemin.

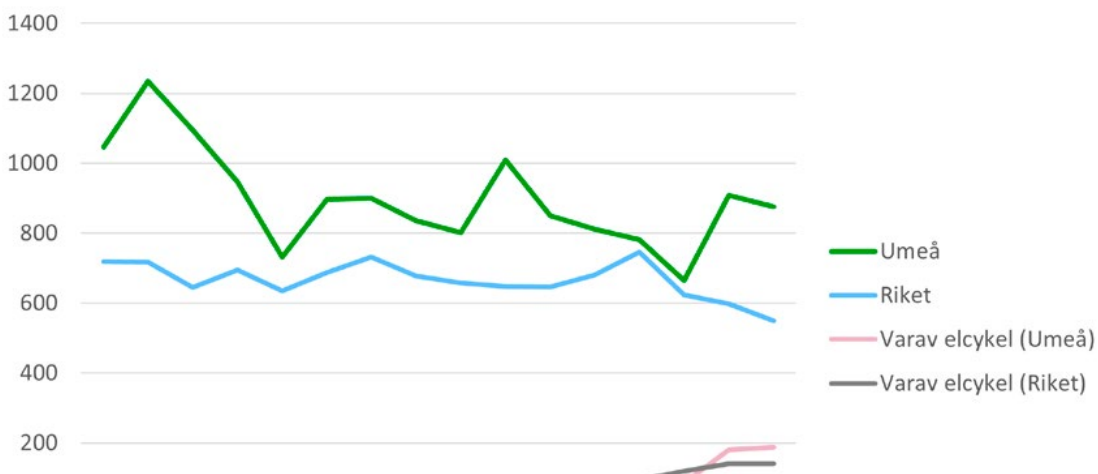
Figur 64. Stöld ur motordrivet fordon i Umeå, antal anmälda brott per 100 000 invånare

Källa: Brå

De större variationerna i antalet anmälda brott i Umeå, jämfört med riket, kan bero på att det låga antalet stölder i Umeå kraftigare påverkas av ett fåtal aktiva tjuvar som upprepar samma brott många gånger – exempelvis rutinmässigt stjälar extraljus eller stjälar ett stort antal katalysatorer på kort tid.

Katalysatorstölder har varit ett tilltagande problem i norra Sverige de senaste åren. Det är sällan enstaka stölder utan tjuvar riktar ofta in sig på många fordon i följd, och förflyttar sig inte sällan från en kommun till en annan. En sådan stöldserie längst Norrlandskusten ägde rum i januari 2024 (Liikamaa 2024.)

När det gäller icke motordrivna fordon är cykelstölder det vanligaste brottet. Cykelstölder är en brottskategori där Umeå skiljer sig ganska tydligt från riket, på två sätt. Dels är antalet anmälda brott per 100 000 högre i Umeå, dels har antalet anmälda brott per 100 000 invånare inte minskat sedan 2020.

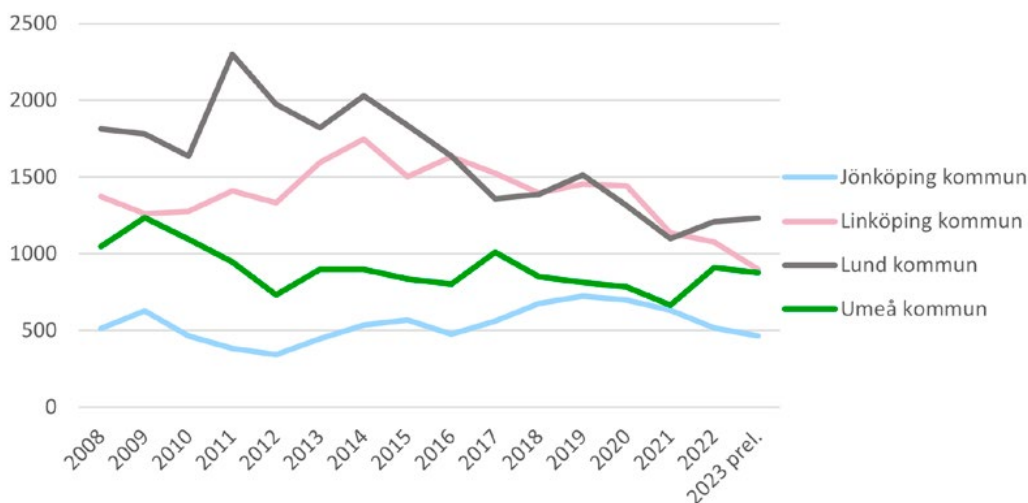
Figur 65. Cykelstölder uppdelat efter Umeå och riket, antal anmälda brott per 100 000 invånare

Källa: Brå

Sedan 2020 särskiljer statistiken även elcykelstölder från vanliga cykelstölder. Stöld av elcyklar (som är avsevärt dyrare) ökar nationellt jämfört med vanliga cyklar. I Umeå ökade antalet anmälda elcykelstölder 2022, och 2023 ligger de fortfarande just över riksgenomsnittet.

Nivån på cykelstölderna i Umeå jämfört med riket skulle kunna bero på att Umeå, i likhet med andra studentstäder, också har ett högre antal cyklar per invånare, och därmed en högre efterfrågan på andrahandsmarknaden. Nedan jämförs Umeå med andra cykeltäta studentstäder. Linköping och Jönköping har i likhet med riket en sjunkande trend, medan Lund liksom Umeå också har haft en ökning av antalet cykelstölder sedan 2021.

Figur 66. Cykelstölder uppdelat efter olika städer, antal anmälda brott per 100 000 invånare

Källa: Brå

Enligt polisen drivs utvecklingen i Umeå av att ett fåtal narkotikaberoende personer upprepat stjälar cyklar och elcyklar för att finansiera sitt droganvändande. När de är häktade eller avtjänar fängelsestraff minskar antalet anmälda brott för att sedan öka när de släpps. Att förebygga brotten är svårt eftersom det handlar om en beroendeproblematik, och även när cyklar hittas hos personer tidigare dömda för cykelstöld är det svårt att bevisa att de begått brottet. I stället blir de ofta åtalade för häleri, som har ett lägre straffvärde.

Cykelstölderna i Umeå följer ett tydligt säsongsbetonat mönster. De ökar kraftigt under maj-juni, ligger på en hög nivå under sommarmånaderna, och minskar sedan under hösten. Brotsaktiviteten är som lägst under december-februari, då vädret är kallare och efterfrågan på cyklar lägre.

Figur 67. Cykelstölder i Umeå 2021–2023 per månad, antal anmälda brott per 100 000 invånare

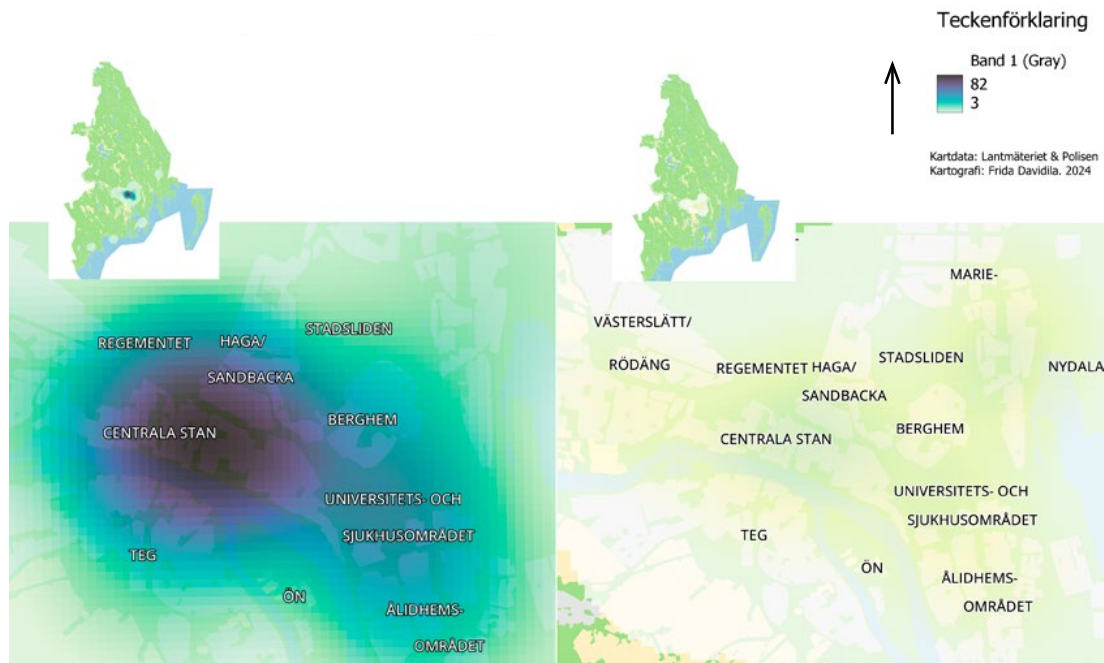

Källa: Brå

Även det rumsliga mönstret för cykelstölder är mycket tydligt. Epicentrum för anmälda stölder är centrum, följt av ett tydligt stråk österut upp mot sjukhusområdet och Ålidhem. Det stråket motsvarar också områden där många rör sig med cykel.

Kartan nedan jämför också cykelstölderna (till vänster på kartan) med förrådsinbrotten, ett annat återkommande problem. Jämförelsen visar tydligt hur mycket vanligare cykelstölderna är (därav den mörkare färgen)

Karta 3. Värmekarta över anmälda cykelstölder och förrådsinbrott i Umeå kommun, 2023

Sett till hela kommunen är cykelstölder så gott som obefintliga på landsbygden, där tätheten på offentligt parkerade cyklar är mycket lägre.

d. Rån

Nationellt har antalet anmälda rån minskat sedan 2019. Minskningen drivs främst av ett minskat antal rån mot män (som alltid vara mer utsatta för rån). I Umeå sjönk antalet anmälda rån ordentligt 2009–2013, men har sen dess varierat kring 20 rån per 100 000 invånare.

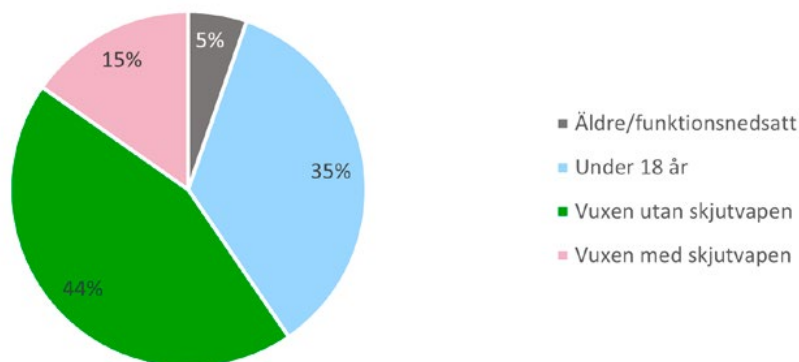
Figur 68. Rån, uppdelat efter Umeå och Riket, antal anmälda brott per 100 000 invånare

Källa: Brå

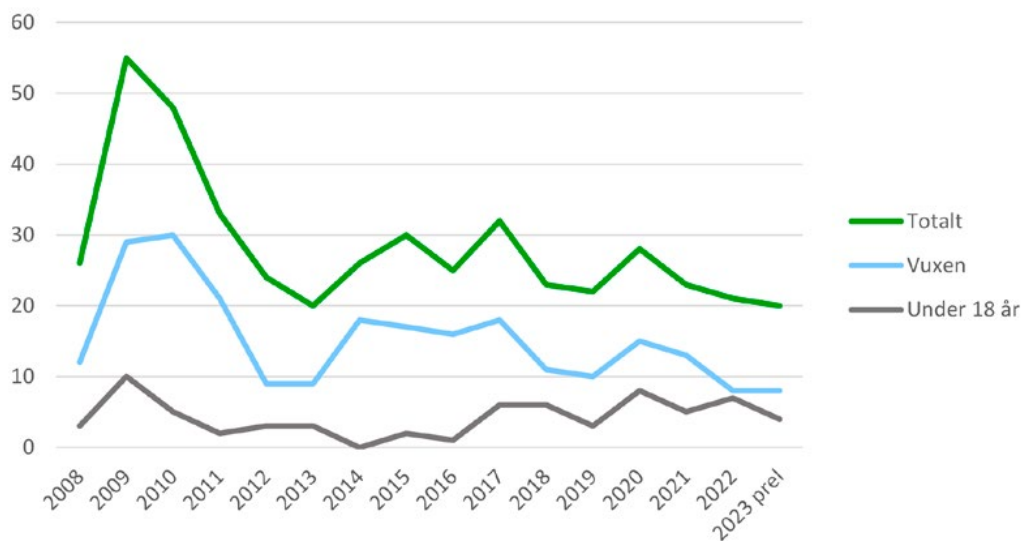
Såväl i Umeå som nationellt är antalet minderåriga överrepresenterade bland de som utsätts för rån, om man tar hänsyn till den andel de utgör av den totala befolkningen.

Figur 69. Målsägande utsatta för personrån i Umeå 2019–2022, uppdelat efter olika grupper, andelar

Källa: Polismyndigheten

Figur 70. Personrån i Umeå, totalt och efter ålder, antal anmälda brott per 100 000 invånare

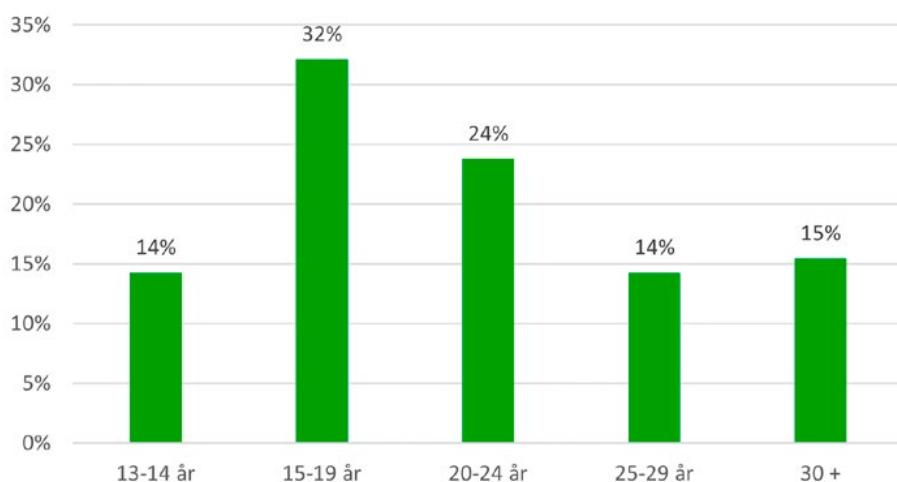
I totalt ingår även exempelvis butiksrån, inte bara personrån.

Källa: Brå

Nationellt har unga under 25 år länge varit mer utsatta för rån än äldre åldersgrupper, men skillnaderna har ökat de senaste åren. De drivs enligt en rapport från Brå av ett större antal rån mellan ungdomar, främst av killar mot killar (Brå 2021d).

Statistik över misstänkta för rån i Umeå under de senaste åren visar att 46 procent av de som misstänktes för rån var 19 eller yngre. 92 procent av de som misstänktes för rån under de åren var pojkar eller män.

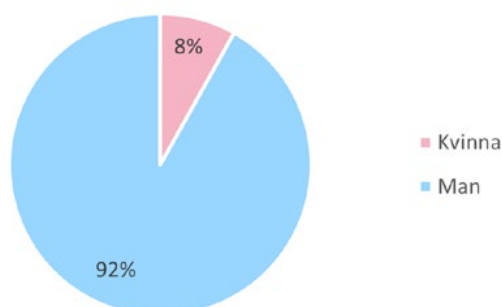
Figur 71. Misstänkta för personrån i Umeå 2019–2022, uppdelat efter ålder, andelar

I de fall det finns en misstänkt gärningsperson registrerad

Källa: Polismyndigheten

Figur 72. Misstänkta för personrån i Umeå 2019–2022, uppdelat efter män och kvinnor, andelar

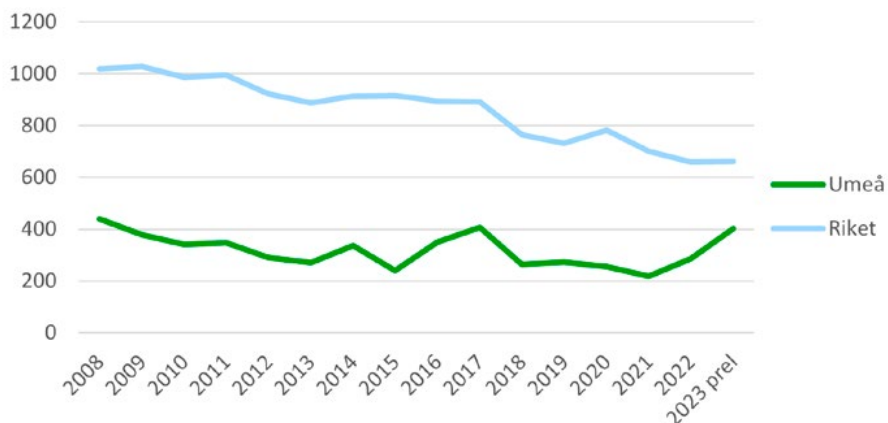
I de fall det finns en gärningsperson registrerad

Källa: Polismyndigheten

e. Inbrott

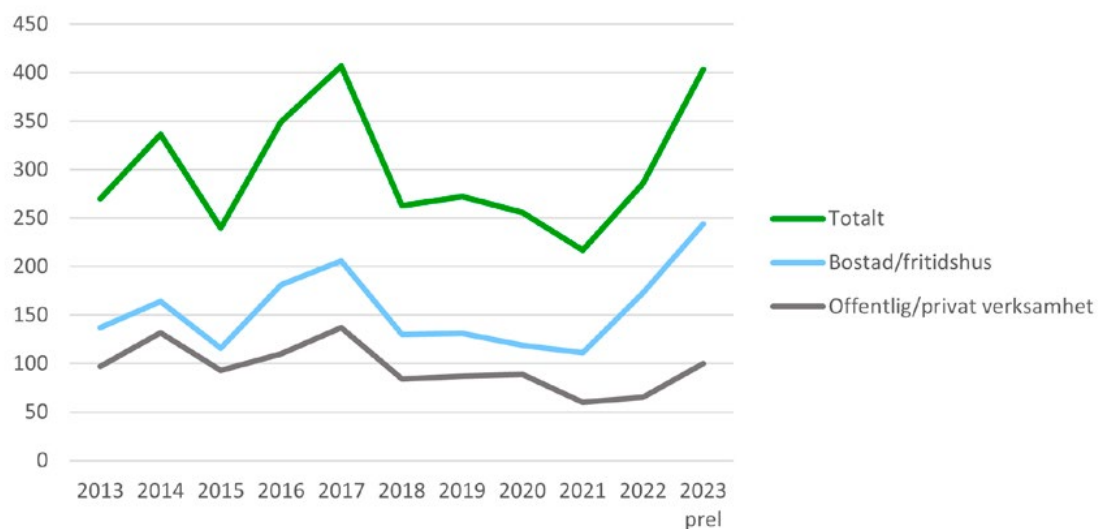
Nationellt har antalet inbrott sjunkit med 48 procent de senaste tio åren. När det gäller inbrott i bostäder har villainbrott länge varit mer vanligt förekommande än lägenhetsinbrott, men det kan vara på väg att ändras – gapet i antal anmälda brott minskar, och i Nationella trygghetsundersökningen (NTU) gick utsattheten för inbrott bland boende i flerfamiljshus om utsattheten för de som bodde i villa 2017, och har sen dess legat på en högre nivå.

Antalet anmälda inbrott i Umeå låg på sin lägsta nivå 2021, men har sen dess ökat. Här skiljer sig alltså Umeås trend från riket.

Figur 73. Inbrott uppdelat efter Umeå och riket, anta anmälda brott per 100 000 invånare

Källa Brå

Ökningen i antalet anmälda inbrott gäller för såväl bostäder som anmälda inbrott i offentlig och privat verksamhet.

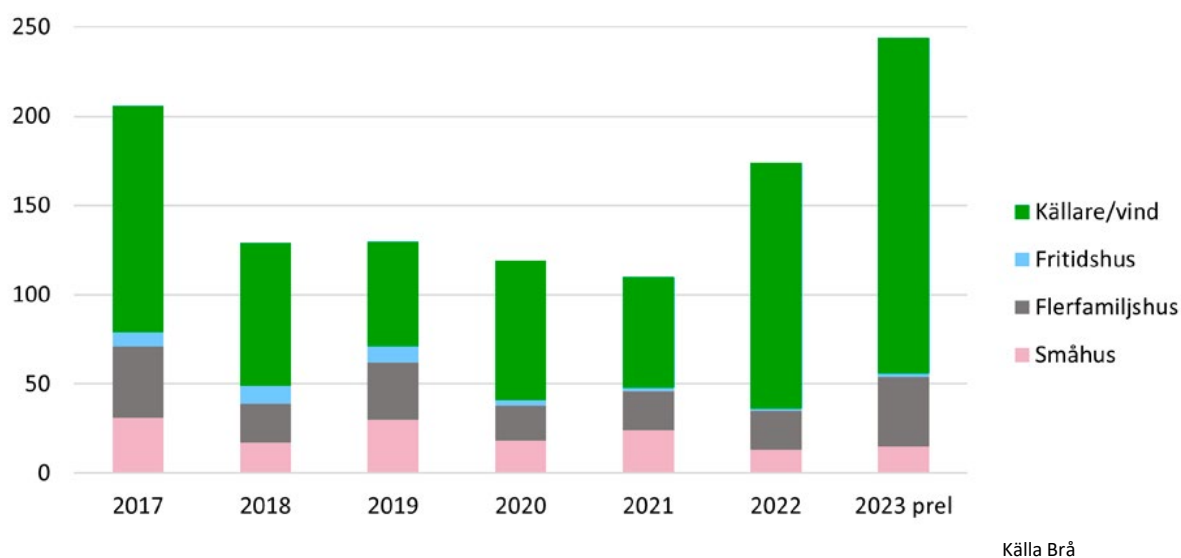
Figur 74. Inbrott i Umeå, uppdelat efter bostad och offentlig verksamhet, antal anmälda brott per 100 000 invånare

Källa Brå

Det är svårt att fastställa exakt vad som driver de stora variationerna av antalet inbrott i Umeå, men en förklaring kan vara att inbrotten är starkt kopplade till ett fåtal individer eller ligor vars aktivitet påverkar totalen.

Vad gäller inbrotten i bostadshus är det tydligt att de till stor del består av inbrott i förrådsutrymmen, som är belägna i källare eller vindsutrymmen (se diagram nedan).

Figur 75. Inbrott i bostadshus Umeå, uppdelat efter bostadstyp och källare/vindsförråd, antal anmälda brott per 100 000 invånare

Under 2022–2023 har det förekommit vågor av förrådsinbrott i Umeå, oftast kopplade till vissa kända personer. I likhet med cykelstölderna handlar det om en beroenderelaterad kriminalitet. Det handlar om ett fåtal individer som begår många brott när de är på fri fot. Om de häktas minskar sedan antalet inbrott i förrådsutrymmen.

Ser man på inbrott i bostäder framstår det från diagrammet ovan att fler inbrott verkar ha skett i flerfamiljshus än i småhus. Enligt polisen kan dock statistiken över lägenhetsinbrott i Umeå påverkas av försäkringsbedrägerier. I flera fall misstänker polisen att fall där enstaka värdefulla objekt försvunnit från lägenhet utan någon tydlig åverkan på dörrar eller fönster inte egentligen är inbrott, utan försök att felaktigt få ut ersättning från försäkringsbolag. Det finns också ett antal fall av lägenhetsinbrott som har sin grund i konflikter mellan aktörer i den kriminella miljön.

Inbrott i småhus handlar till stor del om en annan sorts kriminalitet, mer organiserad och med koppling till utländska ligor. Sådana reser ofta in ett antal veckor, och begår ett stort antal inbrott i tät följd. Ofta förflyttar de sig i stråk, exempelvis upp längst norrlandskusten. Samhällen som drabbas ligger inte sällan nära E4. Fallen kan kopplas till varandra på grund av väldigt liknande tillvägagångssätt. Under 2023 begicks exempelvis en serie villainbrott där gärningspersonerna tog sig in i hus genom att montera ner fönster på husens skymda baksidor. När en sådan liga åker fast eller slutar vara aktiv (exempelvis för att de inte har rätt att uppehålla sig i Sverige) blir antalet anmälda brott mindre.

Karta 4. Värmekarta över anmälda förrådsinbrott (från källare och vind) i Umeå tätort, 2023

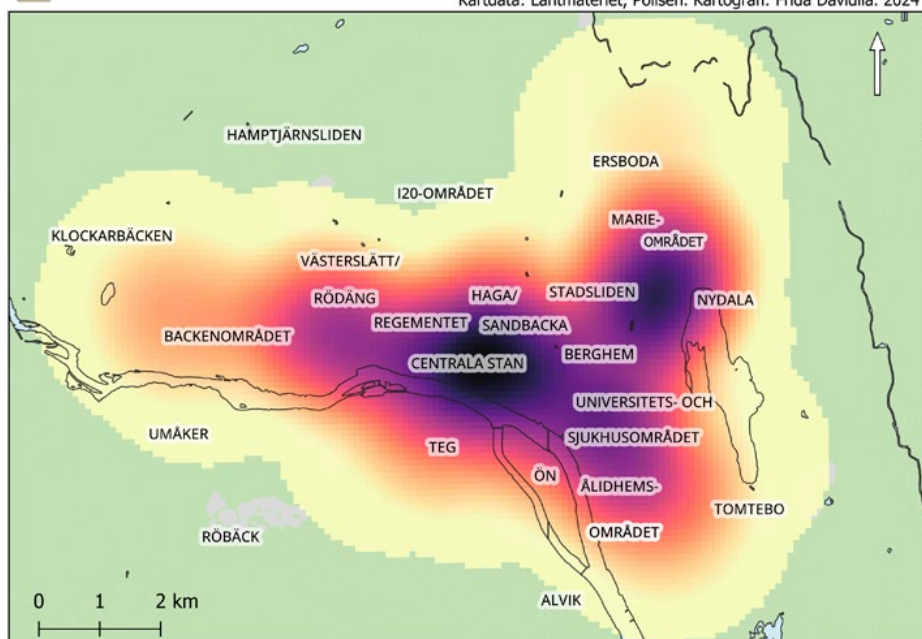
Teckenförklaring

Stölder genom inbrott från källare och vind, 2023

Band 1 (Gray)

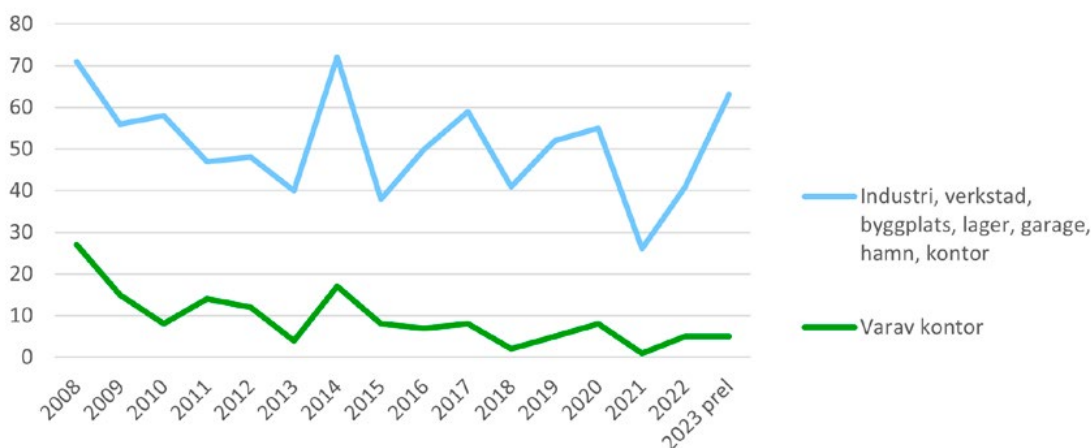
Kartdata: Lantmäteriet, Polisen. Kartografi: Frida Davidila. 2024

Angående var i kommunen inbrotten sker syns en tydlig skillnad från annan brottslighet – även om det sker många inbrott i centrum är brottsligheten betydligt mer utspridd än för övriga brott. Vilket också är logiskt med tanke på att byggnader inte är förflyttningsbara. För att komma åt dem krävs en förflyttning av de kriminella. Kartan bekräftar bilden av att merparten av inbrotten sker i Umeå tätort. Däremot uppvisar den rumsliga distributionen på brotten ett lite annorlunda mönster än annan brottslighet, eftersom fallen är mer utspridda, centrumns dominans något mindre massiv, och Mariehem verkligen står ut som sekundärt epicentrum.

När det gäller inbrott som drabbar företag framkommer det att de allra flesta inte sker i kontorsbyggnader utan från industrier, verkstäder eller byggarbetsplatser.

Figur 76. Inbrott i Umeå, efter offentlig och privat verksamhet, antal anmälda brott per 100 000 invånare

Källa Brå

Det rör sig om en annan typ av kriminell aktivitet än förrådsinbrotten. Merparten av de kriminella som riktar in sig på företagsinbrott är inte från Umeå utan inrester, ofta från utlandet. De kartlägger förekomsten av byggarbetsplatser eller containrar, för att sedan på ett snabbt och välplanerat sätt stjäla material eller verktyg för stora värden. De utför ofta serier av stölder, under några veckor, för att sedan resa ut ur landet. Den skarpa nedgången av den här typen av inbrott under pandemin kan förklaras av att flera gränsövergångar i Europa plötsligt stängde, vilket gjorde stöldresor svårare att genomföra. När gränsövergångarna underlätts igen 2022 ökade inbrotten.

B. Bedrägerier

a. Vad menas med bedrägerier?

För att en handling ska betraktas som bedrägeri är intentionen central. Bedrägerier förutsätter att någon uppsåtligt valt att vilseleda en annan person eller organisation, för att påverka deras beslut och leda till ett utfall som gynnar bedragaren och missgynnar offret. Skillnaden mellan stöld och bedrägeri är att offret initialt godkänner att lämna över sin egendom.

Bedrägeri kan ta många olika former. Några av de vanligaste på senare tid har varit:

- **Kortbedrägerier** – bedragaren använder någon annans bankkort eller kortuppgifter för att ta ut kontanter eller genomföra ett köp. Kortuppgifter kan ha samlats in genom skimning, där en avläsare fångar upp uppgifterna till kontaktlösa kort. En annan vanlig metod är nätfiske eller phishing, där bedragaren lurar personer att lämna över kortuppgifter genom social manipulation, exempelvis bluffmail.
- **Fakturabedrägeri** – bedragaren skickar en faktura för en vara eller tjänst som offret inte har beställt, en så kallad bluffaktura. Den här sortens bedrägerier riktar ofta in sig på företag.
- **Befogenhetsbedrägeri** – bedragaren kontaktar ett företag eller en person och utger sig för att ha befogenheter för att få åtkomst till uppgifter eller styra en transaktion. Exempelvis kan bedragaren låtsas arbeta på en bank eller en myndighet, eller utge sig för att vara chef i organisationen bedragaren riktar in sig på (så kallade VD-bedrägerier).
- **Identitetsbedrägeri** – genom att komma över offrets personliga uppgifter ansöker bedragaren om ett lån eller köper en vara eller tjänst i offrets namn.
- **Telefonbedrägerier** – bedragaren ringer upp offret, utger sig för att ringa från en myndighet, företag eller annan organisation, och försöker övertyga personen att föra över pengar eller att lämna över personliga uppgifter (exempelvis bank-id). Också känt som samtalsfiske.
- **Investeringsbedrägeri** – bedragaren övertygar offret att göra en investering som gynnar bedragaren, genom att ge en vilseledande bild av värdet eller avkastningen. Exempelvis kryptobedrägerier som OneCoin.
- **Bedrägeri genom social manipulation** – bedragaren tar kontakt med offret och skapar en förtrolig relation för att så småningom övertyga hen att föra över pengar eller fatta ett annat beslut som gynnar bedragaren. Befogenhetsbedrägerier är den vanligaste varianten, och drabbar främst äldre. Bedragaren utger sig för att vara från Polisen, banken eller sjukvården för att på så sätt lura till sig uppgifter för att komma åt bankkonton. En annan mer nischad variant är romansbedrägerier, där bedragaren startar en kärleksrelation med offret, fysiskt eller på distans.
- **Annonsbedrägeri** – bedragaren utger sig för att sälja eller hyra en vara eller tjänst som antingen inte finns, eller som efter transaktionen visar sig ha varit en helt annan än köparen förväntat sig. Omvänt kan bedragaren uttrycka intresse för att köpa en vara, för att sedan inte betala.

b. Omfattning och utveckling

I. LÄGET NATIONELLT

I takt med att samhället digitaliserats och kontantanvändandet minskat har även brotten förändrats. Rån mot värdetransporter har exempelvis minskat medan antalet bedrägerier har ökat. Bedrägerier begås ofta på distans, vinstmöjligheterna är goda och det är en förhållandevis riskfri typ av kriminalitet, inte minst eftersom upplärningsgraden är låg.

Sett över en tioårsperiod har de anmälda bedrägeribrotten nationellt ökat med 53 procent. Från att ha varit stigande mellan 2013 och 2019 minskade de anmälda bedrägerierna fram till 2022. Preliminärdata från 2023 pekar på en kraftig uppgång det senaste året (+ 22 procent), särskilt kopplad till kortbedrägerier, som ökat med 44 procent sen 2022 och bedrägeri genom social manipulation, som ökat med 36 procent.

Just den sistnämnda kategorin av bedrägerier beskrivs som särskilt problematiska i Brås senaste rapport om bedrägerier (Brå 2023h). De innebär ofta stora ekonomiska förluster för brottsoffren, och leder till starka känslor av skam och skuld hos de drabbade. De psykiska och ekonomiska konsekvenserna blir mycket större än för andra bedrägerier, som kort- eller annonsbedrägerier, där den ekonomiska förlusten är mindre och det psykiska övergreppet inte lika smärtsamt. Äldre och personer med funktionsnedsättningar drabbas i störst utsträckning.

Enligt Nationella trygghetsundersökningen (NTU) hade 6,1 procent av de svarande i riket råkat ut för försäljningsbedrägeri 2022 (exempelvis annonsbedrägerier). Män drabbas i större utsträckning än kvinnor (6,8 procent kontra 5,6 procent), en övervikt som syns under hela mätperioden. Vad gäller utsatthet i olika åldrar är utsattheten allra störst bland åldersgruppen 34–44 år.

II. LÄGET I UMEÅ

I Umeå anmäldes 2023 drygt 800 bedrägerier. Sett till antalet anmälda bedrägerier per 100 000 invånare ligger Umeå under riksgenomsnittet.

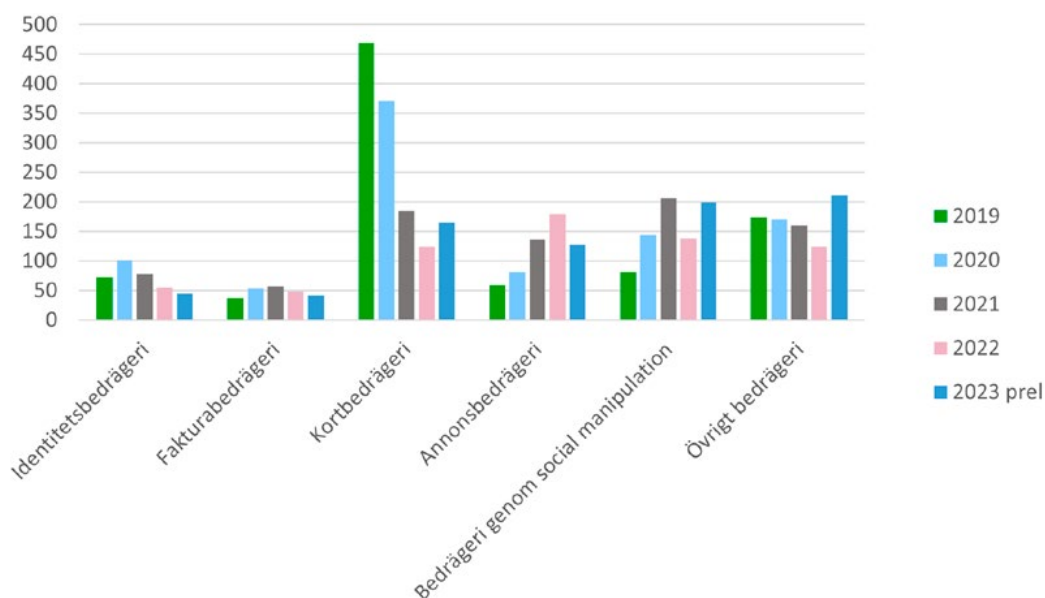
Figur 77. Bedrägeri uppdelat efter Umeå och riket, antal anmälda brott per 100 000 invånare

Källa Brå

Kortbedrägerierna, som tidigare utgjort den stora majoriteten av alla anmälda bedrägeribrott i Umeå har sjunkit kraftigt de senaste 5 åren. Här följer Umeås kriminalitet den nationella trenden. 2023 syns en ökning, vilken även skett nationellt, och som kan kopplas till nya metoder som utvecklats och spridits i kriminella nätverk, exempelvis för att komma runt identifiering med bank-ID och andra säkerhetsåtgärder.

Figur 78. Bedrägeri i Umeå, uppdelat efter kategori, antal anmälda brott per 100 000 invånare

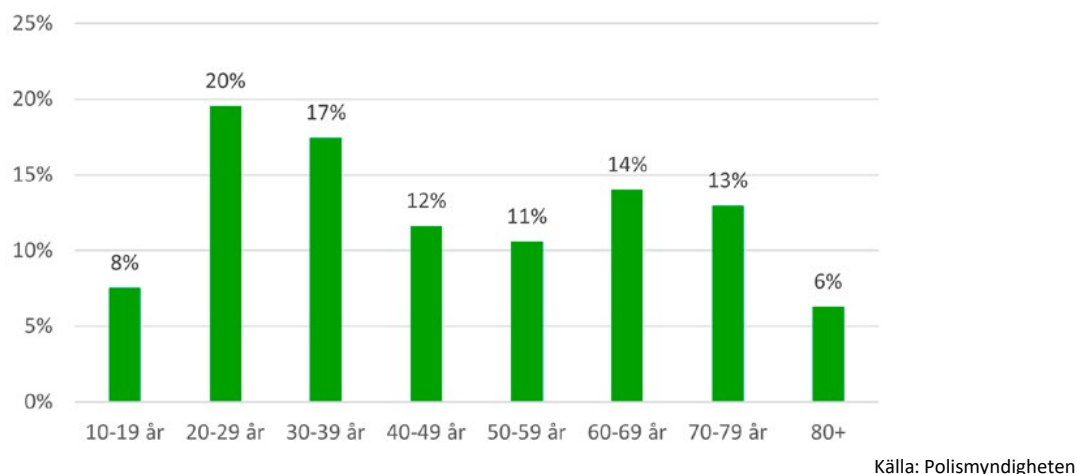
Källa Brå

Anmälda annonsbedrägerier ökade 2022 i Umeå. Bedragare har tagit sig in på informella handelsarenor som Facebook köp och sälj, där det förekommer många fejk-annonser för alla möjliga varor (båtar, cyklar, djur). Den här sortens bedrägerier underlättas av att det är socialt accepterat, när det gäller den här sortens informella transaktioner, att också be om betalning i förskott. Preliminärdata från 2023 visar dock på en viss minskning.

Eftersom e-handel nu utgör en stor del av vår konsumtion innebär det att personer i Umeå också utsätts av bedragare från andra delar av landet eller andra länder. Det kan vara varor som aldrig skickas eller annonser som är medvetet vilseledande och där varan inte motsvarar kundens förväntningar. Exempelvis visar en granskning från SVT att konsumenter vilseleds av bluffsajter som säljer billiga kopior eller miniatyrkopior på populära produkter (Berglund 2023).

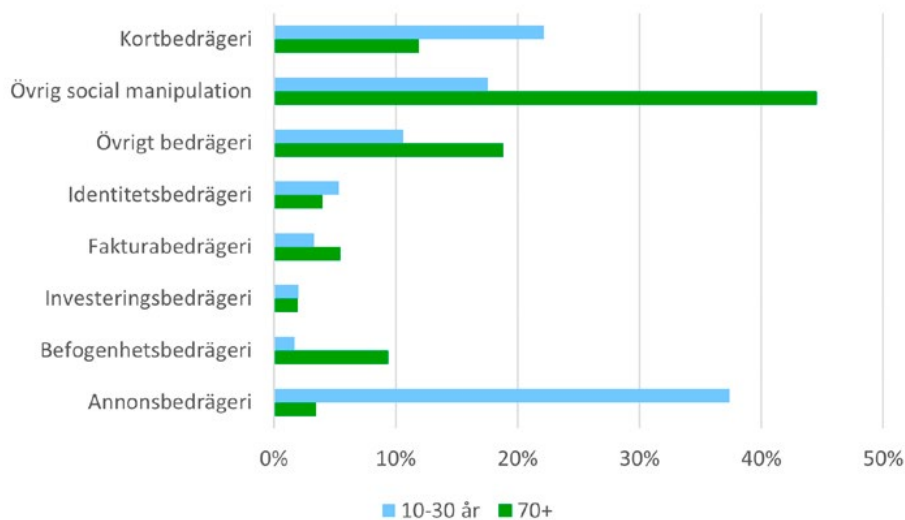
Vem utsätts då för bedrägerier i Umeå? Det finns en föreställning att bedrägerier främst drabbar äldre, men statistiken visar att 45 procent av de som drabbas är under 40 år, kontra 33 procent för kategorin 60+.

Figur 79. Målsägande i Umeå utsatta för bedrägeri 2023, uppdelat efter ålder, andelar

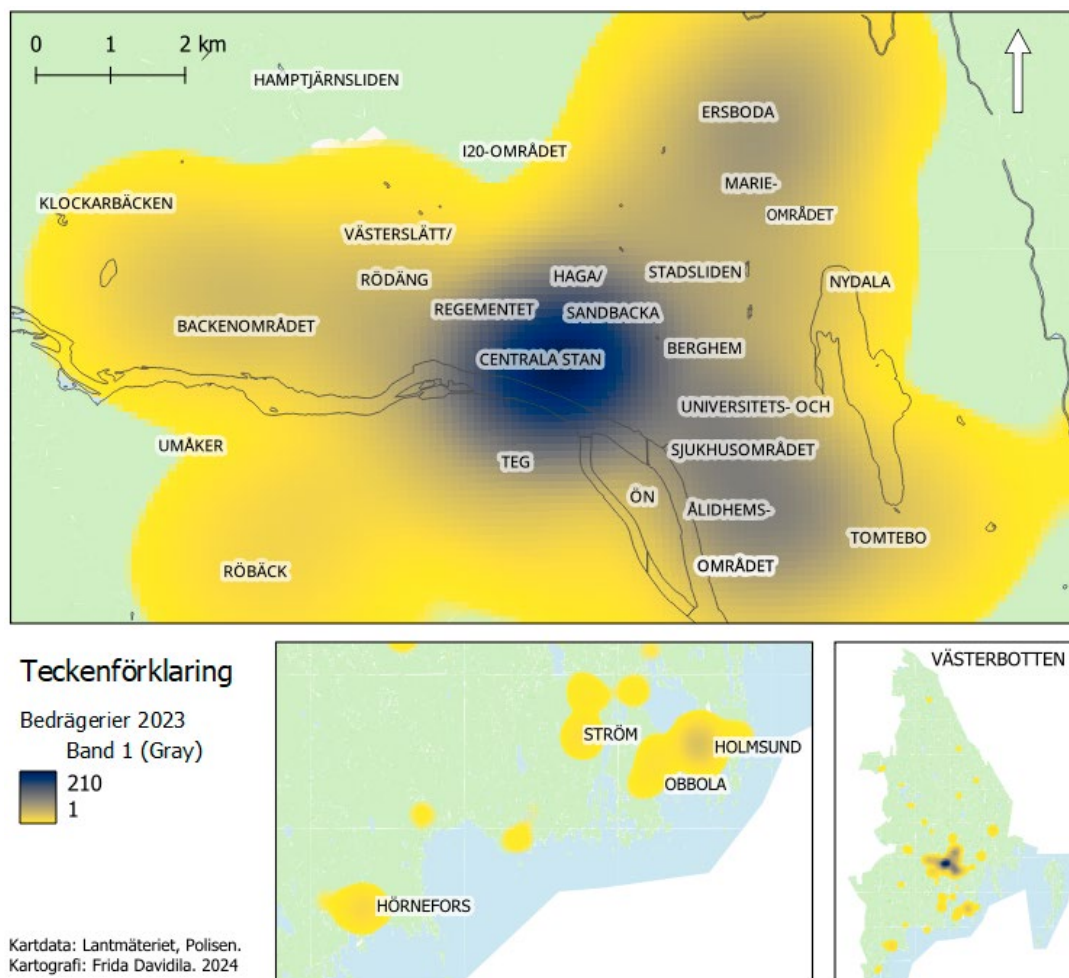
Men det är viktigt att beakta två saker: dels att bedrägerier utgör en mycket större andel av de brott som äldre utsätts för, dels att den äldre befolkningen är måltavla för de mest ekonomiskt kostsamma formerna av bedrägeri, främst bedrägeri genom social manipulation, som kan leda till stora förluster för den som luras.

Figur 80. Målsägande utsatta för bedrägeri i Umeå 2023, uppdelat efter brottskategori och ålder, andelar

Ser man på var bedrägerier sker märker man att mönstret som vanligt följer befolkningstätheten (fler utsätts i centralorten, många i centrum). Men mönstret är mer diffust än för annan brottslighet, här är de anmälda brotten mycket mer utspridda och man ser fler fall på landsbygden. Ett mönster som till stor del kan förklaras av att bedrägerier, till skillnad från brott som misshandel eller cykelstöld, är brott som oftast utförs på distans.

Karta 5. Värmekarta över anmälda bedrägeribrott i Umeå kommun, 2023

c. Näringslivets utsatthet

Enligt organisationen Svenskt näringsliv är det viktigt att vara medveten om att anmälningsstatistiken inte visar hela bilden när det gäller företagens utsatthet för exempelvis bedrägerier eller cyberattacker.

Att som företag offentliggöra sin utsatthet för bedrägerier kan vara skadligt för varumärket, därför väljer många organisationer att inte berätta. Men det kan ofta handla om ansemliga summor, som exempelvis i april 2023 när Umeåföretaget UT transport utsattes för en sofistikerad VD-kapning som ledde till en förlust på 2 miljoner kronor. Anledningen att VD:n Ulrika Dorsch valde att göra en polisanmälning och att låta sig intervjuas om brottet var att hon upplever att bedrägerier blir allt vanligare, men att det finns en tystnads-kultur runt utsattheten: "Bedrägerier verkar vara väldigt vanliga då flera andra företagare jag pratat med också har blivit utsatta. Men det är ett stort problem att man inte pratar om det öppet och att många inte vågar anmäla" (Nygren 2023).

Förutom skada på varumärket avstår många företagare från att anmäla bedrägerier. Anmälan upplevs krånglig och tidödslande eftersom det inte kan göras digitalt. Anmälningsbenägenheten påverkas också negativt av att få brott klaras upp – eller ens leder till åtal. I en intervju i Västerbottens-Kuriren uttrycker VDn för umeåföretaget *Stjärna Fyrkant* kritik för att utredningar om bedrägerifall mot företag ofta läggs ner, även när det finns bevismaterial. Bedrägerier har kostat företaget 200 000 det gångna året och lett till ett beslut att stänga ner sin e-handelssajt (Sundelin 2024).

Organisationen Svenskt Näringsliv delar bilden av att det finns ett stort mörkertal när det gäller bedrägerier mot näringslivet, såväl i Umeå som nationellt, och att det här är ett problem som bara kommer öka i framtiden om inte fler förebyggande insatser sätts in.

d. Bedrägerier i spelvärlden

Nya samhällsutvecklingar skapar nya arenor för bedrägeri. Spelvärlden är inget undantag. Det finns ett flertal internetbaserade spel där spelare antingen kan köpa eftertraktade digitala föremål med riktiga pengar, eller växla pengar mot en digital valuta som används i spelet (exempelvis valutan Robux i det populära spelet Roblox). Det förekommer att sällsynta digitala föremål värderas till mycket höga belopp i verkligheten, exempelvis ett nytt "skin" för ett vapen i Counter Strike som nyss dykt upp och värderas till 10 miljoner kronor (Sandström 2024). Därmed har också bedragare riktat in sig på spel för att där lura till sig spelares tillgångar.

Barn är särskilt utsatta – en granskning från SVT visade att hundratals barn exempelvis lurats på pengar i Roblox. Av de 2000 SVT haft kontakt med uppgav 600 att de blivit lurade på pengar, men bara 1 på 5 hade berättat om det för sina föräldrar (Grill et al 2024a). Ett av barnen SVT pratade med var från Umeå, och vittnade om hur han blivit av med sitt konto och alla sina tillgångar i Counter-Strike (Forsgren 2023).

Hur omfattande de här bedrägerierna är vet varken företagen eller polisen. SVTs granskning visar att det finns organiserade grupper bakom bedrägerierna som utbyter tips och information med varandra (Grill et al 2024b). Det är bara ett exempel på hur bedrägeribrotten ständigt riktar in sig på nya arenor och målgrupper, vilket också är en utmaning för polis och rättsväsendet.

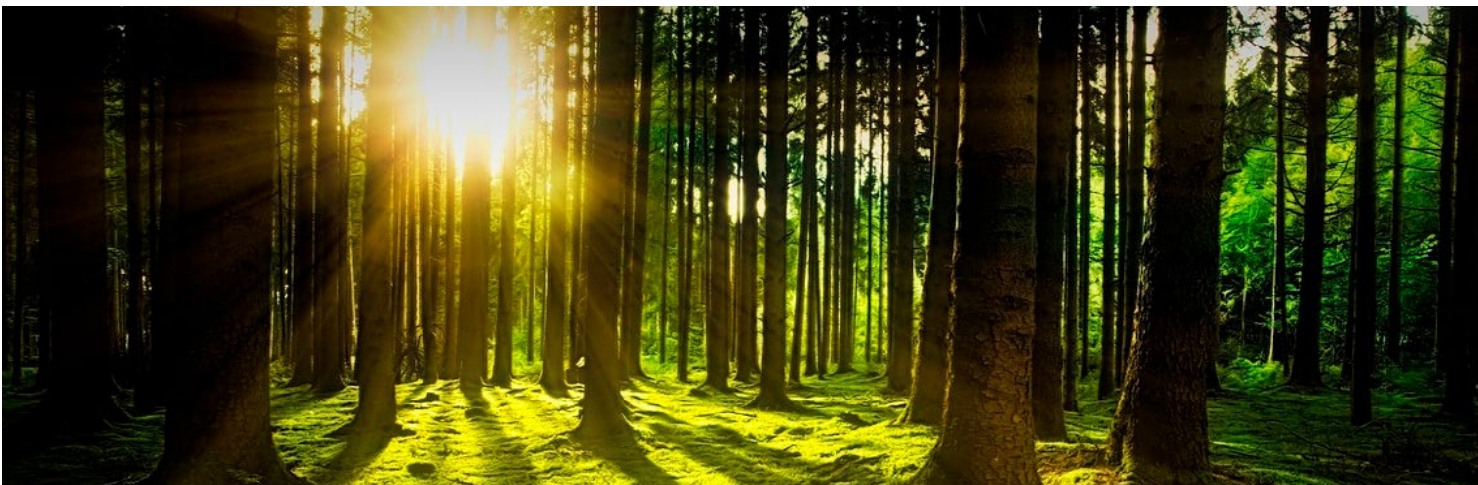
e. Koppling till annan brottslighet

Att utveckla bättre sätt att förebygga bedrägeribrott är angeläget. Bedrägerier kan orsaka stor skada för de privatpersoner och organisationer som drabbas. Många bedragare riktar medvetet in sig på sårbara grupper, som äldre eller personer med funktionsnedsättningar. Mycket tyder på att kriminella noggrant kartlägger sina offer, och inte sällan säljer informationen vidare till andra kriminella (Bogegård 2023).

Ett ytterligare problem med bedrägerier är att en stor del av vinsterna göder den organiserade brottsligheten. Polisens kartläggning visar att samma grupperingar kan kopplas till såväl dödligt skjutvapenvåld som bedrägerier, och att brottsvinster från bedrägerier skapar tillväxt i kriminella miljöer, vilken i sin tur kan påverka maktbalansen och leda till nya konflikter och ökat våld (Polismyndigheten et al 2022). Det är också tydligt att brottsvinster som genereras från t.ex. bedrägeribrotten skapar tillväxt i kriminella miljöer vilket påverkar maktbalansen inom dessa miljöer och kan leda till konflikter och annan allvarlig påverkan på samhället.

Polisens analyser visar också att det finns en överlappning mellan de grupperingar som kan kopplas till skjutvapenvåld, bedrägerier och penningtvätt, och miljöer där det förekommer våldsbejakande extremism. Adderas den organiserade brottslighetens inkomster från olika bedrägeriformer pekar mycket på att den nu överstiger vinstmarginalerna från narkotikahandeln (Polismyndigheten et al 2022). Att förebygga bedrägerier bör alltså vara en viktig del av strategin för att motverka den organiserade brottsligheten i Sverige.

Analysen av egendomsbrott visar, avslutningsvis, att Umeå ligger på en lägre nivå än riket när det gäller de flesta tillgreppsbrott (exklusive cykelstöld) och när det gäller inbrott. Till skillnad från riket är dock trenden ökande, vilket till stor grad kan kopplas till ett fåtal brottsaktiva personer som återkommande begår stöld eller inbrott för att finansiera sitt drogberoende. När det gäller bedrägerier ligger Umeå under nivån på riket, men även här ser man en ökning av bedrägerier 2023.

5. Brotts mot miljön, folkhälsan, samt samhällets ordning

I det här kapitlet beskrivs den brottslighet som inte i första hand drabbar en enskild individ - många av brotten saknar målsägande - men som utgör ett hot mot miljön, folkhälsan, samt samhällets ordning och stabilitet.

A. Brotts mot miljön

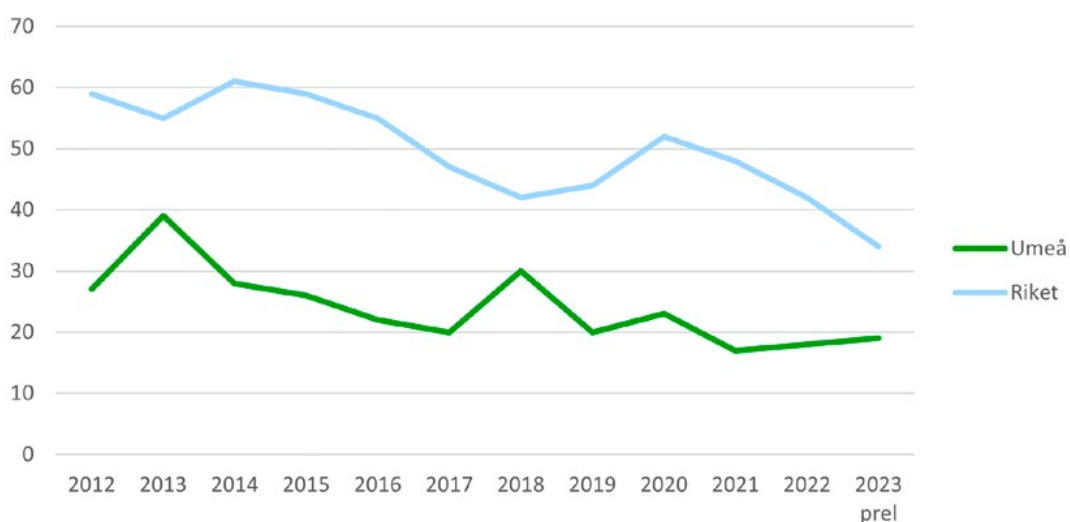
a. Vad menas med brott mot miljön?

Brott mot miljön är en väldigt bred kategori som berör många olika sorters brott, från avfallsbrott till artskyddsbrott. Vad brotten har gemensamt är att de skadar miljön och därmed indirekt människors hälsa.

De flesta brott regleras av Miljöbalken (kapitel 29) men i vissa fall utgör handlingar brott mot andra lagar, som smugglingslagens när det gäller olagliga avfallstransporter.

De brott som anmäls oftast är sådana som rör miljöbrott (exempelvis föroreningar), otillåten miljöverksamhet (exempelvis när en verksamhet saknar tillstånd eller bryter mot krav) och nedskräpning. Men även brott som rör skyddade arter ingår, som brott mot områdesskydd, handel med hotade arter eller jaktbrott.

Figur 81. Brotts mot miljöbalken, uppdelat efter Umeå och riket, anmälda brott per 100 000 invånare

Källa Brå

I Umeå som i riket har antalet anmälda brott mot Miljöbalken per 100 000 invånare minskat de senaste 10 åren.

Viktigt att beakta är att anmälda brott mot Miljöbalken är mycket händelsestyrda. Det finns inget offer som kan göra en anmälan och de flesta brott anmäls i samband med kontroller från tillsynsmyndigheter. Ökar antalet kontroller ökar också antalet anmälda brott. Det innebär också att mörkertalet är mycket omfattande. Överlag är det svårt att uttala sig om omfattningen och utvecklingen på brotten mot miljön, eftersom det saknas mätningar och vetenskapliga studier på området.

b. Otillåten miljöverksamhet

Vissa verksamheter innebär risker för förorening av miljön på grund av utsläpp i luft, mark och vatten, eller på grund av buller eller strålning. Miljöfarliga verksamheter är exempelvis drivmedelsstationer, bilverkstäder, biltvättar, mekaniska verkstäder, kemtvättar, tandläkare eller tryckerier.

För att bedriva sådana verksamheter krävs tillstånd. Bryter företaget mot tillståndets villkor kan de dömas för otillåten miljöverksamhet. Företag är skyldiga att anmäla när villkorsbrott skett, det vill säga när de överträder de villkor som gäller. Det kan exempelvis handla om att kemikalier inte hanterats på rätt sätt eller att ett tillåtet värde överskridits.

Vid allvarliga brister görs en polisanmälan, men att få företag fällas i rätten är svårt. De flesta anmälningar läggs ner i brist på tillräckliga bevis, eftersom utlåtanden från tjänstepersoner vanligtvis inte anses räcka. Det leder till att mindre överträdelser i regel inte anmäls, eftersom de inte har förutsättningar att leda till en fällande dom.

I Umeå har antalet miljöstraffavgifter minskat sedan 2019:

- 76 straffavgifter 2019
- 35 straffavgifter 2020
- 39 straffavgifter 2021
- 28 straffavgifter 2022
- 25 straffavgifter 2023

c. Nedskräpning

Nedskräpning innebär att någon avsiktligt eller genom oaktsamhet kastar avfall på platser som inte är avsedda för det, exempelvis på allmänna platser, längs vägar, i parker eller i naturen. Det kan handla om stora mängder avfall (exempelvis olagligt dumpat byggavfall, se nästa del om avfallsbrott), men också om många små överträdelser (kasta en fimp eller en pet-flaska) som tillsammans leder till stora mängder avfall. Avfallet är inte bara estetiskt anskrämligt men riskerar också att skada människor, djur och ömtåliga miljöer.

Nedskräpning innebär en omfattande kostnad för kommunerna, som har ett lagstadgat renhållningsansvar. Enligt Naturvårdsverket kostade städning av skräp Sveriges kommuner 430 miljoner kronor under 2022.

I Naturvårdsverkets skräpmätning från 2023 var de vanligaste skräpet cigarettfimpar (48 procent), portionssnus (17 procent) och engångsplast (15 procent) (Naturvårdsverket 2023).

I Umeå anmäls ett begränsat antal nedskräpningar om man jämför med den reella omfattningen:

- 51 anmälningar 2021
- 35 anmälningar 2022
- 42 anmälningar 2023

Nedskräpning anmäls i mycket liten omfattning, även när det handlar om större föremål som soffor, skrotbilar eller soppsäsar som hittas på offentlig mark.

2022 organiserade Umeå kommun ett strandstädningsprojekt som delfinansierades med medel från Naturvårdsverket. Under 10 veckor avlägsnades 5,9 ton skräp från kust- och havsnära stränder i kommunen. Det var skräp som lämnats kvar på stranden, som slängts i skogen, som dumpats över broar, tryckts ner mellan stenar, lämnats kvar i terrängen eller avsiktligt gömts på otillgängliga platser i närheten av havet. Som slutrapporten (Umeå kommun 2022b) poängterar är den stora mängd skräp som plockats upp bara en droppe i havet jämfört med allt det som antagligen ligger utspritt över resten av kommunens yta. Rapportens slutsats är att nedskräpning är ett problem i Umeå kommun, och att mer insatser krävs för att komma till bukt med det.

d. Avfallsbrott

Ett brott mot Miljöbalken som fått mycket uppmärksamhet de senaste åren är avfallsbrott. Naturvårdsverket definierar avfallsbrott som brott mot straffbestämmelserna i miljöbalken eller smuglingslagen där gärningen innefattar hantering av avfall. Tekniskt sett ingår även nedskräpning i den beskrivningen, men Naturvårdsverket väljer att inte ta med nedskräpningsförseelse i definitionen. Problematiken ser lite olika ut. Nedskräpning orsakas av många små överträdelser - slänga en cigarettfimp på marken – som sammanlagt och över tid orsakar stora problem. Avfallsbrott handlar om en medveten kriminell handling, ofta i syfte att tjäna pengar, och som inte sällan innefattar en stor mängd avfall.

Ett vanligt förekommande problem är kriminella företag som upphandlar avfall men som i stället för att hantera det på ett lagligt sätt gräver ner det, vilket får stor negativ påverkan på miljön, inte minst genom förorening av ytvatten och grundvatten. Skandalen kring företaget Think Pink är bara ett exempel (Carlén och Dennert 2023). Ett annat omfattande problem är olaglig export av elektronikavfall till land utanför Europa, där de i vissa fall används trots att produkterna är osäkra, eller deponeras på miljöfarliga sätt. Exempelvis har Sveriges Radio i januari 2024 avslöjat att tusentals svenska fordon med körförbud upphandlats och exporterats till länder i Afrika (Kudo och Elfving 2024).

I Umeå samverkar kommunens avdelning för Miljö- och hälsoskydd med Polisen och Länsstyrelsen Norrbotten för att kontrollera avfallstransporter längs vägarna. De utför även kontroller riktade mot verksamheter som hanterar avfall, i synnerhet större aktörer. Deras bild är att överträdelser sker, men att problematiken inte går att koppla till någon specifik bransch. Det handlar snarare om vissa företag eller vissa individer, som ibland driver olika verksamheter och gör sig skyldiga till upprepade brott. Miljö- och hälsoskydd har försökt arbeta förebyggande och kompetenshöjande mot företag i byggbranschen genom att bjuda in till informationsträffar om hantering av byggavfall (som är en stor del av den inhemska problematiken kring avfallsbrott), men intresset har varit svalt.

Hur omfattande avfallsbrottsligheten är i Umeå kommun är svårt att avgöra eftersom kontrollerna är begränsade. Resurssattes de mer skulle det antagligen upptäckas fler brott. Som en miljöinspektör från Malmö uttrycker det i ett radioreportage om olaglig avfallshantering: "letar man så hittar man" (Pettersson 2022).

Det finns åtgärder som skulle underlätta upptäckten av avfallsbrott, men där besluten inte ligger på kommunal nivå. Det kan exempelvis vara krav om en tydlig skyltning för avfallstransporter, och att kommuner ska få tillgång till Naturvårdsverkets register över företag som hanterar farligt avfall.

Antalet anmälda avfallsbrott i Umeå har legat relativt stabilt de senaste 5 åren:

- 8 anmälningar 2019
- 5 anmälningar 2020
- 8 anmälningar 2021
- 4 anmälningar 2022
- 7 anmälningar 2023

e. Koppling till organiserad brottslighet

Det huvudsakliga problemet med avfallsbrott är den negativa påverkan det har på miljön och människors hälsa. Men det är även en typ av kriminell aktivitet som direkt göder den organiserade brottsligheten.

Internationellt har hantering och export av avfall länge varit en lukrativ aktivitet för kriminella gäng. I boken *Gomorra* beskriver exempelvis journalisten Roberto Saviano hur Camorra-nätverket i Neapel köper in avfall i stora mängder som sedan grävs ner på landsbygden (Saviano 2008). Naturvårdsverket påpekar att avfall är en attraktiv bransch för kriminella nätverk även i Sverige eftersom möjligheten till ekonomisk förtjänst är stor, upptäcktsrisken liten och straffen låga (Naturvårdsverket et al 2022).

Genom att lägga låga bud och därmed vinna upphandlingar för avfallshantering, eller genom att driva miljöfarlig verksamhet utan att hantera farliga ämnen eller avfall på rätt sätt, snedvrider de kriminella också marknaden genom osund konkurrens. Det gör det svårare för företag som följer lagen att vara lönsamma.

På sikt innebär avfallsbrottsligheten också en stor kostnad för samhället, inte bara genom förorenad natur och uteblivna ekosystemtjänster, men också för att kommunerna i slutändan ofta tvingas bekosta saneringen av mark som förorenats, när företag gått i konkurs. I Botkyrka till exempel förväntas kostnaden för Think Pinks avfallsbrott kosta kommunen 200 miljoner kronor (Petterson 2022).

B. Brott mot människors hälsa och säkerhet

a. Vad menas med brott mot människors hälsa och säkerhet?

I den här kategorin har vi samlat brott som bryter mot de lagar som reglerar livsmedel, läkemedel, alkohol, tobak, dopningsprodukter och narkotika, men även vapen och trafik. Gemensamheten ligger i att brotten inte har någon tydlig målsägande, utan bryter mot lagar vars syfte är att skydda medborgarnas hälsa och upprätthålla säkerheten, exempelvis i trafiken.

b. Brott mot livsmedelslagen

Livsmedelslagen (SFS 2006: 806) reglerar all produktion, bearbetning och distribution av livsmedel, och utgår från EU-lagstiftning på samma område. Med livsmedel menas inte bara mat och dryck; även vatten och snus ingår. Det innebär att lagen reglerar många olika sektorer, från jordbruk till livsmedelsbutiker och restauranger.

Brott mot livsmedelslagen kan ta många former, från bristande hygien på restauranger till undermåliga förpackningar. Ett område som fått mycket uppmärksamhet är livsmedelsfusk. Det kan innebära användning av förfalskade ingredienser, att ge felaktig information om kvalitet eller tillverkningsätt, att producera livsmedel under förfalskade varumärken eller att sälja vidare stulna livsmedel. Brottet kan innebära en fysisk överträdelse, det vill säga att en produkt manipuleras, exempelvis att förbjudna ämnen tillsätts i bröstmjölk ersättning. Men brottet kan också innebära en administrativ överträdelse, där livsmedel säljs som egentligen inte får säljas (exempelvis produkter med passerat bäst-före datum) eller att konsumenter vilseleds (exempelvis att odlad lax säljs som vildfångad).

Enligt Livsmedelsverkets kartläggning av livsmedelsfusk är problemen omfattande, och brottsligheten kan omfatta så mycket som 6 miljarder kronor årligen (Livsmedelsverket 2020). Utöver fara för människors hälsa utgör också livsmedelsfusk ett problem för svensk ekonomi. Det leder till snedvriden konkurrens, samt bristande tillit bland konsumenter. Skandaler kring matfusk – som kebabköttet med listeria i Malmö hösten 2023 (Mikulic 2023) - kan leda till att konsumenter avstår från vissa produkter under en period, vilket då drabbar hela branschen, inklusive alla laglydiga företag.

Även livsmedelsfusk är en lukrativ arena för organiserad brottslighet. På EU-nivå har det uppmärksammat kopplingar mellan fusk med livsmedel som olivolja eller saffran och organiserad brottslighet (Jones 2023). Även i Sverige finns rapporter att organiserad brottslighet är aktiv inom livsmedelsfusk – exempelvis kött som inte får säljas erbjuds på marknader som ekologiskt och lokalproducerat kött. Livsmedelsfusk kan erbjuda stora vinster, medan straffen är låga.

Livsmedelsverket ansvarar för offentlig kontroll på nationell nivå, och länsstyrelser samt kommuner bedriver livsmedelskontroll på lokal nivå.

Sanktionsavgifter gällande livsmedel i Umeå har legat på under 10 ärenden per år de senaste 5 åren:

- 3 sanktionsavgifter 2019
- 5 sanktionsavgifter 2020
- 10 sanktionsavgifter 2021
- 2 sanktionsavgifter 2022
- 7 sanktionsavgifter 2023

c. Alkohol

Att tillverka och konsumera alkohol är lagligt i Sverige. Tillverkning, införsel, marknadsföring, försäljning och konsumtion av alkohol omgärdas dock av ett strikt regelverk av folkhälsoskäl. Vanliga brott mot alkohollagen (2010:1622) är att:

- sälja eller tillhandahålla alkohol till personer under 20 år (langning)
- sälja alkohol till den som är märkbart berusad (överservering)
- sälja alkohol utan tillstånd

Alkoholkonsumtionen i Sverige har följt en nedåtgående trend sedan 2004 enligt Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) undersökningar. Framför allt är det män som minskat sin konsumtion vilket också innebär att skillnaden mellan män och kvinnors konsumtion blivit mindre. Unga i åldern 17-29 år har en fortsatt hög årskonsumtion av alkohol, medan personer över 65 år konsumerar allra minst. Skillnaden mellan årsgrupperna minskar dock över tid (CAN 2023a).

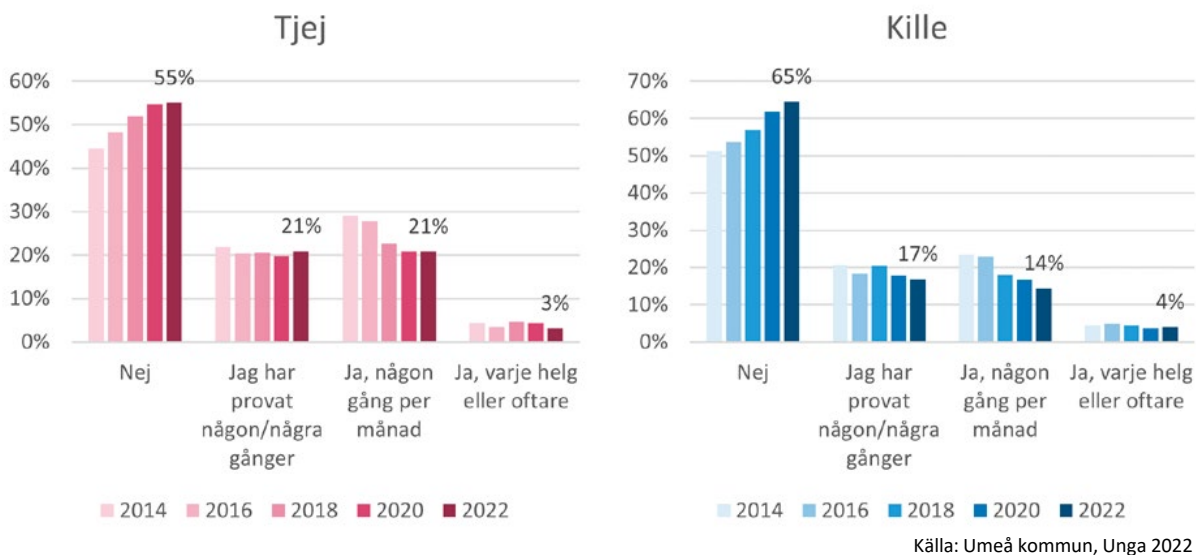
Det finns en koppling mellan alkohol och brott. Först för att alkoholkonsumtion påverkar människors benägenhet att begå brott. Brås undersökning *Alkohol- och drogpåverkan vid misshandel, hot, personrån och sexualbrott* bekräftade att det finns en stark koppling mellan berusning och olika sorters våldsbrott. Påverkan var störst på kriminalitet bland män, och på kategorin misshandel. 2015 var 7 av 10 män berusade när de begick misshandel (Brå 2015). En forskningsöversikt från Folkhälsomyndigheten visar också på en koppling mellan alkoholkonsumtion och våld i nära relation (Folkhälsomyndigheten 2021). Även våldsutsattheten ökar i samband med alkoholkonsumtion (Brå 2015).

Smugglingen av alkohol över Sveriges gränser är omfattande, och har en koppling till organiserad brottslighet (Tullverket 2023). Smugglad alkohol säljs ofta till minderåriga, vilket även bryter mot alkohollagen. Sociala medier har på senare år blivit ett forum för alkohollangning till minderåriga (CAN 2021).

I Umeå är konsumtionen av alkohol på en lägre nivå än riket i stort. I folkhälsoundersökningen *Jämlika liv* anger 55 procent att de dricker alkohol mer än 1 gång i månaden (Umeå kommun 2020a). 19 procent av kvinnorna och 15 procent av männen dricker aldrig alkohol. Men 13 procent av kvinnorna och 21 procent av männen anger att de dricker mellan 5 och 10 glas vid varje tillfälle, vilket per definition innebär att de är så kallade intensivkonsumenter och därmed har ett riskbruk av alkohol. Hos unga vuxna är andelen sådana intensivkonsumenter 19 procent.

Bland minderåriga i Umeå ses en positiv trend över tid då andelen som aldrig druckit alkohol ökar vid varje undersökning (en trend som också syns nationellt fram till 2023 när utvecklingen stannade av). I undersökningen *Unga 22* framkommer att 65 procent av tjejerna och 55 procent av killarna inte dricker alkohol.

Figur 82. Alkoholkonsumtion bland unga. Dricker du alkohol? Uppdelat efter tjejer och killar

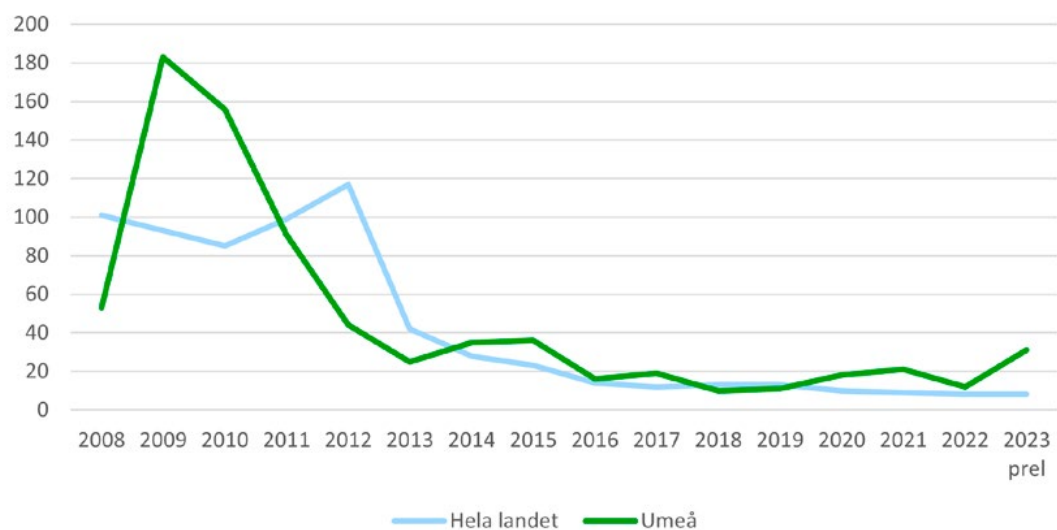

Däremot minskar inte gruppen av ungdomar som har ett riskbruk av alkohol i samma omfattning. Undersökningen visar även att de som dricker ofta också har en högre sannolikhet att bruka narkotika. En bild som bekräftas av statistik från Ingången, Umeås alkohol- och drogrådgivning. Den visar att många av de som har ett narkotikaberoende också missbrukar alkohol. Det finns även en samvariation mellan unga som har ett riskbruk av alkohol, som mår psykiskt dåligt och som har problem med skolgången.

Att 4 procent av killarna och 3 procent av tjejerna som besvarat *Unga*-enkäten dricker varje helg eller oftare ger också en tydlig indikation på att langning förekommer i Umeå, eftersom endast ett fåtal av de svarande eleverna var över 18 år.

När det gäller brott mot alkohollagen har antalet anmälda brott i Umeå kraftigt minskat sedan toppen 2009.

Figur 83. Brott mot alkohollagen, uppdelat efter Umeå och riket, anmälda brott per 100 000 invånare

Om den stora ökningen 2008-2009 berodde på ett ökat antal brott eller bättre upptäckt är oklart. Sedan 2016 har trenden varit sakta minskande, dock visar preliminärdatan på en ökning 2023. Umeå har vanligen legat på ungefär samma nivå som riket de 10 senaste åren. Den absoluta majoriteten av anmälda brott handlar om olovligt anskaffande eller hantering av alkohol.

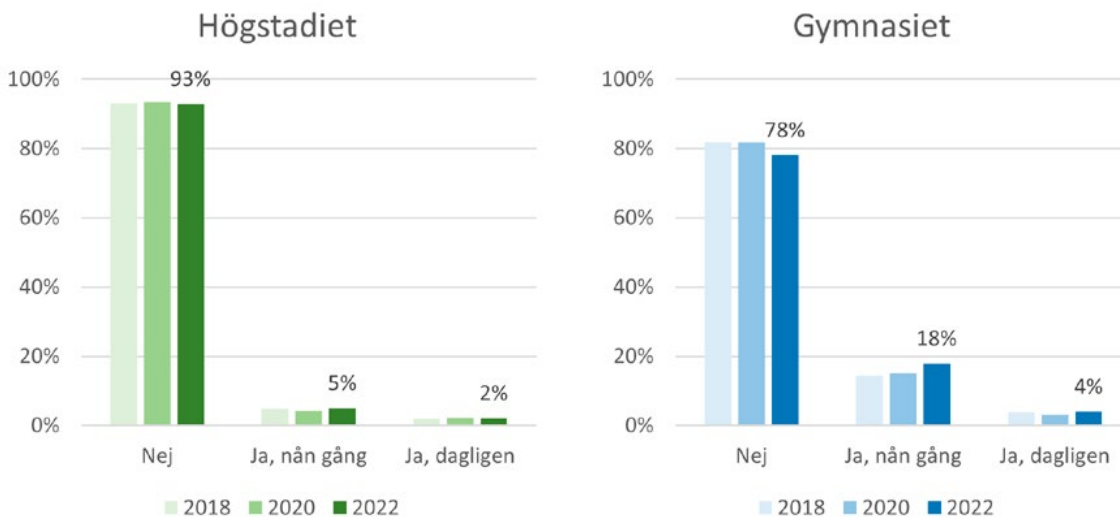
d. Tobak

Tobaksprodukter är, i likhet med alkohol, starkt reglerade. I Lagen om tobak och liknande produkter (SFS 2018:2088) regleras produktion, förpackning, marknadsföring, distribution och tillsyn av tobaksprodukter. Det är exempelvis brottsligt att sälja smaksatta cigaretter, sälja tobaksprodukter utan tillstånd, sälja cigaretter utan varningar på förpackningen eller sälja tobaksprodukter till minderåriga.

I Sverige har användandet av cigaretter minskat med 42 procent sedan 2003. Rökning har även minskat kraftigt bland svenska skolungdomar (CAN 2023a). Däremot har användandet av e-cigarett och snus ökat överlag, och särskilt märkbart hos unga. Användandet av vitt snus och vapes står för en stor del av ökningen, inte minst bland tjejer.

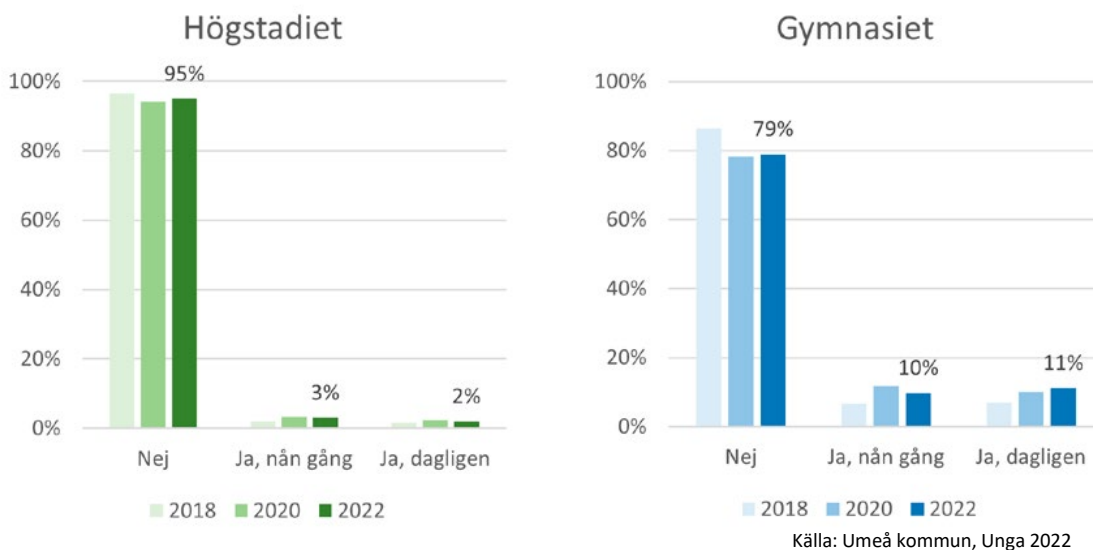
I Umeå visar folkhälsoundersökningen *Jämlika liv* att cirka 3 procent av Umeås vuxna befolkning röker dagligen (Umeå kommun 2020a). Det är en förhållandevis låg siffra jämfört med riket. *Unga*-enkäten (Umeå kommun 2023a) visar att den dagliga rökningen hos unga ligger på ungefär samma nivå, 3 procent. Cirka 2 procent av eleverna röker dagligen i högstadiet, i gymnasiet är det 4 procent som röker dagligen.

Figur 84. Rökning bland unga. Röker du? Till exempel cigaretter, vattenpipa, .e-cigarett. Uppdelat efter ålder

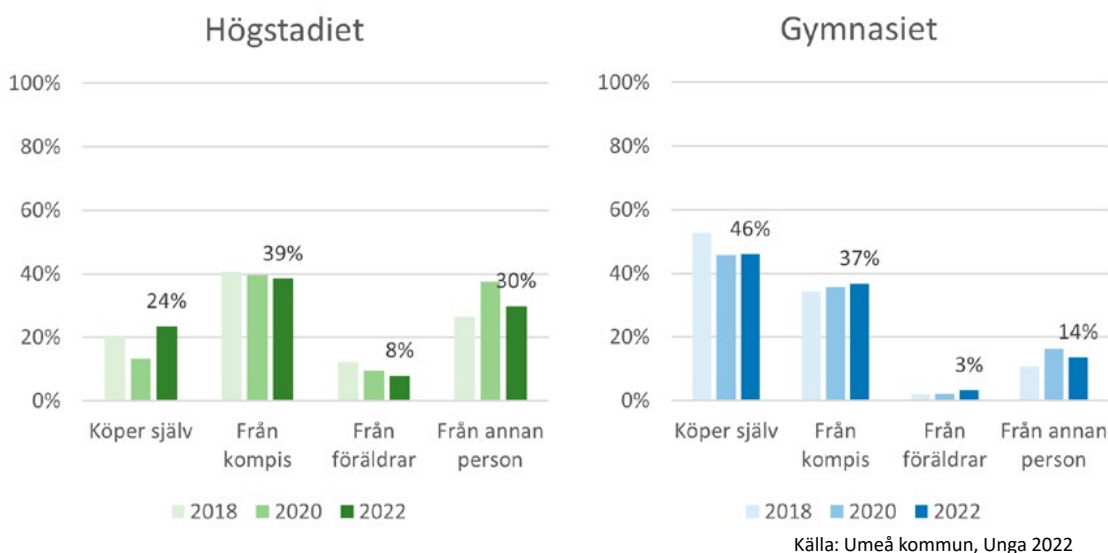
En högre andel av invånarna snusar i Umeå jämfört med riket. I *Jämlika liv* uppgår 18 procent av männen och 14 procent av kvinnorna att de snusar dagligen (nivån för kvinnor är högre än riket). Bland unga snusar 2 procent av högstadiel eleverna och 11 procent av gymnasieeleverna dagligen.

Figur 85. Unga och användning av snus. Snusar du? Uppdelat efter ålder

Eftersom det är förbjudet att sälja tobaksprodukter till minderåriga är statistiken i *Unga*-enkäten en indikation på att det sker tobaksrelaterad brottslighet i kommunen. Svaren på frågan "Hur får du tag på cigaretter/tobak" visar att det uppenbarligen finns problem såväl med illegal försäljning av tobak, som med ålderskontrollerna vid försäljning i butik (eftersom 19 procent av de som röker och 24 procent av de som snusar i högstadiet uppgår att de själva köper).

Figur 86. Unga och nikotinanvändning. Hur får du tag på cigaretter/tobak? Uppdelat efter ålder

e. Narkotika

Med narkotikabrott menas i regel brott mot narkotikastrafflagen (1968:64). Narkotikastrafflagen förbjuder framställande, förvaring, transport, överlåtelse, förvärv och innehav av narkotika, det vill säga "läkemedel eller hälsofarliga varor med beroendeframkallande egenskaper eller euforiserande effekter".

Det finns många olika narkotikaklassade substanser. Den allra vanligast förekommande i Sverige, enligt CANs undersökningar är cannabis. De vanligaste formerna är hasch och marijuana. Även amfetamin och kokain är relativt vanligt förekommande, så också narkotikaklassade läkemedel, främst opioider (smärtstillande läkemedel som Tramadol), eller bensodiazepiner (lugnande läkemedel som Alprazolam) (CAN 2023b). Hero-in, LSD och ecstasy förekommer, men är inte lika utspridda. Utöver de mest etablerade narkotikasorterna förekommer ständigt nya psykoaktiva substanser (NPS). NPS är syntetiska substanser som framställs för att efterlikna kända substanser som cannabis och orsaka liknande effekter. Eftersom det är nya substanser räknas de inte som narkotika tills de utretts och kan läggas till på listan över narkotikaklassade substanser.

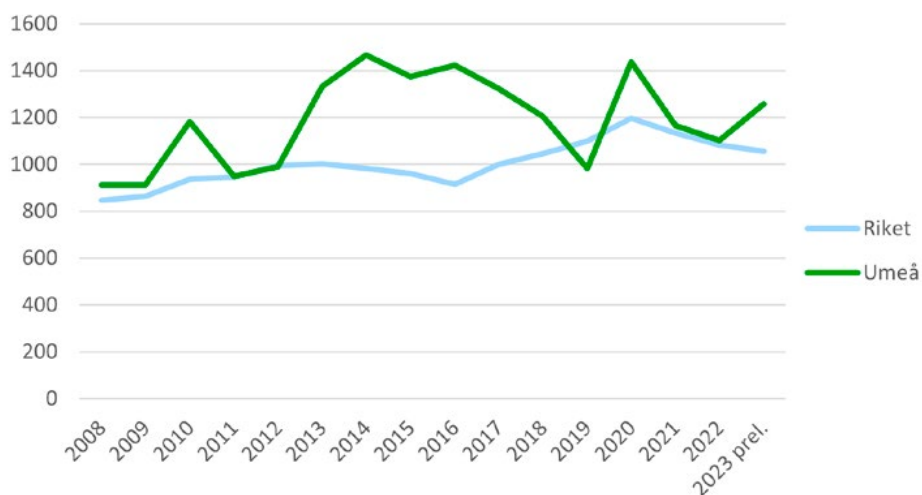
Det är svårt att avgöra hur omfattande narkotikaanvändningen är i Sverige, men enligt CANs bedömning kan den omsätta så mycket som 11 miljarder kronor årligen eller 13,4 miljarder om narkotikaklassade läkemedel inkluderas (CAN 2023a).

Det huvudsakliga problemet med narkotikabrottsligheten är effekten på folkhälsan. De substanser som klassificeras som narkotika har negativ påverkan på hälsan, i synnerhet vid riskbruk. De kan även leda till dödsfall. Enligt det europeiska måttet *drug related deaths* avled 519 personer i Sverige till följd av narkotika (Folkhälsomyndigheten 2024). Men den illegala narkotikahandeln är i sig ett problem, som får negativa samhälleliga konsekvenser.

Narkotikahandeln i Sverige kontrolleras av organiserade kriminella nätverk. Nätverkens territoriella kontroll över lokala drogmarknader är särskilt tydlig när det gäller den fysiska narkotikahandeln. Det gäller alltså narkotikan som erbjuds lokalt av försäljare som antingen levererar narkotikan hem till kunder eller träffar dem ute (försäljning via telefon eller sociala medier har ersatt den tidigare vanligare öppna gatuhandeln) (se Brå 2021b och Umeå kommuns lokala lägesbild, Umeå kommun 2023c). Men även den handel som sker via internet och brevlleveranser har kopplingar till organiserade kriminella nätverk. Vinsterna från den illegala narkotikahandeln går alltså direkt till den organiserade brottsligheten. Konkurrensen om kunder och viljan att "äga" vissa narkotikamarknader leder till konflikter som i sin tur ligger bakom mycket av det dödliga våldet som ökat i Sverige de senaste åren, som exempelvis våldsvågen i Stockholm 2023. Det är alltså en brottslighet som får stora kostnader för samhället.

Enligt statistiken framkommer det att Umeå emellanåt har ett högre antal anmälda narkotikabrott per 100 000 invånare än riket i stort. Trenden är dessutom att antalet anmälningar har ökat över tid, såväl i Umeå som i riket i stort.

Figur 87. Narkotikabrott, uppdelat efter Umeå och riket, anmälda brott per 100 000 invånare

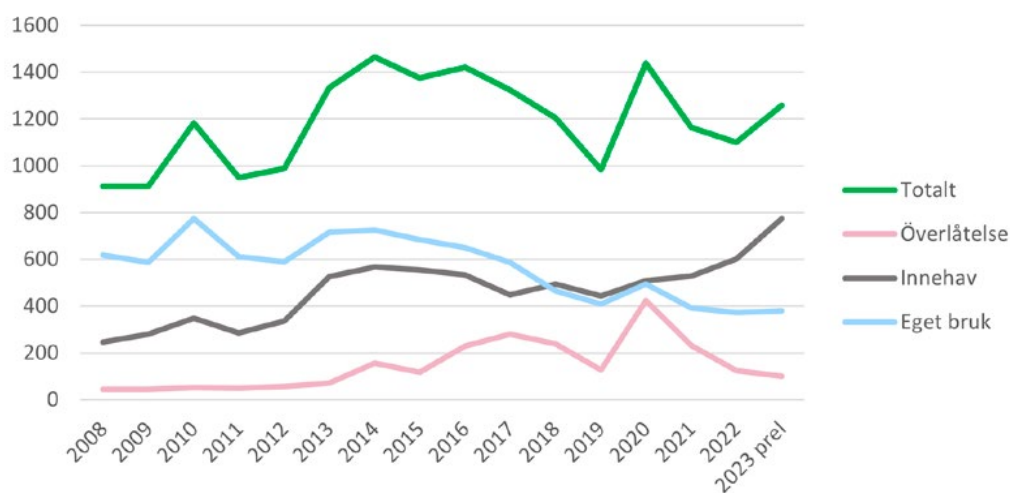

Källa: Brå

I tolkningen av datan är det viktigt att beakta att anmälningarna gällande narkotikabrott är väldigt händelsestyrda. Upp- och nedgångar påverkas främst av omfattningen och resultaten av polisens spanings- och ingripandearbete. Det innebär att en plötslig ökning av antalet brott i regel inte speglar en förvärrad problematik just där och då, utan snarare ett stort tillslag eller en annan händelsestyrd konsekvens. Enligt polisen i Umeå speglar det stora antalet anmälningar i Umeå ambitionsnivån på arbetet. Variationer kan möjligtvis förklaras även av interna processer hos polisen – exempelvis kan uppgången 2012–2013 vara en försenad effekt av ett framgångsrikt ärende där hemliga tvångsmedel användes, och som genererade många uppgifter som senare ledde till åtal. Nedgången av antalet anmälningar 2017–2019 kan kanske härledas till att polisens gatulangnigsgrupp då upplöstes. Även polisens omfattande omorganisation 2015 kan ha påverkat.

Det är dock intressant att notera vissa gemensamma mönster mellan Umeå och riket, exempelvis uppgången 2020 i samband med pandemin. Anmälningarna ökade för flera olika typer av narkotikabrott men anmälningar för överlåtelse av narkotika ökade allra mest under just den här perioden. Från och med 2021 är det däremot anmälningarna för innehav som ökar mest.

Figur 88. Narkotikabrott i Umeå uppdelat efter brottskategori, anmälda brott per 100 000 invånare

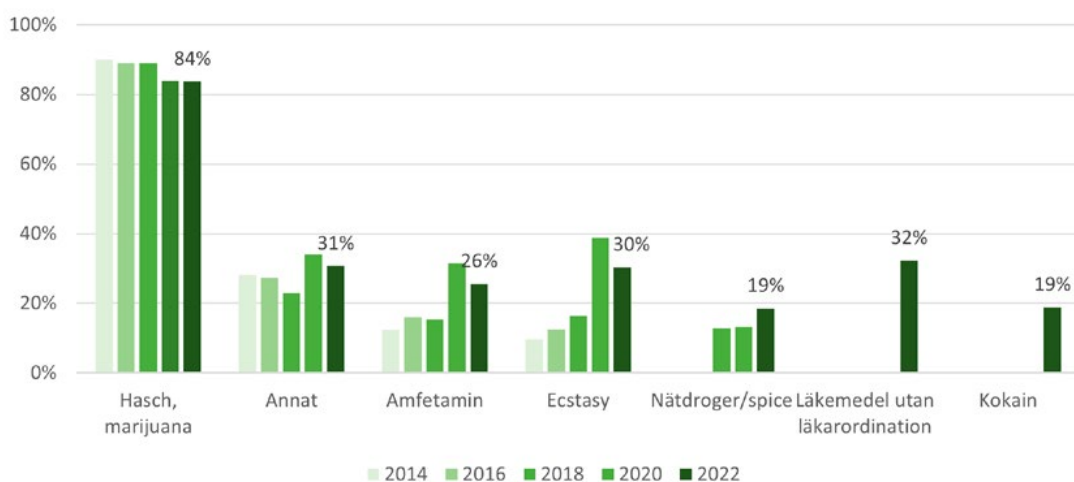
Källa: Brå

Folkhälsoenkäter fångar upp det breda användandet av narkotika i högre grad än polisens data över anmälda brott.

I Umeå har användandet av narkotika, så gott man kan bedöma, legat på lägre nivåer än riket. I folkhälsoenkäten *Jämlika liv* uppgav 3 procent att de använt cannabis under de sista 12 månaderna. För amfetamin, kokain eller ecstasy låg nivån lägre - 0,6 procent av männen svarade att de använt dem de sista 12 månaderna (Umeå kommun 2020a). Bland unga är det 4 procent som uppger att de använt narkotika de senaste 12 månaderna (andelen har minskat sedan 2014) (Umeå kommun 2023a).

I likhet med riket är de vanligaste preparaten hasch och marijuana (84 procent). Sedan narkotikaklassade läkemedel, "annat", ecstasy och amfetamin.

Figur 89. Unga och narkotika. Har du någon gång använt narkotika. Vilken eller vilka slags narkotika?

Källa: Umeå kommun, Unga 2022

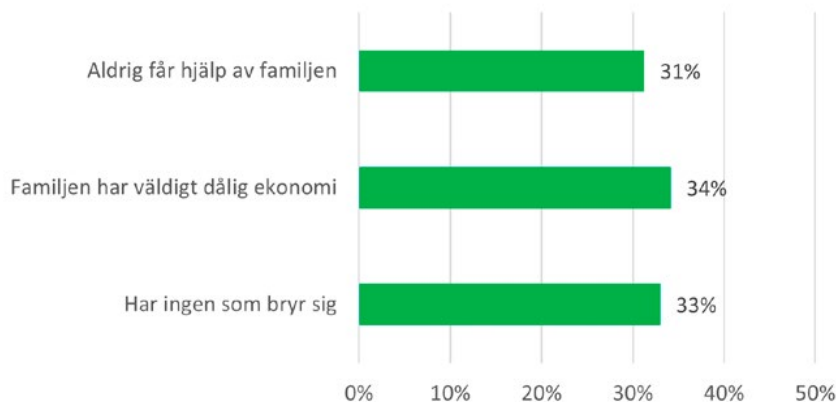
Nya trender när det gäller narkotikaanvändningen i Umeå är att kokainet ökar. Poliser beslagtar större partier än tidigare, och berättar att gatupriset på kokain i Umeå har minskat. Yrkesverksamma från socialtjänsten vittnar om att fler unga använder det, särskilt i festsammanhang. Olika mediareportage har även visat att kokain är vanligt förekommande på krogar i Umeå (Skoglund 2024), en bild som bekräftas av såväl krögare som poliser.

Att "partyknarkandet" är utbrett visar hur tillgängliga narkotikapreparat är, men pekar också på den normaliseringsprocess som pågår i samhället. Allt fler personer, i synnerhet bland unga, har en mer neutral eller positiv attityd till narkotika, en förskjutning som syns i CANs undersökningar. Att använda cannabis anses inte vara någon "big deal", och det är inte ovanligt att använda narkotika i festsammanhang. En förändring som även syns i andra Europeiska länder; och som i EMCDDAs senaste rapport summeras med uttrycket "everyone, everything, everywhere" (EMCDDA 2023).

De yrkesverksamma som intervjuats ser också att utanför festsammanhang använder unga narkotika i andra syften. Det är inte ovanligt att de unga som Ingången träffar också använder narkotika som en sorts "självmedicinering", för att dämpa ångest, sömnsvårigheter eller andra psykiska besvär, som ofta inte fångats upp av sjukvården. Här finns också ett tydligt könsmonster – enligt Ingångens data är det vanligare med illegala läkemedel bland de tjejer som kommer till dem. En utveckling som kanske kan kopplas till det allt sämre psykiska mående bland tjejer som syns i den senaste *Unga*-enkäten (Umeå kommun 2023a).

Överlag verkar det finnas en tydlig koppling mellan psykisk ohälsa, utsatthet och användandet av narkotika. Svarsmönstren i *Unga*-enkäten visar att de som lever i ekonomisk utsatthet eller upplever ensamhet använder narkotika i mycket högre utsträckning än andra ungdomar.

Figur 90. Användningen av narkotika bland unga i Umeå som uppgett att de...

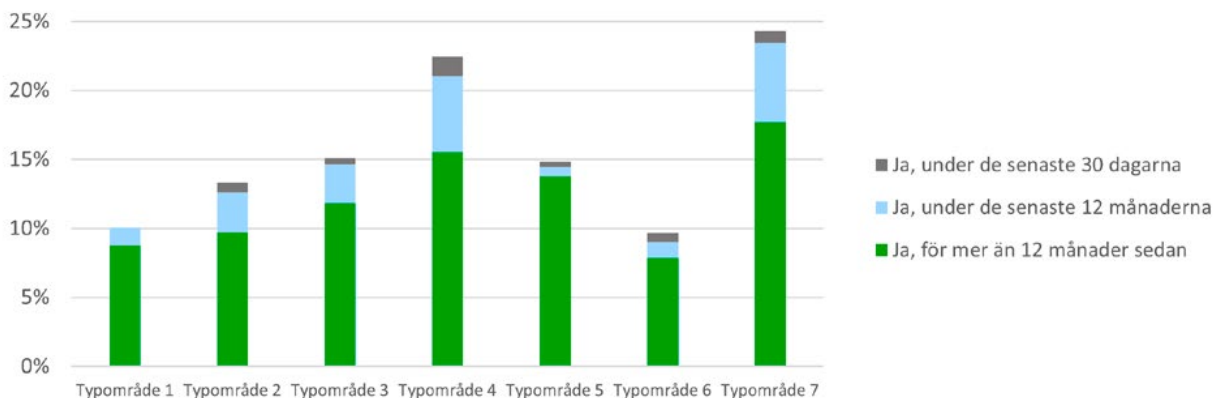
Bland de som uppgett att de använt narkotika.

Källa: Umeå kommun, Unga 2022

För att motverka narkotikabrottslighet är det viktigt att beakta vad det är som driver användandet. Ett förebyggande arbete mot ungas utsatthet kan också få positiva effekter på narkotikaanvändandet.

Kopplingen mellan narkotikaanvändning och socioekonomi är också tydlig i data från *Jämlika liv* (Umeå kommun 2020a). Andelen som använt narkotika i typområde 4 och 7 är mer än dubbelt så stor än andelen som gjort det i typområde 1 eller 6. För att jämföra typområden med stadsdelar i Umeå, [se bilaga 3](#).

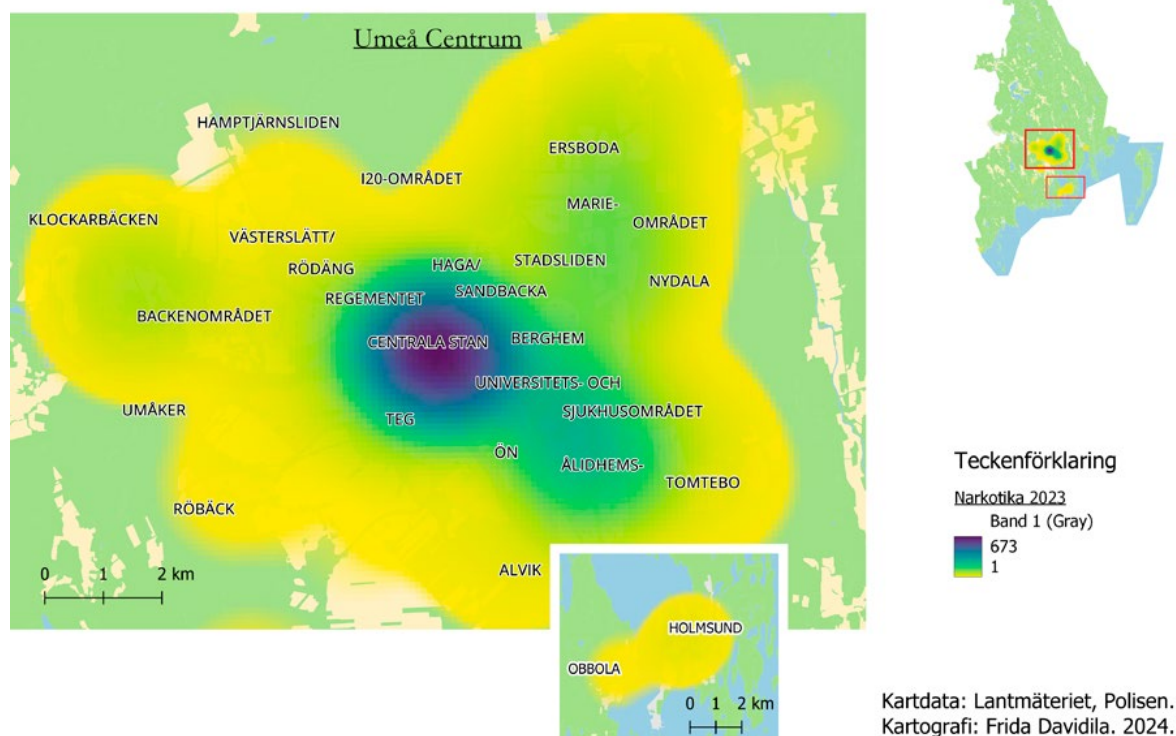
Figur 91. Har du någon gång använt cannabis (hasch eller marijuana)?

Källa: Umeå kommun, Jämlika liv 2020

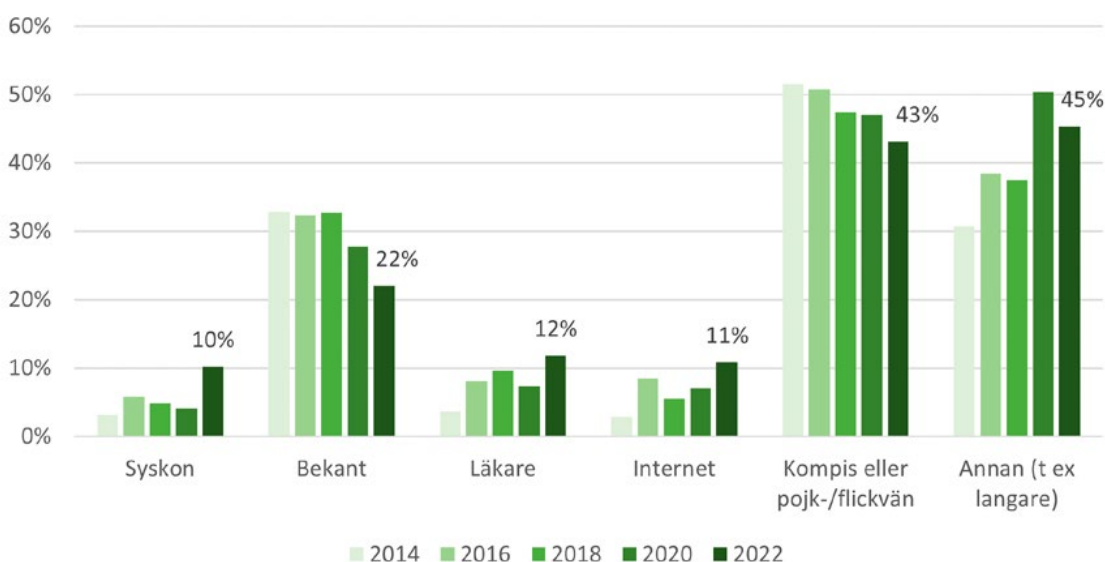
Då narkotikabrottslighetens rumsliga variation visualiseras är det ännu en gång centrum som sticker ut. När det gäller just narkotikabrott är det dock viktigt att beakta att mönstret på kartan också kan spegla var polisen är mest närvarande och därmed upptäcker flest brott. Det är inte en karta över narkotikaanvändningen i Umeå.

Narkotikabrott

Vid frågan om hur de fått tag i drogerna svarade 11 procent av de svarande i *Unga*-enkäten att de fått tag på dem genom internet, 75 procent genom närstående och bekanta, och 45 procent att de fått tag på narkotikan på annat sätt, exempelvis genom en langare (det var möjligt att ange flera olika sätt).

Figur 92. Unga och narkotika. Från vem har du fått tag på narkotikan?

Källa: Umeå kommun, Unga 2022

En bild som framkommer i samtal med yrkesverksamma är att vissa av de unga som själva använder narkotika köper in större partier som de sedan säljer vidare till vänner och bekanta. De unga ser sig inte som en del av kedjan även om de därmed begår ytterligare ett brott när de langar narkotikan vidare.

Utöver den brottslighet som själva införskaftet, användandet och (i vissa fall) försäljningen av narkotika innebär ger narkotika även upphov till annan brottslighet. Yrkesverksamma vittnar om att det finns tjejer med narkotikaberoende som erbjuder sex i ersättning mot narkotika, och att unga under påverkan av narkotika begår brott som misshandel eller drograttfylleri. Personer med beroendeproblem är också kraftigt överrepresenterade bland de som stjälar cyklar i Umeå eller gör inbrott i förråd.

Slutligen är narkotikamarknaden i Umeå tätt sammanflätad med den organiserade brottsligheten. Umeås marknad är attraktiv eftersom det finns en hög andel unga vuxna i befolkningen under universitetets läsår. Därför har nationella kriminella nätverk under det senaste året satsat offensivt på att ta över narkotikamarknaden i Umeå, genom att pressa priserna neråt och tränga ut rivaliserande gäng. Under 2023 kan såväl skjutningen Öst på stan som mordet på Mariehem kopplas till konflikter kring kontroll av narkotikamarknaden.

f. Dopning

Dopningsbrott är brott mot de regler som finns i Dopningslagen (SFS 1991:1969). Den förbjuder all tillverkning, införsel, överlåtelse och innehav av:

- Syntetiska anabola steroider
- Testosteron (och derivat därav)
- Tillväxthormon
- Kemiska substanser som ökar produktion eller frigörelse av testosteron, dess derivat, eller av tillväxthormon

Illegal införsel av dopning bryter mot reglerna i Lagen om straff för smuggling (SFS 2000:1225).

Likheterna mellan narkotika och dopning är att det handlar om substanser som förbjudits på grund av deras negativa effekt på folkhälsan. Skillnaden är att de används av olika skäl och har olika fysiska effekter. Dopningsprodukter ger inget rus, utan syftet är att förändra kroppen för att öka dess fysiska prestationsförmåga. Det innebär också att grupperna som använder sig av substanserna skiljer sig åt.

Det finns en skillnad mellan begreppen **dopning** och **doping**. Med **dopning** menas den otillåtna användningen av de specifika substanser som förbjuds i Dopningslagen. Med **doping** avses även den otillåtna användningen av substanser eller metoder för att förbättra den fysiska prestationsförmågan inom idrotten. Regler kring doping berör alltså många fler substanser, och avgörs inte av svenska lagstiftare utan av världsantidopningsbyrån WADA. (För mer information om skillnaderna, se Folkhälsomyndigheten 2023).

Enligt CAN använder relativt få svenskar dopningsmedel (0,1 procent under 2022). Användarna är främst män i åldersgruppen 19–34. Bland skolungdomar är det ungefär 1 procent av elever i årskurs 9 och gymnasiet år 2 som någon gång använt steroider (CAN 2023c).

Det är dock svårt att hitta tillförlitlig data kring dopning på grund av för lite forskning på området samt bristfällig nationell och lokal uppföljning. Data saknas såväl gällande användning och behandlingsinsatser.

Antalet anmälda dopningsbrott och antalet misstänka har minskat sedan 2011, så även andelen unga som säger sig ha testat, vilket CAN ser som en indikation på att nyrekryteringen av hormondopningsanvändare kan ha bromsat in (CAN 2019).

Anledningen dopningsmedel har förbjudits är deras negativa effekt på hälsan. De har kopplats till svårare acne, förhöjt blodtryck, ökat kolesterol, höjt blodvärde, leverskador, fertilitetsproblem samt allvarliga hjärt- och kärlsjukdomar (CAN 2023bc). Det finns också rapporter om koppling mellan steroider och ökad

aggressivitet, depression och minskad empatisk förmåga, vilket skulle kunna påverka benägenheten att begå brott. Förutom gruppen kroppsbyggare är våldsbrottslingar en annan kategori som i större utsträckning än andra använder sig av steroider.

I Umeå uppger 1 procent av killarna som besvarat *Unga*-enkäten att de någon gång testat dopningsmedel, och 0,5 procent att de gjort det de senaste 12 månaderna (Umeå kommun 2023a). Bland vuxna är det 0,5 procent som använt dopningsmedel de senaste 12 månaderna, en nivå som ligger under riksgenomsnittet (Umeå kommun 2020a).

Den stora majoriteten av alla gym i Umeå är certifierade av RF-Sisu inom ramen för ”100 procent ren hårdträning”, en kvalitetsbeteckning för gym som aktivt motarbetar dopning.

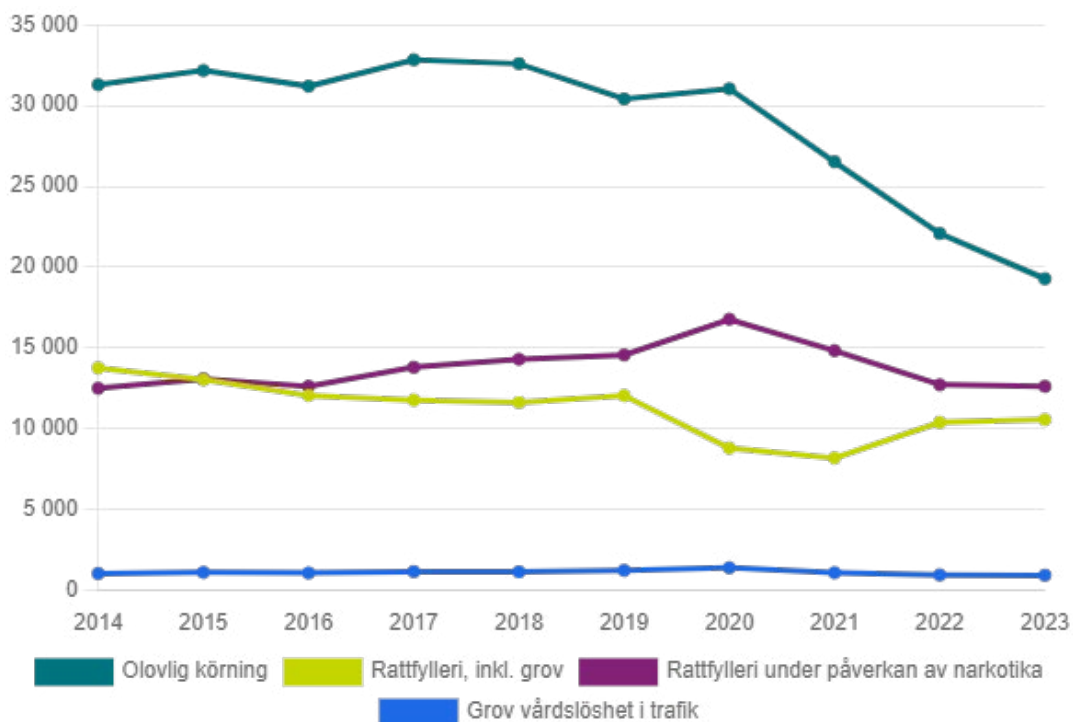
Överlag finns det en brist av bra forskning, samt av nationell och lokal uppföljning, när det gäller dopning.

g. Trafikbrott

Trafikbrott är brott som bryter mot Lagen för straff för vissa trafikbrott (SFS 1951:649). Den fastställer straffen för överträdelse av trafikreglerna, olovlig körning, rattfylla eller drograttfylla. De vanligaste trafikbrotten är olovlig körning och rattfylleribrott.

Nationellt sett har antalet anmälda trafikbrott minskat sedan 2020, en utveckling främst driven av ett minskat antal anmälningar om olovlig körning. Antalet alkoholrelaterade fall av rattfylleri har över tid minskat. Anmälningar om grov vårdslöshet i trafiken har legat på ungefär samma nivå.

Figur 93. Anmälda trafikbrott i riket

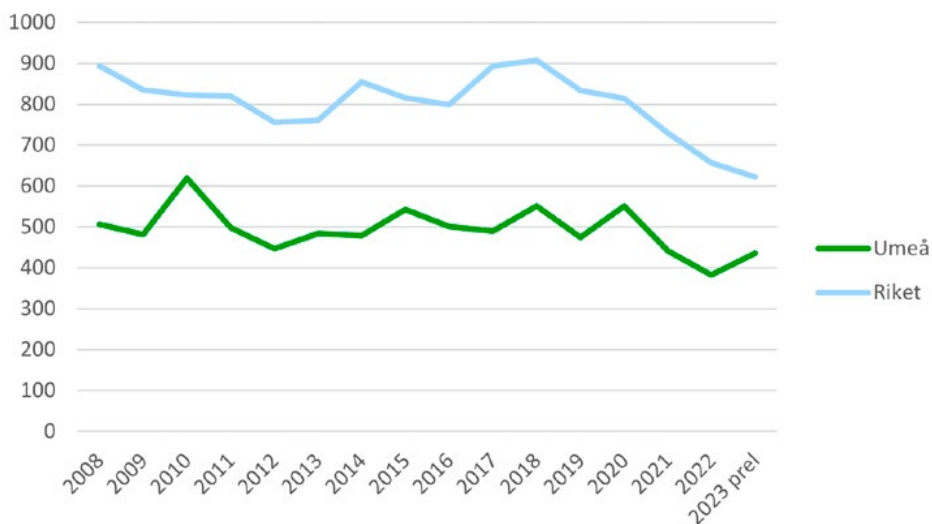
Källa: Brå

Trafikbrott är en händelsestyrd brottskategori där variationer i antal anmälda fall till stor del beror på polisens prioriteringar, och utfallet av polisens spanings- och ingripandearbete.

Nationellt sett utgjorde män 86 procent av de som misstänktes för trafikbrott 2022, en fördelning som inte väsentligt ändrats de senaste 10 åren.

I Umeå har antalet trafikbrott per 100 000 länge legat under nivån för riket, men man ser liknande mönster i utvecklingen (exempelvis en ökning 2019, och en minskning sedan 2021).

Figur 94. Trafikbrott, uppdelat efter Umeå och riket, anmälda brott per 100 000 invånare

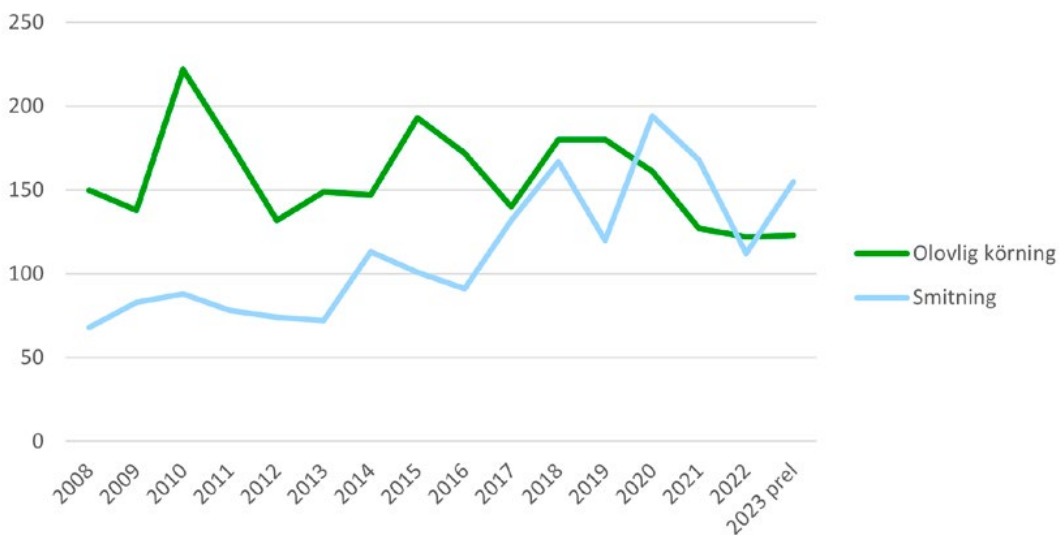

Avser brott mot trafiklagen.

Källa: Brå

De vanligaste trafikbrotten i Umeå 2023 var olovlig körning och smitning, följda av rattfylleri och dro-grattfylleri. Under de senaste tio åren har det skett en förflyttning varmed anmälda fall av olovlig körning minskat över tid, samtidigt som anmälningar om smitning ökat.

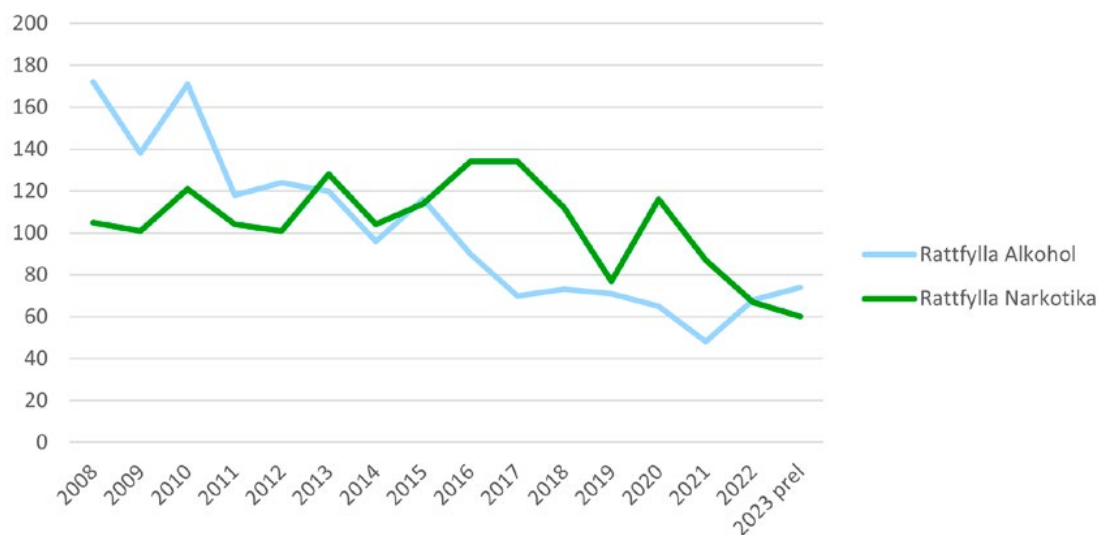
Figur 95. Olovlig körning och smitning i Umeå, antal anmälda brott per 100 000 invånare

Källa: Brå

I Umeå gick antalet anmälda fall av drograttfylla om antalet fall av rattfylla kopplat till alkohol 2013 och har sen dess legat högre. Under 2022 och 2023 låg båda kategorierna på ungefär samma nivå.

Figur 96. Rattfylleri i Umeå, uppdelat efter alkoholpåverkad eller narkotikapåverkad förare, antal anmälda brott per 100 000 invånare

Källa: Brå

Även i Umeå är statistiken över trafikbrott väldigt händelsestyrd. Enligt den trafikpolis vi pratat med var den höga nivån på anmälda rattfyllerier under tidigt 2000-tal direkt kopplat till det större antalet kontroller som utfördes då. 2019 var en all time low eftersom polisen då upphörde med slumpvisa kontroller längs vägarna. På senare år har polisen utfört färre kontroller, men försökt rikta in dem på tider och platser där de förväntar sig att fler kör onyktra, vilket mynnat ut i fler positiva tester per kontrolltillfälle.

Det lägre antalet anmälda brott innebär inte per automatik att färre kör onyktra. Bilden som den polis vi pratat med hade var snarare att problembilden inte förbättrats med åren. När det gäller drograttfylla menade han att den något spretiga kurvan till viss del kan bero på kompetensen hos personalen som är ute och kontrollerar. I avsaknad av snabbtester som kan användas långt vägen är det upp till varje polis att bedöma om en förare är påverkad av narkotika, något som vissa har svårare att avgöra än andra: "Det är väldigt avhängigt hur skicklig polisen är, det är ett hantverk som kräver att man har erfarenhet och har modet att lita på ens känsla". Andra europeiska länder använder sig av snabbtester för att kontrollera för drograttfylla, något som enligt den polis vi pratat med också skulle kunna förbättra upptäckten i Sverige.

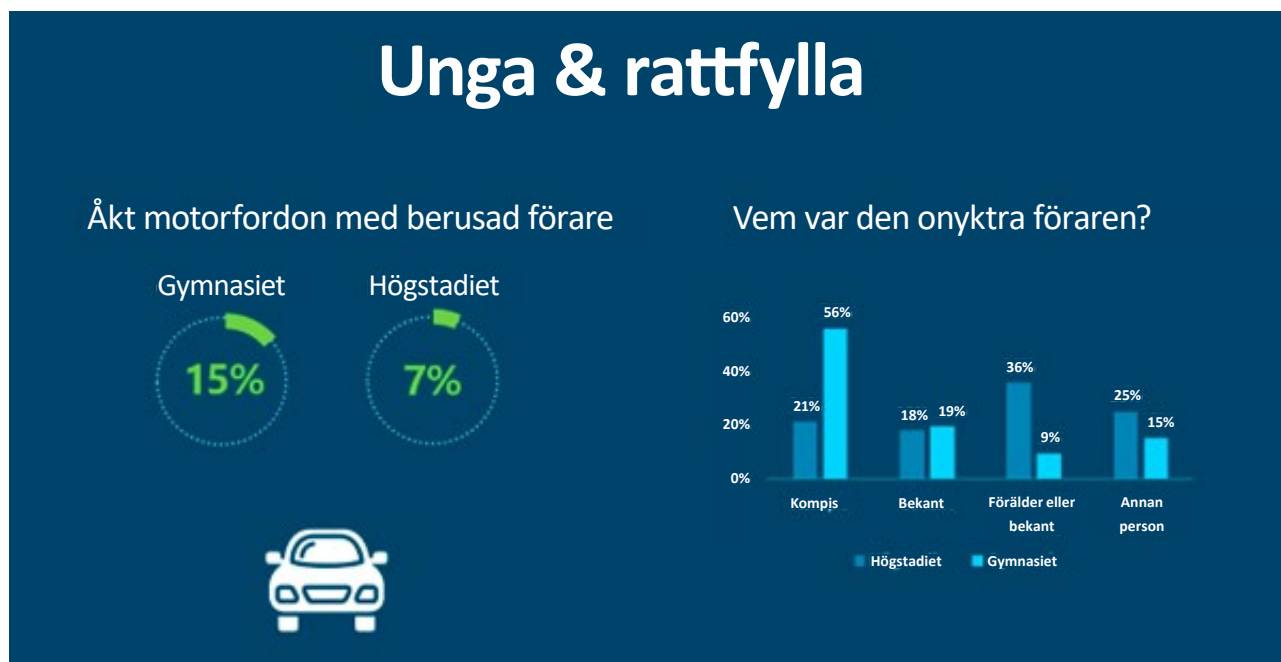
Ett stort problem kopplat till trafiken är hastighetsöverträdelser – det är den vanligaste formen av överträdelse kopplat till trafik, men eftersom påföljden endast är böter syns inte ärendena i den statistik vi tagit del av. Nationellt är lägesbilden att cirka varannan bil i trafiken kör för fort, och även lokalt är hastighetsöverträdelser en stor utmaning eftersom de medför en ökad risk för att människor dödas eller blir svårt skadade i trafiken. Ett annat problem som vår intervjuperson flaggade för var användningen av mobiler i trafiken – alltför många personer kör med telefonen i handen.

När det gäller rattfylla visar den senaste Unga-enkäten att 9 procent av killarna och 10 procent av tjejerna någon gång åkt i ett motorfordon med en berusad förare. I 17 procent av fallen var föraren en förälder eller en släkting (Umeå kommun 2023a). Det är en indikation på att problemen med berusade förare antagligen är betydligt mer omfattande än vad som framkommer från statistiken över anmälda brott.

När det gäller unga och trafikbrott är en annan utmaning i Umeå den problematik som kopplas till motorburen ungdom – det vill säga tonåringar och unga vuxna som regelbundet träffas på offentliga platser för att umgås i eller runt sina fordon. Många har ett aktivt fordonsintresse, andra ser det främst som en livsstil

och en arena för att umgås. I vissa fall ger större ansamlingar av fordon upphov till problem som nedskräpning, drog- och alkoholrattfylla, men också förargelseväckande beteende i form av hög och störande musik från fordon på allmänna platser. Under 2021 och 2022 var störande musik från fordon på natten det främsta skälet till att invånare i Umeå kommun ringde polisen. Det förekommer även problem med bristande säkerhet i fordonen och manipulering av A-traktorer så att de går att köra snabbare än den lagliga gränsen.

Figur 97. Unga om deras erfarenheter av rattfylleri

Källa: Umeå kommun, Unga 2022

C. Brott mot samhällets ordning

a. Vad menas med brott mot samhällets ordning?

I den här sista kategorin har vi samlat brott som inte bara hotar miljön eller människors hälsa, men som på ett mer fundamentalt sätt hotar de principer och värderingar som är det svenska samhällets grundvalar. Det är exempelvis brott som ifrågasätter människors lika värde (som hatbrott), som hotar demokratin (exempelvis terrorbrott) eller brott som på sikt riskerar att äventyra mellanmänsklig tillit eller medborgares tilltro till myndigheter – exempelvis otillbörlig påverkan eller välfärdsbrott.

b. Terroristbrott och våldsbejakande extremism

Det som särskiljer terroristbrott från andra fall av mord eller allmänfarlig ödeläggelse är intentionen. Enligt Terroristbrottslagen (SFS 2022:666) är det brott som begås uppsåtligt, för att injaga fruktan hos befolkningen, tvinga ett offentligt organ att vidta eller avstå från åtgärder, eller destabilisera grundläggande politiska, konstitutionella, ekonomiska eller sociala strukturer i ett land. Ett exempel på terroristbrott är attentatet på Drottninggatan, där fem personer dog till följd av en lastbilsattack mot fotgängare.

Beslutet att genomföra ett terroristbrott grundar sig i regel i en form av våldsbejakande extremism. Med våldsbejakande extremism menas aktörer eller ideologier som inte accepterar grundläggande demokratiska värden, och som rättfärdigar våld eller andra former av brott för att nå sina politiska mål (CVE 2022a). Att ha våldsbejakande extremistiska åsikter är inget brott, men det är ideologier som lätt leder till brottsliga handlingar eftersom de rättfärdigar användandet av våld för att nå sina politiska mål.

Enligt Center mot våldsbejakande extremism (CVE) finns det ett antal våldsbejakande extremistiska rörelser som är aktiva i Sverige. De som i nuläge utgör det största terrorattentatshotet mot Sverige är enligt Säkerhetspolisens analyser den våldsbejakande islamistiska rörelsen och den våldsbejakande högerextrema miljön.

Den våldsbejakande islamistiska miljön är den största i Sverige sett till antal personer. Den har sina rötter i salafismen, en konservativ inriktning inom sunni-islam som eftersträvar sträng könssegregation, förespråkar en värdekonservativ livsstil och är emot demokrati som styrelseskick. Våldsbejakande islamism förespråkar heligt krig (jihad) för att nå sina politiska mål. Miljön består av lösa nätverk av vänner och bekanta. Den växte sig stark under 2010-talet i samband med IS uppgång men tillväxten har sen dess avstannat (för mer information se CVE 2022b). Dådet på Drottninggatan är ett exempel på islamistiskt terroristbrott.

Den våldsbejakande högerextremistiska miljön grundar sig i nazismens ideologi. En viktig bärande princip är att mänskligheten kan rangordnas i olika "raser", varav den "vita" på grund av sin överlägsenhet bör härska över andra underordnade raser. En utbredd konspirationsteori i den här miljön är "det stora folkutbytet", att en global elit ledd av judar aktivt uppmuntrar till invandring från Afrika eller Mellanöstern för att ersätta västvärldens vita majoritet. För att hindra den utvecklingen bör nuvarande demokratiska styren störtas, något som kan påskyndas genom terrordåd vars syfte är att uppmuntra till raskrig (för mer information, se CVE 2022c). Ett exempel på terroristbrott inspirerade av den här ideologin är Anders Berhring Breiviks massmord i Norge.

Den våldsbejakande vänsterextrema miljön motsätter sig det kapitalistiska systemet, som enligt dem upprätthåller förtryckande och fascistiska strukturer i samhället. Därför betraktas såväl högerextremister som politiker, myndigheter och företag som fiender, och målbilden är att krossa kapitalismen och bygga ett mer jämlikt samhälle. Säkerhetspolisen bedömer risken för terroristbrott i den här miljön som låg. Däremot är det sannolikt att människor som rör sig i den här miljön kan involveras i våldsamma kravaller, trakasserier mot meningsmotståndare eller hot mot politiker eller myndighetspersoner (För mer information se CVE 2022d).

Två andra våldsbejakande ideologier som inte identifierats som hot av Säkerhetspolisen men som CVE beskriver är våldsbejakande djurrättsaktivism och våldsbejakande misogyni. Våldsbejakande djurrättsaktivism är en rörelse som vill befria djur från det förtryck och de övergrepp som de anser att samhället utsätter dem för. Till skillnad från majoriteten av djurrättsaktivister menar de att våld är ett legitimt medel för att påskynda djurens frigörelse, och motiverar det genom att hävda en "förlängd självförsvarsrätt", det vill säga att de å djurens vägnar utövar djurens påstådda rätt att skydda sig mot våld (för mer information se CVE 2022e).

Våldsbejakande misogyni är en nyare rörelse, som främst vuxit fram på internet i den så kallade manosfären, och som grundar sig i en vilja att kontrollera kvinnors sexualitet och återinföra mäns överhöghet i det offentliga och i det privata. Misogyna extremister ser feminismen som sin huvudsakliga fiende och rättfärdigar dödligt våld mot kvinnor. "Incelideologin" är en strömning i den här bredare gruppen. Ensamerande incelaktörer har begått terroristbrott i USA och Kanada (Bicett 2023). För mer information se CVE 2022f och CVE 2022g.

I flera av de våldsbejakande miljöerna är det lokala sammanflätat med det globala. Grupperingar i Sverige kan stå i nära kontakt med terroristnätverk baserade i andra länder, påverkas av deras propaganda och ta beslut baserade på deras uppmaningar. Individer behöver inte ens tillhöra någon lokal gruppering för att radikaliseras, den utvecklingen kan nu ske på nätet, genom kontakt med likasinnade eller bara genom att exponeras för ideologins uttryck. Just ensamagerande utgör en stor risk eftersom deras planer är svårare att upptäcka i tid än när terroristbrott planeras av en större gruppering.

Det innebär också att läget i Umeå kan påverkas av utvecklingar i resten av världen. Det har inte skett några terroristbrott i Umeå, men det finns grogrund för våldsbejakande extremism även här.

I den islamistiska miljön finns grupperingar som polisen bevakar, men sedan IS nedgång har även den lokala tillväxten bromsat av. Det är en liten miljö, knuten till vissa kända familjer. Den är stabil men gruppens inflytande och prestige har också minskat i samband med uppmärksammade ekobrottsåtal, som den runt förskolan Bilal (Marklund 2023).

Våldsbejakande högerextremism förekommer i Umeå, knutet till ett fåtal individer, men har inte fått samma fäste i Umeå som i andra norrländska städer. Ett fåtal individer var aktiva på 80- och 90-talen, främst genom att sätta upp klistermärken och genomföra telefonhot. Nordiska motståndsrörelsen kom 2006, attraherade några personer med narkotikaberoende, men utan att få samma fäste som i städer som Skellefteå eller Sundsvall. En utveckling som antagligen beror på historiska och sociologiska faktorer - Umeå utvecklades inte som industristad utan som utbildningsort, och har inte präglats av samma arbetarkultur och klassmotsättningar. Som "röd" stad har Umeå varit svår att få fäste i för högerextrema grupper. Rörelsen tappade styrfart efter några domar om hets mot folkgrupp på nätet.

Våldsbejakande vänsterextremism och djurrättsaktivism är rörelser som lättare etablerat sig i Umeå på grund av stadens historia, men som också de ebbat ut. Umeå var länge ett fäste för militant veganism, särskilt i studentcirkel, vilket ledde till brottsliga aktioner som uppeldade korvkiosker, rödfärg som kastas på pälsjackor och den uppmärksammade sabotagen av företaget Scans lastbilar 1994. Men rörelsen peakade 1996 och har sen dess avtagit.

Den extremism som just nu utvecklas och som Konsultationsforumet är mest uppmärksam på är våldsbejakande misogyni. Det har kommit flera rapporter från skolor om en negativ trend bland vissa killar, som uttrycker beundran för den uttalade misogynisten Andrew Tate, och som har uttalat sig negativt om feminism och jämställdhet. Det handlar inte om någon uttalad rörelse, inte ens om grupperingar, utan snarare om individer som självradikaliseras genom det de läst på nätet. Gränsdragningarna mot andra ideologier är inte så skarpa. De unga som aktualiserats ger uttryck för en otydlig blandning av misogyni och högerextremism (exempelvis genom att klottra hakkors), vilket kan bero på att det inte är ideologin som är ingången, utan snarare ett dåligt psykisk mående och en vilja att chockera som uttrycker sig genom såväl rasistiska som misogynställningstaganden.

Överlag ser Konsultationsforumet en stark koppling mellan våldsbejakande extremism och psykisk ohälsa. I många fall är de som dras till olika extremistiska miljöer eller diskurser personer som redan har en psykiatrisk och/eller kriminell problematik, och som söker ett sammanhang. Därav vikten av att samverka med Region Västerbotten som har den psykiatriska expertisen, och att bygga upp skyddsnät för att fånga in personer i risk för att dras in i negativa sammanhang tidigt. På så sätt förebyggs också risken för extremistiskt våld.

En annan utveckling i Umeå som Konsultationsforumet bevakar är följderna av kriget i Gaza. Även där ser man en sammankoppling av det internationella och det lokala, eftersom konflikten, som flitigt följs i sociala medier, förstärkt lokala motsättningar. Det kommer vittnesmål från judiska företrädare att antisemitiska angrepp kraftigt ökat sedan kriget började. Det finns också indikationer på ökad islamofobi (Haglund 2023). Risken är att en ökad konfliktnivå också kan leda till hatbrott eller andra våldsytringar.

c. Hedersrelaterat våld och förtryck

Den breda definitionen av hedersrelaterat våld och förtryck är att det är ett maktsystem som har sin grund i kulturella föreställningar om kön, makt och sexualitet (Regeringskansliet 2007). I hederskulturer är individen underkastad kollektivet. Såväl män som kvinnor förväntas följa strikta moraliska uppförandekoder, som bygger på en hierarki mellan könen och en strikt kontroll av kvinnors sexualitet. Familjens "heder" är ett kollektivt kapital som påverkas av individuella familjemedlemmars normbrott. Därför bestraffas överträdelse med våld, såväl psykiskt som fysiskt, för att återupprätta familjens heder.

Att ha traditionella värderingar sprungna ur hederskulturer är inte brottsligt. Däremot finns det en koppling mellan mycket hederstunga miljöer och en hel rad brottsliga företeelser som barnaga, våld i nära relation, misshandel, olaga frihetsberövande, sexuellt våld och tvångsgifte (Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck 2020). Själva hederslogiken går också stick i stäv med det svenska samhällets rättsprinciper och grundläggande värderingar. Den svenska demokratin bygger på jämställdhet, respekt för människors lika värde och för individens rätt att forma sitt eget liv. De principerna ifrågasätts av hederskontext där individen förväntas underkasta sig kollektiva värderingar, och där normbrott i värsta fall kan bestraffas i ett informellt rättssystem byggt på våld och förtryck.

Omfattningen och utvecklingen av det hedersrelaterade våldet och förtrycket i Sverige är svårt att bedöma (Socialstyrelsen 2019). Mörkertalet är mycket stort, eftersom det utförs i miljöer som präglas av låg tilltro till myndigheter och starka förväntningar om solidaritet med den egna gruppen.

Statistik över anmälda brott visar att det nationellt sett 2023 anmäldes 28 fall av äktenskapstvång, 55 fall av barnäktenskapsbrott, 13 fall av vilseledande till tvångsäktenskapsresa, 61 fall av anmälda brott för könsstympning och 74 fall av hedersförtryck (se tabell nedan). Detta enligt preliminär statistik. Den reella omfattningen är säkerligen högre.

Tabell 5. Anmälda hedersrelaterade brott uppdelat efter olika brottskategorier, antal

	Äktenskapstvång	Barnäktenskapsbrott	Vilseledande till tvångsäktenskapsresa /äktenskapsresa	Könsstympning	Hedersförtryck
2019	86	-	24	39	-
2020	56	19	7	42	-
2021	51	87	15	59	-
2022	43	72	19	35	56
2023	28	55	13	61	74
2023	28	55	13	61	74

Källa: Brå

Antalet hedersrelaterade aktualiseringar för vuxna hos socialtjänsten i Umeå är relativt lågt. Flest aktualiseringar gällande heder för vuxna gjordes 2021 då 7 ärende aktualiserades.

Tabell 6. Hedersrelaterade ärenden hos socialtjänsten i Umeå, våld i nära relation, antal

	Aktualiseringar heder	Totalt antal aktualiseringar våld i nära relation
2019	0	95
2020	6	79
2021	7	91
2022	3	113
2023	5	166

Källa: Umeå kommun, Socialtjänsten

Antalet hedersrelaterade aktualiseringar hos socialtjänsten i Umeå gällande barn varierar relativt mycket från år till år. Störst inflöde var det under 2021 då 50 enskilda unga aktualiserades.

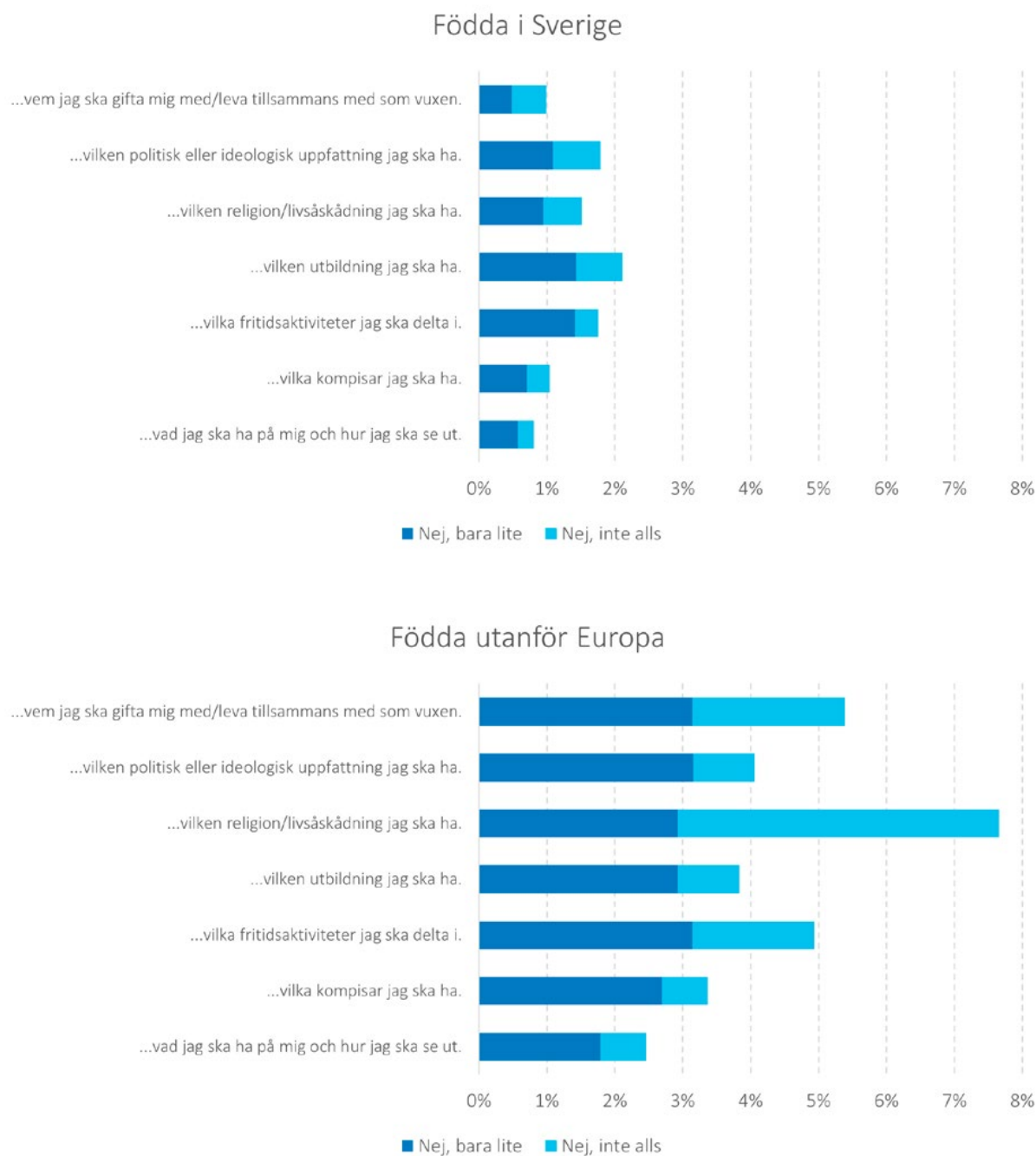
Tabell 7. Hedersrelaterade ärenden för unga 0–20 år hos socialtjänsten, antal

	Aktualiseringar heder	Antal enskilda barn
2019	3	2
2020	18	17
2021	63	50
2022	51	44
2023	22	20

Källa: Umeå kommun, Socialtjänsten

Enkätundersökningarna *Jämlika liv* och *Unga 22* ger en indikation på hur unga och vuxna ställer sig till individuella fri- och rättigheter. I *Unga 2022* anger drygt 5 procent av eleverna som är födda utomlands att de inte själva får välja livspartner och knappt 8 procent att de inte själva får välja sin religion/livsåskådning. För elever födda i Sverige är motsvarande siffror 1 procent och knappt 2 procent.

Figur 98. Unga och deras frihet att själv välja. Uppdelat efter födda i Sverige och födda utanför EU. Jag får själv välja...

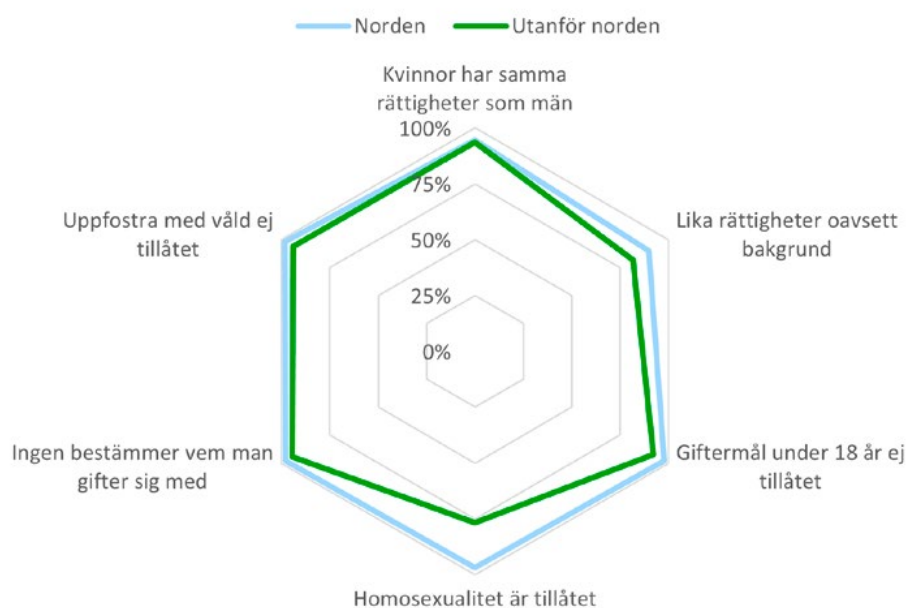

Källa: Umeå kommun, Unga 2022

I *Jämlika liv* framkommer en liknande skillnad i respondenternas svar på frågor som rör individuella fri- och rättigheter beroende på födelseland. Bland de som var födda utanför Norden angav färre att det var bra att barngiftet och barnaga var förbjudet.

Svenska lagar skyddar en rad individuella fri- och rättigheter. Här följer några påståenden om vår lagstiftning och om du tycker att den är bra eller dålig. Redovisning avser de som svarar bra eller mycket bra, uppdelat efter födelseregion.

Figur 99. Enligt svensk lagstiftning...

Källa: Umeå kommun, Jämlika liv 2020

Det är mycket svårt att med säkerhet säga något om utvecklingen av det hedersrelaterade förtrycket i Umeå (för en diskussion av varför, se rapporten *Hedersrelaterat våld och förtryck i Umeå kommun*, Umeå kommun 2022c). Enligt vissa ökar problemet, enligt andra går det i vågor. Enligt Konsultationsforum våldsbejakande extremism är det paradoxalt tystnaden kring frågan som är det riktigt oroväckande, att man hör för lite om pågående hedersförtryck: "den här problematiken har tystnat i Umeå sen 2006. Nu har man nått en sån struktur, en sån mängd personer som kan hålla de här mönstren vid liv att det har blivit tyst. Det har inte blivit mer liberalt. Det har bara blivit för många ögon och öron".

Ett mönster som Konsultationsforum våldsbejakande extremism understryker är att hedersrelaterat förtryck inte bara är ett problem i sig, men att det också finns en stark koppling mellan att växa upp i hedersmiljöer och annan kriminalitet. De personer som utöver hedersförtryck är inte sällan redan kända för polisen på grund av annan kriminalitet, och att växa upp i en sådan miljö måste anses som en stor riskfaktor för framtida kriminalitet. Forumet ser också en koppling mellan hederstunga miljöer och våldsbejakande islamism.

De här kopplingarna innebär att det förebyggande arbete som görs mot hedersrelaterat våld och förtryck, inte minst bland unga, i förlängningen också kan ge andra brottsförebyggande effekter.

c. Hatbrott och diskriminering

Hatbrott och diskriminering drabbar enskilda individer. Men när en judisk familj får sina rutor krossade eller en svensk-irakier inte kallas till intervju på grund av sitt efternamn är angreppet ofta motiverat av deras grupptillhörighet. Därmed blir det också ett angrepp på grundläggande principer som allas lika värde, mångfald och tolerans.

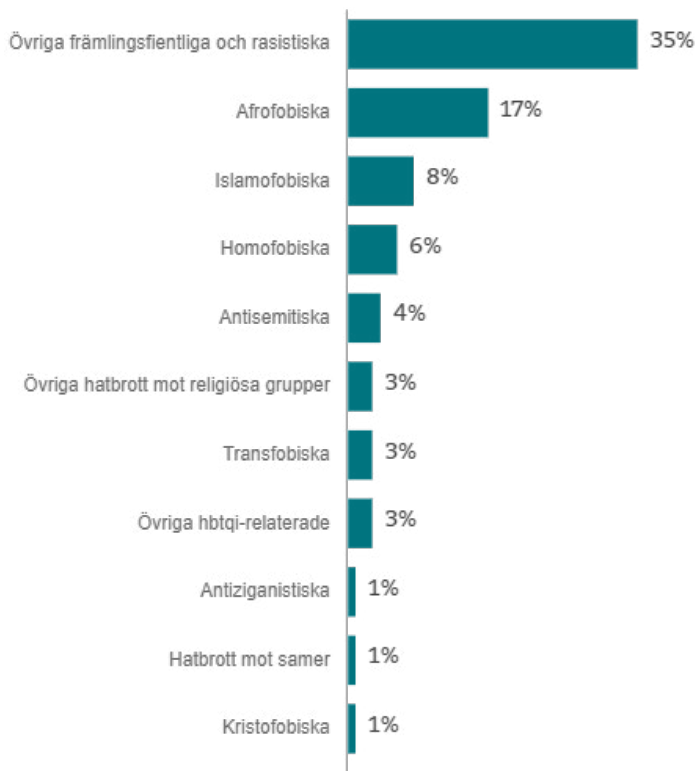
Det finns få datakällor gällande omfattningen och utvecklingen på hatbrott och diskriminering i Umeå. Därför har vi i arbetet med det här avsnittet vi tagit hjälp av Rättighetscentrum Västerbotten och deras rapport *Diskriminering i Umeå – en lägesöversikt* (Rättighetscentrum 2024).

I. HATBROTT

Vad som är ett hatbrott avgörs inte av själva handlingen (exempelvis misshandel eller klotter), utan av motivet bakom. Om gärningspersonens avsikt är att kränka offret på grund av dess hudfärg, etniska ursprung, trosuppfattning, sexuella läggning eller könsöverskridande identitet, då betraktas det som hatbrott, vilket leder till en straffskärpning enligt Brottsbalken 29 kap. 2 § 7 p.

Enligt Brås statistik var antalet anmälda brott under 2022 i Sverige där ett hatbrottsmotiv kunde identifieras 2834. De vanligaste hatbrotten hade främlingsfientliga eller rasistiska motiv (35 procent) följt av afrofobiska (17 procent) eller islamofobiska motiv (8 procent).

Figur 100. Hatbrott uppdelat efter kategorier, anmälda brott i Sverige 2022, andelar

Källa: Brå

De vanligaste brottstyperna var:

- ofredande (24 procent)
- skadegörelse (19 procent)
- hets mot folkgrupp (19 procent)
- olaga hot (12 procent)

De vanligaste brottsplatserna var allmän plats (20 procent) samt i eller i anslutning till de utsattas hem (17 procent).

När det gäller själva tillvägagångssättet utgjordes 33 procent av verbala attacker eller andra icke-fysiska kränkningar och 32 procent av skadegörelse. 16 procent av attackerna involverade fysiskt våld.

För 2022 hade polisregion Nord 204 anmälda hatbrott, vilket är 23 fall per 100 000 invånare.

Tabell 8. Anmälda hatbrott i Sverige 2022 uppdelat per polisregion

Polisregion	Antal	Per 100 000 invånare
Bergslagen	197	22
Mitt	224	23
Nord	204	23
Stockholm	701	28
Syd	647	32
Väst	430	21
Öst	260	23

Källa: Brå

Men enligt polisens egen beskrivning är det ett ofullständigt mått eftersom få hatbrott anmäls.

Det finns dock många kvalitativa vittnesmål om att hatbrott sker i Umeå. I de berättelser som Rättighetscentrum Västerbotten samlade in under sitt projekt Rättighetsvandring mellan 2019-2020 förekommer många exempel på hatbrott, exempelvis kränkningar utifrån etnisk tillhörighet eller religion:

”Jag var i stan och handlade på Coop med min son 5 år. Jag står vid grönsakerna och ser en svensk man bredvid. Jag tycker inte om det. Mannen står nära och tittar. Jag vänder mig och frågar vad det är. Han säger Ni är så jävla fula. Du förstör mitt land. Sen tar han tag och i min hijab. Det står folk omkring och ser. Jag blir jätteledsen.” (Rättighetscentrum Västerbotten 2020)

Enligt Rättighetscentrum Västerbotten förekommer hatbrott som verbala ifrågasättanden, våld och kränkande bemötanden i Umeå, inte minst i kollektivtrafiken och på allmänna platser som Vasaplan, och risken för att utsättas för dessa påverkar människors rörelsemönster.

Det förekommer också misstänkta hatbrott i form av hot och skadegörelser som drabbar de muslimska, judiska och samiska minoriteterna.

I. DISKRIMINERING

Olaga diskriminering - orättvis behandling på grund av ens grupptillhörighet - kan utgöra ett hatbrott.

Enligt Brottsbalken kan en näringsidkare, anställd i allmän tjänst eller anordnare av allmän sammankomst dömas för olaga diskriminering om de diskriminerar någon på grund av deras ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung, trosbekännelse, sexuella läggning eller könsöverskridande identitet (16 kap. 9 §).

För att någon ska fällas enligt Brottsbalken måste brottet vara avsiktlig, vilket innebär att det är svårt att stärka olaga diskriminering enligt Brottsbalken. Missgynnande enligt diskrimineringslagen (SFS 2008:567) förutsätter däremot inte avsiktlighet. Det krävs dock att en person utsatts på grund av någon av de sju diskrimineringsgrunderna som identifieras i lagen (kön, könöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder). Personen

måste också utsättas på ett av de sätt som beskrivs i lagen (direkt diskriminering, indirekt diskriminering, bristande tillgänglighet, trakasserier, sexuella trakasserier, instruktion att diskriminera eller repressalier). Lagen specificerar också krav på skyldighetsbärare att förebygga diskriminering genom aktiva åtgärder. Eftersom Diskrimineringslagen inte är en straffrättslig utan en civilrättslig lag ligger ansvaret att utreda överträdelsen och eventuellt betala ut ersättning på den ansvariga huvudmannen.

Hur omfattande diskrimineringen är i Sverige är svårt att skatta. Den statistik som Diskrimineringsombudsmannen (DO) årligen redogör för fångar bara upp anmälda fall (DO 2024). Mörkertalet är stort. De vanligaste kategorierna när det gäller diskriminering är diskriminering utifrån funktionsnedsättning eller etnisk tillhörighet - de utgör merparten av de fall som inkommer till DO.

När det gäller läget i Umeå har antalet diskrimineringsärenden som inkommer till Rättighetscentrum Västerbotten och som handlar om elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF) markant ökat de senare åren. De flesta fall handlar om bristande tillgänglighet som avser anpassningar i skolmiljön, åtgärder i undervisningen eller extra personalresurser. Enligt Rättighetscentrum Västerbotten är stödet till elever med NPF ofta otillräckligt, en brist som frekvent kompenseras genom att i stället införa anpassad skolgång. Det förekommer också ärenden där skolor inte tillräckligt skyndsamt utrett elevers behov, eller upprättat åtgärdsprogram. När åtgärdsprogram upprättas är de inte sällan bristfälliga och utvärderas inte. NPF-elev-erna utgör 22 procent av alla elever som inte klarar grundläggande gymnasiebehörighet i Umeå. I Umeå har en NPF-elev i snitt 3,5 F i sitt utgångsbetyg jämfört med 0,9 för elever utan NPF (Rättighetscentrum Västerbotten 2024). De är också överrepresenterade när det gäller psykisk ohälsa. I Umeå har 4,5 procent av alla elever med NPF i årskurs 9 försökt begå självmord jämfört med 0,8 procent bland elever i årskurs 9 utan NPF. (Rättighetscentrum Västerbotten 2024)

Även vuxna i Umeå diskrimineras på grund av neuropsykiatriska funktionsvariationer. Det kan handla om bristande anpassningar på arbetsplatsen, eller arbetstagare som på grund av NPF omplacerats till mindre kvalificerade arbetsuppgifter. I flera ärenden är det Umeå kommun som är arbetsgivare.

Rättighetscentrum Västerbotten får också in många ärenden som rör diskriminering utifrån religiös eller etnisk tillhörighet. Elever i Umeås skolor diskrimineras exempelvis under ramadan, när det förekommer att skolpersonal ifrågasätter elevers religiösa identitet eller försätter dem i situationer där de tvingas bryta sin fasta. Elever trakasseras också av jämnåriga utifrån deras etniska tillhörighet, och det finns exempel där sådant påtalats för skolledningen utan att en utredning skett. I vissa ärenden har elever som påtalat diskriminering också utsatts av repressalier från lärare. Även vuxna diskrimineras på arbetsplatsen på grund av sin etniska eller religiösa tillhörighet. Rättighetscentrum får återkommande ärenden där personer trots överlägsna meriter sällas bort i rekryteringsprocesser. Det förekommer också att arbetstagare inom Umeå kommun ombetts avlägsna sina religiösa symboler på arbetsplatsen. Andra vanliga ärenden är anställda som upplever sig missgynnade vid schemaläggning av arbetstider eller vid lönesättning, jämfört med kollegor med svensk bakgrund (Rättighetscentrum Västerbotten 2024).

d. Ekobrott och bidragsbrott

Det svenska samhället bygger på värderingar som solidaritet och tillit. Människor accepterar förhållandevis höga skatter på sina inkomster, för att i gengäld få tillgång till välfärdstjänster. Därför är de brott som utnyttjar välfärdssystem eller snedvrider den ekonomiska konkurrensen på arbetsmarknaden farliga ur ett samhällsperspektiv, eftersom de riskerar att underminera människors tillit, och i förlängningen deras vilja att bidra till den gemensamma välfärden (Glans 2023b). Om alltför många personer utnyttjar systemet genom ekobrott eller liknande brottslighet kommer det påverka andras vilja att fortsätta bidra. Därför är kampen mot den ekonomiska brottsligheten särskilt angelägen.

Med ekobrott menas brott som sker inom ramen för en legalt bedriven näringsverksamhet. De vanligaste formerna av ekonomisk brottslighet är skattebrott och bokföringsbrott, som utgör ungefär 90 procent av alla misstänkta ekobrott. Enligt Ekobrottsmyndigheten handlar de flesta ärenden om småföretag, men det förekommer även fall som handlar om större, seriösa verksamheter som medvetet begår brott, eller där

själva företagsidén är brottslig. Andra vanliga typer av ekobrott är förskingring, insiderbrott, trolöshet mot huvudman och mutbrott.

Skattebrott handlar i första hand om att undanhålla inkomster. Den vanligaste formen är svartarbete, och vissa branscher är ständigt återkommande: byggbranschen, städbranschen, yrkestrafiken, åkerier samt vanliga "kontantbranscher" som restauranger eller frisörer (Brå 2023h). Under de senaste decennierna har efterfrågan på lågkvalificerad arbetskraft varit hög inom många branscher, vilket lett till höga inflöden av utländsk arbetskraft. Vanliga brott kopplade till utländsk arbetskraft har varit olaglig handel med arbetstillstånd, och identitetsbrott där arbetstagare använt sig av falska identiteter för att få anställning. Just användningen av falska eller kapade identiteter är ett problem som ökat på 2020-talet, eftersom digitala överföringar och bank-ID gjort det lättare att använda falska identiteter utan att behöva anlita fysiska personer som målvakter (Brå 2023h).

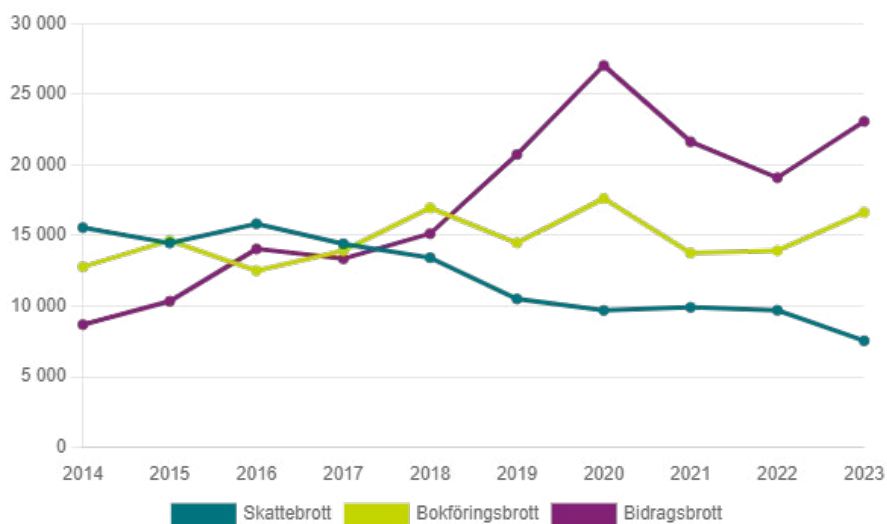
Svartarbete är ett allvarligt problem ur två perspektiv: dels resulterar det i en snedvriden konkurrens och uteblivna skatteintäkter för staten, dels leder det till en systematisk exploatering av utsatta människor. Vanliga missförhållanden är utebliven lön, en avsaknad av försäkringsskydd, långa arbetsdagar, farliga arbetsmiljöer och dåliga boendeförhållanden (se Polismyndigheten 2019).

Bidragsbrott är en annan kategori av ekobrott, som består av att felaktigt ansöka om bidrag, ersättningar, pensioner eller lån från organisationer som Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Centrala studie-stödsnämnden, Migrationsverket, Arbetsförmedlingen, kommuner eller arbetslöshetskassor. Särskilt omfattande bidragsbrott, som pågått under lång tid eller där utbetalningarna varit stora, betecknas som välfärdsbrott (SOU 2017:37). På senare år har brottsligheten gått från att ha varit individcentrerad (brott begicks av enskilda personer som var systemens mottagare) till att begås av utförare, i form av föreningar eller företag. Kommuner är attraktiva måltavlor när det gäller välfärdsbrott eftersom kommuner och regioner sammanlagt betalar ut större belopp än staten till privata utförare av välfärdstjänster (Brå 2022). Upphandlingar av välfärdstjänster, men också föreningsbidrag, utnyttjas av kriminella aktörer. Mycket av brottsligheten har koppling till nationell och internationell organiserad brottslighet.

Kopplingen till organiserad brottslighet, som tjänar stora pengar på ekobrott och bidragsbrott, är ett extra skäl att myndigheter på senare tid intensifierat arbetet med att förebygga och bekämpa ekobrotten, eftersom det arbetet därmed också försvagar de kriminella nätverken.

När det gäller utvecklingen och omfattningen av ekobrottsligheten i Sverige tillhandahåller Brå statistik om antal anmälda brott.

Figur 101. Ekobrott i riket uppdelat efter olika brottskategorier, antal anmälda brott, antal

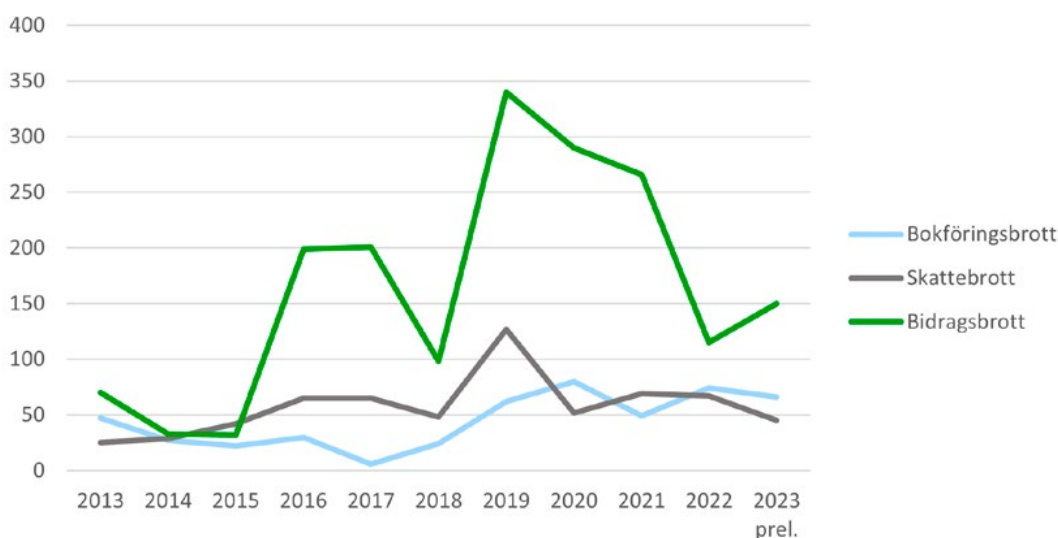

Källa: Brå

Brå poängterar samtidigt att utvecklingen snarare speglar organisationernas kontrollsystem än brottslighetens omfattning. Eftersom vissa brott handlar om en stor mängd enskilda ärenden kan det också orsaka stora variationer i statistiken.

I Umeå kommun framkommer en liknande dominans av bidragsbrotten rent antalsmässigt. Variationen mellan antalet anmälda brott varierar dock mycket från år till år.

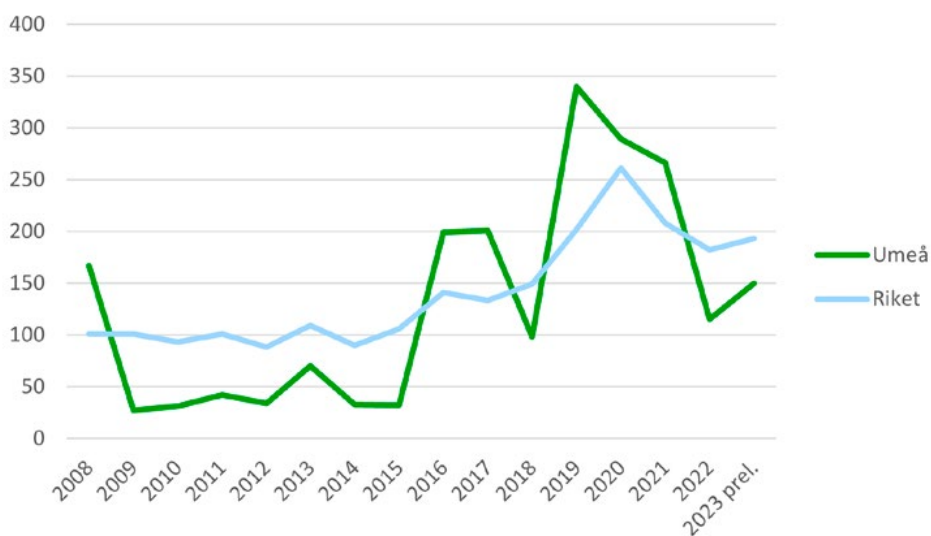
Figur 102. Ekobrott i Umeå uppdelat efter olika brottskategorier, antal anmälda brott per 100 000 invånare

Källa: Brå

I likhet med riket syns en mer stabil utveckling på anmälda bokföringsbrott och skattebrott i jämförelse med bidragsbrotten. Antal anmälda bidragsbrott toppade 2019. Det var då en hög nivå av anmälda bidragsbrott i Umeå även jämfört med riket. Under perioderna 2015–2017 samt 2019–2021 låg Umeå klart över nivån för riket på antal anmälda bidragsbrott per 100 000 invånare. Mellanstora städer, som Umeå, tenderar dock att ha mer variationer i sina kurvor än riksnittet.

Figur 103. Bidragsbrott uppdelat efter Umeå och riket, antal anmälda brott per 100 000 invånare

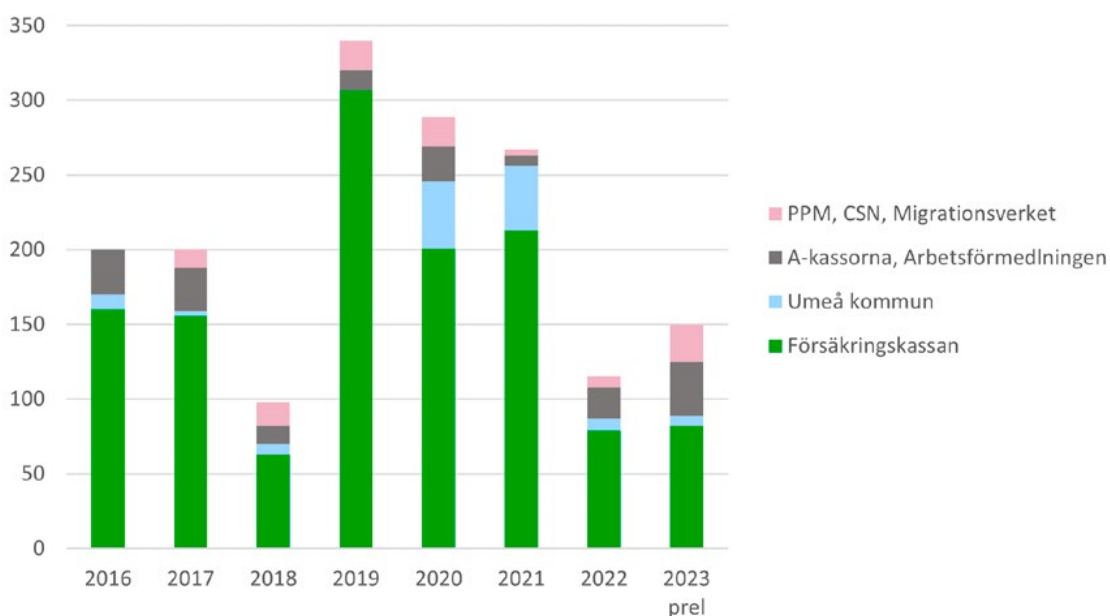

Källa: Brå

Intressant är att det ändå verkar finnas en gemensam utveckling av bidragsbrotten. Den skarpa ökningen 2019 i Umeå följdes av en ökning 2020 för riket. I såväl Umeå som riket minskade sedan antalet anmälda bidragsbrott.

Vid en närmare anblick på vad som drev ökningen av bidragsbrott i Umeå är det tydligt att den bidragande orsaken var brott mot Försäkringskassan, alltså bidragsbrott mot en nationell myndighet (se diagram nedan). Många av de brott som anmäls i Umeå hade en tydlig koppling till nationella myndigheter. Det kan indikera att brottsligheten riktat in sig på just de här systemen, kanske utifrån en nationell trend bland den organiserade brottsligheten. Försäkringskassan är också en ganska given måltavla för den organiserade välfärdsbrottsligheten, utifrån de stora belopp som myndigheten delar ut årligen. Men ökningen 2019 i Umeå och 2020 i riket kan också spegla ett förstärkt kontrollarbete internt på Försäkringskassan. Kunskapen och medvetenheten om välfärdsbrottslighet i myndighetssverige har ökat de senare åren.

Figur 104. Bidragsbrott i Umeå uppdelat efter olika myndigheter och kommun, antal anmälda brott per 100 000 invånare

Källa: Brå

Även i Umeå kommun har arbetet med att identifiera och förhindra bidragsbrott och ekobrott intensifierats sedan 2022. Umeå kommun har på uppdrag från politiken förstärkt det förebyggande arbetet mot välfärdsbrott, ett arbete som leds av Säkerhetsavdelningen som under 2023 gjort en kartläggning av sårbarheter i kommunens olika förvaltningar.

Det kommundemensamma arbetet mot arbetslivskriminalitet har också förstärkts, exempelvis genom insatsen LOS (Lokal operativ samverkan) där polis, kommun, Arbetsmiljöverket och Kronofogden tillsammans gör oanmälda tillsynskontroller i verksamheter där ekobrott är vanligt förekommande (exempelvis restauranger eller biltvättar). De insatser som redan utförts har uppdagat arbetsmiljöbrott (bristande säkerhet, illegal arbetskraft) men också vapenbrott och kopplingar till annan kriminell aktivitet. Det förstärka arbetet mot eko- och välfärdsbrott är ett sätt att komma åt de kriminella nätverk som är etablerade i Umeå, och inte sällan använder företag för att tvätta pengar och olagligt sälja arbetstillstånd. I Umeå finns även ett statligt Center mot arbetslivskriminalitet (AKC) och ett regionalt underrättelsecenter (RUC) som samexisterar med LOS.

Förstärkningen av det förebyggande arbetet men också av tillsynen kan leda till en ökning av antalet anmälda brott i Umeå under kommande år, en ökning som då skulle vara ett friskhetstecken eftersom det pekar på ett mer aktivt arbete med att förhindra den här typen av brottslighet.

h. Otillbörlig påverkan

Otillbörlig påverkan är ett samlingsbegrepp för olika sorters brott, som utförs i syfte att påverka de beslut som tas av tjänstepersoner eller förtroendevalda. Vanligt förekommande brott som utgör otillbörlig påverkan är exempelvis hot, trakasserier, skadegörelse, våld och korruption. Det som gör exempelvis ett hot eller skadegörelse till otillbörlig påverkan är syftet, att de inte utförs i vredesmod eller som ett uttryck av andra känslor, utan specifikt för att påverka ett beslut.

Det som gör otillbörlig påverkan till ett hot för hela samhället är att det kan påverka människors tillit till institutioner. Den höga mellanmänniska tilliten som kännetecknar det svenska samhället vilar bland annat på övertygelsen att tjänstemän är opartiska i sina beslut. I regeringens nya strategi mot organiserad brottslighet beskrivs otillbörlig påverkan som ett mycket allvarligt problem just för att "rättsstat och lagstyre, opartiskhet, kompetens, icke-diskriminering, omutbarhet och meritrekrytering av tjänstemän är centrala principer för att uppnå kvalitet i styrningen av samhällen" (Regeringskansliet 2024). När en tjänsteman eller en förtroendevald hotas eller korrumpas till att ändra ett beslut begränsas alltså inte skadan till det specifika beslutet, utan indirekt är det hela rättsstaten som hotas. Det är det som gör det förebyggande arbetet mot otillbörlig påverkan så centralt.

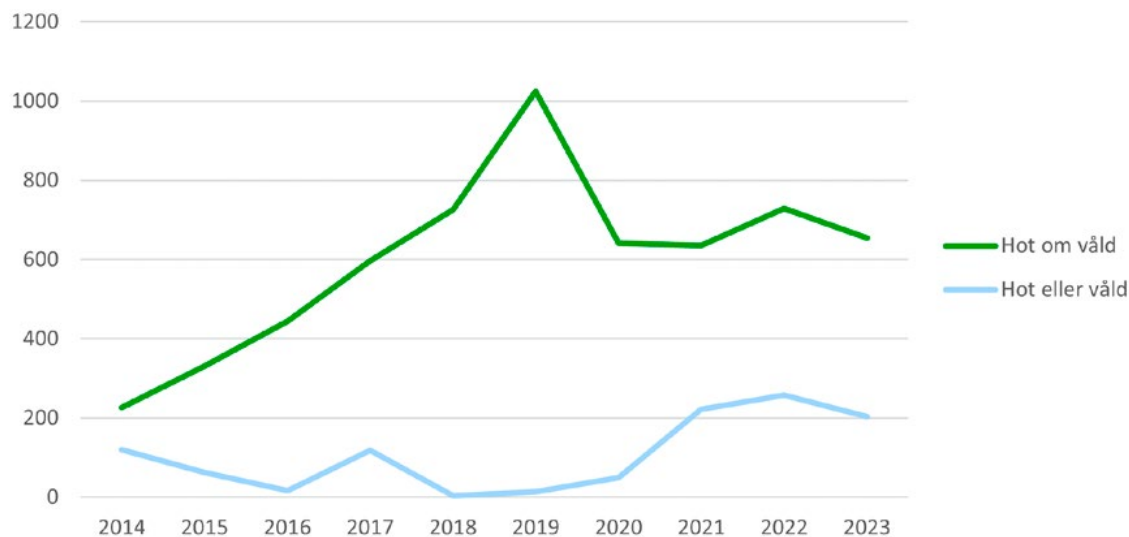
Vanliga exempel på otillbörlig påverkan är exempelvis hot mot tjänstepersoner som handlägger ärenden rörande barn och unga (exempelvis beslut kring omhändertaganden av barn), försök att påverka beslut rörande tillstånd, hatkampanjer riktade mot specifika politiker för att få dem att ändra ställning. I den senaste kartläggningen av otillbörlig påverkan från Brå som gjordes 2016 framkom att trakasserier var den vanligaste formen (exempelvis obehagliga telefonsamtal, okvädningsord, självmordshot), följt av hot, våld och skadegörelse. Den vanligaste typen av påverkare var personer som uppfattades vara i en desperat situation eller ha en psykisk störning, följda av rättshaverister, extremister eller aktivister drivna av sakfrågor. (Brå 2016)

Den sista kategorin av påverkare – personer inom organiserad brottslighet eller förortsbaserade nätverk – utgör ett hot som sedan rapportens publicering 2016 fått alltmer uppmärksamhet. Det finns många rapporter om att kriminella nätverk påverkat handläggare i sina beslut, genom hot om våld eller annan vedergällning. Ett exempel är biblioteks- och fritidspersonalen i Hammarkullen i Göteborg, som inte vågade anmäla narkotikahandel och hot från minderåriga kriminella, av rädsla för repressalier (Sandstig 2023).

Ännu mer insidiösa är de påverkansförsök som inte utgörs av våld och frontala hot, utan som använder korruption och infiltration som medel. Eftersom kriminella nätverk ofta vill undvika den uppmärksamhet som kan uppstå vid hot försöker de i stället muta till sig fördelaktiga beslut, eller placera personer från deras eget nätverk i nyckelpositioner inom myndigheter eller kommunala förvaltningar (Brå 2024). Sådana infiltrationsstrategier är ett uppmärksammat problem inom myndigheter som Migrationsverket eller Försäkringskassan, men också inom bankväsendet, mäklarbranschen, revisions- eller advokatbyråer eller svenska hamnar, där insiders möjliggör smuggling (Regeringen 2024).

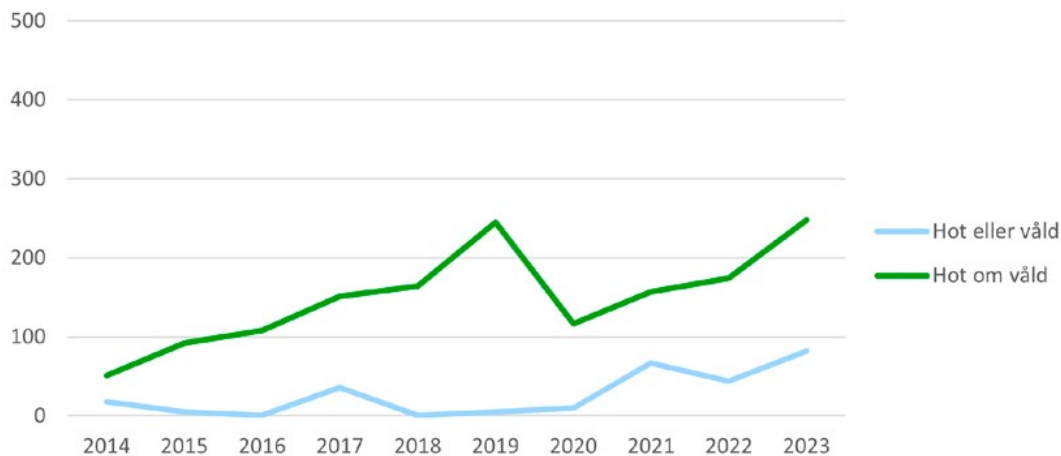
Det finns begränsat med underlag när det gäller omfattningen och utvecklingen av otillbörlig påverkan i Umeå. Ett ofullständigt men ändå intressant mått är statistik från Stella, kommunens rapporteringssystem för arbetsmiljöavvikelser, exempelvis skador, hot eller våld. Det kan ge en bild av det våld alternativt hot om våld som tjänstepersoner inom Umeå kommun utsätts för. Siffror för 2023 visar att "hot om våld" var relativt vanligt förekommande. Flest anmälningar gällande hot om våld i kommunen inkom 2019. Faktiska fysiska skador som uppstått till följd av hot eller våld rapporteras som "hot eller våld".

Viktigt att beakta när det gäller tolkningen av data från Stella är att ökade anmälningar mycket väl kan reflektera ett förbättrat kvalitetsarbete internt hos verksamheterna, varmed fler anmäler hot eller våld. För att förstå vad som driver ökningen behövs en fördjupad kartläggning av problemet.

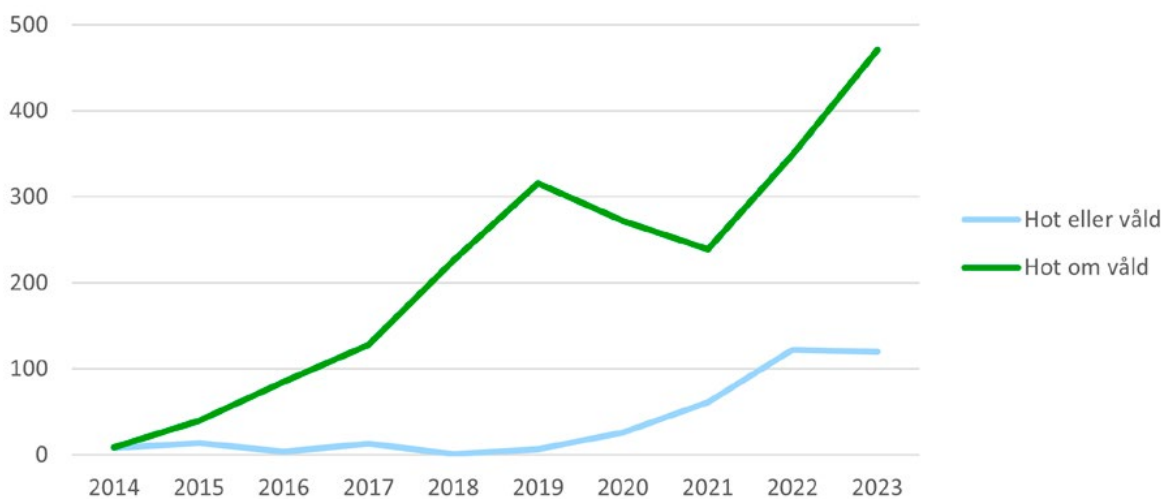
Figur 105. Anmälningar om arbetsmiljöhändelser, hela Umeå kommun, antal

Källa: Umeå kommuns system för arbetsskador, tillbud och arbetsmiljöbrister, Stella

Sett till specifika nämnder framträder en ökning av händelser inom socialtjänsten, men särskilt inom för- och grundskolan:

Figur 106. Anmälningar om arbetsmiljöhändelser, Individ och familjeomsorgsnämnden, antal

Källa: Umeå kommuns system för arbetsskador, tillbud och arbetsmiljöbrister, Stella

Figur 107. Anmälningar om arbetsmiljöhändelser, För- och grundskolenämnden, antal

Källa: Umeå kommuns system för arbetsskador, tillbud och arbetsmiljöbrister, Stella

Ett annat område där en fördjupad kartläggning skulle behövas är hot mot förtroendevalda. Den utsattheten fångas inte upp av Stella, och samtidigt pekar mycket på att hat mot förtroendevalda är ett ökande problem.

Nationellt finns det enkäter som fångar upp utsattheten. Politikernas trygghetsundersökning (PTU) från 2023 visar att 29,5 procent av de förtroendevalda under 2022 blev utsatta för någon form av hot, trakasserier, våld, skadegörelse eller stöld. Det framkom även att utsattheten är något större hos kvinnor än hos män, och större hos yngre förtroendevalda. De mest utsatta partierna var Miljöpartiet och Kristdemokraterna. I de flesta fall var förövaren en man som uppskattades vara mellan 45–64 år. I hälften av fallen förknippades förövaren men någon form av grupp, oftast högerextremistisk eller rasistisk. (Brå 2023i).

Brå har också under 2023 publicerat en delredovisning av det uppdrag de fått att kartlägga otillåten påverkan från systemhotande aktörer, det vill säga påverkare som tillhör ideologiska extremrörelser eller kriminella grupperingar (Brå 2023j). Den har fokus på förtroendevalda och visar att var tionde förtroendevald har utsatts årligen. Under valåren drivs utsattheten av påhopp och hat i sociala medier från främst höger- och vänsterextremister. Påverkan från kriminella grupperingar är mindre vanlig, men uttrycks genom andra händelser (obehagliga besök, förföljelse, hot mot anhöriga), vilket i de flesta fall upplevs som mer skrämmande.

Påverkan mot förtroendevalda är ett allvarligt problem, både för individerna som drabbas, men också för hela det demokratiska systemet eftersom ökade hot minskar människors benägenhet att ta på sig politiska uppdrag (Brå 2023j). Därför skulle det vara användbart att få en bättre bild av vilken sorts otillbörlig påverkan som sker lokalt och hur omfattande den är.

Avslutningsvis visar djupanalysen i det här kapitlet att när det gäller brott mot miljön, människors hälsa och säkerhet samt samhällets ordning verkar problembilden i Umeå vara mindre allvarlig än i andra kommuner. Det finns dock en risk att den bilden till viss del beror på en avsaknad av tillförlitliga underlag och/eller av mer utbredda kontrollåtgärder. När det gäller såväl miljöbrott som ekobrott eller otillbörlig påverkan är det viktigt att vara vaksam – det finns också ett behov av bättre informationsunderlag inom många av de områden som beskrivs i det här avsnittet.

6. Slutsatser och rekommendationer för det förebyggande arbetet framåt

A. Lägesbildens syfte

Den här lägesbilden av brottsligheten i Umeå kommun har en medvetet bred ansats. Eftersom den nya lagen om kommuners brottsförebyggande arbete (SFS 2023:196) efterfrågar en kartläggning och analys ”över brottsligheten inom kommunens geografiska område” så har ambitionen med rapporten varit att redogöra för omfattningen och utvecklingen av brottsligheten inom så många olika områden som möjligt.

Samtidigt har lägesbilden också en annan funktion än att informera. Den ska, bortom detaljerna, visa på en helhet, och belysa var det finns behov av fler brottsförebyggande åtgärder. På så vis blir lägesbilden grunden för nästa steg i det brottsförebyggande arbetet, som är att ta fram en åtgärdsplan.

Enligt lagen ska åtgärdsplanen tydligt synliggöra ”vilka åtgärder som kommunen avser vidta för att förebygga brott”. Det ska finnas en logisk koppling mellan den analys som görs i lägesbilden, och de prioriteringar som görs i det brottsförebyggande arbetet.

B. Vad sticker ut i lägesbilden?

För att avgöra var det finns behov av förstärkningar i det brottsförebyggande arbetet är en bra utgångspunkt att se inom vilka områden Umeå särskiljer sig negativt jämfört med resten av landet. I den genomflygning av Umeås brottslighet som gjorts i rapporten, vad är det som sticker ut?

a. Höga antal anmälda brott

Man kan börja med att konstatera att det finns några brottskategorier där Umeås brottslighet, räknat i antal anmälda fall per 100 000 invånare, faktiskt ligger högre än riket. De områdena är relativt få – Umeå är en stad med låg brottslighet – men just därför blir de extra intressanta. De områdena är [cykelstölder](#), [narkotikabrott](#) och [brott mot alkohollagen](#).

Sedan finns det också ett område där Umeås brottslighet ligger på samma nivå som riket, vilket i sig är ovanligt eftersom Umeå inom de flesta kategorier har en lägre nivå. Det området är sexualbrott. När det gäller [våldtäkt](#) ligger Umeå ungefär på samma nivå (och stundtals högre) än riksgenomsnittet.

Vad ska man dra för slutsats av de här siffrorna? I vissa fall pekar ett högre antal anmälda brott antagligen på en högre brottslighet – exempelvis när det gäller cykelstölder, som är mer vanligt förekommande i cykeltäta studentstäder som Umeå, Linköping eller Lund.

Men som vi poängterat tidigare i rapporten så återspeglar inte ett högre antal anmälda brott nödvändigtvis att en kommun också har en högre brottslighet. I många fall kan det snarare reflektera hur aktivt polisen arbetar med en viss problematik. Det är särskilt sant om kategorier som är händelsestyrd, det vill säga där brott inte anmäls av privatpersoner utan där de upptäcks i samband med kontroller eller polisens spaningsarbete. Narkotika- och alkoholbrott är en sådan kategori, där mer spanings- och ingripandearbete typiskt leder till fler anmälningar om brott. Det höga antalet narkotikabrott i Umeå kan givetvis spegla att

det finns en stor införsel av narkotika i Umeå – något polisen också vittnar om – men det kan också peka på ett aktivt och effektivt polisarbete som gör att en högre andel av den narkotika som hanteras i Umeå också upptäcks.

Ett högre antal anmälda brott kan även bero på ett lägre mörkertal – det vill säga att fler av de brott som faktiskt begås också anmäls till polisen. Umeås nivå på sexuellt våld kan givetvis spegla en faktiskt högre prevalens av sådant våld, det bör inte uteslutas. Men det kan också vara så att fler brott i Umeå anmäls. En högre anmälningsbenägenhet skulle kunna härledas till Umeås kultur, och i synnerhet till det faktum att man i Umeå både pratar om och arbetar mycket med jämställdhet. Genom att göra våld mot kvinnor, och i synnerhet sexuellt våld, mer pratbart kan man också sänka trösklarna för att anmäla det. Därmed minskar mörkertalet, och antalet anmälda brott ökar. Här spelar polisens arbete med bemötande också stor roll. Den här lokala prägeln skulle kunna vara en förklaring på det höga antalet anmälda brott – men det är bara en hypotes. Problemet är att vi i nuläge inte vet vad Umeås siffror på antal anmälda våldtäkter beror på. Här finns ett behov av ytterligare analyser.

b. Negativ trend

Även trend är viktigt att beakta när man analyserar lägesbildens resultat. Umeå kan ligga väl under riksgenomsnittet för vissa typer av brott, men om utvecklingen går åt fel håll, då är det viktigt att fånga upp den utvecklingen tidigt för att kunna sätta in åtgärder och därmed förhindra en försämring. Särskilt intressanta är de områden där den nationella trenden pekar på en minskning av antalet anmälda brott, medan utvecklingen i Umeå går åt motsatt håll.

De kategorier där antalet anmälda brott ökat de senaste åren är [misshandel mot kvinnor](#), [tillgreppsbrott](#), [inbrott](#) samt [rattfylleri](#).

När det gäller tillgreppsbrott är det flera kategorier där trenden är ökande. Anmälningar om stöld i butik och från offentliga verksamheter har ökat sedan 2021, och det har även antalet cykelstöld. Den preliminära datan för 2023 pekar också, något förvånande, på en ökning av bilstöld, vilket bryter en lång nedåtgående trend. När det gäller inbrott drivs ökningen av antalet anmälda fall av inbrott i förrådsutrymmen (källare, vindar), samt i en mindre grad av ett ökat antal anmälda inbrott i flerbilshus.

Att antalet anmälningar om misshandel mot kvinnor ökat är anmärkningsvärt, eftersom det skiljer sig så tydligt från utvecklingen av våldet mot män där trenden i Umeå är minskande. Preliminärdata för 2023 visar på en markant ökning av antal anmälda fall av misshandel mot kvinnor, en ökning som syns tydligare i Umeå än för hela riket. Även här kan ökningen möjligtvis förklaras av polisens mer aktiva arbete mot våld i nära relation, vilket skulle kunna innebära att fler brott upptäcks än tidigare – men det är en hypotes, vad skälet är vet vi i nuläge inte.

Uppgången i antalet anmälda fall av rattfylleri kan med stor sannolikhet härledas till polisens arbete med kontroller. Enligt polisen har den faktiska prevalensen av onyktra förare alltid varit mycket högre än vad antalet anmälda brott visar, något som resultaten från *Unga*-enkäten också styrker (se avsnitt [Trafikbrott](#)).

C. Vilka områden bör prioriteras i det brottsförebyggande arbetet?

Är det inom de områden där antalet anmälda brott ligger över riksgenomsnittet, eller där trenden är ökande, som Umeå kommun, polisen och andra samverkansaktörer borde rikta den gemensamma kraften genom att förstärka det brottsförebyggande arbetet?

Svaret är inte så enkelt. Givetvis är de här områdena extra viktiga att bevaka; men som vi har förklarat innebär inte ett högre antal anmälda brott nödvändigtvis en förvärrad brottslighet. Det är också viktigt att inte vara för reaktiv, och inte upphöra med ett långsiktigt förebyggande arbetet därför att det gett resultat och kurvan nu pekar åt rätt håll. Vissa arbeten är och måste vara långsiktiga.

Det finns också andra viktiga värden att beakta när man prioriterar i det brottsförebyggande arbetet, som hur synliga brotten är (vilket i högre grad påverkar medborgares trygghet), hur allvarliga konsekvenser brotten får, samt hur de hänger ihop med annan brottslighet. Tar man till exempel brott mot narkotikahandeln så utgör de i första hand ett folkhälsoproblem, men narkotikahandeln är också en stor inkomstkälla för den organiserade brottsligheten, och leder till att fler unga rekryteras till gängrelaterad kriminalitet. Narkotikaberoende är också en underliggande orsak till andra former av kriminalitet, som cykel- och förrådsstölder som i Umeå ofta kan kopplas till ett fåtal individer som utför brotten för att bekosta sin narkotikakonsumtion. Det innebär att förebyggande insatser mot narkotikaberoende på sikt också kan leda till en minskning av narkotikarelaterade inbrott och tillgreppsbrott.

Ser man till våld i nära relation så får även de brotten långsiktiga konsekvenser, i första hand för de personer som drabbas, men också för barn som växer upp i miljöer som präglas av våld. Att som barn bevittna våld kan få allvarliga konsekvenser för den psykiska och fysiska hälsan. Att själv ha utsatts för våld är också en riskfaktor för att själv bli våldsutövare. Ur ett långsiktigt perspektiv är det alltså angeläget att förebygga våld, såväl för de drabbade individerna som ur ett samhällsperspektiv.

Slutligen är det viktigt att komma ihåg att allt viktigt inte kan mätas. Det finns allvarliga utmaningar när det gäller brottslighet som inte (än) syns i statistiken – exempelvis det hot som utgörs av den organiserade brottsligheten. Det finns än så länge få mått på hur etablerad gängbrottsligheten är i Umeå, men samtidigt har lägesbilden gång på gång visat kopplingar mellan organiserad brottslighet och andra brottskategorier – dödligt våld, narkotika, bedrägerier, hedersrelaterat våld och förtryck, livsmedelsbrott, avfallsbrott, ekobrott, bidragsbrott och otillbörlig påverkan. Det finns också oroväckande tecken på att fler barn och unga rekryteras in i kriminella nätverk, även i Umeå (se Umeå kommun 2023d). Att förebygga den organiserade brottsligheten är därmed ett sätt att påverka utvecklingen inom många andra brottskategorier. Andra områden där det saknas data eller där den är ofullständig är hatbrott eller otillbörlig påverkan, exempelvis hot och hat mot förtroendevalda. Här finns ett stort behov av bättre underlag.

Därför är vår rekommendation, baserat på en samlad bedömning av:

1. nivån på brottsligheten
2. trenden på brottsligheten
3. brottslighetens koppling till andra brott och dess långsiktiga konsekvenser att i det brottsförebyggande arbetet särskilt prioritera följande områden:

Våld i nära relation – antalet anmälda fall av misshandel mot kvinnor ökar, och i de allra flesta fall handlar det om våld i nära relation. Här finns ett behov av bättre underlag: vem utsätts? var? finns det mönster? vad har förövarna gemensamt? Det är angeläget att förstärka och utveckla det förebyggande arbetet, för att göra det mer träffsäkert. Det finns även ett stort behov av förstärkta resurser för de som arbetar med att stötta de som utsätts och de som utsätter, samt de barn som drabbas. Det finns också ett behov av fördjupad samverkan mellan olika aktörer, exempelvis polisen, socialtjänsten och Region Västerbotten.

Våld mot och mellan barn – att utsättas för våld under uppväxten och/eller bevittna våld får negativa konsekvenser för barns fysiska och psykiska hälsa. Elevhälsans statistik visar att 7 procent av alla pojkar och 6 procent av alla flickor i årskurs 4 utsatts för våld hemma eller på fritiden, och att 23 procent av alla pojkar och 17 procent av alla flickor i årskurs 4 har blivit utsatta för våld under skoltiden. Skolan är den vanligaste arenan där barn utsätts för våld (data från Stella visar också på höga nivåer när det gäller hot och våld mot skolpersonal, vilket pekar på ett bredare problem). När det gäller sexuellt våld så visar *Jämlika liv* att gruppen 16–24 är den mest utsatta, med 11 procent som svarar att de har utsatts för sexuellt våld eller tvång. Unga är inte bara våldsutsatta, de är också våldsutövare. Dels beskriver polisen en problematik kopplat till misshandel unga emellan i Umeå, dels visar statistik att 37 procent av de som misstänks för sexualbrott mot barn eller barnpornografibrott själva är mellan 15–19 år. Mycket tyder på att det finns ett stort behov av att förstärka det förebyggande arbetet mot våld bland barn, både när det gäller tidig upptäckt, våld i nära relation, våld i ungas nära relationer, och våld i skolan.

Organiserad brottslighet – den organiserade brottsligheten är verksam på många arenor, och kan kopplas till många olika sorters brott – narkotika, men också bedrägerier, ekobrott, välfärdsbrott, otillbörlig påverkan, misshandel och mord. Därför är det viktigt att stärka den kommungemensamma kunskapen om den organiserade brottsligheten i Umeå, för att tillsammans utveckla ett förebyggande arbete som ringar in alla de arenor där kriminella gäng kan vara verksamma. Här är det viktigt att alla delar av kommunen arbetar i samverkan, och tar vara på den kunskap som finns internt (exempelvis på Säkerhetsenheten) men också hos externa samverkansparter (exempelvis Polisen).

Nyrekrytering av unga in i gängrelaterad brottslighet – kriminella gäng använder sig i allt större grad av barn och unga, både för hantering av vapen och narkotika, och för att utföra grova våldsbrott (Brå 2023b). Även i Umeå har polisen varnat för ett förändrat beteende hos Umeås kriminella, som i större utsträckning än tidigare rekryterar yngre personer (Umeå kommun 2023d). I Umeå är problemet ännu hanterbart, men Polisens uppmaning har varit att förebygga tidigt för att undvika en allt större påfyllnad underifrån. En utmaning som hanteras inom ramen för Umeå växer tryggt och säkert, en kommunövergripande samverkansstruktur. Att hålla i och hålla ut i det förebyggande arbetet mot rekrytering av barn och unga till gängrelaterad brottslighet är av största vikt, och bör integreras i en bredare samverkan kring de utmaningar som är kopplade till organiserad brottslighet.

Narkotikabrott – lägesbilden visar att det finns mycket narkotika i omlopp i Umeå, och att unga som är utsatta och inte mår bra har en förhöjd risk att utveckla ett beroende av narkotika och alkohol. Att vara beroende av narkotika leder till annan kriminalitet, och skapar en inkomstkälla för den organiserade brottsligheten. När de kriminella gängen stärks ökar också risken för våld, otillbörlig påverkan och andra problem. Därför är det angeläget att fortsätta förebygga såväl försäljningen som användningen av narkotika, inom ramen för ett brett förebyggande arbete kring alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel. Viktiga områden är kompetens och kommunikation kring detta med yrkesverksamma och ideella som möter unga samt vårdnadshavare och andra viktiga vuxna. Fokus på unga med många riskfaktorer för ANDTS-problematik kan förstärkas. Vi ser olika problembilder för ungdomar och vuxna. Det finns ett behov av insatser riktade till den unga vuxna befolkningen där utifrån en hög användning. Här bör samverkan med studenthälsan, regionen och polisen prioriteras.

Hatbrott och diskriminering – lägesbilden visar att det förekommer hatbrott i Umeå, och att det sker diskriminering, bland annat i skolor och på arbetsplatser, något som Rättighetscentrums lägesöversikt beskriver. Det finns indikationer på att såväl islamofobi som antisemitism ökar. Samtidigt är underlaget för att fastställa omfattning och utveckling på de här områdena bristfälligt. Det finns ett behov av fördjupade analyser för att få fram bättre data, men också att utveckla kommunens strategiska förebyggande arbete mot hatbrott och diskriminering, eftersom de brotten sin tur driver på problem som polarisering och utanförskap, som skadar den sociala hållbarheten. Även när det gäller hot och hat mot förtroendevalda finns ett behov av bättre underlag för att förstå hur problemet ter sig lokalt.

Brott i digitala arenor – eftersom vi spenderar allt mer tid på internet och på sociala medier, och sköter allt fler ärenden via datorer och telefoner sker det även en förflyttning i brottslighetens arenor. Bedrägerierna ökar, och har blivit en stor inkomstkälla för den organiserade brottsligheten. Internet är också den vanligaste platsen för sexuella övergrepp mot barn. Samtidigt har det förebyggande arbetet inte riktigt hunnit i kapp. Förståelsen för den digitala brottsligheten, hur den utspelar sig och vad den får för konsekvenser, är fortsatt låg bland privatpersoner men också yrkesverksamma. Här finns det ett behov av kompetenshöjande insatser, exempelvis bland vårdnadshavare och personal som arbetar med barn, för att i sin tur kunna utveckla mer träffsäkra förebyggande insatser, och bättre stöd till de som drabbas. Andra områden där det finns ett behov av kompetenshöjning och bättre bevakning är IT-brott (exempelvis otillåtna dataintrång), samt hur AI på sikt kommer att påverka såväl brottslighetsutvecklingen (mer avancerade bedrägerier) men också brottsbekämpningen, genom att möjliggöra snabbare och bättre analyser.

D. Avslutande reflektioner

Det är första gången Umeå kommun sammanställer en lägesbild över brottsligheten i kommunen. Som i alla utvecklingsprocesser har det varit spännande men också stundtals utmanande att bana rätt väg framåt. Vi har lärt oss mycket om brottsligheten i Umeå, men svaren har inte sällan gett upphov till nya frågeställningar. Det innebär att lägesbilden snarare är att betrakta som ett första steg i en lärandeprocess än som en färdig produkt. Under de två år som återstår innan lägesbilden ska uppdateras kommer vi fortsätta arbetet med att samla in fler datakällor och kunskapsunderlag, och identifiera fler nyckelaktörer att intervjua. Vår förhoppning är att lägesbilden därmed kan förbättras år för år.

Nästa steg i den process som lagen fastställt är att ta fram en åtgärdsplan. Även där kommer vi att bryta ny mark, eftersom Umeå inte tidigare haft någon plan som synliggör hela kommunens förebyggande arbete. Att ta fram en sådan kommer att vara komplext, men också mycket positivt eftersom det kommer att synliggöra helheten i det förebyggande arbetet på ett helt nytt sätt. Åtgärdsplanen blir också den arena där man kan 1) inventera det befintliga förebyggande arbetet, 2) föreslå utvecklingar eller avvecklingar, för att värna arbetet och göra det fortsatt relevant och träffsäkert i en föränderlig värld.

Brottsförebyggande arbetet är per definition ett probleminriktat fält. Det är viktigt att ta de utmaningar som Umeå kommun står inför på största allvar, och att rikta in sig på det som inte fungerar för att kunna bli bättre. Men samtidigt är det också angeläget att då och då stanna upp och komma ihåg det lägesbilden också visar – att Umeå i jämförelse med andra städer har ett gynnsamt läge. Inom de flesta brottskategorier – mord, misshandel, rån, trafikbrott etc – är antalet anmälda brott lägre än genomsnittet i Umeå kommun, medan tryggheten och den mellanmänniska tilliten är högre. Umeå har också ett väl utbyggt och mångfaldigt prisat förebyggande arbete, som bedrivs dag ut och dag in av kommunens olika förvaltningar. Samtidigt som man tänker utveckling och förbättring är det viktigt att också värna sådant som fungerar väl.

Slutligen är det viktigt att betona att samverkan är A och O i det förebyggande arbetet. Oavsett vad man väljer att rikta in sig på i första hand så kommer det kräva att olika delar av kommunens komplexa maskineri rör sig i takt. Ingen enskild del – inte skolan, inte socialtjänsten – kan ensam ta sig an vår tids komplexa utmaningar. Utan arbetet kräver samverkansvilja och samverkansstrukturer, internt hos kommunen, men också externt med viktiga samverkansaktörer som polisen, regionen, civilsamhället eller näringslivet. Även här har åtgärdsplanen en viktig roll att spela, genom att tydligt uttala vad som bör göras, och i vilken samverkanskonstellation.

Bilaga 1

Angående statistiken

Mörkertal

Antalet brott som kommer till polisens kännedom är inte samma som den faktiska brottsligheten. Det finns alltid ett mörkertal som också varierar mycket mellan olika brottstyper. Brottsförebyggande rådet har uppskattat att vi i Sverige har en anmälningsgrad på ungefär 30 procent för misshandel medan över 90 procent av alla bilstölder troligen anmäls (Hvitfeldt och Silberstein, 2019). I en kartläggning vad gäller våld i nära relation som Brottsförebyggande rådet gjorde visade det sig att knappt 4 procent av de svarande hade gjort en polisanmälan (Brå, 2014).

Statistiken av anmälda brott

Statistik gällande anmälda brott har inhämtats dels via Polismyndigheten, och dels via Brottsförebyggande rådet (Brå). Statistiken hos dessa myndigheter stämmer överens till stor del men det kan förekomma vissa differenser i dataunderlagen. Brottsförebyggande rådet inhämtar sin data från flera olika brottsutredande myndigheter så som Åklagarmyndigheten, Tullverket, Kustbevakningen, Ekobrottsmyndigheten och Säkerhetspolisen.

Statistiken för anmälda brott, Brottsförebyggande rådet

Nedanstående avsnitt, angående information om statistiken för anmälda brott, har hämtats från Brottsförebyggande rådets kvalitetsdeklaration. Innehållet har kortats ner och belyser endast de mest relevanta. För den fullständiga kvalitetsdeklarationen upprättad av Brå se Kvalitetsdeklaration 2023

TILLFÖRLITLIGHET

När ett brott kommer till polisens kännedom upprättas en brottsanmälan som registreras i polisens ärendehanteringssystem. Därefter levereras statistiken sedan till Brå. Hos Brå granskas och bearbetas uppgifterna innan de sammanställs till statistik. Det som redovisas är det totala antalet anmälda brott, det vill säga även händelser som efter utredning visar sig vara annat än brott, eller där brott inte kan styrkas. På total nivå anses tillförlitligheten vara hög och återspeglar väl vilka händelser som registrerats som brott, men viss osäkerhet förekommer för mer detaljerade nivåer.

UNDERTÄCKNING

Rampopulation för statistiken över anmälda brott är samtliga brott som anmäls och registrerats som brott hos de brottsutredande myndigheterna och som skickats till Brå.

- Anmälda brott som borde vara registrerade men inte är det orsakar undertäckning,

Undertäckningen kan orsakas av eftersläpning i registreringen eller av avvikande rapporteringsrutiner. Denna felkälla bedöms dock vara liten och justeras i den slutliga statistiken i de fall eftersläpningen har skett under redovisningsåret. I de fall brott upptäcks och tillkommer till ursprungsärendet efter att statistiken för aktuell redovisningsperiod tagits fram kommer de inte att ingå i statistiken och orsakar undertäckning.

I den preliminära statistiken för helåret redovisas cirka 0,5 procent färre brott än i den slutliga statistiken för helåret.

ÖVERTÄCKNING

- Anmälda brott som är registrerade flera gånger orsakar övertäckning.

I de fall polisen och åklagaren registrerar samma brott med olika ID orsakar det övertäckning. I vissa fall kan felkällan kontrolleras och åtgärdas. Övertäckning uppstår också om samma brott anmäls flera gånger, av olika anmälare vid olika tillfällen. Den typen av felkälla är mycket svår att kontrollera och åtgärda.

Statistiken över anmälda brott, Polismyndigheten

På grund av den mänskliga faktorn kan det förekomma vissa felaktigheter i dataunderlaget. Exempelvis kan platsen för vissa anmälda brott saknas eller felaktigt ha lokaliserats mitt i centrala Umeå. I vissa fall kan det även vara svårt att lokalisera exakt vart ett visst brott ägt rum.

Statistiken över misstänkta och målsägande, Polismyndigheten

Hos polisen finns det inte alltid en misstänkt gärningsman registrerad i systemet. Det kan även förekomma att vissa uppgifter saknas, exempelvis målsägandes ålder. De diagram som tagits fram gällande misstänkta och målsägande i Umeå har baserats på de data som finns tillgängliga.

Bilaga 2

Om kartor

En karta är en representation av ett område på en platt yta, som visar geografiska funktioner, gränser, och orientering. För att göra kartor som berättar mer än bara var saker är, använder vi något som kallas GIS, eller Geografiska Informationssystem. GIS är ett IT system som hjälper oss att lägga till massor av information på kartan, som var det begås flest brott.

När vi gör dessa kartor, vill vi ibland inte visa exakt var varje liten sak hände för att skydda folk och för att förstå trender. Istället för att visa varje liten händelse, grupperar vi ihop dem så vi kan säga ”i det här stora området hände det här många gånger”. Det hjälper oss att se stora mönster, som var det finns mycket brottslighet, utan att berätta för mycket om varje enskild händelse. Genom att göra så här skyddar vi människors privatliv och gör det enklare för alla att förstå de stora mönstren och trenderna. I rapporten använde vi en viss typ av metod som kallas för ”kernel density estimation”. Tänk dig att du har en karta och en burk med färg. Varje gång något speciellt händer på en plats, som ett brott eller att någon ser en sällsynt fågel, sätter du en liten droppe färg där. Om många saker händer på samma plats, blir det mer och mörkare färg just där. På kartan använder vi olika färger för att visa var det händer flest saker. Ljusa färger betyder lite aktivitet och mörka färger betyder mycket aktivitet. Det är som en värmekarta du ser på vädernyheterna – ju ”varmare” det är, desto mer aktivitet finns det. En karta som visar antalet anmälda brott och skalan går från 1 till 83, där färgerna sträcker sig från ljus till mörkt, betyder ett område som är ljus att det har varit mycket få eller inga anmälda brott där. Ljus färg representerar alltså de lägsta värdena på skalan, nära 1, vilket indikerar låg brottsaktivitet i det området. Om ett område på kartan är färgat med den mörkaste nyansen, indikera det att det området har ett värde nära toppen av skalan, vilket är 83, och i sin tur indikerar hög brottslighet i det området.

För att minska förvrängningen av kartor har samtliga kartor visualiserats genom renderingstypen enkelband pseudofärg, linjär interpolering, jämt intervall och max 255 klasser. Olika färger har använts för att differentiera brottskategorier. Våld i nära relation är inte en enskild brottskod enligt klassificeringen av polisen. Kartorna för våld i nära relation är uppdelade på kön, omfattar samtliga åldrar och brottskategorierna misshandel, människorov och olaga frihetsberövande, ofredande, olaga hot, sexualbrott (exkl. våldtäkt), våldtäkt och överträdelse av kontaktförbud. Den gemensamma nämnaren är att den misstänkta är eller har varit i nära relation till målsägandet.

På grund av begränsade resurser visualiserar kartorna endast en ögonblicksbild av hela 2023. Vidare är kartorna inte justerad för population, kartorna visar inte trender över tid och plats och kartorna framställdes genom en form av analys. Nästa GIS analys kan med fördel kontrollera för population och populationstillväxt; analysera trender över år, månader, dagar och tid på dygnet; använda olika typer av värmekartor; använda komplementära analyser till värmekartor; samt inkludera data från socialtjänsten, unga och jämlika liv och andra relevanta datakällor.

Bilaga 3

Socioekonomiska typområden

Den geografiska indelningen i denna fördjupning består av sju områden. Områdena har grupperats efter en statistisk klusteranalysmetod och benämns här socioekonomiska typområden. Områden som liknar varandra ingår i samma typområde och kan finnas spridda över hela kommunen. Fördelarna med att gruppera områden på detta sätt är att vi kan göra en bättre analys av hur olika demografiska förutsättningar påverkar umebornas hälsa. Givetvis finns det variationer inom varje typområde och resultaten ska ses som generaliseringar.

Typområdenas gruppering baseras på ett antal socioekonomiska variabler. Dessa är: andel unga (20–29 år), andel äldre (65+), hushållens disponibla inkomst, andel utrikes födda och andel ensamboende. Nedan följer några karaktäristiska beskrivningar om varje område:

Socioekonomiska typområden

Klustergrupp	Andel unga	Hushållsinkomst	Andel ensamboende	Andel äldre 65+	Summa bef	Utrikes
1	6 %	643 099	6 %	17 %	19 533	6 %
2	13 %	450 649	27 %	38 %	7 323	9 %
3	21 %	449 589	25 %	17 %	47 631	13 %
4	31 %	349 341	28 %	10 %	11 377	26 %
5	10 %	586 347	11 %	15 %	18 908	6 %
6	9 %	547 155	14 %	23 %	13 689	6 %
7	60 %	205 085	55 %	0,02 %	8 564	32 %
Medelvärde kommun	18,80 %	493 876	17 %	16,70 %	127 025	12,00 %

Typområde 1: Kännetecknas av en mycket liten andel unga (20–29 år), höga hushållsinkomster, mycket få ensamboende och en andel äldre som är nära kommunens genomsnittliga nivå. Man har också få utrikes födda i dessa områden generellt sett jämfört med kommunens genomsnitt, ungefär hälften så stor andel.

Exempel på områden inom Typområde 1 är: Rödäng, Ersmark, Brännland, Sörfors, Söderslätt, Ön, Carlslid, Innertavle, Yttertavle, Berghem NO, Västerslätt (villaområde).

Typområde 2: Kännetecknas av en andel unga (20–29 år) som ligger något under medelvärdet för kommunen, hushållsinkomster ligger något under kommunens genomsnittliga nivå, man ligger en bit över medelgällande andelen ensamboende, en hög andel äldre och en andel utrikes födda som ligger något under kommunens genomsnittliga nivå.

Exempel på områden inom Typområde 2 är: Fridhem, Centrum NV, Norrbyn, Mariestrand, Holmön, Karlsborgområdet, Brinkvägen, Dragonfältet.

Typområde 3: Kännetecknas av hushållsinkomster som ligger lägre än kommunens genomsnitt, en andel yngre som är ungefär i likhet med kommunens genomsnitt, andelen ensamboende ligger en bit över medlet för kommunen, andelen äldre ligger på genomsnittlig nivå för kommunen, andelen utrikes födda är också ungefär på kommunens genomsnittliga nivå.

Exempel på områden inom typområde 3 är: Berghem SV, Sandbacka, Haga NV, Ytterhiske, Väst på stan, Centrum S, NO, O, Östermalm, Öbacka, Ersboda, V, O, S, Sandåkern, Kronoparken, Böleäng, N.

Typområde 4: Kännetecknas av att de har en stor andel unga, låga hushållsinkomster ganska långt under kommunens genomsnittliga nivå, andelen ensamboende ligger en bit över medlet för kommunen, en ganska låg andel äldre och en stor andel utrikes födda.

Exempel på områden inom typområde 4 är: Berghem SO, nordöstra Ersboda, Ålidbacken, Ålidhem S, Ålidhöjd, Carlshe V, Mariehemshöjd, Olofsdal.

Typområde 5: kännetecknas av en ganska liten andel unga (20–29 år), höga hushållsinkomster men lägre än i grupp 1, ganska få ensamboende, andel äldre i likhet med kommunens genomsnitt. Man har också få utrikes födda i dessa områden generellt sett.

Exempel på områden inom typområde 5 är: Sandabrånet, Sanbacka Ö, Kyrkogatan S, Grubbe S, Baggböle, Flurkmark, Hissjö, Överboda, Rådåsel, Böleäng V, Röbbäck, Hössjö, Stöcke.

Typområde 6: Kännetecknas av en ganska liten andel unga, hushållsinkomster som ligger över kommunens genomsnittliga nivå, andel ensamboende ligger strax under kommunens genomsnitt, något fler äldre än kommunens genomsnitt och en låg andel utrikes födda i likhet med område 1 och 5.

Exempel på områden inom typområde 6 är: Kungsänget, Västerhiske, Tavelsjö, Mariedal, Obbola, Sävar V, Sävar omland Ö.

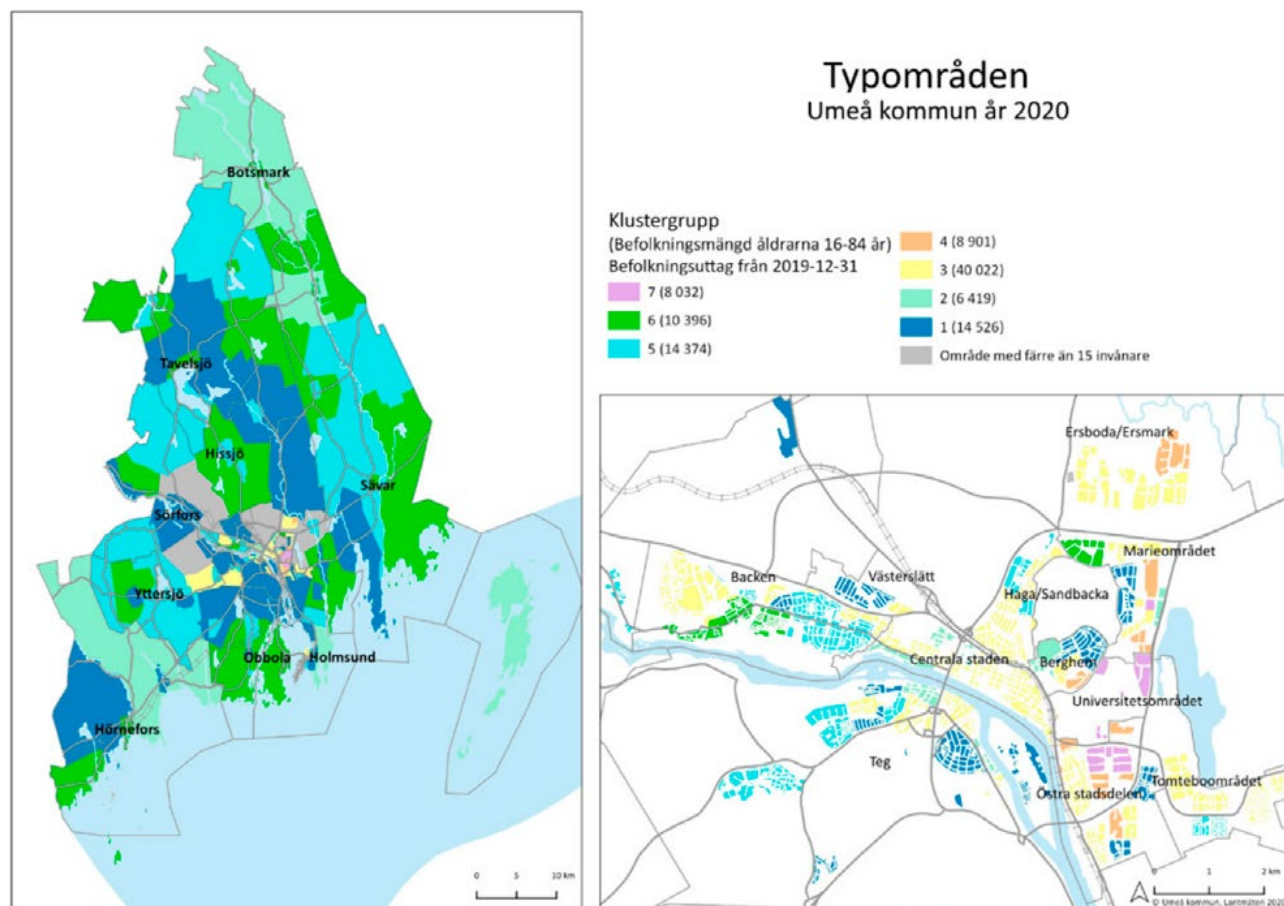
Typområde 7: Kännetecknas av huvudsakliga studentområden med en mycket stor andel unga, mycket låga hushålls-inkomster, mycket stor andel ensamboende, en mycket liten andel äldre och en mycket stor andel utrikes födda.

Exempel på områden inom typområde 7 är: Ålidhem V, Ålidhem Ö, Mariehem (studentbostäder), Universitetsområdet, Nydalahöjd, Lill-Jans berget.

Komplett tabell över vilka områden som tillhör respektive 1–7 typområde. Se bilaga 2.

Karta över typområden 1–7: Se figur 151.

Umeå kommun, typområde 1–7

7. Källhänvisningar

Berglund, Hedda. 2023. "Så lurar bluffsajter kunderna på pengar – skickar billiga kopior: "Grundlurad". SVT Nyheter (18 december).

[Så lurar bluffsajter kunderna på pengar – skickar billiga kopior: "Grundlurad" | SVT Nyheter](#)

Birkne, Tilia, Chninou, Mahmoud och Agic, Haris. 2021. Alla de här drömmarna: ungas erfarenheter av segregation, ojämlikhet och marginalisering i Umeå, Studieförbundet.

[Rapport Alla de här drömmarna \(studieförbundet.se\)](#)

Bisset, Victoria. 2023. "Man sentenced to life by Canadian judge who says incel-inspired attack was terrorism". The Washington Post (29 november).

[Judge says man's incel-inspired attack was terrorism, sentences him to life - The Washington Post](#)

Bogegård, Ylva. 2023. "Gängen listar sina offer – Mikael's bror blåstes på en miljon". P4 Sveriges Radio (17 oktober).

[Gängen listar sina offer – Mikael's bror blåstes på en miljon - P4 Stockholm | Sveriges Radio](#)

Brandén, Jennie. 2022. *In the name of safety: power, politics and the constitutive effects of local governing practices in Sweden*. Doktorsavhandling. Umeå centrum för genusstudier.

[FULLTEXT01.pdf \(diva-portal.org\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2009. *Orsaker till brott bland unga och metoder att motverka kriminell utveckling: en kunskapsinventering*.

[orsaker till brott bland unga \(bra.se\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). *Brott i nära relationer. En nationell kartläggning*. Rapport 2014:8.

[2014_8_Brott_i_nära_relationer.pdf \(bra.se\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2015. *Alkohol- och drogpåverkan vid misshandel, hot, personrån och sexualbrott*. Kortanalys.

[Microsoft Word - Manus 2015-02-17-slugtligt.docx \(bra.se\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2016. En polis närmare medborgaren Ett kunskapsstöd i arbetet med medborgarlöften.

[En polis närmare medborgaren \(2\).pdf](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå), Polisen och Sveriges Kommuner och Regioner. 2018. *Orsaksanalys i lokalt brottsförebyggande arbete*.

[Orsaksanalys i lokalt brottsförebyggande arbete \(bra.se\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2019. *Dödligt våld i Sverige 1990–2017 Omfattning, utveckling och karaktär*. Rapport 2019:6.

[Dödligt våld i Sverige 1990–2017 \(bra.se\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2021a. *Misstänkta för brott bland personer med inrikes respektive utrikes bakgrund*. Rapport 2021:9.

[Misstänkta för brott bland personer med inrikes respektive utrikes bakgrund. Tabellbilaga 2 \(bra.se\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2021b. *Narkotikamarknader. En studie av smuggling, gatuförsäljning, internethandel och köpare*. Rapport 2021:10.

[Narkotikamarknader \(bra.se\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2021c. *Dödligt skjutvapenvåld i Sverige och andra europeiska länder En jämförande studie av nivåer, trender och våldsmetoder*. Rapport 2021:8.

[Dödligt skjutvapenvåld i Sverige och andra europeiska länder \(bra.se\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2021. *Ungdomsrån: en kartläggning av nuläge och utveckling*. Rapport 2021:19.

[Ungdomsrån Rapport 2021:19 \(bra.se\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2022. *Välfärdsbrott mot kommuner och regioner. Fel och oegentligheter bland företag och föreningar*. Rapport 2022:1.

[Välfärdsbrott mot kommuner och regioner \(bra.se\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2023a. "Barn, unga och brott". Text på hemsida, senast uppdaterad 2023-10-12.

[Barn, unga och brott - Brottsförebyggande rådet \(bra.se\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2023b. *Barn och unga i kriminella nätverk: en studie av inträde, brott, villkor och utträde*. Rapport 2023:13.

[Barn och unga i kriminella nätverk Rapport 2023 13 \(bra.se\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2023c. *Socioekonomisk bakgrund och brott: en kunskapsöversikt*. Rapport 2023:3.

[Socioekonomisk bakgrund och brott, en kunskapsöversikt \(bra.se\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2023d. "Våld och misshandel". Text på hemsida, senast uppdaterad 2023-10-20.

[Våld och misshandel - Brottsförebyggande rådet \(bra.se\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2023e. "Våld i nära relationer". Text på hemsidan, senast uppdaterad 2023-11-08.

[Våld i nära relationer - Brottsförebyggande rådet \(bra.se\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2023f. *Bedrägerier mot privatpersoner: de förebyggande åtgärdernas träffsäkerhet*. Rapport

[Bedrägerier mot privatpersoner: de förebyggande åtgärdernas träffsäkerhet \(bra\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2023g. *Grov fridskränkning mot barn*. Rapport 2023:6.

[Grov fridskränkning mot barn \(bra.se\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2023h. *Ekonomisk brottslighet. Kriminalpolitik, brottsutveckling och brottsbekämpning från 1980-talet till idag*.

[Ekonomisk brottslighet - Kriminalpolitik, brottsutveckling och brottsbekämpning från 1980-talet till idag \(bra.se\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2023i. *Politikernas trygghetsundersökning 2023. Förtroendevaldas utsatthet och oro för trakasserier, hot och våld under valåret 2022*. Rapport 2023:14.

[Politikernas trygghetsundersökning 2023 \(bra.se\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2023j. *Utsatthet bland förtroendevalda Delredovisning: Otillåten påverkan av systemhotande aktörer*. PM.

[Utsatthet bland förtroendevalda \(bra.se\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2023k. *Nationella trygghetsundersökningen 2023. Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. Rapport 2023:9.

[Nationella trygghetsundersökningen 2023. Om utsatthet, otrygghet och förtroende. \(bra.se\)](#)

Brottsförebyggande rådet (Brå). 2024. *Möjliggörare för kriminella nätverk. Om möjliggörare i kommunal, statlig och privat sektor*. Rapport 2024:2.

[Möjliggörare för kriminella nätverk \(bra.se\)](#)

Bäckman, Olof, Hjalmarsson, Randi, Lindqvist, Matthew och Petterson, Tove. 2018. "Könsskillnader i brottslighet – hur kan de förklaras?". *Ekonomisk Debatt* (vol. 46, n. 4).

[FULLTEXT01.pdf \(diva-portal.org\)](#)

Bäckman, Olof, Estrada, Felipe, Nilsson, Anders och Sivertsson, Fredrik. 2020. *Den ojämlika brottsligheten Lagföringsutvecklingen i demografiska och socioekonomiska grupper 1973–2017*. Rapport från Kriminologiska institutet, Stockholms universitet.

[FULLTEXT02.pdf \(diva-portal.org\)](#)

Center mot våldsbejakande extremism (CVE). 2022a. "Våldsbejakande extremism". Text på hemsida, senast uppdaterad 20 maj 2022.

[Våldsbejakande extremism | CVE](#)

Center mot våldsbejakande extremism (CVE). 2022b. "Den våldsbejakande islamistiska miljön". Text på hemsida, senast uppdaterad 29 november 2022.

[Våldsbejakande islamistiska miljön | CVE](#)

Center mot våldsbejakande extremism (CVE). 2022c. "Den våldsbejakande högerextrema miljön". Text på hemsida, senast uppdaterad 29 november 2022.

[Våldsbejakande högerextrema miljön | CVE](#)

Center mot våldsbejakande extremism (CVE). 2022d. "Den våldsbejakande vänsterextrema miljön". Text på hemsida, senast uppdaterad 29 november 2022.

[Våldsbejakande vänsterextrema miljön | CVE](#)

Center mot våldsbejakande extremism (CVE). 2022e. "Våldsbejakande djurrättsextremism". Text på hemsida, senast uppdaterad 29 november 2022.

[Våldsbejakande djurrätsaktivism | CVE](#)

Center mot våldsbejakande extremism (CVE). 2022f. "Våldsbejakande misogyni". Text på hemsida, senast uppdaterad 29 november 2022.

[Våldsbejakande misogyni | CVE](#)

Center mot våldsbejakande extremism (CVE). 2022g. *Män, maskulinitet och våldsbejakande extremism - en kunskapsöversikt*.

[Män, maskulinitet och våldsbejakande extremism \(cve.se\)](#)

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN). 2019. *Drogutvecklingen i Sverige 2019*. Rapport 180.

[Drogutvecklingen i Sverige 2019 \(can.se\)](#)

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN). 2021. *Ungas alkoholanskaffning via sociala medier En frågeundersökning bland 16–21-åringar*.

[ungas-alkoholanskaffning.pdf \(omsystembolaget.se\)](#)

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN). 2023a. *Den totala konsumtionen av cigaretter och snus i Sverige 2003–2022*. Rapport 224.

[Den totala konsumtionen av cigaretter och snus i Sverige 2003–2022 | CAN Rapport 224](#)

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN). 2023b. *Narkotikaprisutvecklingen i Sverige 1988–2022*. Rapport 219.

[Narkotikaprisutvecklingen i Sverige 1988–2022 - CAN Rapport 219](#)

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN). 2023c. "Faktablad – Dopning". Text på hemsida, senast uppdaterad 2023-09-15.

[Dopning – CAN](#)

Carlén, Linnea och Dennert, Magnus. 2023. "Värsta miljöbrottet i Sverige på 50 år – nu väcks åtal i Think Pink-härvan". *SVT Nyheter* (28 december).

[Värsta miljöbrottet i Sverige på 50 år – nu väcks åtal i Think pink-härvan | SVT Nyheter](#)

Diskrimineringsombudsmannen (DO). 2024. *Förekomst av diskriminering 2023. Årlig rapport från Diskrimineringsombudsmannen*.

[Förekomst av diskriminering 2023 \(do.se\)](#)

ECPAT. 2023. "Signaler på sexuell utsatthet hos barn". Text på hemsida.

[Signaler på sexuell utsatthet hos barn – ECPAT Sverige](#)

Ekman Isholt, Mikael. 2023. "Polisen varnar: ökad spridning av nakenbilder bland unga". P4 Sveriges Radio.

[Polisen varnar: Ökad spridning av nakenbilder bland unga - P4 Västerbotten | Sveriges Radio](#)

Eriksson, Malin, Dahlgren, Lars och Emmelin, Maria. 2009. "Understanding the role of social capital for health promotion beyond Putnam: a qualitative case study from northern Sweden". *Social Theory & Health* (7, 24 september)

[Understanding the role of social capital for health promotion beyond Putnam: A qualitative case study from northern Sweden | Social Theory & Health \(springer.com\)](#)

Eriksson, Malin, Zetterberg, Liv, Kawachi, Ichiro and Ng, Nawi. 2021. "Social Capital and Sustainable Social Development—How Are Changes in Neighbourhood Social Capital Associated with Neighbourhood Sociodemographic and Socioeconomic Characteristics?". *Sustainability* 13.

[Social Capital and Sustainable Social Development—How Are Changes in Neighbourhood Social Capital Associated with Neighbourhood Sociodemographic and Socioeconomic Characteristics? \(diva-portal.org\)](#)

European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). 2023. *European Drug Report 2023: Trends and Developments*.

[European Drug Report 2023: Trends and Developments | www.emcdda.europa.eu](#)

Folkhälsomyndigheten. 2021. *Betydelsen av alkohol och narkotika för våld i nära relationer – en kartläggande litteraturöversikt*.

[Betydelsen av alkohol och narkotika för våld i nära relationer – En kartläggande litteraturöversikt — Folkhälsomyndigheten \(folkalsomyndigheten.se\)](#)

Folkhälsomyndigheten. 2023. "Frågor och svar om dopning". Text på hemsidan, senast uppdaterad 26 maj 2023.

[Frågor och svar om dopning — Folkhälsomyndigheten \(folkalsomyndigheten.se\)](#)

Folkhälsomyndigheten. 2024. "Narkotikarelaterade dödsfall". Text på hemsidan, senast uppdaterad 15 februari 2024.

[Narkotikarelaterade dödsfall — Folkhälsomyndigheten \(folkalsomyndigheten.se\)](#)

Forkby, Torbjörn, Kuosmanen, Jari och Örnlinde, Henrik. 2021. *Bland bröder och fiender: om gäng, manligheter och avhopp*. Bokförlaget Daidalos.

Forsgren, Tommy. 2023. "Barn drabbas av bedrägerier i datorspel – Sune från Umeå: "Tog allting". *SVT Nyheter* (4 oktober).

[Barn drabbas av bedrägerier i datorspel – Sune från Umeå: "Tog allting" | SVT Nyheter](#)

Företagarna. 2022. *Brott mot företagare 2022*.

[2022-03-brott-mot-foretagare-digital.pdf \(foretagarna.se\)](#)

Glans, Nina. 2023a. "Personerna bakom bomberna", avsnitt av programmet I lagens namn (20 augusti). *Sveriges Radio*.

[Personerna bakom bomberna 20 augusti 2023 - I lagens namn | Sveriges Radio](#)

Glans, Nina. 2023b. "Så lurar kriminella Skatteverket: "Systemhotande brottslighet", avsnitt av programmet *I lagens namn*. Sveriges Radio (27 augusti)

[Så lurar kriminella Skatteverket: "Systemhotande brottslighet" 27 augusti 2023 - I lagens namn | Sveriges Radio](#)

Grill, Maja, Lange, Tea, Krona, Simon och Jensen Karlsson, Pontus. 2023. "Roblox: en lekplats för bedragare riktad mot barn". SVT Nyheter (7 december).

[Roblox: En lekplats för bedragare riktad mot barn | SVT Nyheter](#)

Haglund, Emmelie. 2023. "Muslimsk förening utsatt för skadegörelse – "man blir rädd". *Västerbottens-Kuriren* (20 oktober).

[Muslimsk förening utsatt för skadegörelse – "man blir rädd" \(vk.se\)](#)

Hallin, Per-Olof. 2013. "Sociala risker: en begrepps- och metoddiskussion". *Malmö University Publications in Urban Studies (MAPIUS)* 15.

[FULLTEXT01.pdf \(diva-portal.org\)](#)

Hvitfeldt, Thomas och Silberstein, Willy. 2019. "Vad säger statistiken om brottsligheten". *Snacka om brott*, poddserie från Brå.

[Vad säger statistiken om brottsligheten? - Snacka om brott | Lyssna här | Poddtoppen.se](#)

Jones, Sam. 2023. "Police in Spain and Italy seize 5,000 litres of adulterated olive oil in raids". *The Guardian* (4 december)

[Police in Spain and Italy seize 5,000 litres of adulterated olive oil in raids | Europe | The Guardian](#)

Kaliber (Sveriges Radio). 2022. "Växande olagliga soptippar: "Råttor från alla håll"". *P1 Sveriges Radio* (12 december).

[Växande olagliga soptippar: "Råttor från alla håll" 12 december 2022 - Kaliber | Sveriges Radio](#)

Klingberg, David och Uddström, Axel. 2024. "Hot och våld på rekordhög nivå i Umeås skolor". *Västerbottens-Kuriren*. (2 januari).

[Hot och våld på rekordhög nivå i Umeås skolor \(vk.se\)](#)

Korkmaz, Sibel, Överlien, Carolina, och Lagerlöf, Hélène. 2022. "Youth intimate partner violence: prevalence, characteristics, associated factors and arenas of violence". *Nordic Social Work Research* (12(4)).

[Full article: Youth intimate partner violence: prevalence, characteristics, associated factors and arenas of violence \(tandfonline.com\)](#)

Kriminalvården. 2018. *Hedersrelaterat våld och förtryck – mot förbättrad kunskap om förövarena*.

[Hedersrelaterat våld och förtryck slutversion 180613 \(kriminalvarden.se\)](#)

Kudo, Per och Elfving, Gustav. 2024. "Skrotbilar exporteras illegalt från Sverige till Nigeria". *P1 Sveriges Radio* (10 januari).

[Skrotbilar exporteras illegalt från Sverige till Nigeria - P1 Morgon | Sveriges Radio](#)

Livsmedelsverket. 2020. *Livsmedelsfuskets omfattning och karaktär*. L-2020 n 2.

[Livsmedelsverkets rapportserie](#)

Länsstyrelsen Jämtlands län, Länsstyrelsen Norrbotten, Länsstyrelsen Västerbotten, Länsstyrelsen Västernorrland. 2023. "Ibland kan det vara mot betalning och ibland kan det vara mot tjt". *Om kommersiell sexuell exploatering av barn och unga i norra Sverige*. Länsstyrelsen Västernorrlands publikationsserie, 2023:10.

[Ibland kan det vara mot betalning och ibland kan det vara mot tjt \(lansstyrelsen.se\)](#)

Marklund, Ingrid. 2023. "Tidigare imam i Umeå åtalas för ekobrott". *P4 Sveriges Radio* (3 augusti).

[Tidigare imam i Umeå åtalas för ekobrott - P4 Västerbotten | Sveriges Radio](#)

Mikulic, Bernard. 2023. "Larm om kebabskött i Malmö: "Man kanske undviker kebab nästa gång". *SVT Nyheter* (28 december).

[Larm om kebabskött i Malmö: "Man kanske undviker kebab nästa gång" | SVT Nyheter](#)

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK). 2023. "Våld i nära relationer". Text på hemsidan, senast uppdaterad 2023-05-12.

[Våld i nära relationer - Nationellt centrum för kvinnofrid \(NCK\) - Uppsala universitet \(uu.se\)](#)

Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck. 2020. "Vad är hedersrelaterat våld och förtryck?". Text på hemsida, senast uppdaterad 2020.

[Vad är hedersrelaterat våld och förtryck? - \(hedersfortryck.se\)](#)

Naturvårdsverket. 2022. *Förstärkta insatser mot brottslighet inom avfallsområdet*.

[Förstärkta insatser mot brottslighet inom avfallsområdet \(naturvardsverket.se\)](#)

Naturvårdsverket. 2023. *Nationell skräpmätning*.

[Nationell skräpmätning \(naturvardsverket.se\)](#)

Nittve, Hedvig. 2023. "Elin flydde gängvåldet i Stockholm – tog familjen till småländska Målilla". *SVT Nyheter* (17 november).

[Elin flydde gängvåldet i Stockholm – tog familjen till småländska Målilla | SVT Nyheter](#)

Nygren, Frida. 2023. "Gängkriminella lurade företag på två miljoner – "Fruktansvärt obehagligt"". *Tidningen Näringslivet* (5 oktober)

[Gängkriminella lurade företag på två miljoner – "Fruktansvärt obehagligt" | Tidningen Näringslivet \(tn.se\)](#)

Petterson, Lena. 2022. "Olaglig avfallshantering i flera kommuner – "letar man så hittar man". *P1 Sveriges Radio* (12 december).

[Olaglig avfallshantering i flera kommuner – "letar man så hittar man" - Nyheter \(Ekot\) | Sveriges Radio](#)

Polismyndigheten. 2019. *Människohandel för sexuella och andra ändamål*. Lägesrapport 21.

[Människohandel Lägesrapport 21.pdf](#)

Polismyndigheten. 2021. *De organiserade bedrägerierna: en rapport om bedrägerier kopplade till organiserade kriminella miljöer*. Dnr: A354.340/2021.

[Organiserade bedrägerierna \(3\).pdf](#)

Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen, Nationellt Bedrägericentrum. 2022. *De dödliga bedrägerierna: en rapport om bedrägeribrottslighet och skjutvapenvåldet*.

[De dödliga bedrägerierna \(4\).pdf](#)

Regeringskansliet. 2007. *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck, samt våld i samkönade relationer*. SKR 2007/08:39.

[Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer - Regeringen.se](#)

Regeringskansliet. 2024. *Motståndskraft och handlingskraft – en nationell strategi mot organiserad brottslighet*. Regeringens skrivelse 2023/24:67.

[Regeringens skrivelse 2023/24:67 Motståndskraft och handlingskraft – en nationell strategi mot organiserad brottslighet](#)

Rostami, Amir, Mondani, Hernan, Carlsson, Christoffer, Sturup, Joakim, Sarnecki, Jerzy, och Edling, Christofer. 2018. *Våldsbejakande extremism och organiserad brottslighet i Sverige*. Forskningsrapport från Institutet för Framtidsstudier (2018/4).

[brott_2018_4.pdf \(iffs.se\)](#)

Rättighetscentrum Västerbotten. 2019. *Sammanfattning projekt Rättighetsvandring januari 2019-juni 2020*.

[Sammanfattning-Projekt-Rättighetsvandring.pdf \(rattighetscentrumvasterbotten.se\)](#)

Rättighetscentrum Västerbotten. 2024. *Diskriminering i Umeå. En lägesöversikt avseende diskrimineringsgrunderna funktionsnedsättning i form av npf, etnisk tillhörighet och religion eller annan trosuppfattning i grundskola och arbetsliv*.

[Lagesöversikt-Diskriminering-i-Umea-240311.pdf \(rattighetscentrumvasterbotten.se\)](#)

Sandstig, Ola. 2023. "Kommunanställda anmäler inte hot från minderåriga i kriminellt nätverk". *Sveriges Radio, Ekot* (24 april).

[Kommunanställda anmäler inte hot från minderåriga i kriminellt nätverk - Nyheter \(Ekot\) | Sveriges Radio](#)

Sandström, Daniel. 2024. "Unikt CS2-skin upptäckt – värderas till över 10 miljoner". *Fragbite* (17 januari)

[Unikt CS2-skin upptäckt – värderas till över 10 miljoner | Counter-Strike | Fragbite.se](#)

Saviano, Roberto. 2008. *Gomorra: en resa i Camorrans land*. Stockholm: Bromberg.

Sivertsson, Fredrik. 2023. "Våldsutvecklingen bland unga män på 2000-talet". Föreläsning inför Nätverket brottsförebyggande praktiker och forskare (25 oktober)

Skoglund, Hampus. 2024. "Här är Umeåkrogarna där VK hittade kokainspår". *Västerbottens-Kuriren* (24 januari).

[Här är Umeåkrogarna där VK hittade kokainspår](#)

Socialstyrelsen. 2019. *Ett liv utan våld och förtryck - Slutredovisning av uppdraget att genomföra en nationell kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck*. Artikel 2019-3-17.

[Ett liv utan våld och förtryck \(socialstyrelsen.se\)](#)

Socialstyrelsen. 2023. *Våld mot barn*. Text på hemsidan (senast uppdaterad 2023-06-29).

[Våld mot barn - Socialstyrelsen](#)

SOU 2017:37. *Kvalificerad välfärdsbrottslighet – förebygga, förhindra, upptäcka och beivra*. Statens offentliga utredningar.

[Kvalificerad välfärdsbrottslighet – förebygga, förhindra, upptäcka och beivra - Regeringen.se](#)

SOU 2019:32. *Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord*. Statens offentliga utredningar.

[Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord - Regeringen.se](#)

SOU 2021:49. *Kommuner mot brott.* Statens offentliga utredningar.

[Kommuner mot brott - Regeringen.se](#)

SOU 2022:70. *En uppväxt fri från våld. En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn.* Statens offentliga utredningar.

[En uppväxt fri från våld - Regeringen.se](#)

Sundelin, Anna. 2024. "Tjuven går fri – blev spik i kistan för nätbutik i Umeå – Vd kritisk: "Det var så solklart"". *Västerbotens-Kuriren* (20 januari).

[Tjuven går fri – blev spiken i kistan för nätbutik i Umeå – Vd kritisk: "Det var så solklart" \(vk.se\)](#)

Umeå kommun. 2018. *Översiktsplan Umeå kommun – Vägvisning till planens delar, teman och aktualitet.*

[Översiktsplan Umeå kommun.pdf \(umea.se\)](#)

Umeå kommun. 2020a. *Jämlika liv – hur mår Umeå kommuns invånare?* Rapport från Strategisk Utveckling.

[Jämlika liv 20 – Hur mår Umeå kommuns invånare? \(umea.se\)](#)

Umeå kommun. 2020b. *Umeås stadsdelar – så står det till! Sociala stadsrumsanalyser och stadsdelsbeskrivningar som underlag till gestaltning av livsmiljöer för välbefinnande, tillit och trygghet.*

[Umeås stadsdelar – så står det till \(umea.se\)](#)

Umeå kommun. 2021a. *Våldskartläggning 2021.* Rapport från Strategisk Utveckling.

[Våldskartläggning Umeå kommun 2021 \(umea.se\)](#)

Umeå kommun. 2022a. *Perspektivsammanställning – vad är det vi måste prata med varandra om? Samtalsunderlag för medborgardialogen om segregation.*

[Perspektivsammanställning medborgardialog segregation \(umea.se\)](#)

Umeå kommun. 2022b. *Hedersrelaterat våld och förtryck i Umeå kommun. Aktuell lägesbild och beskrivning av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, februari 2022.* Rapport från Strategisk Utveckling.

[Hedersrelaterat våld och förtryck i Umeå kommun \(umea.se\)](#)

Umeå kommun. 2022c. *Slutrapport – strandstädsprojektet.*

[Slutrapport Strandstädningsprojektet 2022.pdf \(umea.se\)](#)

Umeå kommun. 2023a. *Unga22 – Hur mår tonåringarna i Umeå kommun?* Rapport från Strategisk Utveckling.

[Unga 22 - Hur mår tonåringarna i Umeå kommun? \(umea.se\)](#)

Umeå kommun. 2023b. *Program för social hållbarhet 2023.*

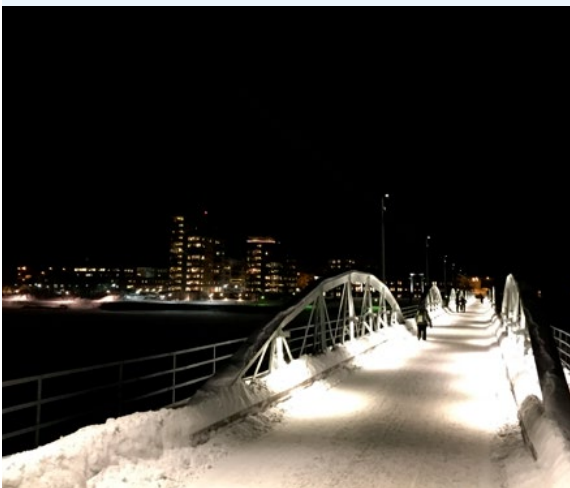
[Rapport \(umea.se\)](#)

Umeå kommun. 2023c. *Omvärldsbevakning och lägesbild narkotika 2023: trender och tendenser.*

[Omvärldsbevakning och lägesbild narkotika 2023.pdf](#)

Umeå Kommun. 2023d. *Barn och unga som rekryteras in i gängrelaterad brottslighet – hur ser läget ut i Umeå?* Rapport från Strategisk utveckling.

[Nulägesanalys, Barn och unga som rekryteras in i gängrelaterad brottslighet - hur ser läget ut i Umeå? \(umea.se\)](#)

Om rapporten

Det här är första versionen av Umeå kommuns lägesbild av brottsligheten sedan lagen om kommuners brottsförebyggande ansvar börjat gälla 2023. Brottslighet debatteras flitigt i samhället. I lägesbilden försöker vi ge en så objektiv bild som möjligt av hur brottsligheten ser ut i Umeå. Lägesbilden ligger till grund för ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete, och för den åtgärdsplan som följer för att motverka de problem som lägesbilden beskriver.

Analys av befintligt brottsförebyggande arbete inom verksamhetsplaner 2025

Varje nämnd ansvarar för att upprätta en verksamhetsplan de bedömer nödvändig för att hantera grunduppdrag, tilldelade inriktningsmål och eventuella tilläggsuppdrag (Bilaga).

Kommunstyrelsen har det övergripande ansvaret att leda och samordna det brottsförebyggande arbetet genom att säkerställa att alla nämnder och verksamheter arbetar mot samma mål. Det innebär att skapa strategier för att förhindra brott och se till att resurser används effektivt för att förebygga brott. Det brottsförebyggande arbetet samordnas av stadsledningskontoret. Dock berörs samtliga verksamheter inom Umeå kommun av brottslighet och av nya lagen (2023:196) och ska därmed inkludera brottsförebyggande aktiviteter i respektive verksamhetsplan.

Individ- och familjenämnden arbetar direkt med samhällets mest utsatta grupper genom tidiga insatser för barn och unga som har riskfaktorer för kriminalitet, eller svaga skyddsfaktorer mot den. Nämnden erbjuder stöd till våldsutsatta individer samt till våldsutövare och till de som bryter mot sexköpslagen. Nämnden erbjuder familje- och individuell terapi, föräldraskapsstöd, ungdomsmottagning och mer. Vidare motverkar nämnden välfärdsbrottslighet genom noggranna kontroller och granskningar, exempelvis inom personlig assistans. Genom dessa insatser bidrar nämnden till att förebygga brott och skydda individens rättigheter.

För- och grundskolenämnden samt Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden spelar en central roll i brottsförebyggande arbete genom att skapa trygga och inkluderande skolmiljöer. De arbetar aktivt för att motverka våld, trakasserier och diskriminering, samt för att identifiera unga med riskfaktorer för att dras in i kriminalitet. Genom att se till att eleverna fullföljer grundskolan och får ett betyg, stärker dessa nämnder skyddsfaktorer mot framtida brott.

Fritidsnämnden bidrar till brottsförebyggande arbete genom att skapa meningsfulla och trygga aktiviteter samt mötesplatser för barn och unga. Genom fritidsgårdar, ungdomens hus och olika kulturella evenemang erbjuds unga en positiv och engagerande miljö som minskar risken för socialt utanförskap och kriminalitet. Genom att stödja föreningslivet och ge unga möjligheter att delta i strukturerade aktiviteter främjar fritidsnämnden social sammanhållning och förebygger brottslighet.

Kulturnämnden spelar en viktig roll i brottsförebyggandet genom att skapa kulturella aktiviteter och evenemang som engagerar unga och främjar gemenskap. Genom att erbjuda meningsfulla aktiviteter inom kultur och fritid minskar risken för ungdomar att hamna i kriminalitet, och de får möjlighet att utvecklas i en trygg och kreativ miljö. Kulturnämndens arbete ger unga positiva alternativ och hjälper till att motverka socialt utanförskap.

Tekniska nämnden har en viktig roll när det gäller den fysiska miljön och säkerheten i kommunen. Genom att skapa och underhålla trygga offentliga miljöer, såsom väl upplysta gator och säkra parker, bidrar de till att minska risken för brott.

Överförmyndarnämnden spelar en viktig roll för att skydda sårbara personer från att bli utnyttjade, genom att tillsätta gode män och förvaltare som säkerställer att dessa individer får sina rättigheter tillgodosedda. Detta arbete minskar risken för ekonomiskt utnyttjande och social utsatthet, vilket är avgörande för att förebygga brott mot sårbara personer.

Valnämnden säkerställer att valprocesser genomförs utan störningar och att hot mot demokratin, såsom valfusk eller påverkan, motverkas. Genom att skydda det demokratiska systemet från brottsliga handlingar, bidrar de till att säkerställa en rättvis och opåverkad valprocess, vilket i sin tur stärker samhällets rättssäkerhet och demokratiska värderingar.

PA-nämnden och Nämnden för grundläggande IT-kapacitetstjänster har ansvar för att skydda kommunens IT-system och persondata. Genom att förebygga intrång och hantera säkerhetsrisker inom digitala miljöer, bidrar de till att förhindra dataintrång och brott mot integriteten. Deras arbete är en viktig del i att skapa en säker och trygg digital arbetsmiljö.

Byggnadsnämnden och Miljö- och hälsoskyddsnämnden arbetar för att säkerställa att lagar och regler följs vid byggprojekt och att miljöfaror motverkas. Genom att ingripa vid olovliga byggåtgärder och miljöbrott, bidrar de till att skapa en säker och hållbar miljö i kommunen, vilket är avgörande för att minska risken för brott relaterade till olagliga byggprojekt och miljöpåverkan. Miljö- och hälsoskydd bedriver även tillsyn och kontroll utifrån bland annat alkohollagen, lagen om tobak och liknande produkter och lag om handel med vissa receptfria läkemedel vilket är avgörande för att minska risken för brott angående alkohol, narkotika, tobak och nikotinprodukter.

Brand- och räddningsnämnden bidrar till brottsförebyggande arbete genom att utbilda unga i brandsäkerhet och riskhantering. Genom att förebygga anlagda bränder och öka medvetenheten om säkerhet, skapar de en tryggare miljö för både unga och för samhället som helhet. Deras utbildning och förebyggande åtgärder bidrar till att minska risken för olyckor och brott relaterade till bränder.

Genom ett mångfacetterat arbete bidrar Umeå kommun på flera nivåer till att förebygga och minska brottsligheten. Detta arbete är en grundläggande del av kommunens vision om att Umeå ska växa utan utsatta områden.

Medborgarlöften

Umeå 2025–2027

*Medborgarlöften syftar till ett effektivare brottsförebyggande och trygghets-
skapande arbete genom att vi bygger förtroende samt engagerar och involverar
medborgare tillsammans med lokalsamhällets aktörer. Umeå kommun har
i samverkan med polisen arbetat fram medborgarlöften.*

Öka trygghet och minska brottslighet

- Polisen och Umeå kommun lovar att intensifiera arbetet mot den organiserade brottsligheten, genom att förebygga och motverka välfärdsbrott, narkotika, otillåten påverkan samt förhindra att barn och unga rekryteras till kriminell verksamhet.
- Polisen lovar att eftersträva att vid varje möjligt tillfälle arbeta förtroende- och kontaktskapande med medborgarna i Umeå kommun, med ett särskilt fokus på synlig närvaro i centrum och andra offentliga platser.
- Polisen och Umeå kommun lovar att motverka prostitution och människohandel med sexuella ändamål samt människoexploatering i alla dess former.
- Polisen och Umeå kommun lovar att verka för att förebygga och förhindra våld i nära relation, bland annat genom ökad medvetenhet och ett mer riktat fokus på gärningspersonen.

Trygg trafikmiljö

Polisen och Umeå kommun lovar att arbeta för en säker och trygg trafikmiljö för oskyddade trafikanter.

- Polisen tillsammans med Umeå kommun lovar att vid minst två tillfällen under året, vår och höst, genomföra särskilda trafik- och informationsinsatser riktade till cyklister och gångtrafikanter. Inriktning under våren är trafikregler, förändringar i trafiklagstiftning och cykelhjälm. Inriktning under hösten är belysning och reflexer.
- Umeå kommun och polisen lovar att tillsammans med andra samhällsaktörer aktivt arbeta för att främja motorburna ungas möjlighet att utöva sitt motorintresse och samtidigt vidta åtgärder för att motverka de problem som kan uppstå som hög musik, nedskräpning och andra negativa beteenden.

Umeå 11 mars 2025

Hans Lindberg

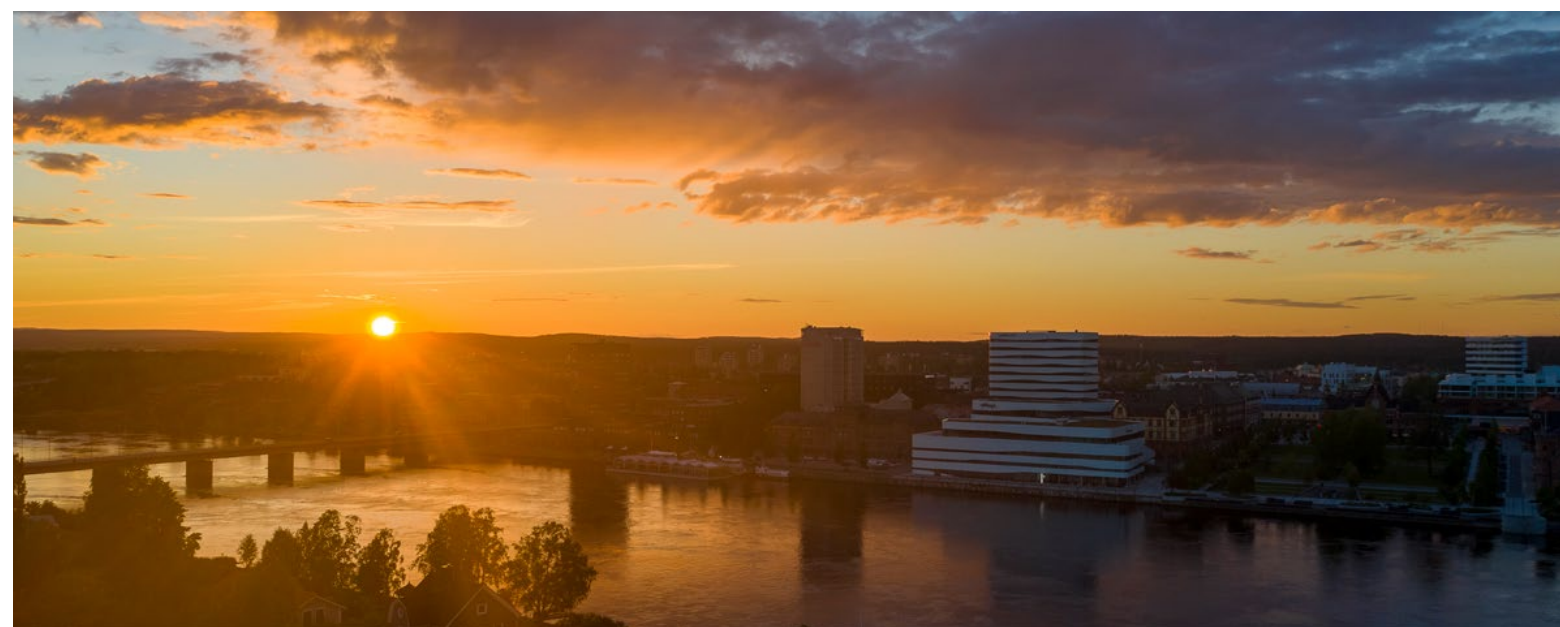
Kommunstyrelsens ordförande
Umeå kommun

Michael Rystedt

Lokalpolisområdeschef
Lokalpolisområde Umeå

Umeå
ska växa
hållbart

Samverkans- överenskommelse 2025–2027

Överenskommelse om samverkan och prioriteringar mellan Umeå kommun och Polismyndigheten 2025–2027.

Syftet med samverkansöverenskommelsen är att säkra ett långsiktigt och hållbart brottsförebyggande arbete för Umeå kommun och Polismyndigheten med gemensamma fokusområden och mål framtagna utifrån en lokal lägesbild.

Samverkande parter och avtalets omfattning.

Umeå kommun och Lokalpolisområde Umeå.

Inledning

Samhället har allt att vinna på en minskad brottslighet och ökad trygghet. Därför behövs ett aktivt brottsförebyggande arbete samt ett trygghetsskapande arbete som bygger på en gemensam och långsiktig samsyn mellan Polisen och Umeå kommun.

I Umeå initierades det brotts- och drogförebyggande rådet redan 1985 av Polismyndigheten och sedan dess har en tät samverkan mellan dessa två organisationer skett på lokal nivå. Det första samverkansavtalet mellan Umeå kommun och lokalpolisområde Umeå undertecknades 2008.

Kraven på nära samverkan mellan polis och kommun inom det brottsförebyggande området skärptes ytterligare 2023 med Lagen om kommuners brottsförebyggande ansvar (SFS 2023:196), som bland annat fastställer att alla kommuner ska ha ett strategiskt råd med representation från polisen.

Samverkansmodellen

Respektive organisations samlade kunskaper, erfarenheter och faktaunderlag, skapar en gemensam uppfattning om vilka samhällsutmaningar som finns lokalt. Utifrån detta samverkar parterna strategiskt för att förhindra och förebygga brott. Andra aktörer, som Region Västerbotten, näringsliv och civilsamhälle involveras vid behov i det brottsförebyggande arbetet. En välförankrad samverkan förutsätter också att medborgare ges möjlighet till delaktighet i utvecklingen av lägesbild och åtgärder.

Medborgarlöften

Medborgarlöften är en utveckling och en förstärkning av samverkansöverenskommelsen mellan kommun och polis. Syftet är att stärka engagemanget i lokalsamhället, och förbättra tryggheten och det brottsförebyggande arbetet genom dialog och samarbete med medborgarna.

Gemensam vision

Den övergripande visionen som styr samverkan mellan Polismyndigheten och Umeå kommun är att tillsammans:

- minska brottsligheten i Umeå kommun
- öka tryggheten i Umeå kommun
- minska nyttjandet av alkohol, narkotika, tobak, dopning samt motverka överdrivet spelande som kan leda till brottslighet.

Prioritering för verksamhetsåren 2025–2027

Umeå har en låg brottslighet och höga värden när det gäller trygghet och mellanmännisklig tillit. För att det ska fortsätta vara fallet prioriterar Polisen och kommunen samverkan inom områden som har hög påverkan på människors säkerhet och trygghet, och på Umeås hållbara tillväxt:

- **Förebygga och motverka organiserad brottslighet**
Med en alltmer etablerad organiserad brottslighet ökar risken för grovt våld, narkotikahandel, rekrytering av barn och unga i kriminell verksamhet, samt för välfärdsbrott och otillåten påverkan. Det finns ett stort behov av samverkan för att förebygga brott och minska risken att fler

unga dras in. Att motarbeta organiserad brottslighet är också viktigt för att människors ska känna sig trygga och ha förtroende till myndigheter.

- **Arbeta förebyggande mot våld och stötta särskilt utsatta brottsoffer** – våld i nära relation är ett angeläget samhällsproblem, där utvecklingen går åt fel håll. Det finns ett stort behov av förebyggande insatser och av riktade insatser mot de som utför våldet.
- **Trygga och säkra offentliga miljöer** – det är viktigt att medborgarna har tillgång till säkra och väl underhållna gator, parker och bostadsområden, där alla kan känna sig välkomna och trygga. Utformningen bör uppmuntra till möten och social blandning men också bidra till att minska mängdbrott genom att göra platser mindre brottsattraherande. Alla ska kunna känna sig trygga i trafiken oavsett färdssätt.

Överenskommelsens giltighetstid

Överenskommelsen gäller från 1 januari 2025 till 31 december 2027. Om ny överenskommelse inte tecknas efter utgången datum förlängs denna överenskommelse tills vidare.

Umeå 11 mars 2025

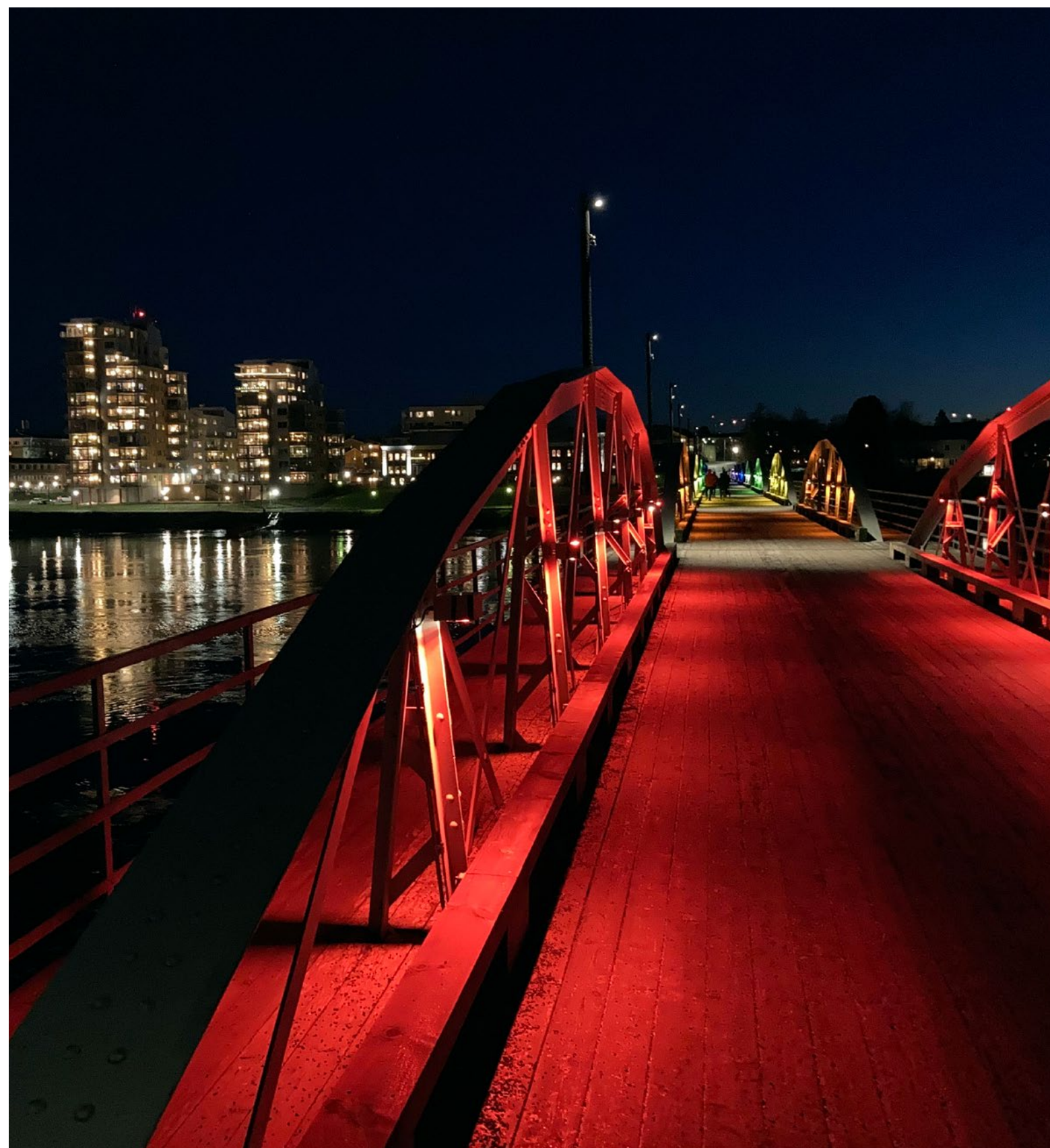

Hans Lindberg
kommunstyrelsens ordförande, Umeå kommun

Michael Rystedt
lokalpolisområdeschef, Polisområde Västerbotten

Bilaga

- Medborgarlöften 2025–2027.

Umeå kommun

Besök: Stadshuset, Skolgatan 31A
Postadress: 901 80 Umeå
090-16 10 00
umea.kommun@umea.se
www.umea.se

Polisen Umeå

Besök: Ridvägen 10
Postadress: 903 25 Umeå
Telefon 114 14
info@polisen.se
www.polisen.se

Tjänsteskrivelse

2025-09-15

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2025/00041

Rapport: Kulturskolans arbetstidsavtal

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att godkänna rapporten

att uppmana förvaltningen och Kulturskolan att arbeta vidare utifrån slutsatserna i rapporten.

Ärendebeskrivning

Kulturnämnden gav i verksamhetsplanen för 2026 förvaltningen i uppdrag att genomlysna de två arbetstidsavtal som i nuläget råder i Kulturskolans verksamhet. Genomlysningen ska beakta möjligheten att genomföra grunduppdraget, samarbetet mellan Kulturskolans olika ämnen, samt en likvärdighet i arbetstid för Kulturskolans anställda.

Kulturskolan har tagit hjälp av Ernst & Young för att genomföra genomlysningen.

Beslutsunderlag

Utredning av arbetstidsavtal – Ernst & Young

Beredningsansvariga

Beatrice Hammar

Beslutet ska skickas till

Jenny Skarstedt
Kulturdirektör

Beatrice Hammar
Verksamhetschef
Kulturskolan

Utredning av arbetstidsavtal

Umeå kommun

2025-09-02

■ ■ ■
The better the question. The better the answer. The better the world works.

EY

Shape the future
with confidence

Olika arbetstidsavtal är ett 50 år gammalt arv

Under 1970-talet skedde flera arbetsrättsreformer, bland annat kom år 1977 nuvarande semesterlag. Under samma period började staten att särskilja anställda inom statliga avtalsområden. Lärarna, som då var statsanställda, särskildes på ett enhetligt sätt arbetstidsmässigt från andra funktioner inom skolväsendet. Härutöver har ytterligare reformer och kollektivavtalsmässiga förändringar skett som lett fram till det ferieavtal som finns idag.

Parallellt med reformer inom arbetsrätten förändrades också de kommunala musikskolorna. Svenska kommunförbundet (numera Sveriges kommuner och regioner, SKR) gav 1976 ut riktlinjer i syfte att skapa en mer enhetlig musikskola. Dessa riktlinjer var det första och enda försöket till gemensam reglering i riket. Utbudet utökades i flera kommuner och musikskolorna övergick successivt till kulturskolor.^[1]

Av kulturskoleutredningens betänkande "En inkluderande kulturskola på egen grund" från 2016 framgår att det finns flera väsentliga faktorer som särskiljer kulturskolan från skolan.^[2] Deltagandet är frivilligt, verksamheten är läroplanslös och har en flexibilitet som utgår från barnets perspektiv genom hänsyn till barns och ungas egna intressen.

Syftet med rapporten

Inom Kulturskolan i Umeå (fortsättningsvis kallad Kulturskolan) arbetar 73 personer. Verksamheten består av kursverksamhet, öppen/riktad verksamhet samt verksamhet i förskola och skola. 35 personer arbetar enligt den vanligaste/traditionella anställningsformen vilket i rapporten benämns "semestertjänst". Detta enligt de allmänna bestämmelserna (AB). 38 personer arbetar enligt Bilaga M till Huvudöverenskommelsen mellan arbetsmarknadens parter (HÖK). I rapporten benämnd som "ferietjänst". 25 av de 73 personerna arbetar deltid och den genomsnittliga sysselsättningsgraden är 85 procent.

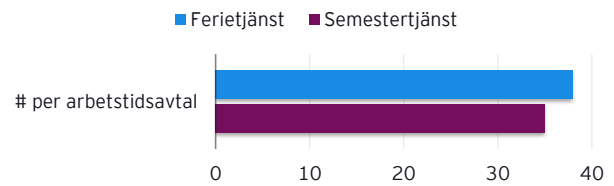
Kulturnämnden har noterat att olika arbetstidsavtal dels utgör en potentiell utmaning vad gäller tillgängligheten för unga på deras fritid, dels potentiellt medför ojämlik arbetstid mellan anställda.

Kulturnämnden har därför gett förvaltningen i uppdrag att genomlysna de två arbetstidsavtal som i nuläget råder i Kulturskolans verksamhet. Genomlysningen ska beakta hur olika arbetstidsavtal påverkar:

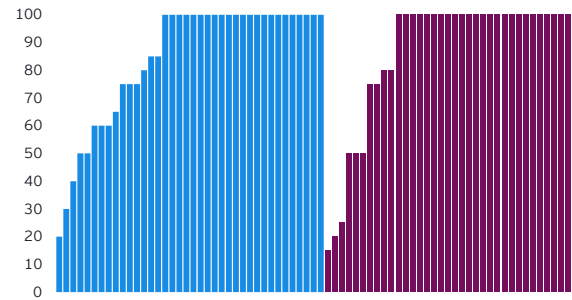
1. möjligheten att genomföra grunduppdraget,
2. möjligheten till samarbete mellan Kulturskolans olika ämnen, och
3. likvärdigheten i arbetstid för Kulturskolans anställda.

EY har fått i uppdrag att ta fram ett kunskapsunderlag till frågeställningarna ovan. I detta ingår att beskriva för- och nackdelar ur relevanta perspektiv. Slutliga ställningstaganden ankommer Umeå kommun.

Personalstatistik för kulturskolan

Tjänstgöringsgrad (%)

Utredningens genomförande

Utredningen har genomförts genom dokumentstudier och intervjuer. I utredningen har representanter från hela styrkedjan inom förvaltningen intervjuats, inklusive medarbetare som arbetar inom båda arbetstidsavtalen och fackliga företrädare.

Samtliga intervjuade har getts möjlighet att sakfelgranska innehållet i de delar där information från intervjuerna bidragit till innehållet. I sakfelgranskningen har ett flertal synpunkter inkommit som inte föranlett förändringar i rapporten. Nedan följer en översiktlig redogörelse över dessa samt våra kommentarer.

- Flera upplever att rapporten inte tar hänsyn till pedagogiska konsekvenser eller didaktiska processer. Vi har avgränsat rapporten till att beröra nämndens uppdrag till förvaltningen, det vill säga hur arbetstidsavtal påverkar genomförande, samarbete och eventuella ojämlikheter. Vi anser att *hur* arbetet bedrivs inte är avhängigt arbetstidsavtal. Exempelvis är val om undervisning enskilt eller i grupp ett operativt beslut som inte regleras genom arbetstidsavtal. Detsamma gäller val av pedagogisk ansats, undervisningsfrekvens, undervisningslängd med mera. Vi anser att det, alldeles oavsett vilket arbetstidsavtal som gäller, finns det skäl för verksamheten att belysa dessa frågor närmare med utgångspunkt från nämndens och fullmäktiges mål. Detta är dock en ledningsfråga och inte en fråga för nämnden eller denna utredning.
- Flera menar vidare att utredningen inte i tillräcklig utsträckning belyser verksamhetens kvalitet givet avsaknaden av det pedagogiska perspektivet. Vi konstaterar i rapporten att det saknas samsyn i vad som är kvalitet,

exempelvis vad gäller dimensionen bredd och spets. Av sakfelskommentarerna framgår det uppenbara kulturella skillnaderna inom Kulturskolan. Synen på vad som är god kvalitet och på vad som är undervisning eller inte, skiljer sig mellan olika personalgrupper och avtalstillhörighet. Vad gäller kvalitet använder vi oss av en vedertagen modell för att belysa kvalitet. Modellen fokuserar på strukturkvalitet (verksamhetens förutsättningar, exempelvis tillgänglig personal) och resultatqualitet (det vill säga vilket resultat som verksamheten genererar). Vad gäller undervisning gör vi i rapporten ingen värdering utan betraktar allt som Kulturskolan gör och som riktar sig mot kommuninvånare som undervisning. Vi konstaterar i rapporten att det finns uppenbara kulturella skillnader som behöver adresseras. Vi menar att arbetstidsavtalet bidrar till kulturella skillnader men att det finns fler faktorer som påverkar. Exempel på kulturella faktorer som inte härrör ur arbetstidsavtal är medarbetarnas titel (exempelvis musik/*ärare* och dramap*edagog*).

- Flera menar avslutningsvis att rapporten fokuserar för mycket på lovverksamheten och inte på det de anser vara grundverksamheten. Vår rapport fokuserar på skillnader till följd av arbetstidsavtal där lovverksamheten är det tydligaste exemplet. Vi noterar att barn och unga har fritid även på kvällar och helger. Vi inkluderar i rapporten denna övriga fritid i begreppet *tillgänglig tid* i avsnittet som belyser skillnader i verksamhet och kvalitet.

Årsarbetstid: Teoretiskt lika men olika förlagd

Semestertjänst är den vanligaste anställningsformen på arbetsmarknaden. En heltidsarbetare arbetar som regel cirka 40 timmar i veckan. Antalet semesterdagar följer i regel kollektivavtal och kan variera. I Umeå kommun är spannet 25-38 dagar, beroende på ålder och alternativet att semesterväxla.

Ferietjänst omfattar lärare vars huvuduppgift är undervisning som är förlagd till läsåret inom det offentliga skolväsendet eller inom den kommunala kultur- och musikskolan.

Med undervisning avses processer som, på lektioner eller vid andra tillfällen, leds av lärare eller förskollärare mot mål som anges i förordningar och andra författningar som ansluter till skollagen och som syftar till utveckling och lärande genom att barn eller elever inhämtar och utvecklar kunskaper och värden. Kulturskolan saknar visserligen uttryckliga mål i förordningar eller andra författningar men inkluderas ändå i HÖK:en. Utöver undervisning ingår även visst undervisningsanknutet arbete i arbetstiden;

planering, uppföljning och utveckling av undervisningen.

Under ett läsår är eleverna på plats i grundskolan i minst 178 skoldagar och lärarna arbetar 194 så kallade A-dagar. En heltidsanställd som arbetar ferietjänst kommer att arbeta färre dagar men fler timmar per dag jämfört med någon som arbetar semestertjänst. Kulturskolan följer visserligen läsårets övergripande struktur men har inga uttryckliga krav på antal "skoldagar" eller motsvarande timplan som exempelvis grundskolan. De har dock lika många "A-dagar" som en lärare i exempelvis grundskolan.

Lärare i förskoleklass, grundskola, gymnasieskola samt anpassad grund- och gymnasieskola arbetar enligt skolförordningarna i läsåret och har vanligtvis ferietjänst. Inom fritidshem kan lärare arbeta enligt endera avtal. Skolformerna förskola och kommunal vuxenutbildning arbetar inte i läsåret. Lärare i dessa skolformer arbetar enligt vår erfarenhet oftast semestertjänst.

Överblick av väsentliga likheter och skillnader

	Semestertjänst	Ferietjänst
Total arbetstid	Ca 1767 timmar	Ca 1767 timmar
Reglerad arbetstid	Ca 1767 timmar	Ca 1360 timmar
Arbetstidsförläggning per årsarbetare	220 dagar (40h/v)	194 dagar (45h/v)
Semester/Ferie	25-38 (beroende på kollektivavtal och § 4 semesterlag)	56 dagar (vid genomsnittligt antal helgdagar). Sommarferien får inte understiga 45 dagar.
Semesterns förläggning	Valfritt med rätt till fyra veckor sammanhängande juni-augusti (§ 12 semesterlag). Viss semester kan sparas.	Ej valfritt utan sker under stipulerade lov och ferieperiod (bilaga M till AB). Feriedagar kan ej sparas.

Mer tid för administration trots mindre administrativa krav

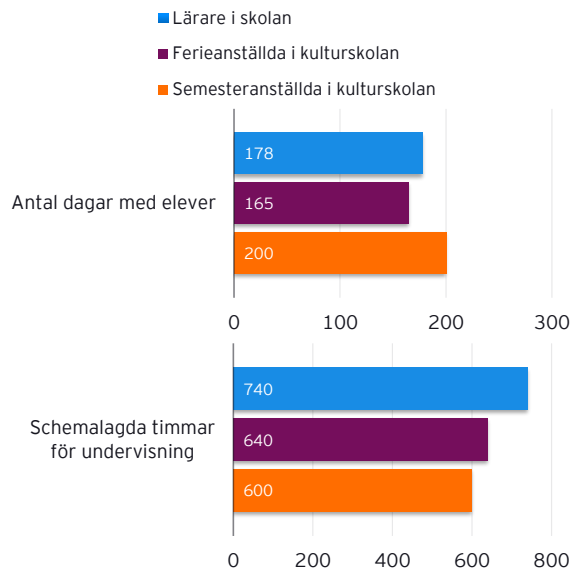
På denna sida analyseras de bägge olika arbetstidsavtalen inom Kulturskolan med hur en lärare med ferietjänst arbetar inom grund- eller gymnasieskola.

Jämfört med ferieanställda i skolväsendet arbetar ferieanställda inom kulturskolan mindre med elever och undervisning. En lärare i grundskolan har enligt skolförordningen *minst* 178 dagar med elever per läsår.^[3] En lärare i Kulturskolan har uppskattningsvis som *mest* 165 dagar med elever per år. En semesteranställd i kulturskolan har uppskattningsvis cirka 200 dagar med elever per år.

Ferieanställda inom Kulturskolan arbetar ungefär 100 timmar mindre med undervisning om året jämfört med en ferieanställd lärare i grundskolan.^[4] Detta är i huvudsak en konsekvens av fler schemalagda undervisningsdagar inom grundskolan. Ferieanställda i kulturskolan arbetar dock uppskattningsvis cirka 40 timmar mer med undervisning än en semesteranställd per kalenderår.

Lärare i Kulturskolan har betydligt färre reglerade administrativa arbetsuppgifter än lärare i övriga skolväsendet. Jämfört med en lärare i skolan saknar lärare i kulturskolan i allt väsentligt följande: (1) Dokumentationskrav, (2) reglerade kontakter med vårdnadshavare, (3) nationella prov, obligatoriska kartläggningmaterial etcetera, (4) mentorsarbete eller motsvarande, (5) elevhälsoarbete eller motsvarande, (6) närvaroadministration, utredningar av frånvaro och så vidare, (7) systematiskt kvalitetsarbete samt (8) utredningar av kränkande behandling och liknande.^[5]

Lärare inom Kulturskolan med ferietjänst har alltså mer tid för administration och undervisningsanknutna arbetsuppgifter än en lärare i grundskolan med samma avtal trots att arbetsuppgifterna är färre och mindre reglerade.

Det finns utmaningar med olika arbetstidsavtal

Uppdraget har breddats

I riket har kulturskolornas uppdrag över tid breddats. Från ensidigt fokus på enskild färdighetsträning inom musikgenren^[6] till dagens kulturskolor med ett "brett och angeläget utbud av kulturella och konstnärliga uttryck."^[7]

Nationellt är bilden att kulturskolornas deltagare utgör en förhållandevis homogen grupp. Vidare är bilden att det finns svårigheter att locka barn och unga med olika socioekonomisk eller utländsk bakgrund. Kulturskolan har också problem att behålla barn och unga i verksamheten. I kulturskoleutredningen, SOU 2016:69, föreslogs bland annat att ett nationellt mål bör vara att "arbeta i bred samverkan och bedriva en utåtriktad verksamhet gentemot det övriga samhället."

Kulturnämnden i Umeå har beslutat att verksamheten ska nå fler barn och unga än vad som är fallet idag. Vidare har fullmäktige genom tilläggsuppdrag uppdragit åt kommunstyrelsen och nämnderna att öka samarbetet och ansvarstagandet över förvaltnings- och nämndsgränserna.

Olika arbetstidsavtal försvårar samarbete...

Kulturskolan i Umeå bildades år 2019 genom en sammanslagning av tre enheter. Samarbetet över enhets- och avtalsgränserna uppges idag vara begränsat. Om nämndens önskan är att skapa en Kulturskola behöver bland annat fler arbetsuppgifter/projekt göras gemensamt/tillsammans och över gränserna. Olika arbetstidsavtal försvårar möjligheterna till samarbeten och samverkan. Exempelvis finns det utmaningar rent schematekniskt att hantera olika samverkansprojekt.

..och skapar friktion

Kulturskolan har, med undantag för ett fåtal sommarveckor, verksamhet under hela året. Kulturskolan har alltså verksamhet också när skolorna har lov. Eftersom hälften av medarbetarna arbetar ferietjänst kommer dessa - som huvudregel - vara lediga när skolorna är stängda för lov. Ferieanställda arbetar dock delar av höstlovet samt en bit in i juni och från mitten av augusti. Detta innebär att det ankommer på de anställda med semesteravtal att anordna verksamhet på exempelvis sportlov och under mitten av juni till mitten av augusti. Enkelt, och lite förenklat, uttryckt kommer hälften av personalstyrkan ha hela ansvaret för lovaktiviteter.

Härutöver är vår bild att ferieavtalets behov och struktur ges ett visst företräde. Exempelvis sker sommaravslutning inför ferieanställdas ledighet snarare än när verksamheten har sommarstängt.

Ovan är omständigheter som skapar en friktion inom Kulturskolan som vi bedömer motverkar vi-känsla och samarbete. I förlängningen också något som kan bidra negativt på möjligheten att nå kulturnämndens och kommunfullmäktiges mål.

Grunduppdraget är politiskt styrt

Syfte ("varför")

Verksamhetens grunduppdrag utgår från fullmäktiges inriktningsmål och program:
Umeå växer hållbart utan några utsatta områden.

Ambitionen ("vad")

Kulturskolan ska erbjuda en kvalitativ verksamhet inom en rad olika ämnen till barn och unga på deras fritid, men också i förskola, skola och i samarbete med andra kommunala och externa aktörer (KN).

Genom att erbjuda en varierad och bred verksamhet för alla barn och unga kan Kulturskolan nå målgruppen med såväl korta som långa insatser (KN).

Kulturskolan ska välkomna barn och unga till aktiviteter i centrum i egna lokaler, och ska också finnas tillgänglig runt om i hela kommunen i samverkan med andra aktörer (KN).

Nämnderna ska öka samarbete och ansvarstagande över förvaltnings- och nämndsgränser (KF).

Strategi ("hur")

Tillgänglig: Kulturskolan ska arbeta aktivt för att finnas tillgänglig runt om i stadsdelar, kommunalar och byar med olika verksamheter; kursverksamhet, öppen verksamhet samt i och för förskola och skola.

Utbud: Kulturskolans breda kursverksamhet erbjuder fördjupning och färdigheter genom återkommande undervisning i en mängd estetiska ämnen. Kursverksamheten ska utvecklas så att den i än högre grad kan erbjudas i stads- och kommunalar, i samverkan med andra kommunala aktörer.

Uppsökande: I Kulturskolans öppna verksamhet, det vill säga uppsökande aktiviteter under barns och ungas fritid, erbjuds fler att kostnadsfritt prova på estetiska uttryck, och fördjupa dessa till exempel under lovverksamhet, i samarbete med Fritid Unga, med fritidshem och externa aktörer.

Arbetstidsavtal påverkar förutsättningarna att genomföra nämndens uppdrag

	Tillgänglig	Utbud	Uppsökande
Strategi ("hur")	Kulturskolan ska arbeta aktivt för att finnas tillgänglig runt om i stadsdelar, kommunalar och byar med olika verksamheter; kursverksamhet, öppen verksamhet samt i och för förskola och skola.	Kulturskolans breda kursverksamhet erbjuder fördjupning och färdigheter genom återkommande undervisning i en mängd estetiska ämnen. Kursverksamheten ska utvecklas så att den i än högre grad kan erbjudas i stads- och kommunalar, i samverkan med andra kommunala aktörer.	I Kulturskolans öppna verksamhet, det vill säga uppsökande aktiviteter under barns och ungas fritid, erbjuds fler att kostnadsfritt prova på estetiska uttryck, och fördjupa dessa till exempel under lovverksamhet, i samarbete med Fritid Unga, med fritidshem och externa aktörer.
Identifierade påverkansfaktorer	▶ Vi bedömer att en övergång till endera avtal inte kommer att påverka befintlig tillgänglighet på aggregerad nivå. ▶ Semesteranställda arbetar färre timmar per vecka vilket minskar den teoretiska tillgängligheten. Detta kompenseras dock av arbete under fler veckor samt att fler tillgängliga timmar per vecka är svårt att schemalägga eftersom målgruppen befinner sig i annan verksamhet dagtid. Vi uppskattar den sammanlagda skillnaden till cirka 6-7 procent. ▶ Verksamheten begränsas i vissa kommunalar av andra faktorer, såsom behov av skolskjuts.	▶ Vi bedömer att en övergång till endera avtal i sig inte kommer att påverka befintligt kursutbud. ▶ Utbudet under lov påverkas och blir mer begränsat av olika arbetstidsavtal eftersom cirka hälften av personalen är lediga under loven. ▶ Olika arbetstidsavtal bidrar till svårigheter i samarbete, både internt mellan enheter och med andra kommunala aktörer. Olika arbetstidsavtal leder således till minskat potentiellt utbud genom färre möjliga samverkansprojekt.	▶ Förutsättningarna för att bedriva en stärkt uppsökande verksamhet påverkas i hög utsträckning av val av arbetstidsavtal. ▶ Eftersom ferieanställda som huvudregel är lediga på lov och helger kommer ansvar för den uppsökande verksamheten vid dessa tillfällen att begränsas till anställda med semesteravtal. ▶ Deltagandet bland ferieanställda i den öppna verksamheten uppges vara markant lägre än deltagandet bland semesteranställda. ▶ Det finns uppenbara skillnader mellan anställda med olika arbetstidsavtal vad gäller synen på uppsökande eller lågtröskelverksamhet. Vi menar att arbetstidsavtalen utgör en kulturell barriär för att realisera nämndens och fullmäktiges ambition.
Arbets-tids-avtalets påverkan			

Jämförelse av arbetstidsavtal ur ett styrnings- och ledningsperspektiv

I intervjuer med chefer, medarbetare och fackliga har vi identifierat tre faktorer kopplat till styrning och ledning som vi bedömer är av betydelse och som påverkas av valet av arbetstidsavtal. Till höger illustreras dessa faktorer samt vilket arbetstidsavtal som är att föredra kopplat till respektive faktor.

Möjligheten att planera anställdas arbetstid är den faktor som påverkas mest av val av arbetstidsavtal. Ferieanställda har tio timmar förtroendetid i veckan vilket minskar möjligheten att planera gemensamma aktiviteter som till exempel fortbildning. Förtroendetiden medför också att möjligheten för chefer att styra enskilda anställdas arbetstiden i övrigt också är lägre. Detta medför i sin tur en minskad möjlighet att aktivt styra verksamheten mot nämndens politiska mål.

Administration underlättas vid semestertjänst. Detta beror både på funktionella begränsningar i personalsystemet men också på ferieavtalets konstruktion. Eftersom ferieanställda i Kulturskolan inte arbetar på samma sätt som en lärare i exempelvis grundskolan sätts en teoretiskt arbetstid. Den teoretiska arbetstiden medför dock ett behov av ett relativt stort antal ändringar och därmed en ökad administration. Det finns också, som en konsekvens av detta, en svårighet att överblicka den faktiskt arbetade tiden.

Slutligen påverkar olika arbetstidsavtal chefernas arbete mot nämndens mål. Förekomsten av olika avtal motverkar och försvårar också arbetet mot en kulturskola med en gemensam kultur.

Styrning och ledning

Jämförelse av arbetstidsavtal ur ett verksamhets- och kvalitetsperspektiv

I intervjuer med chefer, medarbetare och fackliga har vi identifierat två faktorer kopplat till verksamhet och kvalitet som vi bedömer är av betydelse och som påverkas av valet av arbetstidsavtal. Till höger illustreras dessa faktorer samt vilket arbetstidsavtal som är att föredra kopplat till respektive faktor.

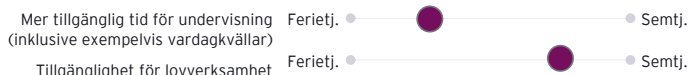
Av intervjuer framgår tydligt att det saknas en samsyn i organisationen kring vad som är en verksamhet av god kvalitet. Vi använder begreppet kvalitet baserat på vedertagna modeller kopplade till strukturkvalitet och resultatkvalitet.^[8] En god resultatkvalitet uppnås när önskade resultat uppnås, det vill säga i vilken utsträckning kommunfullmäktiges och kulturnämndens mål förverkligas. En god strukturkvalitet uppnås när verksamhetens förutsättningar att nå resultatkvalitet ökar, exempelvis tillgänglig tid och personalens utbildningsnivå.

Ferieanställda inom kulturskolan ska i genomsnitt arbeta fem timmar mer i veckan än semesteranställda. Enligt uppgift utförs också ungefär fem timmar mer undervisning i veckan. Allt i övrigt konstant skulle en övergång till semesteravtal minska tillgängligheten under terminerna med cirka 25 procent. Sett över ett kalenderår blir skillnaden dock mindre eftersom semesteranställda arbetar fler veckor. Vi bedömer att den sammanlagda skillnaden uppgår till cirka 40 timmar. Ferieanställda bedriver således uppskattningsvis cirka 6-7 procent mer undervisning än en semesteranställd per år.

Som beskrivits kopplat till nämndens styrning betonas vikten av att det bedrivs och finns verksamhet under barn och ungas fritid. Den fritid som finns på kvällar under terminerna påverkas av den tillgängliga tiden. För den fritid som finns på exempelvis helger och de flesta lov förenklas genomförandet av verksamheten vid semestertjänst.

Eftersom HÖK 25 inte reglerar när lov sker, såsom sport- och höstlov, framstår det som möjligt att i första hand schemalägga verksamheten på det sätt som ger mest kvalitet. I andra hand vore det möjligt att genom en lokal samverkansöverenskommelse "byta veckor" inom verksamhetsåret. Nackdelen för ferieanställda med sådana byten är dock att skillnaden mot semestertjänst minskar och därigenom minskar fördelarna med ferieavtalet.

Verksamhet och kvalitet

Jämförelse av arbetstidsavtal ur ett arbetsmiljöperspektiv

I intervjuer med chefer, medarbetare och fackliga har vi identifierat fyra faktorer kopplat till arbetsmiljö som vi bedömer är av betydelse och påverkas av arbetstidsavtalet. Till höger illustreras dessa faktorer samt vilket arbetstidsavtal som är att föredra kopplat till respektive faktor.

Vår bild är att semesteranställda har en jämnare arbetsbelastning över året jämfört med ferieanställda. Detta beror i huvudsak på färre arbetade timmar per vecka. Färre arbetade timmar leder enligt forskning till högre känsla av välbefinnande. Vidare lyfter forskning vikten av kontinuerlig och systematisk återhämtning som framgångsfaktorer.^[9]

Ferieanställdas schema sätts i regel per verksamhetsår (eller motsvarande). Detta är en konsekvens av avtal mellan arbetsmarknadens parter. Vid eventuella justeringar av schemat erhåller en ferieanställd bättre kompensation än en semesteranställd. Vid eventuella justeringar av schemat kan en ferieanställd erhålla bättre kompensation än en semesteranställd, utifrån att antalet A-dagar inte får överskridas. En semesteranställd kompenseras med lika många timmar i "flexbanken" som den de facto arbetat.

Semesteranställda kan å andra sidan lättare ta ut ledighet när arbetssituationen tillåter. Detta gäller såväl enstaka timmar som mer sammanhållen semester. En ferieanställd har exempelvis som regel inte rätt att ta ledigt utanför lov och ferieledigheten.

Som kompensation för att ferieavtalet driver högre arbetsbelastning och mindre flexibilitet har ferieanställda i stället längre ledighet under sommaren.

Verksamhet och kvalitet

Lärdomar från andra kommuner

Flera andra kommuner har genomfört liknande utredningar, däribland Stockholms stad (2024) och Göteborgs stad (2023). Identifierade för- och nackdelar överensstämmer i huvudsak med det som beskrivits på sida 10-12 i denna rapport. Det som framkommit i storstädernas utredningar men som inte tagits upp i intervjuer i Umeå är följande.

- Arbete efter läsår om högst 194 dagar i stället för verksamhetsårets 220 dagar leder till lägre kostnadseffektivitet och ökat behov av inköp av externa konsulter eller timanställda. Detta beror i huvudsak på en ambition om verksamhet på lov och sommar men där merparten av ordinarie personal är lediga.
- Eftersom förtroendearbetstiden inte kan planeras av arbetsgivaren begränsas utrymmet för kollegialt - och av arbetsgivaren styrt - samarbete. Detta har delvis tagits upp utifrån svårigheter att finna gemensamma tider för fortbildning (jmf även vår jämförelse kring styrning och ledning, sidan 10).

Under genomförandet av denna utredning har Sveriges Lärare inhämtat synpunkter från medarbetare i andra kommuner som bytt avtal. Till dessa hör Gävle (2024), Helsingborg (2010), Skellefteå (2013), Trollhättan (2018) och Åre (2000). Från dessa externt inhämtade synpunkter anser vi att följande bör nämnas.

1. **En viss personalomsättning kan vara en konsekvens vid en eventuell förändring till semestertjänst.** Medarbetare som arbetar enligt ferieavtalet

motsätter sig som grupp byte av avtal. Det framstår också som att de kommuner som bytt arbetstidsavtal som helhet haft en otillräcklig förankring i hela styrkedjan. Utöver personalomsättning bland lärare och pedagoger är vår erfarenhet från andra utredningar vid eventuella verksamhetsförändringar att detta även kan gälla chefsfunktioner. Det är utmanande att leda i förändring i allmänhet och synnerhet när personalgruppen motsätter sig förändringen. Utifrån denna iakttagelse bör Umeå vid en eventuell förändring säkerställa en tydlig enighet internt samt på förhand klargöra hur chefer kollegialt kan stödja varandra.

2. **Övergång från ferietjänst till semestertjänst leder inte automatiskt till förändrat tjänsteinnehåll.** Det framstår som att få kommuner - om ens någon - haft en utarbetad strategi för att öka graden av inkludering. Det uppges exempelvis vara lika svårt att nå underrepresenterade målgrupper på lov som under terminerna. Om verksamheter som idag inte når en bred målgrupp vill nå utanför den "typiske kulturskoleleven - en svenskfödd flicka med välutbildade föräldrar[...] och i synnerhet musikutövande föräldrar"^[10] behövs strategier för detta.
3. **Flexibiliteten som finns hos en administrativt anställd finns inte i kursverksamheten.** Vid en övergång från ferietjänst till semestertjänst behöver verksamheten säkerställa att fördelarna med semestertjänst förverkligas; även om mer verksamhet bedrivs under lov behöver medarbetare ha möjlighet till ledighet - precis som alla andra heltidsanställda i kommunen.

Slutsats

Uppdraget

Denna rapport utgör ett kunskapsunderlag baserat på kulturnämndens uppdrag till förvaltningen att analysera de olika arbetstidsavtalen inom Kulturskolan. Underlaget har tagits fram genom dokumentstudier och intervjuer.

Rapporten visar att

- Förekomsten av flera olika arbetstidsavtal inom kulturskolan innebär utmaningar, både vad gäller genomförandet av nämndens och fullmäktiges mål samt skapandet av en gemensam kultur mellan och inom enheterna. En övergång till ett enhetligt avtal skulle kunna främja samarbete och minska friktion mellan enheter. Detta skulle i sin tur också kunna bidra till att bättre uppfylla kulturnämndens mål och erbjuda en verksamhet av hög kvalitet för alla barn och unga i kommunen.
- Varje arbetstidsavtal har sina styrkor och svagheter. För den enskilda medarbetaren innebär ferietjänst fördelar såsom större frihet genom oreglerad arbetstid, längre sommarferie och en starkare koppling till läraridentiteten. Samtidigt finns fördelar för den enskilde med semestertjänst genom en större flexibilitet i förläggning av arbetstiden och en större möjlighet till regelbunden återhämtning. Ur ett verksamhetsperspektiv är det tydligt att semestertjänst är att föredra. Detta ger ledningen/verksamheten bättre förutsättningar att styra och leda verksamheten, uppnå nämndens och fullmäktiges mål samt skapa en långsiktigt hållbar arbetsmiljö.

Vägen framåt

Utöver de skyldigheter som kommunen som arbetsgivare har gentemot arbetstagarna vid en eventuell förändring rekommenderar vi Kulturskolan att i dialog med medarbetarna:

- Etablera ett ramverk för hur en gemensam kultur kan skapas och samarbeten stärkas.
- Analysera hur färre tillgänglig undervisningstimmar påverkar tillgängligheten och vidta åtgärder för att minimera risken för negativa konsekvenser.
- Föra en dialog om hur tjänsteinnehållet kan justeras för att bättre motsvara nämndens ambitioner och strategier.
- Säkerställa att fördelarna med semestertjänst realiseras i praktiken vid ett eventuellt byte till semestertjänst.

Aron Larsson

Projektledare

Johanna Rössberger

Seniorkonsult

Bilaga 1 - Källförteckning

1. SOU (2016:69), s 55f. *En inkluderande kulturskola på egen grund.*
2. SOU (2016:69). *En inkluderande kulturskola på egen grund.*
3. 3 kap. Skolförordning (2011:185) & 3 kap. Gymnasieförordning (2010:2039)
4. OECD (2018). *The Teaching and Learning International Survey (TALIS).*
5. SOU (2025:26). *Mer tid för undervisningsuppdraget.*
6. SOU (1972:66). *Ny kulturpolitik.*
7. Prop. 2017/18:164. *En kommunal kulturskola för framtiden - en strategi för de statliga insatserna.*
8. Österberg, Jonas (2014). *Resultatanalys i skolan.*
9. Se exempelvis OECD (2024). *How's Life? 2024: Well-being and Resilience in Times of Crisis.* & Dahlgren, Anna et al. (2023). *Forskningsöversikt över korta vilotider samt rekommendationer för säker och hälsosam arbetstidsförläggning.*
10. Jeppsson, Cecilia (2020). *"Rörlig och stabil, bred och spetsig" - Kulturell reproduktion och strategier för breddat deltagande i den svenska kulturskolan.*

EY | Building a better working world

På EY arbetar vi varje dag för att uppfylla vårt syfte Building a better working world. Vi skapar värde för kunder, medarbetare, samhälle och världen i stort, samtidigt som vi bygger förtroende på finansmarknaderna.

Med stöd av data, AI och annan avancerad teknik hjälper vi våra kunder att hitta lösningar på dagens och morgondagens mest angelägna frågor.

Vi arbetar med ett brett utbud av tjänster inom revision, redovisning, affärsrådgivning, skatt, strategi och transaktioner. Genom att dra nytta av branschinsikter, ett globalt nätverk och samarbete inom olika ekosystem kan vi erbjuda tjänster i fler än 150 länder.

All in to shape the future with confidence.

EY syftar på den globala organisationen och kan referera till ett eller flera av medlemsföretagen inom Ernst & Young Global Limited som vart och ett är en separat juridisk enhet. Ernst & Young Global Limited, ett bolag registrerat i Storbritannien, tillhandahåller inte tjänster till kunder. Information om hur EY samlar och använder persondata och en beskrivning av vilka rättigheter individer har enligt dataskyddslagen finns på ey.com/privacy. Medlemsföretag inom EY tillhandahåller inte juridiska tjänster där det inte är förenligt med lokal lagstiftning. För mer information om vår organisation, besök gärna ey.com/se

© 2025 Ernst & Young AB.
All Rights Reserved.

Tjänsteskrivelse

2025-09-15

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2025/00004

Anmälningsärenden / delegationsbeslut september 2025

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att godkänna delegationsbesluten och redovisningen av anmälningsärenden för september 2025.

Ärendebeskrivning

Förvaltningen redovisar ärenden beslutade med stöd av nämndens delegationsordning samt ärenden från kommunens övriga beslutande organ som rör kulturnämndens ansvarsområde.

Beslutsunderlag

Delegationsbeslut

Kulturkonsulent

Utvecklingsstöd kulturverksamhet

Anmälningsärenden

Beslut i kommunfullmäktige 2025-08-25 -Plan för digital omställning 2025 – 2028

Beslut i kommunfullmäktige 2025-08-25 – Revidering av riktlinje för styrning och uppföljning av privata utförare

Beredningsansvariga

Daniel Vikström, kulturkonsulent

Maria Nordenback, nämndsekreterare

Jenny Skarstedt
Kulturdirektör

Maria Nordenback
nämndsekreterare

Anmälningsärenden Kulturnämnden (2025-09-25)

Handläggare:	Daniel Vikström
Sökande:	Hembygdsföreningen Umbygda
Arrangemang:	Soldattorpens dag
Bidragsform:	Utvecklingsstöd kulturverksamhet och arr 2025
Ärendenr i Rbok:	199619
Datum:	2025-08-24
Sökt belopp:	16 500 kr
Beviljat belopp:	15 000 kr
Motivering till beslut:	Föreningen ska arrangera en hembygdsdag vid soldattorpen i Brännland, med ett antal aktiviteter, däribland musik framförd av spelemän och en introduktion av folkdanserna schottis och hambo. Föreningen ansöker om stöd med arvode till musiker och dansledare. Utöver detta kommer man sälja fika, visa hur man levde i soldattorpen, visa upp kläder ur Västerbottens museums samlingar samt arrangera lekar för barn.

Handläggare:	Daniel Vikström
Sökande:	Flurkmarks byaförening
Arrangemang:	Drive in Bio i Flurkmark (Utomhusbio)
Bidragsform:	Utvecklingsstöd kulturverksamhet och arr
Ärendenr i Rbok:	201977
Datum:	Höst 2025

Sökt belopp:	51 500 kr
Beviljat belopp:	46 500 kr
Motivering till beslut:	Flurkmårks byaförening ska anordna en drive in-bio vid idrottsplatsen i Flurkmark. Grusplanen kommer att användas som parkeringsyta och utrustning kommer att hyras av Umeå Scenteknik. Föreningen planerar att visa barnfilm under eftermiddagen, och sedan visa en film för en äldre publik under kvällstid.

Handläggare:	Daniel Vikström
Sökande:	Samtida konsthantverk i Västerbotten
Arrangemang:	Två utställningar med bärbar konst i Kulturmejeriet
Bidragsform:	Utvecklingsstöd kulturverksamhet och arr
Ärendenr i Rbok:	202052
Datum:	1 september – 28 september 2025
Sökt belopp:	63 140 kr
Beviljat belopp:	10 000 kr
Motivering till beslut:	Föreningen planerar att hålla två utställningar av konsthantverk i sina lokaler på Mejeriet i Röbbäck. Den ena med den mexikanskspanska Esteban Erosky som arbetar med emaljering, samt föreningens egna Karin Roy Andersson. Föreningen söker för första gången utvecklingsstöd, och beviljas utvecklingsstöd för att täcka kostnader runt Esteban Eroskys deltagande.

Handläggare:	Daniel Vikström
Sökande:	Samtida konsthantverk i Västerbotten
Arrangemang:	lordningställande av ny utställningsyta i Kulturmejeriet
Bidragsform:	Utvecklingsstöd kulturverksamhet och arr
Ärendenr i Rbok:	202049

Datum:	Augusti 2025
Sökt belopp:	16 000 kr
Beviljat belopp:	0 kr
Motivering till beslut:	Avslag. Samtida konsthantverk i Västerbotten har sökt utvecklingsstöd för att producera ett gallerirum på Mejeriet i Röbäck. Det beviljas dock inte enligt regelverket för utvecklingsstöd, då detta inte är ett arrangemang/utställning utan avser endast renovering och materialinköp.

Handläggare:	Daniel Vikström
Sökande:	Kaaos Kaamos Academy
Arrangemang:	Tyngd och tillit
Bidragsform:	Utvecklingsstöd kulturverksamhet och arr
Ärendenr i Rbok:	202044
Datum:	2025-09-01
Sökt belopp:	23 500 kr
Beviljat belopp:	23 500 kr
Motivering till beslut:	Kaaos Kaamos Academy arrangerar i samarbete med Midgårdsskolan visningar av nycirkusföreställningen Tyngd och tillit i början av september. På dagtid spelas föreställningen för danselever på skolan, och föreningen vill sätta upp en visning på kvällstid som är öppen för allmänheten, vilken de söker stöd för. De som framför föreställningen är cirkusartisterna Marieke och Wilko från det nederländska nycirkuskompaniet Tête-Bêche.

Handläggare:	Daniel Vikström, Eva Lindgren
Sökande:	Finska Klubben i Umeå
Arrangemang:	Sverigefinsk Kulturfestival 31 augusti 2025
Bidragsform:	Utvecklingsstöd kulturverksamhet och arr, Kulturpotten nationella minoriteter

Ärendenr i Rbok:	202781
Datum:	2025-08-31
Sökt belopp:	26 200 kr
Beviljat belopp:	2 649 kr, med ytterligare 23 551 kr från Kulturpotten nationella minoriteter
Motivering till beslut:	Den 31 augusti anordnar Finska klubben i Umeå en kulturfestival på Klossen, Ålidhem. De kommer bland annat arrangera teater med Sverigefinska gruppen Ilona och bjuda in stand up-komikern Janne Westerlund.

Handläggare:	Daniel Vikström
Sökande:	Kassjö Intresse och Bygdegårdsförening
Arrangemang:	Musik i Kassjö
Bidragsform:	Utvecklingsstöd kulturverksamhet och arr
Ärendenr i Rbok:	196278
Datum:	2025-08-30
Sökt belopp:	13 500 kr
Beviljat belopp:	13 500 kr
Motivering till beslut:	Tanken med Musik i Kassjö är att i samband med firandet av Kassjödagen 2025 kunna erbjuda ett professionellt kulturarrangemang för invånare i Kassjöbygden och besökare, i landsbygdsmiljö utanför centralorten. Ett tillfälle för centrumboende att besöka landsbygd för en kulturupplevelse, istället för tvärtom. Bokad artist i skrivande stund är Mullin Mallin. Utöver musik kommer föreningen arrangera tävlingar, tunnbrödsbakning och hantverksförsäljning med mera.

Handläggare:	Daniel Vikström
Sökande:	Sörfors Intresse/bygdegårdsförening

Arrangemang:	Sörfors skola 100 år
Bidragsform:	Utvecklingsstöd kulturverksamhet och arr
Ärendenr i Rbok:	199372
Datum:	2025-09-17
Sökt belopp:	14 000 kr
Beviljat belopp:	5 000 kr
Motivering till beslut:	Sörfors skola firar 100 år och Sörfors intresse/bygdegårdsförening i samverkan med skolan och kommunen vill fira detta. Föreningen vill stärka samverkan mellan kommun och bygden samt uppmärksamma föreningen och deras verksamhet i Sörfors. Målet är att lyfta skolans historia för de yngre men även visa upp den nuvarande utbyggda skolan för de äldre. Samverkan finns även med Västerbottens museum för att visa upp historiska kläder. Stöd söks för att kunna arrangera musikunderhållning under dagen, och Birch Town Singers kommer bidra med ett framträdande.

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2025-08-25

§ 152

Diariennr: KS-2024/01116

Plan för digital omställning 2025-2028

Beslut

Kommunfullmäktige beslutar

att fastställa *Plan för digital omställning för Umeå kommun enligt bilaga.*

Reservation

Davis Kaza, för Arbetarpartiet reserverar sig mot beslutet att anta plan för digital omställning till förmån för eget återremissyrkande.

Ärendebeskrivning

Tekniska nämnden har 2025-05-27 överlämnat plan för digital omställning till kommunfullmäktige för fastställande.

Kommunfullmäktige beslutade i april 2024 att kommunens befintliga IT-strategi och e-servicestrategi skulle revideras. Under perioden maj till november genomförde Digital omställning och IT, med stöd av Styrning och samordning inom stadsledningskontoret, en genomlysning med fokus på vilken styrning som behöver upprättas för kommunens arbete med digital omställning. Det resulterade i framtagande av en remissversion av en kommunövergripande plan för digital omställning.

Tekniska nämnden skickade den 19 december 2024 ut förslaget till plan för digital omställning på remiss för att inhämta yttranden från nämnder och koncernbolag. Tio nämnder och jämställdhetsutskottet inkom med yttranden.

Merparten av nämnderna ställer sig positiva till planen och framhåller bland annat dess fokus och ambitioner kring gemensam strategisk riktning, fokus på grundläggande förutsättningar, prioritering och

kraftsamling inom relevanta områden samt samverkan och gemensamma ansatser för att öka omställningstakten med stöd av digitalisering.

Totalt inkom cirka 100 förslag och synpunkter på remissversionens innehåll. Synpunkter på att planens detaljeringsnivå var för hög inkom från flera nämnder, liksom behovet att tydliggöra hur fördelning av roller och ansvar kopplat till digital omställning ska ske. Det inkom även inspel kring behov av att förtydliga hur digitaliseringen bidrar till att lösa kommunens utmaningar genom de inriktningar och områden som finns i planen.

För att skapa en bred förståelse kring kommunens digitaliseringsarbete och digitaliseringens roll i omställningsarbetet behöver planens innehåll och syfte även kommuniceras via andra kanaler och strukturer efter att den är fastställd, exempelvis via kommunens intranät.

Bilaga 1 utgör förslag till plan för digital omställning som kommunfullmäktige föreslås fastställa. I bilaga 2 redovisas inkomna remissyttranden samt hur dessa omhändertagits. Bilaga 3 innehåller protokollsutdrag och fullständiga yttranden från nämnder och utskott.

Beslutsunderlag

Bilaga 1 – Plan för digital omställning.

Bilaga 2 – Sammanställning och omhändertagande av remissyttranden avseende plan för digital omställning.

Bilaga 3 – Sammanställning av samtliga nämnders och utskotts protokollsutdrag och yttranden.

Tekniska nämndens protokoll 2025-05-27, § 52.

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag.

Kommunstyrelsens beslutsordning

Kommunstyrelsen beslutar enligt näringslivs- och arbetsutskottets förslag.

Kommunfullmäktiges beslutsordning

Följande yttrar sig: Christina Bernhardsson, Davis Kaza, Fredrik Rönn, Anders Sellström, Patrik Brännberg, Lars Nilsson och Arvid Lundberg.

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2025-08-25

Yrkanden

Christina Bernhardsson (S), Fredrik Rönn (C), Lars Nilsson (SD), Arvid Lundberg (MP) och Bore Sköld (V) – Bifall till kommunstyrelsens förslag.

Davis Kaza (AP) – I första hand återremiss

1. Digitaliseringen och införandet av digitala verktyg måste ske i samråd med personalen. Detta för att de digitala verktygen ska bli verktyg som underlättar och effektiviserar arbetet och inte irritationsmoment som försvårar arbetet.
2. Dokumentet måste tydligt beskriva vilken information som samlas in och vilken som inte ska samlas in samt beskriva hur informationen ska användas och inte användas.
3. Det måste bli tydligare hur den personliga integriteten för kommunens anställda och medborgare ska skyddas.
4. Dokumentet måste ha uttryckliga formuleringar om att personal inte ska utsättas för övervakning.

I andra hand avslag till kommunstyrelsens förslag.

Propositionsordning som godkänns

Ärendet ska avgöras idag *mot* att ärendet ska återremitteras.

Ordföranden finner att kommunfullmäktige beslutar att ärendet ska avgöras idag.

Bifall mot avslag till kommunstyrelsens förslag. Ordföranden finner att kommunfullmäktige beslutar enligt kommunstyrelsens förslag.

Reservation

Davis Kaza, för Arbetarpartiet reserverar sig mot beslutet att anta plan för digital omställning till förmån för eget återremissyrkande.

Beslutet och planen ska skickas till

Nämnder och bolag

Kommunövergripande

Plan för digital omställning 2025-2028

Beslutad av:
Kommunfullmäktige

Diarienummer:
KS-2024/01116

Datum och paragraf för beslutet:
2025-08-25, § 152

Dokumenttyp:
Plan

Giltighetstid:
2025-2028

Dokumentansvarig nämnd:
Tekniska nämnden

Inledning

Bakgrund

Umeå kommun befinner sig liksom andra offentliga aktörer i en situation med stora utmaningar. Demografisk utveckling, kompetensförsörjning samt nya och ökade krav från invånare gör att kommunen behöver kunna leverera mer välfärd till fler utan att resurserna ökar. Samtidigt skapar externa faktorer såsom klimatförändringar och omvärldsläge nya förutsättningar som behöver beaktas.

Digitaliseringen anses vara den viktigaste möjliggöraren för att möta dessa utmaningar.

Förutom att utmaningar och omvärldsfaktorer påverkar verksamheternas förmåga att tillhandahålla välfärdstjänster, inverkar de även på kommunens möjligheter att genomföra och utveckla sitt digitaliseringsarbete.

Den demografiska utvecklingen medför exempelvis lägre tillgång till arbetskraft vilket ökar konkurrensen om specialiserad nödvändig digitaliseringskompetens. Invånarnas digitala vardag med sammanhållna användarupplevelser och individanpassade tjänster ökar förväntningarna på kommunens leveranser och tjänsteutbud. Det medför att behov och förväntningar behöver kunna tillgodoses i snabbare takt än tidigare vilket ställer stora krav på kommunens förmåga att integrera tjänster och information till en tydlig och trovärdig helhet. Samtidigt medför den snabba teknikutvecklingen att möjligheterna att möta dessa behov och utmaningar uppstår i snabbare takt än tidigare.

Det försämrade säkerhetsläget innebär en ökad hotbild som ställer högre krav på säkerhet och förmåga att motstå störningar, och klimatförändringarna kräver att vi som kommun tar ansvar för att motverka negativa effekter genom att aktivt minska vårt klimatavtryck och främja en hållbar utveckling.

Sammanfattningsvis behöver kommunen stärka sin styrning och samordning av digitalisering för att skapa gemensamma förutsättningar för att ställa om på ett hållbart sätt med fokus på helhet.

Plan för digital omställning är upprättad av tekniska nämnden och beslutad av kommunfullmäktige.

Syfte

Planen skapar kommungemensamma, grundläggande förutsättningar för digital omställning så att kommunen ska kunna ställa om med hjälp av digitalisering, genom att:

- Sätta riktning och skapa långsiktighet
- Vara styrande vid beslut och prioriteringar
- Skapa samsyn och gemensam förståelse för prioriteringar
- Vara ett stöd för nämnder och verksamhet i planering och omställning

Omfattning

Plan för digital omställning är styrande för kommunens nämnder och förvaltningar.

Planen är styrande för de helägda kommunala bolagen när de använder och ansluter till kommunens digitala infrastruktur och kommungemensamma digitala lösningar, samt när de agerar som leverantör till kommunen.

I det koncernövergripande digitaliseringsarbetet ska planen särskilt beaktas när samverkan mellan nämnder och bolag är en förutsättning för att leverera sammanhållna tjänster och processer till invånare, kunder och andra aktörer. Det gäller exempelvis samverkan kring tekniska lösningar och användning av data

Initialt kommer planen ha stort fokus på att etablera grundläggande förutsättningar för digital omställning som är nödvändiga för hela eller stora delar av kommunens verksamheter. Huvudansvaret åligger tekniska nämnden och kommunstyrelsen, men arbetet ska ske i bred och nära samverkan med nämnder, förvaltningar och bolag.

Allt eftersom dessa grundläggande förutsättningar etableras kommer planens fokus att riktas mot åtgärder och initiativ som ger direkt nytta för invånare och verksamheter.

Figur 1: Schematisk bild över kommunens gemensamma genomförande av digital

Begrepp och definitioner

På umea.se/digitalomstallning förklaras facktermer som förekommer i planen.

Övergripande mål

Den digitala omställningen ska bidra till att nämnder och bolag kan tillgodose sina grunduppdrag och nå egna och kommunövergripande mål och att kommunens resurser används effektivt. Digitaliseringen ska skapa förutsättningar för en attraktiv och hållbar välfärd med fokus på värdeskapande för kommunens invånare, företag, besökare och andra aktörer.

Strategiska inriktningar och prioriterade områden

Planen innehåller sex strategiska inriktningar som beskriver den utveckling som Umeå kommun behöver göra för att kunna ställa om med hjälp av digitalisering.

Figur 2: Planens sex strategiska inriktningar och tillhörande prioriterade områden.

Till varje inriktning har ett antal kritiska områden identifierats. Genom att utveckla dessa prioriterade områden skapas goda förutsättningar för att digitaliseringen ska kunna bidra till att möta kommunens utmaningar.

Inriktning 1. Digitaliseringen skapar nytta för invånarna i högre utsträckning

I takt med att digitaliseringen blir en allt naturligare del av invånarnas vardag ökar också förväntningarna på kommunens digitala tjänster och utbud. Rätt använd bidrar digitaliseringen till att stärka det sociala kontraktet mellan invånarna och kommunen vilket också främjar demokratin. Kommunens digitaliseringsarbete ska bedrivas med ett helhetsperspektiv på invånarna och samhället och underlätta hanteringen av dess rättigheter och skyldigheter. För att främja inkludering och tillgänglighet behöver kommunen beakta riskerna med digitalt utanförskap i allt digitaliseringsarbete.

Prioriterade områden:

Invånarfokus - Kommunen ska utveckla ett systematiskt arbetssätt som främjar delaktighet och transparens i digitaliseringsarbetet. Målgruppernas behov och förutsättningar ska vara i centrum och jämställdhet, jämlikhet och hållbarhet ska beaktas ur alla perspektiv.

Sammanhållen digital service - Kommunen ska aktivt verka för att data, processer och tjänster ska samverka med varandra i ett digitalt ekosystem - inom kommunen, med civilsamhället och med privata och andra offentliga aktörer. Kommunen ska följa och tillämpa nationella lösningar och standarder för teknik, data och verksamhetsprocesser.

Inriktning 2. Digitaliseringen bidrar till en bättre användning av kommunens resurser

Den demografiska utvecklingen gör att fler behöver ta del av välfärdens tjänster samtidigt som skatteintäkter och tillgänglig arbetskraft inte ökar i samma utsträckning. Kommunens resurser behöver användas till det som skapar mest värde för de vi finns till för.

Digitaliseringen ska bidra till bättre beslutsunderlag, automatiserade processer och arbetssätt och en attraktivare arbetsmiljö med färre manuella och tidskrävande moment. En bred digitalisering möjliggör också användandet av avancerade teknologier såsom AI vilket gör kommunen mer effektiv och anpassningsbar till framtidens utmaningar.

Parallellt med att optimera befintliga arbetssätt behöver dessa också utmanas. Den systematiska verksamhetsutvecklingen behöver balanseras med innovativa arbetssätt som öppnar upp för helt nya sätt för hur välfärd kan levereras.

Prioriterade områden:

Intelligent automation - Kommunen ska utveckla ett systematiskt arbetssätt för att identifiera processer att automatisera, öka förmågan att anpassa verksamhet och medarbetare till de förändringar som automatiseringen innebär, samt skapa rätt tekniska förutsättningar.

Datadriven organisation - Kommunen ska utveckla förmågan att systematiskt samla, kombinera och använda data och analytiska insikter för att fatta beslut, uppnå verksamhetsmål och driva innovation. Parallellt behöver det skapas en kultur där data och analys blir en central del av verksamhetsutveckling och leverans.

AI - Kommunen ska öka kompetens, förståelse och förmåga kring hur AI kan bidra till att uppnå verksamhetsmål, effektivisera arbetsuppgifter samt främja verksamhetsutveckling och innovation. Riktlinjer för användning och teknisk förmåga ska upprättas.

Inriktning 3. En effektivare styrning och samordning inom digitaliseringsområdet

Digitaliseringen ses som den viktigaste möjliggöraren för att lösa de utmaningar som kommunen har. Trots detta uppnås inte de potentiella nyttorna med digitaliseringen i tillräcklig takt. Kommunens organisering bidrar till att digitalisering ofta sker i silos och att det långsiktiga kommunövergripande digitaliseringsarbetet därmed blir eftersatt.

Kommunen behöver etablera en effektiv styrning och samordning inom digitaliseringsområdet som gör att kompetenser, information, processer och teknik samverkar för att uppnå största möjliga värde för kommunens verksamheter, invånare och andra aktörer. Styrningen ska vara integrerad i kommunens övergripande styrmodell. Digitaliseringsarbetet ska ske i samverkan med relevanta aktörer i de fall det skapar mervärde för invånare, kommunens verksamheter och samhället.

Prioriterade områden:

En sammanhållen styrning - Kommunen ska tydliggöra roll- och ansvarsfördelningen för digital omställning och vid behov revidera reglementen och ägardirektiv. Principer för finansiering och prioritering ska upprättas för att möjliggöra att medel nyttjas effektivt och till det som skapar önskat värde. Strukturer ska etableras för det långsiktiga och kommunövergripande digitaliseringsarbetet, inklusive nödvändiga styrdokument.

Ändamålsenliga arbetssätt - Kommunen ska tillämpa tvärfunktionella, organisationsöverskridande arbetssätt inom ramen för en kommungemensam

samverkansmodell för digitalisering. Arbetsformerna ska sätta verksamheternas och invånarnas behov i centrum och inte begränsas av etablerade linjestrukturer. God kunskap om målgrupperna samt bred kompetens inom relevanta expertområden för digital omställning ska säkerställa att både kortsiktiga och långsiktiga effekter uppnås.

Effekthemtagning och uppföljning - Kommunen ska utveckla och tillämpa metoder för att kontinuerligt följa hur digitaliseringen bidrar till verksamheternas mål och värdeskapande för invånare och andra aktörer. Insikterna ska bidra till att rätt digitala tjänster och lösningar med rätt kvalitet tillhandahålls.

Inriktning 4. En mer robust och säker digitalisering

En ökad digitalisering innebär större sårbarheter, samtidigt som hotbilden mot kommunen ökar på grund av ett försämrat säkerhetsläge.

Genom att utveckla en robust och säker digitalisering, som ger förutsättningar att upprätthålla verksamheter vid störningar eller avbrott, bibehåller kommunen förtroendet för verksamheterna och hjälper dem att nå sina mål. Säkerhetsåtgärder behöver vara proportionerliga och balanserade mot andra risker för att skydda information och samtidigt möjliggöra effektiv användning av digitala lösningar.

Prioriterade områden:

Informationssäkerhet - Kommunen ska etablera en säkerhetskultur som genomsyrar hela organisationen. Informationssäkerhetsarbetet ska grundas på en kommungemensam informationsarkitektur. Ett systematiskt och riskbaserat arbetssätt ska säkerställa ett adekvat skydd för verksamhetsinformation och att lagar och regelverk efterlevs, samt en balans mellan säkerhet och användbarhet.

Cybersäkerhet - Kommunen ska säkerställa ett systematiskt cybersäkerhetsarbete för att minska risker mot kommunens tekniska miljö. Fokus ska ligga på att identifiera sårbarheter, höja kompetens och implementera robusta säkerhetsåtgärder.

Optimerad teknisk miljö - Kommunen ska samla och standardisera infrastruktur, digitala plattformar och informationssystem för att effektivt kunna underhålla, säkra och utveckla den tekniska miljön i takt med att behov, krav och förutsättningar förändras.

Arkitektur - Kommunen ska etablera arkitekturprinciper som beaktar hur processer, information och teknik samspelar för att bidra till maximal nytta för verksamheter och invånare och andra aktörer. Arkitektur ska bidra till att digitalisering sker med fokus på helhet och långsiktighet.

Inriktning 5. Data används i högre grad som en strategisk tillgång

En ökad användning av data och information bidrar till en bättre förståelse för användares och invånares beteenden, behov och preferenser. Detta skapar underlag för mer välgrundade beslut, möjliggör styrning och anpassningar av verksamheter samt ger möjlighet att förutse framtida trender. Tillgång till relevant och kvalitetssäkrad data är också en förutsättning för att kunna öka nyttiggörandet av exempelvis automation och AI. All användning av data ska ske ansvarsfullt etiskt, och med respekt för individens integritet.

Prioriterade områden:

Strategi och målbild - Kommunen ska upprätta relevant styrning för att möjliggöra värdeskapande genom data.

Informationsförvaltning - Kommunen ska etablera och tillämpa gemensamma metoder och verktyg för informationsförvaltning som ett led i att förenkla datadrivet samarbete inom hela kommunkoncernen. Systematik och struktur ska stödja informationsägarna i deras uppdrag att säkerställa att informationen är tillgänglig, säker, samt juridiskt och kvalitetsmässigt korrekt.

Teknisk infrastruktur och analysförmåga - Kommunen ska tillhandahålla moderna och ändamålsenliga tekniska lösningar för insamling, lagring, tillgängliggörande, analys, och visualisering av data. Förmåga för processautomation och optimering ska skapas i såväl interna som koncernövergripande processer, samt i interaktion med invånare.

Inriktning 6. Ökade kunskaper, förståelse och färdigheter för digitaliseringens möjligheter

För att effektivisera och modernisera kommunens verksamheter med stöd av digitalisering behöver chefer, ledare och medarbetare ha förståelse för digitaliseringens roll i omställningen. För att nå önskade effekter krävs också kunskap och färdigheter kring de förutsättningar som behöver finnas på plats. Kommunens förmåga till omställning och förändring med stöd av digitalisering kommer att vara avgörande för att hantera de utmaningar som kommunen har.

Prioriterade områden:

Ökad digital kompetens - Kommunen ska öka medarbetarnas förståelse för hur digitalisering kan effektivisera och utveckla verksamheten. Medarbetare ska enkelt kunna ta till sig rätt

digitala kompetens för sitt arbete. Förutsättningar för organisatoriskt lärande ska stärkas liksom strukturer för att säkerställa tillgång till digital kompetens på lång sikt.

Ökad digital mognad - Kommunen ska främja en kultur som driver omställning och tillåter systematiska utforskande arbetssätt, trots osäkerhet om önskat utfall kommer att uppnås. Förmågan att förstå och agera på förändringar i omvärlden ska stärkas.

Genomförande av planen

Tekniska nämnden är huvudansvarig för genomförande och uppföljning av planen för digital omställning. Arbetet sker i sker i bred och nära samverkan med nämnder, förvaltningar och bolag. Planen ska vara utgångspunkt för nämndernas planering och genomförande av digital omställning. Nämnderna ska upparbeta nödvändig styrning och uppföljning för planens genomförande inom sitt verksamhetsområde.

Nämnderna ansvarar också för att frigöra de medel och resurser som krävs för att åstadkomma förflyttningar i enlighet med planen. Större förflyttningar som inte kan finansieras inom befintliga ramar ska hanteras i ordinarie budget- och planeringsprocess. Umeå kommuns riktlinje för god ekonomisk hushållning ska följas.

Tekniska nämnden ansvarar för att, tillsammans med övriga nämnder och förvaltningar, upprätta och koordinera en handlingsplan som konkretiserar hur genomförandet av planen för digital omställning ska ske. Om nämnd fattar beslut om egen handlingsplan för digitalisering bör den utgå från denna kommunövergripande plan för digital omställning.

Tekniska nämnden samverkar med nämnder och förvaltningar för att planera, genomföra och följa upp insatser inom handlingsplanen. Insatserna genomförs i etablerade samverkansstrukturer för digitalisering. Tekniska nämnden kommer att samordna insatser och aktiviteter där flera nämnder och bolag berörs.

Uppföljning

Skriftlig återrapport sker till tekniska nämnden och kommunstyrelsen i slutet av varje verksamhetsår. Planen utvärderas årligen.

Relaterade styrdokument

Fastställda

Riktlinjer för planerings- och budgetprocess

Policy för informationsförvaltning

Informationssäkerhetspolicy

Riktlinjer för informationssäkerhet

Handlingsplan för digital omställning (under framtagande)

Upphävda

IT-strategi (KF 2017) och Strategi för E-service (KF 2017) upphävs i och med antagande av planen.

Umeå kommuns planering avseende digital omställning under perioden 2025–2028

Inriktningen för arbetet under perioden utgår från det behov av omställning med stöd av digitalisering som kommunen står inför för att kunna uppnå vision, grunduppdrag, inriktning för omställning samt inriktningsmål och program.

Strategisk inriktning	Område	Planering ¹	Ansvar ²	Uppföljning ³
1. Digitaliserings skapar nytta för invånarna i högre utsträckning	Invånarfokus	Utveckla systematiskt arbetssätt som främjar delaktighet och transparens i digitaliseringsarbetet.	TN tillsammans med respektive nämnd	Metoder och arbetssätt är upprättade och tillämpas.
	Sammanhållen digital service	Upprätta strukturer för hur data, processer och tjänster samverkar i sammanhållna digitala tjänster med invånare och andra relevanta aktörer i centrum.	TN tillsammans med respektive nämnd	Strukturer är upprättade och tillämpas.
2. Digitaliseringen bidrar till en bättre användning av kommunens resurser	Intelligent automation	Utveckla förmåga till automation genom systematiska arbetssätt, stöd för verksamhetsanpassning och teknik.	TN	Systematiska arbetssätt, stöd till verksamheter samt tekniska förutsättningar är etablerade.
	Datadriven organisation	Utveckla förmåga att systematiskt använda data och analytiska insikter för att fatta beslut, uppnå verksamhetsmål och driva innovation.	TN och KS tillsammans med respektive nämnd	Förmåga kring nyttiggörande av data är stärkt.
	Artificiell Intelligens, AI	Skapa förståelse och förmåga för hur AI kan bidra till att uppnå verksamhetsmål.	TN tillsammans med respektive nämnd	Stärkt förmåga för hur AI kan bidra till att uppnå verksamhetsmål.

¹ De åtgärder på övergripande nivå som behöver genomföras inom aktuellt område.

² Den eller de nämnder och bolag som är huvudansvariga för att åtgärder sker för att uppnå önskad förflyttning.

³ Den förflyttning som förväntas ske under planperioden och som ska följas upp.

Strategisk inriktning	Område	Planering ¹	Ansvar ²	Uppföljning ³
3. En effektivare styrning och samordning inom digitaliseringsområdet	En sammanhållen styrning	Tydliggöra ansvarsfördelning för digital omställning och vid behov revidera nämndreglementen och ägarstyrning så att de uttrycker nämnders och bolags ansvar och mandat.	TN och KS	Reglementen och ägardirektiv är reviderade.
		Etablera struktur och arbetssätt för kommunövergripande styrning av digitaliseringsarbete med tillhörande principer och styrdokument.	TN	Struktur och styrning är etablerad och efterlevs och relevanta styrdokument är upprättade.
	Ändamålsenliga arbetssätt	Etablera, utveckla och tillämpa tvärfunktionella, organisationsöverskridande arbetssätt inom ramen för samverkansmodell för digitalisering.	TN tillsammans med respektive nämnd	Samverkansmodell för digitalisering är etablerad och tillämpas inom samtliga verksamheter.
	Effekthemtagning och uppföljning	Utveckla och tillämpa metoder för att kontinuerligt följa hur digitaliseringen bidrar till verksamheternas mål.	TN tillsammans med respektive nämnd	Metoder för effekthemtagning och uppföljning är upprättade och tillämpas.
4. En mer robust och säker digitalisering	Informationssäkerhet	Steg 1: Säkerställa att det finns kommungemensamma metoder och arbetssätt för att systematiskt kartlägga, klassa och riskhantera information i en kommungemensam verksamhetsorienterad struktur.	KS	Metoder och arbetssätt för att systematiskt kartlägga, klassa och riskhantera information i en kommungemensam verksamhetsorienterad struktur är etablerade.
		Steg 2: Säkerställa att nämnden har förmåga och arbetar med kartläggning, klassning och riskhantering av nämndens information.	Respektive nämnd	Samtliga nämnder har förmåga och arbetar med kartläggning, klassning och riskhantering av information.
	Cybersäkerhet	Implementera robusta säkerhetsåtgärder och systematiskt arbetssätt för att identifiera och åtgärda sårbarheter som kan utnyttjas av hotaktör.	TN	Systematiskt arbete med att identifiera sårbarheter som kan utnyttjas av hotaktör är upprättat.
	Optimerad teknisk miljö	Samla och standardisera infrastruktur, digitala plattformar och informationssystem för att effektivt kunna underhålla, säkra och utveckla den tekniska miljön.	TN	Kontinuerligt rapportera status avseende robusthet utifrån konsolidering och redundans.

Strategisk inriktning	Område	Planering ¹	Ansvar ²	Uppföljning ³
	Arkitektur	Etablera styrning och målbild inom arkitekturområdet som främjar att digitalisering sker med fokus på långsiktighet, helhet och robusthet.	TN	Arkitekturprinciper och kravbibliotek med fokus på långsiktighet, helhet och robusthet är etablerade.
5. Data används i högre grad som en strategisk tillgång	Strategi och målbild	Upprätta relevant styrning för att möjliggöra värdeskapande genom data.	TN och KS	Relevant styrning för värdeskapande genom data är upprättad.
	Informationsförvaltning	Steg 1: Säkerställa att det finns kommungemensamma metoder och arbetssätt för att stödja informationsägarna i deras uppdrag.	KS	Kommungemensamma metoder och arbetssätt för informationsförvaltning är upprättade.
		Steg2: Säkerställa att nämnden eller bolaget har förmåga och arbetar med att göra sin information tillgänglig, säker, samt juridiskt och kvalitetsmässigt korrekt.	Respektive nämnd och bolag	Samtliga nämnder och bolag har förmåga och arbetar med att göra sin information tillgänglig, säker, samt juridiskt och kvalitetsmässigt korrekt.
	Teknisk infrastruktur och analysförmåga	Etablera modern och skalbar teknisk infrastruktur för att effektivt samla in, tillgängliggöra och analysera data.	TN	En modern och skalbar teknisk infrastruktur är etablerad.
		Etablera analysförmåga kring användning av data i kommunens verksamheter.	TN och KS tillsammans med respektive nämnd	Produkter, tjänster och stöd för ökad analysförmåga är etablerat och tillämpas.
6. Ökade kunskaper, förståelse och färdigheter för digitaliseringens möjligheter	Ökad digital kompetens	Öka förståelsen hos medarbetare för hur digitaliseringen kan utveckla verksamheten, samt göra det enkelt att utveckla rätt färdigheter för digital omställning.	TN och KS	Kompetensplan för olika yrkesroller är upprättad och fastställd, kompetenshöjande insatser genomförs löpande.
	Ökad digital mognad	Främja en kultur som driver omställning och utforskande arbetssätt. Utveckla systematik för omvärldsbevakning.	TN och KS	Kultur och förutsättningar för omställning och utforskande arbetssätt har stärkts. Systematik för omvärldsbevakning är etablerad.

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2025-08-25

§ 154

Diariennr: KS-2024/01109

Revidering av riktlinje för styrning och uppföljning av privata utförare

Beslut

Kommunfullmäktige beslutar

att fastställa riktlinje för styrning och uppföljning av privata utförare
enligt bilaga 1.

Ärendebeskrivning

Fullmäktige beslutade under 2024 att riktlinjen för styrning och uppföljning av externa utförare ska revideras eftersom den ska ses över varje mandatperiod, men också på grund av ny lagstiftning. Enligt kommunallagen ska alla fullmäktige besluta om ett program för styrning och uppföljning av privata utförare. Från och med juni 2024 ska detta program gälla för styrning och uppföljning av alla verksamheter där det finns privata utförare det vill säga att det ska gälla även för verksamhet i egen regi. Umeå kommuns riktlinje för styrning och uppföljning av privata utförare motsvarar lagens krav på ett program.

Lagens intention är att alla utförare av kommunal verksamhet ska behandlas så likvärdigt som möjligt, oavsett om verksamheten bedrivs i egen regi eller av privata utförare. Det finns dock några skillnader mellan verksamhetsformerna som är viktiga att beakta. Med privata utförare tecknas ett avtal som är svårt att förändra under avtalsperioden. Nämnden kan inte förändra krav utan att genomföra ny upphandling och omförhandla avtal. Uppföljningen baseras också på sagda avtal.

Fullmäktige styr de egna nämnderna via planeringsdirektiv och budget, mål, policys, program, planer, riktlinjer med mera. Varje nämnd har sedan stor frihet att besluta om styrning och uppföljning av sitt eget

verksamhetsområde. Ansvarig nämnd bedömer vilka av delar dessa krav som ska omfatta privata utförare.

Föreslagna ändringar

Struktur och språk har setts över i riktlinjen. För att bättre harmoniera med språkbruk i lagstiftningen föreslås ett byte av terminologi. *Externa utförare* föreslås härnäst benämnas *privata utförare* i riktlinjen.

Riktlinjen ska sedan tidigare bestå av tre huvudsakliga delar. Den första delen rör styrning, den andra uppföljning och den tredje allmänhetens insyn. Dessa tre ska fortsatt finnas med, där den första och andra delen nu ska gälla alla utförare av verksamhet där det finns privata utförare. Delen om allmänhetens insyn omfattar fortsatt endast de privata utförarna.

Fullmäktige har redan ansvar för den övergripande styrningen och uppföljningen av kommunal verksamhet oavsett organisationsform. Nämnderna har ansvar för styrning och uppföljning inom sina respektive områden. Fullmäktiges och nämnders ansvar uttrycks i kommunallagen samt i ett antal styrande dokument i kommunen, som på olika sätt reglerar detta. För att inte behöva byta ut alla befintliga styrdokument för styrning och uppföljning av egen regi föreslås att riktlinjens huvudsakliga fokus är privata utförare. För att lagens intention om likabehandling av egenregi och privata utförare ska tydliggöras föreslås dock vissa tillägg och förändringar i riktlinjen.

För att tydliggöra riktlinjens syfte föreslås en ny rubrik. Se nedan:

Syftet med riktlinjen är att säkerställa:

- *att kommunstyrelse och nämnder utövar en tillfredställande styrning, kontroll och uppföljning av verksamhet där det finns privata utförare*
- *en likvärdig uppföljning, så långt det är möjligt, av alla utförare av verksamhet där det finns privata utförare (privata utförare och egen regi)*
- *allmänhetens insyn i verksamhet som bedrivs av privata utförare*

Under delen om styrning föreslås följande tillägg:

Nämnden kan inte ställa högre kvalitetskrav på privata utförare än de krav som ställs på egen verksamhet.

Krav på privata utförare regleras i avtal. Vilka delar av kommunens eller nämndens mål och styrdokument som är tillämpliga beskrivs i nämndens plan för styrning och uppföljning av privata utförare och konkretiseras i de avtal som kommunen tecknar med privata utförare.

Under delen om uppföljning föreslås följande tillägg:

Uppföljningen [av de privata utförarna] ska så långt det är möjligt vara likvärdig uppföljningen av verksamhet i egen regi.

Tillägget syftar till att tydliggöra principen om likabehandling, med hänsyn taget till att egenregi och privata utförare delvis verkar under olika förutsättningar. Att förhållandena är olika innebär att uppföljningen inte alltid kan vara exakt lika. Däremot ska den, så långt det är möjligt, vara likvärdig.

Ansvarig nämnd ska ha en beredskap ifall privata utförare upphör med verksamheten.

Tillägget syftar till att säkerställa att nämnden har en god beredskap i händelse av att en privat utförare upphör med verksamheten.

Remissammanställning

Två nämnder har valt att lämna yttrande över förslaget till revidering av riktlinje för privata utförare, Individ- och familjenämnden samt Äldrenämnden. Tekniska nämnden som också har stor andel privata utförare har valt att inte yttra sig.

Individ och familjenämnden samt Äldrenämnden är i stort positiva till förslaget. Båda nämnderna föreslår att i stället för krav på att nämnder ska riskbedöma om det finns risk för att privata utförare kommer att upphöra med verksamheten bör det i stället krävas att det finns en beredskap för detta. Synpunkterna är beaktade i förslaget till reviderad riktlinje. Se förslag ovan. Nämndernas yttranden bifogas som bilaga.

Beslutsunderlag

Bilaga 1. Förslag till riktlinje för styrning och uppföljning av privata utförare

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2025-08-25

Bilaga 2. Yttranden från Individ- och familjenämnden samt äldre- och familjenämnden över förslaget till reviderad riktlinje

Beredningsansvariga

Sara Nordström, Lina Renfors, Dan Gideonsson

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag.

Kommunstyrelsens beslutsordning

Kommunstyrelsen beslutar enligt näringslivs- och arbetsutskottets förslag.

Kommunfullmäktiges beslutsordning

Följande yttrar sig: Janet Ågren och Veronica Kerr.

Yrkanden

Janet Ågren (S) och **Veronica Kerr (KD)** – Bifall till kommunstyrelsens förslag.

Propositionsordning som godkänns

Bifall mot avslag till kommunstyrelsens förslag. Ordföranden finner att kommunfullmäktige beslutar att bifalla kommunstyrelsens förslag.

Beslutet ska skickas till

Kommunens nämnder

Riktlinje för styrning och uppföljning av verksamhet som utförs av privata utförare

Beslutad av:
Kommunfullmäktige

Dokumenttyp:
Riktlinje

Diarienummer:
KS-2024/01109

Giltighetstid:
Tills vidare

Datum, paragraf för beslut:
2025-08-25, § 154

Dokumentansvarig:
Kommunstyrelsen, ekonomi och styrning

Dokumentet styr:
Nämnder

Uppföljning
Senast 2029

Innehåll

Bakgrund	3
Syfte.....	3
Omfattning och avgränsning	3
Vilka styrs av riktlinjen.....	3
Begrepp och definitioner.....	4
Styrning av verksamhet där privata utförare verkar.....	4
Uppföljning och kontroll	5
Ansvar för att ge allmänheten insyn	6
Relaterade styrdokument	6

Bakgrund

Kommuner får enligt kommunallagen lämna över verksamhet till privata utförare.

Umeå kommun är ansvarig för den verksamhet kommunen bedriver. Detta gäller oavsett om kommunen bedriver verksamheten i egen regi eller väljer att upphandla en privat utförare som utför verksamheten.

Om kommunala verksamhet utförs av privata utförare, ska fullmäktige för varje mandatperiod anta ett program med mål och riktlinjer som gäller för samtliga utförare av sådana angelägenheter (kommunallagen). I programmet ska det också anges hur fullmäktiges mål och riktlinjer ska följas upp och hur allmänhetens insyn i de privata utförarnas verksamhet ska tillgodoses.

Denna riktlinje motsvarar lagens krav på ett program.

Umeå kommuns krav på inköp och upphandling regleras i kommunens inköps- och upphandlingspolicy med tillhörande riktlinjer och regelverk. Denna riktlinje kompletterar kommunens upphandlings- och inköbspolicy.

Syfte

Syftet med riktlinjen är att säkerställa:

- att kommunstyrelse och nämnder utövar en tillfredställande styrning, kontroll och uppföljning av verksamhet där det finns privata utförare
- en likvärdig uppföljning, så långt det är möjligt, av alla utförare av verksamhet där det finns privata utförare (privata utförare och egen regi)
- allmänhetens insyn i verksamhet som bedrivs av privata utförare

Vilka styrs av riktlinjen

De av kommunens nämnder som har verksamhet som bedrivs av privata utförare styrs av riktlinjen.

Omfattning och avgränsning

Riktlinjen omfattar endast verksamhet där Umeå kommun är huvudman. Det vill säga verksamhet upphandlad enligt lag om offentlig upphandling (LOU), lag om upphandling av koncessioner (LUK) och konkurrensutsättning enligt lag om valfrihetssystem (LOV).

Riktlinjen omfattar inte fristående skolor eller förskolor. Fristående skolor och förskolor är verksamheter med egna huvudmän och upphandlas inte av kommunen. Något uppdrag eller

avtal finns inte mellan fristående skolor eller förskolor och kommunen. Huvudmannens ansvar för den utbildning som bedrivs i en fristående skola eller förskola är reglerat i skollagen och tillsynen av fristående skolor hanteras av staten.

Partnerskap med den ideella sektorn, föreningsbidrag samt stöd till sociala företag omfattas inte av riktlinjen.

Verksamhet som upphandlas och bedrivs av kommunägda bolag omfattas inte. Riktlinjen begränsar sig till sådan verksamhet som kommunen bedriver i förvaltningsform.

Begrepp och definitioner

Kommunalt huvudmannaskap - När en kommun är huvudman innebär det att det yttersta ansvaret för en verksamhet ligger hos kommunen, även om utförandet i vissa fall sker genom andra aktörer.

Privat utförare - är juridisk person som genom avtal tar hand om skötseln av en offentlig tjänst som annars hade kunna skötas av kommunen själv. Det offentliga står för ansvaret och ofta finansieringen, medan den privata parten sköter det praktiska genomförandet.

Leverantörer av generella varor och tjänster som inte är kommunala angelägenheter omfattas inte, som till exempel leverantörer av kontorsmaterial eller förbrukningsvaror. Organisationer och företag som utför mindre och enstaka tjänster åt kommunen omfattas inte heller av begreppet.

Egen regi – när kommunen driver en verksamhet inom sin organisationsstruktur med sin egen personal och sina resurser.

Styrning av verksamhet där privata utförare verkar

Kommunfullmäktige fastslår respektive nämnds grunduppdrag, mandat och ansvar. Kommunfullmäktige fastställer även kungörelse om inriktningsmål, program eller planer som kan vara riktade till enskilda nämnder. Kommunfullmäktige kan även fastställa tilläggsuppdrag som respektive nämnd ska utföra och återskärta till kommunfullmäktige. Kommunfullmäktige kan även fastslå krav och riktlinjer som nämnderna har att följa när de utformar och genomför den verksamhet nämnden ansvarar för.

Varje nämnd ska inom sin verksamhetsplan eller i en separat upprättad plan för styrning och uppföljning av privata utförare tydliggöra hur nämnden avser styra och följa upp de utförare som nämnden anlitar. Nämndens krav på privata utförare ska vara hållbara över tid, tydliga, relevanta, och tillräckliga. Nämnden kan inte ställa högre kvalitetskrav på privata utförare än

de krav som ställs på egen verksamhet. De krav som nämnden lägger fast i sin plan påverkar upphandlingar och avtal som ligger framåt i tiden. Nämnden kan inte förändra krav utan att genomföra ny upphandling och omförhandla avtal.

Varje nämnd ansvarar för att i plan och avtal ställa krav på att privata utförare inom nämndens ansvarsområde bedriver verksamhet i enlighet med gällande lagar, förordningar och föreskrifter. Samt att privata utförare i tillämpliga delar följer mål, riktlinjer och styrande dokument som gäller i Umeå kommun och/eller för respektive nämnd. Vilka delar som är tillämpliga beskrivs i nämndens plan för styrning och uppföljning av privata utförare och konkretiseras i de avtal som kommunen tecknar med privata utförare.

Varje nämnd ska i tillämpliga delar beakta styrande dokument som är relevanta vid upphandling av privata utförare, exempelvis:

- Umeå kommuns Inköps- och upphandlingspolicy (tillsammans med riktlinjer och regler)
- Övriga kommunövergripande styrdokument som är relevanta för att tydliggöra kommunens krav och förhållningssätt (Mål, policys, program, planer, riktlinjer med mera.)
- Av nämnden antagna mål, riktlinjer och verksamhetsplan

Med syftet att ta till vara de privata utförarnas erfarenheter och kunskap bör nämnd, där det är tillämpligt, även föra dialog med leverantörsnätverk eller motsvarande innan nämnden fastställer plan för styrning och uppföljning. Restriktivitet i kravställandet ska vara rådande.

Uppföljning och kontroll

Varje nämnd ansvarar för att uppföljning och kontroll av privata utförare görs på ett strukturerat och systematiskt sätt. Uppföljningen ska så långt det är möjligt vara likvärdig uppföljningen av verksamhet i egen regi.

Varje nämnd ska inom sin verksamhetsplan eller i en separat upprättad plan för styrning och uppföljning av privata utförare beskriva hur nämnden avser att följa upp och kontrollera hur privata utförare som nämnden anlitar följer ingångna avtal. Nämnden ska även beskriva hur nämnden planerar att genomföra kontroller med syfte att identifiera eventuella avvikelser och oegentligheter. Nämnden ska även följa upp hur stor andel av respektive verksamhet som nämnden ansvarar för som utförs av privata utförare samt om det skett väsentliga förändringar i utförandet under året.

Ansvarig nämnd ska ha en beredskap ifall privata utförare upphör med verksamheten.

Kommunstyrelsen ska årligen redovisa för kommunfullmäktige hur kommunens nämnder under föregående år styrts, tillgodosett krav på insyn och följt upp de privata utförare som respektive nämnd anlitat. Kommunstyrelsen har ansvar och mandat för att lämna anvisning till kommunens nämnder om hur nämnderna ska återskapa till kommunstyrelse och kommunfullmäktige. Kommunstyrelsen ska årligen i sammanställd form redovisa i vilken omfattning kommunens verksamheter utförts av privata utförare samt om det skett väsentliga förändringar under året, till exempel i årsredovisningen.

Ansvar för att ge allmänheten insyn

Varje nämnd ska inom sin verksamhetsplan eller i en separat upprättad plan för styrning och uppföljning av privata utförare beskriva hur nämnden tillförsäkrar sig information som gör det möjligt att ge allmänheten insyn i den verksamhet som lämnats över till privat utförare.

Nämnden ska därefter vid upphandling och avtalstecknande med privat utförare ställa krav som tydligt anger vilken information nämnden ska få ta del av samt när och hur nämnden kan få ta del av informationen. Syftet är att informationen ska göra det möjligt för nämnden att ge allmänheten insyn i hur uppdraget utförs. Informationen kan till exempel handla om:

- Verksamhetens kvalitet
- Avvikelser i verksamheten
- Verksamhetens arbete med ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet
- Privata utförares ekonomiska ställning
- Ägarförhållanden och företrädare

Utförare ska kunna lämna information när kommunen begär det. Nämnd kan inte ställa krav på överlämnande av information som innebär att privat utförare bryter mot lag eller annan författning.

Varje nämnd ska på lämpligt sätt vidarebefordra information från nämndens utförare till allmänheten.

Relaterade styrdokument

Beslutade av fullmäktige:

- Inköps- och upphandlingspolicy (revideras under 2025)
- Riktlinje för planeringsprocess (revideras under 2025)
- Planeringsdirektiv och budget

Riktlinje för styrning och uppföljning av privata utförare

2025-08-25

- Riktlinje för internkontroll (revideras under 2025/2026)

Beslutade av Kommunstyrelsen

- Regler för inköp och upphandling
- Anvisning nämndernas uppföljning

Beslutade av nämnd

- Nämndernas verksamhetsplaner
- Nämndernas egna planer för styrning och uppföljning av privata utförare
- Nämndernas internkontrollplaner